

Chaṭṭhasaṅgītipiṭakam

Suttantapiṭake Dīghanikāye

MAHĀVAGGAPĀLI

Buddhavasse 2552

Marammavasse 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version printed in 2002

© Buddhasāsana Society

Pāli Series 07

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka	ခ kha	ဂ ga	ဃ gha	င ṅa
စ ca	ဆ cha	ဇ ja	ဈ jha	ည ṇa
ဋ ta	ဌ tha	ဍ ḍa	ဎ ḍha	ဏ ṇa
တ ta	ထ tha	ဒ da	ဓ dha	န na
ပ pa	ဖ pha	ဗ ba	ဘ bha	မ ma

ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa တ ha ဠ ḷa ၵ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

-၁ ၵ = ā ၵ = i ၵ = ī ၵ - ၵ = u ၵ - ၵ = ū - = e -၁ ၵ = o

က ka	ကာ kā	ကိ ki	ကီ kī	ကု ku	ကူ kū	ကေ ke	ကော ko
ခ kha	ခါ khā	ခိ khi	ခီ khī	ခု khu	ခု khū	ခေ khe	ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ဃ န္ဂha	ဏ န္ဓha	ဈ သ္ဃa	ဠ ပာ	ဣ လာ
ကွ kka	ဣ င္ဂa	ဣ န္ဓa	ဣ သ္ဃa	ဣ ပာ	ဣ လာ
ကျ kya	ဣ င္ဂa	ဣ န္ဓa	ဣ န္တa	ဣ ဗ္ဃa	ဣ လာ
ကြ kri	ဣ ဣa	ဣ န္ဓa	ဣ န္တva	ဣ ဗ္ဃa	ဣ ဖာ
ကလ kla	ဣ ဣာ	ဣ တa	ဣ န္ဓha	ဣ ဗာ	ဣ တာ
ကွ kva	ဣ ဣာ	ဣ တa	ဣ န္ဓa	ဣ မာ	ဣ တာ
ချ khya	ဣ ဣာ	ဣ တa	ဣ န္ဓra	ဣ မာ	ဣ တာ
ခွ khva	ဣ ဣာ	ဣ တa	ဣ န္ဓha	ဣ မာ	ဣ တာ
ဂွ gga	ဣ ဣာ	ဣ တာ	ဣ န္ဓa	ဣ မာ	ဣ တာ
ဣွ ggha	ဣ ဣာ	ဣ န္ဓa	ဣ န္ဓa	ဣ မာ	ဣ တာ
ဂျ gya	ဣ ဣာ	ဣ န္ဓa	ဣ န္ဓa	ဣ မာ	ဣ တာ
ဂြ gra	ဣ တာ	ဣ သ္ဃa	ဣ ပာ	ဣ မာ	ဣ တာ
ကံ ṅka	ဣ တာ	ဣ သ္ဃa	ဣ ပာ	ဣ မာ	ဣ တာ
ခံ ṅkha	ဣ သ္ဃa	ဣ သ္ဃa	ဣ ပာ	ဣ မာ	ဣ တာ
ဝံ ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Mahāvaggapāḷi

Mātikā

Piṭṭhaṅka

1. Mahāpadānasutta

Pubbenivāsapaṭisaṃyuttakathā	1
Bodhisattadhammatā	10
Dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇā	13
Vipassīsamaññā	17
Jiṇṇapurisa	18
Byādhitapurisa	20
Kālaṅkatapurisa	21
Pabbajita	23
Bodhisattapabbajjā	25
Mahājanakāya-anupabbajjā	25
Bodhisatta-abhinivesa	26
Brahmayācanakathā	30
Aggasāvakayuga	34
Mahājanakāyapabbajjā	36
Purimapabbajitānaṃ dhammābhisamaya	37
Cārikā-anujānana	39
Devatārocana	42

2. Mahānidānasutta

Paṭicasamuppāda	47
Attapaññatti	54
Na-attapaññatti	55
Attasamanupassanā	56
Sattaviññāṇaṭṭhiti	58
Aṭṭhavimokkhā	60

Mātikā

Piṭṭhaṅka

3. Mahāparinibbānasutta

Vassakārabrahmaṇa	61
Rāja-aparihāniyadhamma	62
Bhikkhu-aparihāniyadhamma	64
Sāriputtasīhanāda	69
Dussīla-ādīnava	71
Sīlavanta-ānisaṃsa	73
Pāḷaliputtanagaramāpana	74
Ariyasaccakathā	76
Anāvattidhammasambodhiparāyaṇa	77
Dhammādāsadhammapariyāya	79
Ambapālīgaṇikā	81
Veḷuvagā mavassūpagamana	84
Nimittobhāsakathā	86
Mārayācanakathā	87
Āyusaṅkhāra-ossajjana	89
Mahābhūmicālahetu	90
Aṭṭhāparisā	91
Aṭṭha-abhibhāyatana	92
Aṭṭhavimokkha	94
Ānandayācanakathā	96
Nāgāpalokita	101
Catumahāpadesakathā	102
Kammāraputtacundavatthu	105
Pānīyāharaṇa	106
Pukkusamallaputtavatthu	108
Yamakasālā	113
Upavāṇatthera	114

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
Catusaṁvejanīyaṭhāna	116
Ānandapucchākathā	116
Thūpārahapuggala	117
Ānanda-acchariyadhamma	118
Mahāsudassanasuttadesanā	121
Mallānaṁ vandanā	122
Subhaddapariḥḥājakavatthu	123
Tathāgatapacchimavācā	126
Parinibbutakathā	128
Buddhasarīrapūjā	131
Mahākassapattheravatthu	133
Sarīradhātuvibhajana	135
Dhātuthūpapūjā	137

4. Mahāsudassanasutta

Kusāvati rājadhānī	139
Cakkaratana	141
Hatthiratana	142
Assaratana	143
Maṇiratana	143
Itthiratana	143
Gahapatiratana	144
Pariṇāyakaratana	144
Catu-iddhisamannāgata	145
Dhammapāsādapokkharāṇī	146
Jhānasampatti	152
Caturāsītinagarasahassādi	153
Subhaddādevi-upasaṅkamana	154
Brahmalokūpagama	159

Mātikā			Piṭṭhaṅka
5. Janavasabhasutta			
Nātikiyādibyākaraṇa	162
Ānandaparikathā	163
Janavasabhayakkha	166
Devasabhā	168
Sanaṅkumārakathā	169
Bhāvita-iddhipāda	172
Tividha-okāsādhigama	173
Catusatipaṭṭhāna	174
Sattasamādhiparikkhāra	175
6. Mahāgovindasutta			
Devasabhā	178
Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa	179
Sanaṅkumārakathā	182
Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa	184
Govindabrāhmaṇavatthu	186
Mahāgovindavatthu	186
Rajjasamvibhajana	187
Kittisadda-abbhuggamana	190
Brahmunāsākacchā	193
Reṇurāja-āmantanā	195
Chakhattiya-āmantanā	196
Brāhmaṇamahāsālādīnamāmantanā	199
Bhariyānamāmantanā	199
Mahāgovindapabbajjā	200
7. Mahāsamayasutta			
Devatāsannipāta	204

Mātikā

Piṭṭhaṅka

8. Sakkapañhasutta

Pañcasikhagītagāthā	212
Sakkūpasāṅkama	214
Gopakavatthu	216
Vedanākammaṭṭhāna	221
Pātimokkhasaṁvara	223
Indriyasaṁvara	224
Somanassaapaṭilābhakathā	227

9. Mahāsatipaṭṭhānasutta

Uddesa	231
Kāyānupassanā ānāpānapabba	231
Kāyānupassanā iriyāpathapabba	232
Kāyānupassanā sampajānapabba	233
Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba	233
Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba	234
Kāyānupassanā navasivathikapabba	235
Vedanānupassanā	236
Cittānupassanā	237
Dhammānupassanā nīvaraṇapabba	238
Dhammānupassanā khandhapabba	239
Dhammānupassanā āyatanapabba	240
Dhammānupassanā bojjhaṅgapabba	241
Dhammānupassanā saccapabba	243
Dukkhasaccaniddesa	243
Samudayasaccaniddesa	246
Nirodhasaccaniddesa	247
Maggasaccaniddesa	249

Mātikā

Piṭṭhaṅka

10. Pāyāsisutta

Pāyāsirājaññavatthu	253
Natthikavāda	255
Candimasūriya-upamā	255
Cora-upamā	256
Gūthakūpapurisa-upamā	259
Tāvatiṃsadeva-upamā	261
Jaccandha-upamā	262
Gabbhinī-upamā	263
Supinaka-upamā	265
Santatta-ayoguḷa-upamā	266
Saṅkhadhama-upamā	268
Aggikajaṭila-upamā	270
Dvesatthavāha-upamā	272
Gūthabhārika-upamā	275
Akkhadhuttaka-upamā	276
Sāṇabhārika-upamā	277
Saraṇagamana	279
Yaññakathā	279
Uttaramāṇavavatthu	280
Pāyāsīdevaputta	281
Uddānagāthā	283

Mahāvaggapālimātikā niṭṭhitā.

Dīghanikāya

Mahāvaggapāḷi

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahāpadānasutta

Pubbenivāsapaṭisaṃyuttakathā

1. Evaṃ me sutam—ekam samayaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme Karerikuṭikāyaṃ. Atha kho sambahulānaṃ bhikkhūnaṃ pacchābhataṃ piṇḍapāṭapaṭikkantānaṃ Karerimaṇḍalamāḷe sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ pubbenivāsapaṭisaṃyuttā dhammī kathā udapādi “itipi pubbenivāso itipi pubbenivāso”ti.

2. Assosi kho Bhagavā dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikkantamānusikāya tesam bhikkhūnaṃ imaṃ kathāsallāpaṃ. Atha kho Bhagavā uṭṭhāyāsanaṃ yena Karerimaṇḍalamāḷo tenupasaṅkamaṃ, upasaṅkamaṃtvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā”ti?

Evaṃ vutte te bhikkhū Bhagavantaṃ etadavocum “idha bhante amhākaṃ pacchābhataṃ piṇḍapāṭapaṭikkantānaṃ Karerimaṇḍalamāḷe sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ pubbenivāsapaṭisaṃyuttā dhammī kathā udapādi ‘itipi pubbenivāso itipi pubbenivāso’ti. Ayaṃ kho no bhante antarākathā vippakatā. Atha Bhagavā anupatto”ti.

3. Iccheyyātha no tumhe bhikkhave pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammiṃ kathaṃ sotunti? Etassa Bhagavā kālo, etassa Sugata kālo, yaṃ Bhagavā pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammiṃ kathaṃ kareyya, Bhagavato sutvā¹ bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhukaṃ manasi karotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

4. Ito so bhikkhave ekanavutikappe² yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Ito so bhikkhave ekatimsakappe³ yaṃ Sikhī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Tasmiññeva kho bhikkhave ekatimsakappe Vessabhū Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva⁴ kho bhikkhave bhaddakappe Kakusandho Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe Koṇāgamano Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe Kassapo Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe ahaṃ etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho loke uppanno.

5. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule udapādi. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule udapādi. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule udapādi. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahoṣi, brāhmaṇakule udapādi. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahoṣi, brāhmaṇakule udapādi. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahoṣi, brāhmaṇakule udapādi. Ahaṃ bhikkhave etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣim, khattiyakule uppanno.

1. Bhagavato vacanaṃ sutvā (Syā)

2. Ekanavutikappo (Sī), ekanavuto kappo (Syā, Kaṃ, I)

3. Ekatisakappo (Sī), ekatimsakappo (Syā, Kaṃ, I)

4. Imasmiṃ (katthaci)

6. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahoṣi. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahoṣi. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahoṣi. Ahaṃ bhikkhave etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho Gotamo gottena ahoṣim.

7. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sattativassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa saṭṭhivassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cattālīsavassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tiṃsavassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa vīsativassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Mayhaṃ bhikkhave etarahi appakaṃ āyupamāṇaṃ parittaṃ lahukaṃ, yo ciraṃ jīvati, so vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo.

8. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho puṇḍarīkassa mūle abhisambuddho. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho sālassa mūle abhisambuddho. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho sirīsassa mūle abhisambuddho. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho udumbarassa mūle abhisambuddho. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho nigrodhassa mūle abhisambuddho. Ahaṃ bhikkhave etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho assatthassa mūle abhisambuddho.

9. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Abhibhūsambhavaṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Soṇuttaraṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Vidhurasañjīvaṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ. Koṇāgamaṇassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bhiyyosuttaraṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ. Kassapaṇassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Tissabhāradvājaṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ. Maḃhaṃ bhikkhave etarahi Sāriputtamoggallānaṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ.

10. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassaṃ, eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassaṃ, eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni, eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sattatibhikkhusahassāni. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni, eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sattatibhikkhusahassāni, eko sāvakānaṃ sannipāto

ahosi saṭṭhibhikkhusahassāni. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi cattālīsabhikkhusahassāni. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi tiṃsabhikkhusahassāni. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi vīsatibhikkhusahassāni. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Mayhaṃ bhikkhave etarahi eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Mayhaṃ bhikkhave ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

11. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khemaṅkaro nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Upasanto nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Buddhijo nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Sothhijo nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Sabbamitto

nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahoṣi aggupaṭṭhāko. Mayhaṃ bhikkhave etarahi
 Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahoṣi aggupaṭṭhāko.

12. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Bandhumā nāma rājā pitā ahoṣi. Bandhumatī nāma devī mātā ahoṣi janettī¹.
 Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi.

Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Aruṇo
 nāma rājā pitā ahoṣi. Pabhāvatī nāma devī mātā ahoṣi janettī. Aruṇassa
 rañño Aruṇavatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi.

Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Suppatito nāma² rājā pitā ahoṣi. Vassavatī nāma³ devī mātā ahoṣi janettī.
 Suppatitassa rañño Anomaṃ nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi.

Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā ahoṣi. Visākhā nāma brāhmaṇī mātā ahoṣi
 janettī. Tena kho pana bhikkhave samayena Khemo nāma rājā ahoṣi.
 Khemassa rañño Khemavatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi.

Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā ahoṣi. Uttarā nāma brāhmaṇī mātā ahoṣi
 janettī. Tena kho pana bhikkhave samayena Sobho nāma rājā ahoṣi.
 Sobhassa rañño Sobhavatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi.

Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā ahoṣi. Dhanavatī nāma brāhmaṇī mātā
 ahoṣi janettī. Tena kho pana bhikkhave samayena

1. Janettī (Syā)

2. Suppatito nāma (Syā)

3. Yasavatī nāma (Syā, I)

Kikī nāma¹ rājā ahosi. Kikissa rañño Bārāṇasī nāma nagaram rājadhānī ahosi.

Mayhaṃ bhikkhave etarahi Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaram rājadhānī ahosīti. Idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato uṭṭhāyāsana vihāram pāvisi.

13. Atha kho tesam bhikkhūnam acirapakkantassa Bhagavato ayamantarākathā udapādi “acchariyam āvuso abbhutam āvuso Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā. Yatra hi nāma Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavatte sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarissati, nāmatopi anussarissati, gottatopi anussarissati, āyuppamāṇatopi anussarissati, sāvakayugatopi anussarissati, sāvakasannipātatopi anussarissati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesum itipī’ti.

Kim nu kho āvuso Tathāgatasseva nu kho esā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavatte sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati. Āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesum itipī’ti, udāhu devatā Tathāgatassa etamattham ārocesum, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavatte sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī

1. Kimkī nāma (Syā)

evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti. Ayañca hidaṃ tesāṃ bhikkhūnaṃ antarākathā vippakatā hoti.

14. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṃ paṭisallānā vuṭṭhito yena Karerimaṇḍalamāḷo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā. Kā ca pana vo antarākathā vippakatā”ti.

Evaṃ vutte te bhikkhū Bhagavantaṃ etadavocuṃ “idha bhante amhākaṃ acirapakkantassa Bhagavato ayaṃ antarākathā udapādi ‘acchariyaṃ āvuso abbhutaṃ āvuso Tathāgataṃ mahiddhikātaṃ mahānubhāvātā, yatra hi nāma Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarissati, nāmatopi anussarissati, gottatopi anussarissati, āyuppamāṇatopi anussarissati, sāvakayugatopi anussarissati, sāvakasannipātatopi anussarissati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī’ti. Kim nu kho āvuso Tathāgatasseva nu kho eṣā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī’ti, udāhu devatā Tathāgataṃ etamatthaṃ ārocesuṃ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī

evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī'ti. Ayaṃ kho no bhante antarākathā vippakatā, atha Bhagavā anuppatto'ti.

15. Tathāgatassevesā bhikkhave dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyupamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsilā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī'ti. Devatāpi Tathāgatassa etamattamā ārocesuṃ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyupamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsilā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī'ti.

Icehyyātha no tumhe bhikkhave bhiiyoso mattāya pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammiṃ kathamā sotunti? Etassa Bhagavā kālo, etassa Sugata kālo, yaṃ Bhagavā bhiiyoso mattāya pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammiṃ kathamā kareyya, Bhagavato sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhuṃ manasi karoṭha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosū. Bhagavā etadavoca—

16. Ito so bhikkhave ekanavutikappe yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyō jātiyā ahoṣi, khattiyakule udapādi. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Vipassī bhikkhave Bhagavā

Araham̃ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissam̃ nāma sāvakayugam̃ ahosi aggam̃ bhaddayugam̃. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam̃ sannipātā ahesum̃. Eko sāvakānam̃ sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassam̃, eko sāvakānam̃ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassam̃, eko sāvakānam̃ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānam̃ sannipātā ahesum̃ sabbesaṃyeva khīṇāsavānam̃. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaram̃ rājadhānī ahosi.

Bodhisattadhammatā

17. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchim̃ okkami. Ayamettha dhammatā. (1)

18. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā mātukucchim̃ okkamati. Atha sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānam̃ devānubhāvaṃ. Yāpi tā lokantarikā aghā asaṃvutā andhakārā andhakāratimisā, yatthapime candimasūriyā evaṃmahiddhikā evaṃmahānubhāvā ābhāya nānubhonti, tatthapi appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānam̃ devānubhāvaṃ. Yepi tattha sattā upapannā, tepi tenobhāsenā aññamaññaṃ sañjānanti “aññepi kira bho santi sattā idhūpapannā”ti. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṅkampati sampakampati sampavedhati. Appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pātu bhavati atikkammeva devānam̃ devānubhāvaṃ. Ayamettha dhammatā. (2)

19. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchim okkanto hoti. Cattāro nam devaputtā catuddisam¹ rakkhāya upagacchanti “mā nam bodhisattam vā bodhisattamātaram vā manusso vā amanusso vā koci vā viheṭhesī”ti. Ayamettha dhammatā. (3)

20. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchim okkanto hoti. Pakatiyā sīlavatī bodhisattamātā hoti, viratā paṇātipātā, viratā adinnādānā, viratā kāmesumicchācārā, viratā musāvādā, viratā surāmerayamajjappamādaṭṭhānā. Ayamettha dhammatā. (4)

21. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchim okkanto hoti. Na bodhisattamātu purisesu mānasam uppajjati kāmaguṇūpasamhitam, anatikkanamāyā ca bodhisattamātā hoti kenaci purisena rattacittena. Ayamettha dhammatā. (5)

22. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchim okkanto hoti. Lābhini bodhisattamātā hoti pañcannam kāmaguṇānam, sā pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricāreti. Ayamettha dhammatā. (6)

23. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchim okkanto hoti. Na bodhisattamātu kocideva ābādho uppajjati, sukhini bodhisattamātā hoti akilantakāyā, bodhisattañca bodhisattamātā tirokucchigatam passati sabbaṅgapaccaṅgim ahīnindriyam. Seyyathāpi bhikkhave maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhamso suparikammakato accho vippasanno anāvilo sabbākārasampanno. Tatrāssa² suttam āvutam nīlam vā pītam vā lohitaṃ vā odātam vā paṇḍusuttam vā, tamenam cakkhumā puriso hatthe karitvā paccavekkheyya “ayam kho maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhamso suparikammakato accho vippasanno anāvilo sabbākārasampanno. Tatridam suttam āvutam nīlam vā pītam vā lohitaṃ vā odātam vā paṇḍusuttam vā”ti. Evameva kho bhikkhave yadā

1. Cātuddisam (Syā)

2. Tatrassa (Syā)

bodhisatto mātukucchim̄ okkanto hoti. Na bodhisattamātu kocideva ābādho uppajjati, sukhinī bodhisattamātā hoti akilantakāyā, bodhisattañca bodhisattamātā tirokucchigataṃ passati sabbaṅgapaccaṅgim̄ ahīndriyaṃ. Ayamettha dhammatā. (7)

24. Dhammatā esā bhikkhave, sattāhajāte bodhisatte bodhisattamātā kālaṃ karoti tusitaṃ kāyaṃ upapajjati. Ayamettha dhammatā. (8)

25. Dhammatā esā bhikkhave, yathā aññā itthikā nava vā dasa vā māse gabbhaṃ kucchinā pariharitvā vijāyanti, na hevaṃ bodhisattaṃ bodhisattamātā vijāyati, daseva māsāni bodhisattaṃ bodhisattamātā kucchinā pariharitvā vijāyati. Ayamettha dhammatā. (9)

26. Dhammatā esā bhikkhave, yathā aññā itthikā nisinnā vā nipannā vā vijāyanti, na hevaṃ bodhisattaṃ bodhisattamātā vijāyati, ʒhitāva bodhisattaṃ bodhisattamātā vijāyati. Ayamettha dhammatā. (10)

27. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Devā paṭhamam̄ paṭiggaṇhanti, pacchā manussā. Ayamettha dhammatā. (11)

28. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati, appattova bodhisatto pathaviṃ hoti, cattāro naṃ devaputtā paṭiggahetvā mātu purato ʒapenti “attamanā devi hohi, mahesakkho te putto uppanno”ti. Ayamettha dhammatā. (12)

29. Dhammatā esā bhikkhave yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Visadova nikkhamati amakkhito udena¹ amakkhito semhena amakkhito ruhirena amakkhito kenaci asucinā suddho² visado. Seyyathāpi bhikkhave maṇiratanam̄ Kāsike vatthe nikkhattam̄ neva maṇiratanam̄ Kāsikaṃ vattham̄ makkheti, nāpi Kāsikaṃ vattham̄ maṇiratanam̄ makkheti. Tam̄ Kissa hetu, ubhinnaṃ suddhattā. Evameva kho bhikkhave yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati, visadova nikkhamati amakkhito udena

1. Uddena (Syā), udarena (katthaci)

2. Visuddho (Syā)

amakkhito semhena amakkhito ruhirena amakkhito kenaci asucinā suddho visado. Ayamettha dhammatā. (13)

30. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Dve udakassa dhārā antalikkhā pātu bhavanti ekā sītassa ekā uṅhassa, yena bodhisattassa udakakiccaṃ karonti mātu ca. Ayamettha dhammatā. (14)

31. Dhammatā esā bhikkhave, sampatijāto bodhisatto samehi pādehi patiṭṭhahitvā uttarābhimukho¹ sattapadavītiḥārena gacchati setamhi chatte anudhāriyamāne, sabbā ca disā anuviloketi, āsabhiṃ vācaṃ bhāsati “aggohamasmi lokassa, jeṭṭhohamasmi lokassa, seṭṭhohamasmi lokassa, ayamantimā jāti, natthidāni punabbhavo”ti. Ayamettha dhammatā. (15)

32. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Atha sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Yāpi tā lokantarikā aghā asaṃvutā andhakārā andhakāratimisā, yatthapime candimasūriyā evaṃmahiddhikā evaṃmahānubhāvā ābhāya nānubhonti, tatthapi appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Yepi tattha sattā upapannā, tepi tenobhāsenā aññamaññaṃ sañjānanti “aññepi kira bho santi sattā idhūpapannā”ti. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṅkampati sampakampati sampavedhati. Appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pātu bhavati atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Ayamettha dhammatā. (16)

Dvattimsamahāpurisalakkhaṇā

33. Jāte kho pana bhikkhave Vipassimhi kumāre Bandhumato rañño paṭivedesuṃ “putto te deva² jāto, taṃ devo passatū”ti. Addasā kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassim kumāraṃ, disvā nemitte

1. Uttarenābhimukho (Syā) uttarenamukho (Ka)

2. Deva te (Ka)

brāhmaṇe āmantāpetvā etadavoca “passantu bhonto nemittā brāhmaṇā kumāran”ti. Addasaṃsu kho bhikkhave nemittā brāhmaṇā Vipassim kumāraṃ, disvā Bandhumantaṃ rājānaṃ etadavocum “attamaṇo deva hohi, mahesakkho te putto uppanno, lābhā te mahārāja, suladdhaṃ te mahārāja, yassa te kule evarūpo putto uppanno, ayaṃ hi deva kumāro dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṃ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyaṃ sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṃ, cakkaratanāṃ hatthiratanāṃ assaratanāṃ maṇiratanāṃ itthiratanāṃ gahapatiratanāṃ pariṇāyakaratanameva sattamaṃ. Parosahassaṃ kho panassa puttā bhavanti sūrā viraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṃ pathaviṃ sāgarapariyaṇṭhaṃ adaṇḍena asatthena dhammena abhivijjiya ajjhāvasati. Sace kho pana agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, Arahaṃ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchado.

34. Katamehi cāyaṃ deva kumāro dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṃ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyaṃ sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṃ, cakkaratanāṃ hatthiratanāṃ assaratanāṃ maṇiratanāṃ itthiratanāṃ gahapatiratanāṃ pariṇāyakaratanameva sattamaṃ. Parosahassaṃ kho panassa puttā bhavanti sūrā viraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṃ pathaviṃ sāgarapariyaṇṭhaṃ adaṇḍena asatthena dhammena abhivijjiya ajjhāvasati. Sace kho pana agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, Arahaṃ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchado.

35. Ayañhi deva kumāro suppatiṭṭhitapādo, yaṃpāyaṃ deva kumāro suppatiṭṭhitapādo, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. (1)

Imassa deva¹ kumārassa heṭṭhā pādātalesu cakkāni jātāni sahasārāni sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni, yampi

1. Imassa hi deva (?)

imassa deva kumārassa heṭṭhā pādātalesu cakkāni jātāni saḥassārāni
sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni, idampimassa mahāpurisassa
mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. (2)

Ayañhi deva kumāro āyatapaṇhī -pa-. (3)

Ayañhi deva kumāro dīghaṅgulī -pa-. (4)

Ayañhi deva kumāro mudutalunahatthapādo -pa-. (5)

Ayañhi deva kumāro jālahatthapādo -pa-. (6)

Ayañhi deva kumāro ussaṅkhapādo -pa-. (7)

Ayañhi deva kumāro eṇijaṅgho -pa-. (8)

Ayañhi deva kumāro ṭhitakova anonamanto ubhohi pāṇitalehi jaṇṇukāni
parimasati¹ parimajjati -pa-. (9)

Ayañhi deva kumāro kosohitavatthaguyho -pa-. (10)

Ayañhi deva kumāro suvaṇṇavaṇṇo kañcanasannibhattaco -pa-. (11)

Ayañhi deva kumāro sukhumacchavī, sukhumattā chaviyā rajojallaṇṇaṃ
kāye na upalimpati² -pa-. (12)

Ayañhi deva kumāro ekekalomo, ekekāni lomāni lomakūpesu jātāni
-pa-. (13)

Ayañhi deva kumāro uddhaggalomo, uddhaggāni lomāni jātāni nīlāni
añjanavaṇṇāni kuṇḍalāvaṭṭāni dakkhiṇāvaṭṭakajātāni -pa-. (14)

Ayañhi deva kumāro brahmujugatto -pa-. (15)

Ayañhi deva kumāro sattussado -pa-. (16)

Ayañhi deva kumāro sīhapubbaddhakāyo -pa-. (17)

Ayañhi deva kumāro citantaramso³ -pa-. (18)

Ayañhi deva kumāro nigrodhaparimaṇḍalo yāvatakvassa kāyo,
tāvatakvassa byāmo, yāvatakvassa byāmo, tāvatakvassa kāyo -pa-. (19)

1. Parāmasati (Ka)

2. Upalippati (Syā)

3. Pitantaramso (Syā)

Ayañhi deva kumāro samavaṭṭakkhandho -pa-. (20)

Ayañhi deva kumāro rasaggasaggī -pa-. (21)

Ayañhi deva kumāro sīhahanu -pa-. (22)

Ayañhi deva kumāro cattālīsadanto -pa-. (23)

Ayañhi deva kumāro samadanto -pa-. (24)

Ayañhi deva kumāro aviraḷadanto -pa-. (25)

Ayañhi deva kumāro susukkadāṭho -pa-. (26)

Ayañhi deva kumāro pahūtajivho -pa-. (27)

Ayañhi deva kumāro brahmassarō karavīkabhāṇī -pa-. (28)

Ayañhi deva kumāro abhinīlanetto -pa-. (29)

Ayañhi deva kumāro gopakhumo -pa-. (30)

Imassa deva kumārassa uṇṇā bhamukantare jātā odātā
mudutūlasannibhā, yampi imassa deva kumārassa uṇṇā bhamukantare jātā
odātā mudutūlasannibhā, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ
bhavati. (31)

Ayañhi deva kumāro uṇḥīsasīso, yampāyaṃ deva kumāro uṇḥīsasīso,
idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. (32)

36. Imehi kho ayaṃ deva kumāro dvattimsamahāpurisalakkhaṇehi
samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti
anaññā. Sace agāraṃ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko
dhammarājā cāturato vijitāvī janapadathāvariyaṃ pappatto
sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṃ,
cakkaratanāṃ hatthiratanāṃ assaratanāṃ maṇiratanāṃ itthiratanāṃ
gahapatiratanāṃ pariṇāyakaratanameva sattamaṃ. Parosahassaṃ kho
panassa puttā bhavanti sūrā vīraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṃ
pathaviṃ sāgarapariyantāṃ adaṇḍena asatthena dhammena¹ abhivijjiya
ajjhāvasati. Sace kho

1. Dhammena samena (Syā)

pana agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, Arahaṃ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchadoti.

Vipassīsamañña

37. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā nemitte brāhmaṇe ahatehi vatthehi acchādāpetvā¹ sabbakāmehi santappesi. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa dhātiyo upaṭṭhāpessi. Añña khīraṃ pāyenti, añña nhāpenti, añña dhārenti, añña añkena pariharanti. Jātassa kho pana bhikkhave Vipassissa kumārassa setacchattaṃ dhārayittha divā ceva rattim ca “mā naṃ sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā ussāvo vā bādhayitthā”ti. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro bahuno janassa piyo ahosi manāpo. Seyyathāpi bhikkhave uppalaṃ vā padumaṃ vā puṇḍarīkaṃ vā bahuno janassa piyaṃ manāpaṃ, evameva kho bhikkhave Vipassī kumāro bahuno janassa piyo ahosi manāpo. Svāssudaṃ añkeneva añkaṃ parihariyati.

38. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro mañjussaro ca² ahosi vaggussaro ca madhurassaro ca pemaṇiyassaro ca. Seyyathāpi bhikkhave Himavante pabbate karavīkā nāma sakuṇajāti mañjussarā ca vaggussarā ca madhurassarā ca pemaṇiyassarā ca, evameva kho bhikkhave Vipassī kumāro mañjussaro ca ahosi vaggussaro ca madhurassaro ca pemaṇiyassaro ca.

39. Jātassa kho pana bhikkhave Vipassissa kumārassa kammavipākajaṃ dibbacakkhu pāturaḥosi. Yena sudaṃ³ samantā yojanaṃ passati divā ceva rattim ca.

40. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro animisanto pekkhati seyyathāpi devā Tāvatisā. Animisanto kumāro pekkhatīti kho bhikkhave⁴ Vipassissa kumārassa “Vipassī Vipassī” tveva samañña udapādi.

1. Acchādetvā (Syā)

2. Kumāro brahmassaro mañjussaro ca (Sī, Ka)

3. Yena dūraṃ (Syā)

4. Animisanto pekkhati, jātassa kho pana bhikkhave (Ka)

41. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā atthakaraṇe¹ nisinno Vipassim kumāraṃ aṅke nisīdāpetvā atthe anusāsati. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro pitu-aṅke nisinno viceyya viceyya atthe panāyati nāyena². Viceyya viceyya kumāro atthe panāyati nāyenāti kho bhikkhave Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya “Vipassī Vipassī” tveva samaññā udapādi.

42. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa tayo pāsāde kārāpesi, ekaṃ vassikaṃ ekaṃ hemantikaṃ ekaṃ gimhikaṃ, pañca kāmagaṇāni upaṭṭhāpesi. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro vassike pāsāde cattāro māse³ nippurisehi tūriyehi paricārayamāno na heṭṭhāpāsādam orohatīti.

Paṭhamabhāṇavāro.

Jiṇṇapurisa

43. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ vassānaṃ bahūnaṃ vassatānaṃ bahūnaṃ vassasahassānaṃ accayena sārathim āmantesi “yojehi samma sārathi bhaddāni bhaddāni yānāni uyyānabhūmim gacchāma subhūmidassanāyā”ti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā Vipassissa kumārassa paṭivedesi “yuttāni kho te deva bhaddāni bhaddāni yānāni, yassadāni kālaṃ maññasi”ti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bhaddam bhaddam yānam⁴ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi uyyānabhūmim niyyāsi.

44. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmim niyyanto purisaṃ jiṇṇaṃ gopānasivaṅkaṃ bhoggam⁵ daṇḍaparāyanaṃ pavedhamānaṃ gacchantam

1. Aṭṭa karaṇe (Syā)

2. Aṭṭe panāyati nāyena (Syā)

3. Vassike pāsāde vassike cattāro māse (Sī, I)

4. Bhaddam yānam (Syā), bhaddam yānam (I)

5. Bhaggam (Syā)

āturaṃ gatayobbanāṃ, disvā sārathim āmantesi “ayaṃ pana samma sārathi puriso kimkato, kesāpissa na yathā aññesaṃ, kāyopissa na yathā aññesan”ti. Eso kho deva jiṇṇo nāmāti. Kim paneso samma sārathi jiṇṇo nāmāti? Eso kho deva jiṇṇo nāma na dāni tena ciraṃ jīvitabbaṃ bhavissatīti. Kim pana samma sārathi ahaṃpi jarādhammo jaraṃ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe jarādhammā jaraṃ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsi. Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī”ti.

45. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathim āmantāpetvā etadavoca “kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣī”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣīti. Kim pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṃ niyyantoti? Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ jiṇṇaṃ gopānasivaṅkaṃ bhoggaṃ daṇḍaparāyanaṃ pavedhamānaṃ gacchantaṃ āturaṃ gatayobbanāṃ, disvā maṃ etadavoca “ayaṃ pana samma sārathi puriso kimkato, kesāpissa na yathā aññesaṃ, kāyopissa na yathā aññesan”ti. Eso kho deva jiṇṇo nāmāti. Kim paneso samma sārathi jiṇṇo nāmāti? Eso kho deva jiṇṇo nāma na dāni tena ciraṃ jīvitabbaṃ bhavissatīti. Kim pana samma sārathi ahaṃpi jarādhammo jaraṃ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe jarādhammā jaraṃ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsiṃ. So kho deva kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī”ti.

Byādhitapurisa

46. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjam kāresi, māheva Vipassī kumāro agāasmā anagāriyam pabbaji, māheva nemittānam brāhmaṇānam saccam assa vacanam”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmagaṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjam kareyya, yathā Vipassī kumāro na agāasmā anagāriyam pabbajeyya, yathā nemittānam brāhmaṇānam micchā assa vacananti.

Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmagaṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnam vassānam -pa-.

47. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmim niyyanto purisam ābādhikam dukkhitam bāḷhagilānam sake muttakarīse palipannam semānam¹ aññehi vuṭṭhāpiyamānam aññehi samvesiyamānam, disvā sārathim āmantesi “ayam pana samma sārathi puriso kimkato, akkhīnipissa na yathā aññesam, saropissa² na yathā aññesan”ti. Eso kho deva byādhito nāmāti. Kim paneso samma sārathi byādhito nāmāti? Eso kho deva byādhito nāma appeva nāma tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyāti. Kim pana samma sārathi ahampi byādhidhammo byādhiṃ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe byādhidhammā byādhiṃ anatītāti. Tenahi samma sārathi alam dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuram paccaniyyāhīti. “Evam devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuram paccaniyyāsi. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro antepuram gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati”ti.

48. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathim āmantāpetvā etadavoca “kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci

1. Sayamānam (Syā, Ka)

2. Siropissa (Syā)

samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣī”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣīti. Kim pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṃ niyyantoti? Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ ābādhikaṃ dukkhiṃ bālhaḡilānaṃ sake muttakarīse palipannaṃ semānaṃ aññehi vuṭṭhāpiyamānaṃ aññehi saṃvesiyamānaṃ, disvā maṃ etadavoca “ayaṃ pana samma sārathi puriso kiṃkato, akkhīnipissa na yathā aññesaṃ, saropissa na yathā aññesaṃ”ti. Eso kho deva byādhito nāmāti. Kim paneso samma sārathi byādhito nāmāti? Eso kho deva byādhito nāma appeva nāma tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyāti. Kim pana samma sārathi ahaṃpi byādhidhammo byādhiṃ anatīti? Tvañca deva mayañcamha sabbe byādhidhammā byādhiṃ anatīti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānaja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsiṃ. So kho deva kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati”ti.

Kālaṅkatapurisa

49. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṃ kāresi, māheva Vipassī kumāro agāasmā anagāriyaṃ pabbajī, māheva nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ saccaṃ assa vacanaṃ”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiiyoso mattāya pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṃ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agāasmā anagāriyaṃ pabbajeyya, yathā nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ vassānaṃ -pa-.

50. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto mahājanakāyaṃ sannipatitaṃ nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayiramānaṃ, disvā sārathim āmantesi “kiṃ nu kho so samma sārathi mahājanakāyo sannipatito nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayirati”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāmāti. Tena hi samma sārathi yena so kālaṅkato tena rathaṃ peschīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālaṅkato tena rathaṃ pesesi. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro petam kālaṅkataṃ, disvā sārathim āmantesi “kiṃ panāyaṃ samma sārathi kālaṅkato nāmā”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāma na dāni taṃ dakkhanti mātā vā pitā vā aññe vā ñātisālohitā, sopi na dakkhissati mātaraṃ vā pitaraṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. “Kiṃ pana samma sārathi ahaṃpi maraṇadhammo maraṇaṃ anatīto, maṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, ahaṃpi na dakkhissāmi devaṃ vā devim vā aññe vā ñātisālohite”ti. Tvañca deva mayañcamha sabbe maraṇadhammā maraṇaṃ anatītā, taṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, tvaṃpi na dakkhissasi devaṃ vā devim vā aññe vā ñātisālohiteti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsi. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati, maraṇaṃ paññāyissati”ti.

51. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathim āmantāpetvā etadavoca “kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣī”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣīti. Kiṃ pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṃ niyyantoti. Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto mahājanakāyaṃ sannipatitaṃ nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayiramānaṃ, disvā maṃ etadavoca “kiṃ nu kho

so samma sārathi mahājanakāyo sannipatito nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayiratī”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāmāti. Tena hi samma sārathi yena so kālaṅkato tena rathaṃ pesehīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālaṅkato tena rathaṃ pesesiṃ. Addasā kho deva kumāro petaṃ kālaṅkataṃ, disvā maṃ etadavoca “kiṃ paṇāyaṃ samma sārathi kālaṅkato nāmā”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāma na dāni taṃ dakkhanti mātā vā pitā vā aññe vā ñātisālohitā, sopi na dakkhissati mātaraṃ vā pitaraṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. Kiṃ pana samma sārathi ahaṃpi maraṇadhammo maraṇaṃ anatīto, maṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, ahaṃpi na dakkhissāmi devaṃ vā devīṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tvañca deva mayañcamha sabbe maraṇadhammā maraṇaṃ anatītā, taṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, tvaṃpi na dakkhissasi devaṃ vā devīṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānaṃ uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsiṃ. So kho deva kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati, maraṇaṃ paññāyissati”ti.

Pabbajita

52. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṃ kāresi, māheva Vipassī kumāro agārasmā anagāriyaṃ pabbaji, māheva nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ saccaṃ assa vacanaṃ”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmagaṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṃ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyya, yathā nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmagaṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ

vassānaṃ bahūnaṃ vassasatānaṃ bahūnaṃ vassasahassānaṃ accayena sārathim āmantesi “yojehi samma sārathi bhaddāni bhaddāni yānāni, uyyānabhūmim gacchāma subhūmidassanāyā”ti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā Vipassissa kumārassa paṭivedesi “yuttāni kho te deva bhaddāni bhaddāni yānāni, yassadāni kālaṃ maññasī”ti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi uyyānabhūmim niyyāsi.

53. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmim niyyanto purisaṃ bhaṇḍum pabbajitaṃ kāsāyavasaṇaṃ, disvā sārathim āmantesi “ayaṃ pana samma sārathi puriso kimkato, sīsāmpissa na yathā aññesaṃ, vatthānipissa na yathā aññesan”ti. Eso kho deva pabbajito nāmāti. Kim paneso samma sārathi pabbajito nāmāti. Eso kho deva pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā¹ sādhu kusalakariyā² sādhu puññakariyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampāti. Sādhu kho so samma sārathi pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakariyā sādhu puññakariyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampā, tena hi samma sārathi yena so pabbajito tena rathaṃ pesehīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so pabbajito tena rathaṃ pesesi. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro taṃ pabbajitaṃ etadavoca “tvaṃ pana samma kimkato, sīsāmpi te na yathā aññesaṃ, vatthānipi te na yathā aññesan”ti. Ahaṃ kho deva pabbajito nāmāti. Kim pana tvaṃ samma pabbajito nāmāti. Ahaṃ kho deva pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakariyā sādhu puññakariyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampāti. Sādhu kho tvaṃ samma pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakariyā sādhu puññakariyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampāti.

1. Sammacariyā (Ka)

2. Kusalcariyā (Syā)

Bodhisattapabbajjā

54. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro sārathim āmantesi “tena hi samma sārathi ratham ādāya itova antepuram̃ paccaniyyāhi. Aham̃ pana idheva kesamassum̃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam̃ pabbajissamī”ti. “Evam̃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā ratham̃ ādāya tatova antepuram̃ paccaniyyāsi. Vipassī pana kumāro tattheva kesamassum̃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam̃ pabbaji.

Mahājanakāya-anupabbajjā

55. Assosi kho bhikkhave Bandhumatiyā rājadhāniyā mahājanakāyo caturāsīti pāṇasahassāni “Vipassī kira kumāro kesamassum̃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam̃ pabbajito”ti, sutvāna tesam̃ etadahosi “na hi nūna so orako dhammavinayo, na sā orakā¹ pabbajjā, yattha Vipassī kumāro kesamassum̃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam̃ pabbajito, Vipassīpi nāma kumāro kesamassum̃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam̃ pabbajissati, kimaṅgam² pana mayan”ti.

Atha kho so bhikkhave mahājanakāyo³ caturāsīti pāṇasahassāni kesamassum̃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā Vipassim̃ bodhisattam̃ agārasmā anagāriyam̃ pabbajitam̃ anupabbajimsu. Tāya sudam̃ bhikkhave parisāya parivuto Vipassī bodhisatto gāmanigamajanapadarājadhānisu cārikam̃ carati.

56. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa rahogatassa paṭisallīnassa evam̃ cetaso parivitakko udapādi “na kho metam⁴ patirūpaṃ yoham̃ ākiṅṇo viharāmi, yaṃnūnāham̃ eko gaṇamhā vūpakaṭṭho vihareyyan”ti. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto aparena samayena

1. Orikā (Sī, Syā)

2. Kimaṅga (Sī)

3. Mahājanakāyā (Syā)

4. Na kho panctam̃ (Syā)

eko gaṇamhā vūpakaṭṭho vihāsi, aññeneva tāni caturāsīti pabbajitasahassāni agamaṃsu, aññena maggena Vipassī bodhisatto.

Bodhisatta-abhinivesa

57. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa vāsūpagatassa rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṅko udapādi “kicchaṃ vatāyaṃ loko āpanno jāyati ca jīyati ca miyyati ca¹ cavati ca upapajjati ca, atha ca paṇimassa dukkhassa nissaraṇaṃ nappajānāti jarāmaṇassa, kudāssu nāma imassa dukkhassa nissaraṇaṃ paññāyissati jarāmaṇassā”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati jarāmaṇaṃ hoti kiṃ paccayā jarāmaṇaṃ”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “jātiyā kho sati jarāmaṇaṃ hoti, jātipaccayā jarāmaṇaṃ”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati jāti hoti kiṃ paccayā jāti”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “bhavo kho sati jāti hoti, bhavapaccayā jāti”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati bhavo hoti kiṃ paccayā bhavo”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “upādāne kho sati bhavo hoti, upādānapaccayā bhavo”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati upādānaṃ hoti kiṃ paccayā upādānaṃ”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “taṇhāya kho sati upādānaṃ hoti, taṇhāpaccayā upādānaṃ”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati taṇhā hoti kiṃ paccayā taṇhā”ti. Atha kho bhikkhave

1. Jiyati ca miyyati ca (Ka)

Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo
“vedanāya kho sati taṇhā hoti, vedanāpaccayā taṇhā”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati vedanā hoti kiṃ paccayā vedanā”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa
bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “phasse kho sati
vedanā hoti, phassapaccayā vedanā”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati phasso hoti kiṃ paccayā phasso”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa
bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “saḷāyatane kho
sati phasso hoti, saḷāyatanapaccayā phasso”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati saḷāyatanaṃ hoti kiṃ paccayā saḷāyatanaṃ”ti. Atha kho bhikkhave
Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo
“nāmarūpe kho sati saḷāyatanaṃ hoti, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṃ”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati nāmarūpaṃ hoti kiṃ paccayā nāmarūpan”ti. Atha kho bhikkhave
Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo
“viññāṇe kho sati nāmarūpaṃ hoti, viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati viññāṇaṃ hoti kiṃ paccayā viññāṇaṃ”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa
bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “nāmarūpe kho
sati viññāṇaṃ hoti, nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ”ti.

58. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi,
“paccudāvattati kho idaṃ viññāṇaṃ nāmarūpamhā, nāparaṃ gacchati.
Ettāvata

jāyetha vā jiyyetha vā miyyetha vā cavetha vā upapajjetha vā, yadidaṃ nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanāṃ, saḷāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṃ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti”.

59. “Samudayo samudayo”ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṃ udapādi, ñāṇaṃ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

60. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati jarāmaṇaṃ na hoti kissa nirodhā jarāmaṇanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “jātiyā kho asati jarāmaṇaṃ na hoti, jātinirodhā jarāmaṇanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati jāti na hoti kissa nirodhā jātinirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “bhavo kho asati jāti na hoti, bhavanirodhā jātinirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati bhavo na hoti kissa nirodhā bhavanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “upādāne kho asati bhavo na hoti, upādānanirodhā bhavanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati upādānaṃ na hoti kissa nirodhā upādānanirodho”ti, atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā

ahu paññāya abhisamayo “taṇhāya kho asati upādānaṃ na hoti, taṇhānirodhā upādānanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati taṇhā na hoti kissa nirodhā taṇhānirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “vedanāya kho asati taṇhā na hoti vedanānirodhā taṇhānirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati vedanā na hoti kissa nirodhā vedanānirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “phasse kho asati vedanā na hoti phassanirodhā vedanānirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati phasso na hoti kissa nirodhā phassanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “saḷāyatane kho asati phasso na hoti saḷāyatanirodhā phassanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati saḷāyatanaṃ na hoti kissa nirodhā saḷāyatanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “nāmarūpe kho asati saḷāyatanaṃ na hoti nāmarūpanirodhā saḷāyatanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati nāmarūpaṃ na hoti kissa nirodhā nāmarūpanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “viññāṇe kho asati nāmarūpaṃ na hoti viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati viññāṇaṃ na hoti kissa nirodhā viññāṇanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā

ahu paññāya abhisamayo “nāmarūpe kho asati viññāṇaṃ na hoti nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho”ti.

61. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi, “adhigato kho myāyaṃ maggo sambodhāya, yadidaṃ nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho, viññāṇanirodhā nāmarūpanirodhō, nāmarūpanirodhā saḷāyatanirodho, saḷāyatanirodhā phassanirodho, phassanirodhā vedanānirodho, vedanānirodhā taṇhānirodho, taṇhānirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jātinirodho, jātinirodhā jarāmaṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti”.

62. “Nirodho nirodho”ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhum udapādi, ñāṇaṃ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

63. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto aparena samayena pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassī vihāsi “iti rūpaṃ iti rūpassa samudayo iti rūpassa atthaṅgamo, iti vedanā iti vedanāya samudayo iti vedanāya atthaṅgamo, iti saññā iti saññāya samudayo iti saññāya atthaṅgamo, iti saṅkhārā iti saṅkhārānaṃ samudayo iti saṅkhārānaṃ atthaṅgamo, iti viññāṇaṃ iti viññāṇassa samudayo iti viññāṇassa atthaṅgamo”ti, tassa pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassino viharato na cirasseva anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccīti.

Dutiyabhāṇavāro.

Brahmayācanakathā

64. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ dhammaṃ deseyyan”ti. Atha kho bhikkhave

Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi “adhigato kho myāyaṃ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacarō nipuṇo paṇḍitavedanīyo, ālayarāmā kho panāyaṃ pajā ālayaratā ālayasammuditā, ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṃ idaṃ ṭhānaṃ yadidaṃ idappaccayatāpaṭiccasamuppādo, idampi kho ṭhānaṃ duddasaṃ yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhākkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. Ahañceva kho pana dhammaṃ deseyyaṃ, pare ca me na ājāneyyūṃ, so mamassa kilamatho, sā mamassa vihesā”ti.

65. Apissu bhikkhave Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṃsu pubbe assutapubbā—

“Kicchena me adhigataṃ, halaṃ dāni pakāsituṃ.

Rāgadosaparetehi, nāyaṃ dhammo susambudho.

Paṭisotagāmiṃ nipuṇaṃ, gambhīraṃ duddasaṃ aṇuṃ.

Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭṭā”ti.

Itiha bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa paṭisañcikkhato appossukatāya cittaṃ nami, no dhammadesanāya.

66. Atha kho bhikkhave aññatarassa mahābrahmuno Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya etadahosi “nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko, yatra hi nāma Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa appossukatāya cittaṃ namati¹, no dhammadesanāya”ti. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā dakkhiṇaṃ jāṇumaṇḍalaṃ

1. Nami (Syā, Ka), namissati (?)

pathaviyaṃ nihaṅtvā¹ yena Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho tenañjalim paṇāmetvā Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ etadavoca “desetu bhante Bhagavā dhammaṃ, desetu Sugato dhammaṃ, santi² sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa pariḥāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro”ti.

67. Evaṃ vutte³ bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho taṃ mahābrahmānaṃ etadavoca “mayhampi kho brahme etadahosi ‘yaṃnūnaṃ dhammaṃ deseyyan’ti. Tassa mayhaṃ brahme etadahosi ‘adhigato kho myāyaṃ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacarō nipuṇo paṇḍitavedanīyo, ālayarāmā kho panāyaṃ pajā ālayaratā ālayasammuditā, ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṃ idaṃ ṭhānaṃ yadidaṃ idappaccayatāpaṭṭicasamuppādo, idampi kho ṭhānaṃ duddasaṃ yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. Ahañceva kho pana dhammaṃ deseyyaṃ, pare ca me na ājāneyyūṃ, so mama kilaṃmātho, sā mama vihesā”ti. Apissu maṃ brahme imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṃsu pubbe assutapubbā—

‘Kicchena me adhigataṃ, halaṃ dāni pakāsituṃ.

Rāgadosaparetehi, nāyaṃ dhammo susambudho.

Paṭisotagāmiṃ nipuṇaṃ, gambhīraṃ duddasaṃ aṇuṃ.

Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭṭā”ti.

Itiha me brahme paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṃ nami, no dhammadesanāyā”ti.

68. Dutiyampi kho bhikkhave so mahābrahmā -pa-. Tatiyampi kho bhikkhave so mahābrahmā Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ etadavoca “desetu bhante Bhagavā dhammaṃ, desetu Sugato dhammaṃ, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa pariḥāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro”ti.

1. Nidahanto (Syā)

2. Santīdha (Syā)

3. Atha kho (Ka)

69. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brahmuno ca ajjhesanaṃ viditvā sattesu ca kāruṇṇataṃ paṭicca Buddhacakkhunā lokaṃ volokesi, addasā kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Buddhacakkhunā lokaṃ volokento satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye¹ appekacce paralokavajjabhayadassāvīne² viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvīne² viharante. Seyyathāpi nāma uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarīkiniyaṃ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṃvaḍḍhāni udakānuggatāni anto nimuggaposīni. Appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṃvaḍḍhāni samodakaṃ ṭhitāni. Appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṃvaḍḍhāni udakā accuggamma ṭhitāni anupalittāni udakena. Evameva kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Buddhacakkhunā lokaṃ volokento addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvīne viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvīne viharante.

70. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ gāthāhi ajjhabhāsi—

“Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito, yathāpi passe janataṃ samantato.
Tathūpamaṃ dhammamayaṃ sumedha, pāsādamāruyha samantacakkhu.

Sokāvatiṇṇaṃ³ janatamapetasoko,
Avekkhassu jātijarābhībhūtaṃ.
Uṭṭhehi vīra vijītasāṅgāma,
Satthavāha aṇaṇa vicara loke.
Desassu⁴ Bhagavā dhammaṃ,
Aññātāro bhavissanti”ti.

1. Duviññāpaye bhabbe abhabbe (Syā)

3. Sokāvakiṇṇaṃ (Syā)

2. Dassāvīno (Sī, Syā, Kaṃ, Ka)

4. Desetu (Syā, I)

71. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho taṃ mahābrahmānaṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Apārutā tesaṃ amatassa dvārā,
Ye sotavanto pamuñcantu saddhaṃ.
Vihimsasaññī paguṇaṃ na bhāsim,
Dhammaṃ paṇītaṃ manujesu brahme”ti.

Atha kho so bhikkhave mahābrahmā “katāvakāso khomhi Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammadesanāyā”ti Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tattheva antaradhāyi.

Aggasāvakayuga

72. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahatō Sammāsambuddhassa etadahosi “kassa nu kho ahaṃ paṭhamaṃ dhammaṃ deseyyaṃ, ko imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatī”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahatō Sammāsambuddhassa etadahosi “ayaṃ kho Khaṇḍo ca rājaputto tisso ca purohitaputto Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasanti paṇḍitā viyattā medhāvino dīgharattaṃ apparajakkhajātikā. Yamnūnāhaṃ Khaṇḍassa ca rājaputtassa Tissassa ca purohitaputtassa paṭhamaṃ dhammaṃ deseyyaṃ, te imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissantī”ti.

73. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva bodhirukkhamūle antarahito Bandhumatiyā rājadhāniyā Kheme Migadāye pāturahosi. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho dāyapālaṃ¹ āmantesi “ehi tvaṃ samma dāyapāla Bandhumatiṃ rājadhāniṃ pavisitvā Khaṇḍaṅca rājaputtaṃ Tissaṅca purohitaputtaṃ evaṃ vadehi ‘Vipassī bhante Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Bandhumatiṃ rājadhāniṃ anuppatto Kheme Migadāye viharati,

1. Migadāyapālaṃ (Syā)

so tumhākaṃ dassanakāmo'ti". "Evaṃ bhante"ti kho bhikkhave dāyapālo Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa paṭissutvā Bandhumatiṃ rājadhāniṃ pavisitvā Khaṇḍaṇca rājabuttam Tissaṇca purohitaputtam etadavoca "Vipassī bhante Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho Bandhumatiṃ rājadhāniṃ anuppatto Kheme Migadāye viharati, so tumhākaṃ dassanakāmo'ti.

74. Atha kho bhikkhave Khaṇḍo ca rājabutto Tisso ca purohitaputto bhaddāni bhaddāni yānāni yo jāpetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Bandhumatiyā rājadhāniyā niyyimsu. Yena khemo Migadāyo tena pāyimsu, yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva¹ yena Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamitvā Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimṃsu.

75. Tesāṃ Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho anupubbim katham² kathesi, seyyathidaṃ, dānakathaṃ sīlakathaṃ saggakathaṃ kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṅkilesaṃ nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṃ sāmukkaṃsikaṃ dhammadesanā, taṃ pakāsesi dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathāpi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagatakāḷakaṃ sammadeva rajanaṃ paṭiggaṇheyya, evameva Khaṇḍassa ca rājabuttassa Tissassa ca purohitaputtassa tasmīnyeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi "yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ"ti.

76. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṃkathā vesārajappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ etadavocum "abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhanti'ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena

1. Padikāva (Syā)

2. Ānupubbikathaṃ (Sī, I)

dhammo pakāsito. Ete mayam bhante Bhagavantam saramam gacchama dhammañca, labheyyama mayam bhante Bhagavato santike pabbajam labheyyama upasampadan”ti.

77. Alatthum kho bhikkhave Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajam alatthum upasampadam. Te Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī, saṅkhārānaṃ ādīnavam okāram saṅkilesam nibbāne¹ ānisaṃsam pakāsēsī. Tesam Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṃ samādapiyamānānaṃ samuttejijyamānānaṃ sampahaṃsiyamānānaṃ nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu.

Mahājanakāyapabbajjā

78. Assosī kho bhikkhave Bandhumatiyā rājadhāniyā mahājanakāyo caturāsītīpāṇasahassāni “Vipassī kira Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho Bandhumatiṃ rājadhāniṃ anupatto Kheme Migadāye viharati, Khaṇḍo ca kira rājaputto Tisso ca purohitaputto Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajitā”ti. Sutvāna nesam etadahosī “na hi nūna so orako dhammavinayo, na sā orakā pabbajjā, yattha Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajitā, Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajissanti, kimaṅgam pana mayam”ti. Atha kho so bhikkhave mahājanakāyo caturāsītīpāṇasahassāni Bandhumatiyā rājadhāniyā nikkhamitvā yena Khemo Migadāyo, yena Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu.

1. Nekkhamme (Syā)

79. Tesam Vipassī Bhagavā Araham Sammāsambuddho anupubbim katham kathesi. Seyyathidam, dānakatham sīlakatham saggakatham kāmānam ādīnavam okāram saṅkilesam nekkhamme ānisaṃsam pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānam sāmukkaṃsika dhammadesanā, tam pakāsesi dukkham samudayam nirodham maggam. Seyyathāpi nāma suddham vattham apagatakālakam sammadeva rajanam paṭiggaṇheyya, evameva tesam caturāsītipāṇasahassānam tasmimyeva āsane virajam vītamalam dhammacakkhum udapādi “yam kiñci samudayadhammam, sabbam tam nirodhadhammam”ti.

80. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathamkathā vesārajappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham etadavocum “abhikkantam bhante, abhikkantam bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitam vā ukkujeyya, paṭicchannam vā vivareyya, mūḷhasa vā maggam ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotam dhāreyya “cakkhumanto rūpāni dakkhantī”ti. Evamevam Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayam bhante Bhagavantam saraṇam gacchāma dhammañca (bhikkhusaṅghañca)¹, labheyyāma mayam bhante Bhagavato santike pabbajjam labheyyāma upasampadam”ti.

81. Alatthum kho bhikkhave tāni caturāsītipāṇasahassāni Vipassissa Bhagavato Arahatō Sammāsambuddhassa santike pabbajjam alatthum upasampadam. Te Vipassī Bhagavā Araham Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī, saṅkhārānam ādīnavam okāram saṅkilesam nibbāne ānisaṃsam pakāsesī. Tesam Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānam samādapiyamānānam samuttejjiyamānānam sampahaṃsiyamānānam nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu.

Purimapabbajitānam dhammābhisamaya

82. Assosum kho bhikkhave tāni purimāni caturāsītipabbajitasahassāni “Vipassī kira Bhagavā Araham Sammāsambuddho Bandhumatim

1. () Natthi Aṭṭhakathāyam, Pāliyam pana sabbatthapi dissati.

rājadhānīm anuppatto Kheme Migadāye viharati, dhammañca kira desetī”ti. Atha kho bhikkhave tāni caturāsītipabbajitasahassāni yena Bandhumatī rājadhānī, yena Khemo Migadāyo, yena Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu.

83. Tesam Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho anupubbim katham kathesi. Seyyathidaṃ, dānakatham silakatham saggakatham kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṅkilesaṃ nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññasi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṃ sāmukkaṃsikaṃ dhammadesanā, taṃ pakāsesi dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathāpi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagatakāḷakaṃ sammadeva rajanaṃ paṭiggaṇheyya, evameva tesam caturāsītipabbajitasahassānaṃ tasminyeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhum udapādi “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti.

84. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṃkathā vesārajappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham etadavocum “abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhasa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya “cakkhumanto rūpāni dakkhanti”ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṃ bhante Bhagavantam saraṇaṃ gacchāma dhammañca bhikkhusaṃghaṃca, labheyyāma mayaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjaṃ labheyyāma upasampadan”ti.

85. Alatthum kho bhikkhave tāni caturāsītipabbajitasahassāni Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajjaṃ alatthum upasampadaṃ. Te Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī, saṅkhārānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṅkilesaṃ nibbāne ānisaṃsaṃ pakāsesī. Tesam Vipassinā Bhagavatā Arahataṃ Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṃ

samādapiyamānānaṃ samuttejjiyamānānaṃ sampahaṃsiyamānānaṃ
nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimuccim̐su.

Cārikā-anujānana

86. Tena kho pana bhikkhave samayena Bandhumatiyā rājadhāniyā mahābhikkhusaṃgho paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṅko udapādi “mahā kho etarahi bhikkhusaṃgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, yaṃnūnāhaṃ bhikkhū anujāneyyaṃ ‘caratha bhikkhave cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyośānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamtābbā pātimokkhuḍdesāyā’ti”.

87. Atha kho bhikkhave aññātaro mahābrahmā Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitaṅkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekāṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yena Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho, tenañjaliṃ paṇāmetvā Vipassim̐ Bhagavantam̐ Arahantam̐ Sammāsambuddham̐ etadavoca “evametaṃ Bhagavā, evametaṃ Sugata. Mahā kho bhante etarahi bhikkhusaṃgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, anujānātu bhante Bhagavā bhikkhū ‘caratha bhikkhave cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ

ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro¹. Api ca bhante mayāṃ tathā karissāma, yathā bhikkhū channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatiṃ rājadhāniṃ upasaṅkamissanti pātimokkhuddesāyā²ti. Idamavoca bhikkhave so mahābrahmā, idaṃ vatvā Vipassīṃ Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tattheva antaradhāyi.

88. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho sāyanhasamayaṃ paṭisallānā vuṭṭhito bhikkhū āmantesi—idha mayhaṃ bhikkhave rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitakko udapādi “mahā kho etarahi bhikkhusaṅgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ. Yaṃnūnāhaṃ bhikkhū anujāneyyaṃ ‘caratha bhikkhave cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā³ti”.

Atha kho bhikkhave aññātāro mahābrahmā mama cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito mama purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yenāhaṃ tenañjaliṃ paṇāmetvā maṃ etadavoca “evametaṃ Bhagavā, evametaṃ Sugata. Mahā kho bhante etarahi bhikkhusaṅgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, anujānātu bhante Bhagavā bhikkhū ‘caratha bhikkhave cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya

1. Aññātāro (sabbattha)

hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ -pa- santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro'ti. Api ca bhante mayam tathā karissāma, yathā bhikkhū channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatim rājadhāniṃ upasaṅkamissanti pātimokkhuddesāyā'ti. Idamavoca bhikkhave so mahābrahmā, idaṃ vatvā maṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tattheva antaradhāyi.

Anujānāmi bhikkhave, caratha cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyoṣānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca bhikkhave channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyāti. Atha kho bhikkhave bhikkhū yebhuyyena ekāheneva janapadacārikaṃ pakkamimsu.

89. Tena kho pana samayena Jambudīpe caturāsīti āvāsasahassāni honti. Ekamhi hi vasse nikkhante devatā saddamanussāvesuṃ “nikkhantaṃ kho mārisā ekaṃ vassaṃ, pañca dāni vassāni sesāni, pañcannaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā'ti. Dvīsu vassesu nikkhantesu. Tīsu vassesu nikkhantesu. Catūsu vassesu nikkhantesu. Pañcasu vassesu nikkhantesu devatā saddamanussāvesuṃ “nikkhantāni kho mārisā pañcavassāni, ekaṃ dāni vassaṃ sesam, ekassa vassassa accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā'ti. Chasu vassesu nikkhantesu devatā saddamanussāvesuṃ “nikkhantāni kho mārisā chabbassāni, samayo dāni Bandhumatim rājadhāniṃ upasaṅkamtum pātimokkhuddesāyā'ti. Atha kho te bhikkhave bhikkhū appekacce sakena iddhānubhāvena appekacce devatānaṃ iddhānubhāvena ekāheneva Bandhumatim rājadhāniṃ upasaṅkamimsu pātimokkhuddesāyāti¹.

1. Pātimokkhuddesāya (?)

90. Tatra sudam̄ bhikkhave Vipassī Bhagavā Araham̄
Sammāsambuddho bhikkhusam̄ghe evam̄ pātimokkham̄ uddisati.

“Khantī paramam̄ tapo titikkhā,
Nibbānam̄ paramam̄ vadanti Buddhā.
Na hi pabbajito parūpaghātī,
Na samaṇo¹ hoti param̄ viheṭṭhayanto.

Sabbapāpassa akaraṇam̄, kusalassa upasampadā.
Sacittapariyodapanam̄, etaṃ Buddhānasāsanam̄.

Anūpavādo anūpaghāto², pātimokkhe ca sam̄varo.
Mattaññutā ca bhattasmiṃ, pantañca sayanāsanam̄.
Adhicitte ca āyogo, etaṃ Buddhānasāsanam̄”ti.

Devatārocana

91. Ekamidāham̄ bhikkhave samayaṃ Ukkatṭhāyaṃ viharāmi
Subhagavane sālārājamūle, tassa mayham̄ bhikkhave rahogatassa
paṭisallīnassa evam̄ cetaso parivitakko udapādi “na kho so sattāvāso
sulabharūpo, yo mayā anāvutthapubbo³ iminā dīghena addhunā aññatra
Suddhāvāsehi devehi. Yam̄nūnāham̄ yena Suddhāvāsā devā
tenupasaṅkameyyam̄”ti. Atha khvāham̄ bhikkhave seyyathāpi nāma balavā
puriso samiñjitaṃ vā bāham̄ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāham̄ samiñjeyya,
evameva Ukkatṭhāyaṃ Subhagavane sālārājamūle antarahito Avihesu
devesu pāturahosiṃ. Tasmim̄ bhikkhave devanikāye anekāni
devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni⁴ yenāham̄ tenupasaṅkamimsu,
upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭham̄su. Ekamantaṃ ṭhitā
kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocum̄ “ito so mārisā ekanavutikappe
yam̄ Vipassī Bhagavā Araham̄ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī
mārisā Bhagavā Araham̄ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi,
khattiyakule udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Araham̄ Sammāsambuddho
Koṇḍañño gottena

1. Samaṇo (Sī, Syā, I)

2. Anupavādo anupaghāto (I, Ka)

3. Anajjhāvutṭhapubbo (Ka-Sī, Ka)

4. Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā)

ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppanānam ahosi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam sannipātā ahesum. Eko sāvakānam sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassam. Eko sāvakānam sannipāto ahosi bhikkhusatasahassam. Eko sāvakānam sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānam sannipātā ahesum sabbesaṃyeva khīṇāsavānam. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa raṇṇo Bandhumatī nāma nagaram rājadhānī ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa evam abhinikkhamanam ahosi evam pabbajjā evam padhānam evam abhisambodhi evam dhammacakkappavattanam. Te mayam mārisā Vipassimhi Bhagavati brahmacariyam caritvā kāmesu kāmaccandam virājetvā idhūpapannā”ti -pa-.

Tasmimyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni¹ yenāham tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhamasu. Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocum “imasimyeva kho mārisā bhaddakappe Bhagavā etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho loke uppanno. Bhagavā mārisā khattiyō jātiyā khattiyakule uppanno. Bhagavā mārisā Gotamo gottena. Bhagavato mārisā appakam āyuppanānam parittaṃ lahukam yo ciram jīvati, so vassasatam appam vā bhiyyo. Bhagavā mārisā assatthassa mūle abhisambuddho. Bhagavato mārisā Sāriputtamoggallānam nāma sāvakayugam ahosi aggam

1. Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā, evamuparipi)

bhaddayugam. Bhagavato mārisā eko sāvakānaṃ sannipāto ahoṣi adḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Bhagavato mārisā ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahoṣi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ. Bhagavato mārisā Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahoṣi aggupaṭṭhāko. Bhagavato mārisā Suddhodano nāma rājā pitā ahoṣi. Māyā nāma devī mātā ahoṣi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi. Bhagavato mārisā evaṃ abhinikkhamaṇaṃ ahoṣi evaṃ pabbajjā evaṃ padhānaṃ evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanaṃ. Te mayaṃ mārisā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti.

92. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi devehi saddhiṃ yena Atappā devā tenupasaṅkamaṃ -pa-. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi saddhiṃ yena sudassā devā tenupasaṅkamaṃ. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi Sudassehi ca devehi saddhiṃ yena Sudassī devā tenupasaṅkamaṃ. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi Sudassehi ca devehi Sudassīhi ca devehi saddhiṃ yena Akaniṭṭhā devā tenupasaṅkamaṃ. Tasmaṃ bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenaṃ tenupasaṅkamaṃsu, upasaṅkamtvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu.

Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocum “ito so mārisā ekanavutikappe yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppamaṇaṃ ahoṣi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṃ nāma sāvakayugam ahoṣi aggam bhaddayugam. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesum. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahoṣi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto

ahosi bhikkhusatasahassāṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahoṣi
 asītibhikkhusahassāni. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato
 Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ sabbesaṃyeva
 khīṇāsavānaṃ. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahoṣi aggupaṭṭhāko. Vipassissa mārisā
 Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahoṣi.
 Bandhumatī nāma devī mātā ahoṣi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī
 nāma nagaraṃ rājadhānī ahoṣi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato
 Sammāsambuddhassa evaṃ abhinikkhamaṇaṃ ahoṣi evaṃ pabbajjā evaṃ
 padhānaṃ evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanaṃ. Te mayaṃ
 mārisā Vipassimhi Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu
 kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti. Tasmimyeva kho bhikkhave
 devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṃ
 tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu.
 Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocum “ito so mārisā
 ekatimse kappe yaṃ Sikhī Bhagavā -pa-. Te mayaṃ mārisā Sikhimhi
 Bhagavati. Tasmimyeva kho mārisā ekatimse kappe yaṃ Vessabhū Bhagavā
 -pa-. Te mayaṃ mārisā Vessabhumi Bhagavati -pa-. Imasmimyeva kho
 mārisā bhaddakappe Kakusandho Koṇāgamaṇo Kassapo Bhagavā -pa-. Te
 mayaṃ mārisā Kakusandhamhi Koṇāgamaṇamhi Kassapamhi Bhagavati
 brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti.

93. Tasmimyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni
 anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā
 maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā
 devatā maṃ etadavocum “imasmimyeva kho mārisā bhaddakappe Bhagavā
 etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho loke uppanno. Bhagavā mārisā khattiyō
 jātiyā, khattiyakule uppanno. Bhagavā mārisā Gotamo gottena. Bhagavato
 mārisā appakaṃ āyuppamaṇaṃ parittaṃ lahukaṃ yo cirāṃ jīvati, so
 vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo. Bhagavā mārisā assatthassa mūle
 abhisambuddho. Bhagavato mārisā Sāriputtamoggallānaṃ nāma
 sāvakayugaṃ ahoṣi aggaṃ bhaddayugaṃ.

Bhagavato mārisā eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Bhagavato mārisā ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ. Bhagavato mārisā Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko aggupatṭhāko ahosi. Bhagavato mārisā Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi. Bhagavato mārisā evaṃ abhinikkhamaṃ ahosi evaṃ pabbajjā evaṃ padhānaṃ evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanaṃ. Te mayaṃ mārisā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti.

94. Iti kho bhikkhave Tathāgatassevesā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnaṇṇaṃ pariyādinnaṇṇaṃ sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ” itipi. “Evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ” itipīti.

Devatāpi Tathāgatassa etamatthaṃ ārocesuṃ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnaṇṇaṃ pariyādinnaṇṇaṃ sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃ jaccā te Bhagavanto ahesuṃ” itipi. “Evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ” itipīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamaṇā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ abhinanduntī.

Mahāpadānasuttaṃ niṭṭhitaṃ paṭhamaṃ.

2. Mahānidānasutta

Paṭiccasamuppāda

95. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṃ nāma¹ Kurūnaṃ nigamo. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantāṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantāṃ etadavoca “acchariyaṃ bhante, abbhutaṃ bhante, yāva gambhīro cāyaṃ bhante paṭiccasamuppādo gambhīrāvabhāso ca, atha ca pana me uttānakuttānako viya khāyati”²ti. Mā hevaṃ Ānanda avaca, mā hevaṃ Ānanda avaca. Gambhīro cāyaṃ Ānanda paṭiccasamuppādo gambhīrāvabhāso ca, etassa Ānanda dhammassa ananubodhā appaṭivedhā evamayaṃ pajā tantākulakajātā kulagaṇṭhikajātā² muñjapabbajabhūtā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ saṃsāraṃ nātivattati.

96. Atthi idappaccayā jarāmarañanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītiṃ vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā jarāmarañanti iti ce vadeyya, jātipaccayā jarāmarañanti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā jātīti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītiṃ vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā jātīti iti ce vadeyya, bhavapaccayā jātīti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā bhavoti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītiṃ vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā bhavoti iti ce vadeyya, upādānapaccayā bhavoti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā upādānanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītiṃ vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā upādānanti iti ce vadeyya, taṇhāpaccayā upādānanti iccassa vacanīyaṃ.

1. Kammāsadammaṃ nāma (Syā)

2. Gulāgaṇṭhikajātā (Sī, I), guṇagaṇṭhikajātā (Syā)

Atthi idappaccayā taṇhāti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kim paccayā taṇhāti iti ce vadeyya, vedanāpaccayā taṇhāti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā vedanāti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kim paccayā vedanāti iti ce vadeyya, phassapaccayā vedanāti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā phassoti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kim paccayā phassoti iti ce vadeyya, nāmarūpapaccayā phassoti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā nāmarūpanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kim paccayā nāmarūpanti iti ce vadeyya, viññāṇapaccayā nāmarūpanti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā viññāṇanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kim paccayā viññāṇanti iti ce vadeyya, nāmarūpapaccayā viññāṇanti iccassa vacanīyaṃ.

97. Iti kho Ānanda nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ, nāmarūpapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṃ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

98. Jātipaccayā jarāmaṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā jātipaccayā jarāmaṇaṃ. Jāti ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, devānaṃ vā devattāya, gandhabbānaṃ vā gandhabbattāya, yakkhānaṃ vā yakkhattāya, bhūtānaṃ vā bhūtattāya, manussānaṃ vā manussattāya, catuppadānaṃ vā catuppadattāya, pakkhīnaṃ vā pakkhittāya, sarisapānaṃ vā sarisapattāya¹, tesāṃ tesāṃ ca hi Ānanda sattānaṃ

1. Sirim sapānaṃ sirim sapattāya (Sī, Syā)

tadattāya jāti nābhavissa, sabbaso jātiyā asati jātinirodhā api nu kho jarāmarañam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo jarāmarañassa, yadidam jāti.

99. Bhavapaccayā jātīti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā bhavapaccayā jāti. Bhavo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, kāmabhavo vā rūpabhavo vā arūpabhavo vā. Sabbaso bhavo asati bhavanirodhā api nu kho jāti paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo jātiyā, yadidam bhavo.

100. Upādānapaccayā bhavoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā upādānapaccayā bhavo. Upādānam ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, kāmupādānam vā diṭṭhupādānam vā sīlabbatupādānam vā attavādupādānam vā. Sabbaso upādāne asati upādānanirodhā api nu kho bhavo paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo bhavassa, yadidam upādānam.

101. Taṇhāpaccayā upādānanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā taṇhāpaccayā upādānam. Taṇhā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbatataṇhā dhammataṇhā. Sabbaso taṇhāya asati taṇhānirodhā api nu kho upādānam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo upādānassa, yadidam taṇhā.

102. Vedanāpaccayā taṇhāti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā vedanāpaccayā taṇhā.

Vedanā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manosamphassajā vedanā. Sabbaso vedanāya asati vedanānirodhā api nu kho taṇhā paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo taṇhāya, yadidaṃ vedanā.

103. Iti kho panetaṃ Ānanda vedanaṃ paṭicca taṇhā, taṇhaṃ paṭicca pariyesanā, pariyesanaṃ paṭicca lābho, lābhaṃ paṭicca vinicchayo, vinicchayaṃ paṭicca chandarāgo, chandarāgaṃ paṭicca ajjhosānaṃ, ajjhosānaṃ paṭicca pariggaho, pariggahaṃ paṭicca macchariyaṃ, macchariyaṃ paṭicca ārakkho. Ārakkhādhikaraṇaṃ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃtuvatvaṃ pesuññamusāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti.

104. Ārakkhādhikaraṇaṃ¹ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivādaturvatvatvaṃ pesuñña musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā ārakkhādhikaraṇaṃ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃtuvatvaṃ pesuñña musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti. Ārakkho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso ārakkhe asati ārakkhanirodhā api nu kho daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃ tuvaṃ pesuñña musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhaveyyunti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃtuvatvaṃ pesuñña musāvādānaṃ anekesaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ sambhavāya, yadidaṃ ārakkho.

105. Macchariyaṃ paṭicca ārakkhoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā macchariyaṃ paṭicca ārakkho. Macchariyaṃ ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci

1. Ārakkhaṃ paṭicca ārakkhādhikaraṇaṃ (Syā)

kimhici, sabbaso macchariye asati macchariyanirodhā api nu kho ārakkho paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo ārakkhassa, yadidam macchariyam.

106. Pariggaham paṭicca macchariyanti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaena veditabbam, yathā pariggaham paṭicca macchariyam. Pariggaho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbam sabbathāsabbam kassaci kimhici, sabbaso pariggahe asati pariggahanirodhā api nu kho macchariyam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo macchariyassa, yadidam pariggaho.

107. Ajjhosānam paṭicca pariggahoti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaena veditabbam, yathā ajjhosānam paṭicca pariggaho. Ajjhosānam ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbam sabbathāsabbam kassaci kimhici, sabbaso ajjhosāne asati ajjhosānanirodhā api nu kho pariggaho paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo pariggahassa, yadidam ajjhosānam.

108. Chandarāgam paṭicca ajjhosānanti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaena veditabbam, yathā chandarāgam paṭicca ajjhosānam. Chandarāgo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbam sabbathāsabbam kassaci kimhici, sabbaso chandarāge asati chandarāganirodhā api nu kho ajjhosānam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo ajjhosānassa, yadidam chandarāgo.

109. Vinicchayam paṭicca chandarāgoti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaena veditabbam, yathā vinicchayam paṭicca chandarāgo. Vinicchayo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbam sabbathāsabbam kassaci kimhici, sabbaso vinicchaye asati vinicchayanirodhā api nu kho chandarāgo paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo chandarāgassa, yadidam vinicchayo.

110. Lābhaṃ paṭicca vinicchayoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā lābhaṃ paṭicca vinicchayo. Lābho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso lābhe asati lābhanirodhā api nu kho vinicchayo paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo vinicchayassa, yadidaṃ lābho.

111. Pariyesanaṃ paṭicca lābhoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā pariyesanaṃ paṭicca lābho. Pariyesanā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso pariyesanāya asati pariyesanānirodhā api nu kho lābho paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo lābhassa, yadidaṃ pariyesanā.

112. Taṇhaṃ paṭicca pariyesanāti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā taṇhaṃ paṭicca pariyesanā. Taṇhā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā. Sabbaso taṇhāya asati taṇhānirodhā api nu kho pariyesanā paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo pariyesanāya, yadidaṃ taṇhā. Iti kho Ānanda ime dve dhammā¹ dvayena vedanāya ekasamosaraṇā bhavanti.

113. Phassapaccayā vedanāti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā phassapaccayā vedanā. Phasso ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, cakkhusamphasso sotasamphasso ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manosamphasso. Sabbaso phasse asati phassanirodhā api nu kho vedanā paññāyethāti. No hetāṃ bhante.

1. Ime dhammā (Ka)

Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo vedanāya, yadidaṃ phasso.

114. Nāmarūpapaccayā phassoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā nāmarūpapaccayā phasso. Yehi Ānanda ākārehi yehi liṅgehi yehi nimittehi yehi uddesehi nāmakāyassa paññatti hoti, tesu ākāresu tesu liṅgesu tesu nimittesu tesu uddesesu asati api nu kho rūpakāye adhivacanasamphasso paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Yehi Ānanda ākārehi yehi liṅgehi yehi nimittehi yehi uddesehi rūpakāyassa paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho nāmakāye paṭighasamphasso paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Yehi Ānanda ākārehi -pa- yehi uddesehi nāmakāyassa ca rūpakāyassa ca paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho adhivacanasamphasso vā paṭighasamphasso vā paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Yehi Ānanda ākārehi -pa- yehi uddesehi nāmarūpassa paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho phasso paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo phassassa, yadidaṃ nāmarūpaṃ.

115. Viññāṇapaccayā nāmarūpanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ. Viññāṇaṅca hi Ānanda mātukucchismiṃ na okkamissatha, api nu kho nāmarūpaṃ mātukucchismiṃ samuccissathāti. No hetāṃ bhante. Viññāṇaṅca hi Ānanda mātukucchismiṃ okkamitvā vokkamissatha, api nu kho nāmarūpaṃ itthattāya abhinibbattissathāti. No hetāṃ bhante. Viññāṇaṅca hi Ānanda daharasseva sato vocchijjissatha kumārakassa vā kumārikāya vā, api nu kho nāmarūpaṃ vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjissathāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo nāmarūpassa, yadidaṃ viññāṇaṃ.

116. Nāmarūpapaccayā viññāṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyaēyena veditabbaṃ, yathā nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ. Viññāṇaṃ hi Ānanda nāmarūpe patiṭṭhaṃ na labhissatha, api nu kho āyatiṃ jātijarāmarāṇaṃ dukkhasamudayasambhavo¹ paññāyethāti. No hetuṃ bhante. Tasmātihānanda eveda hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo viññāṇassa yadidaṃ nāmarūpaṃ, ettāvata kho Ānanda jāyetha vā jīyetha² vā miyyetha³ vā cavetha vā upapajjetha vā. Ettāvata adhivacanapatho, ettāvata niruttipatho, ettāvata paññattipatho, ettāvata paññāvacaṃ, ettāvata vaṭṭaṃ vattati itthattaṃ paññāpanāya yadidaṃ nāmarūpaṃ saha viññāṇena aññamaññapaccayatā pavattati.

Attapaññatti

117. Kittāvata ca Ānanda attānaṃ paññapento paññapeti. Rūpiṃ vā hi Ānanda parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “rūpi me paritto attā”ti. Rūpiṃ vā hi Ānanda anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “rūpi me ananto attā”ti. Arūpiṃ vā hi Ānanda parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “arūpi me paritto attā”ti. Arūpiṃ vā hi Ānanda anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “arūpi me ananto attā”ti.

118. Tatrānanda yo so rūpiṃ parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, etarahi vā so rūpiṃ parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, tattha bhāviṃ vā so rūpiṃ parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda rūpiṃ⁴ parittattānudiṭṭhi anusetīti iccālaṃ vacanāya.

Tatrānanda yo so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, etarahi vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, tattha bhāviṃ vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, “atathaṃ vā

1. Jātijarāmarāṇadukkhassamudayasambhavo (Sī, Syā, I)

2. Jīyetha (Ka)

3. Miyyetha (Ka)

4. Rūpi (Ka)

pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santam kho Ānanda rūpim¹ anantattānudiṭṭhi anusetīti iccālam vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpim parittam attānam paññapento paññapeti, etarahi vā so arūpim parittam attānam paññapento paññapeti, tattha bhāvim vā so arūpim parittam attānam paññapento paññapeti, “atatham vā pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santam kho Ānanda arūpim² parittattānudiṭṭhi anusetīti iccālam vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpim anantam attānam paññapento paññapeti, etarahi vā so arūpim anantam attānam paññapento paññapeti, tattha bhāvim vā so arūpim anantam attānam paññapento paññapeti, “atatham vā pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santam kho Ānanda arūpim² anantattānudiṭṭhi anusetīti iccālam vacanāya. Ettāvatā kho Ānanda attānam paññapento paññapeti.

Na attapaññatti

119. Kittāvatā ca Ānanda attānam napaññapento na paññapeti. Rūpim vā hi Ānanda parittam attānam napaññapento na paññapeti “rūpī me paritto attā”ti. Rūpim vā hi Ānanda anantam attānam napaññapento na paññapeti “rūpī me ananto attā”ti. Arūpim vā hi Ānanda parittam attānam napaññapento na paññapeti “arūpī me paritto attā”ti. Arūpim vā hi Ānanda anantam attānam napaññapento na paññapeti “arūpī me ananto attā”ti.

120. Tatrānanda yo so rūpim parittam attānam napaññapento na paññapeti, etarahi vā so rūpim parittam attānam napaññapento na paññapeti, tattha bhāvim vā so rūpim parittam attānam napaññapento na paññapeti, “atatham vā pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santam kho Ānanda rūpim parittattānudiṭṭhi nānusetī”ti iccālam vacanāya.

1. Rūpī (Ka)

2. Arūpī (Ka)

Tatrānanda yo so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṃ vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda rūpiṃ anantattānudiṭṭhi nānuseti”ti iccālaṃ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṃ parittaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti. Etarahi vā so arūpiṃ parittaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṃ vā so arūpiṃ parittaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda arūpiṃ parittattānudiṭṭhi nānuseti”ti iccālaṃ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so arūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṃ vā so arūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda arūpiṃ anantattānudiṭṭhi nānuseti”ti iccālaṃ vacanāya. Ettāvātā kho Ānanda attānaṃ napaññapento na paññapeti.

Attasamanupassanā

121. Kittāvātā ca Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati. Vedanaṃ vā hi Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati “vedanā me attā”ti. “Naheva kho me vedanā attā appaṭisaṃvedano me attā”ti, iti vā hi Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati. “Na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṃvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā”ti, iti vā hi Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati.

122. Tatrānanda yo so evamāha “vedanā me attā”ti. So evamassa vacanīyo “tisso kho imā āvuso vedanā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā. Imāsaṃ kho tvaṃ

tissannaṃ vedanānaṃ katamaṃ attato samanupassasī”ti. Yasmiṃ Ānanda samaye sukhaṃ vedanaṃ vedeti, neva tasmim̐ samaye dukkhaṃ vedanaṃ vedeti, na adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedeti, sukhaṃyeva tasmim̐ samaye vedanaṃ vedeti. Yasmiṃ Ānanda samaye dukkhaṃ vedanaṃ vedeti, neva tasmim̐ samaye sukhaṃ vedanaṃ vedeti, na adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedeti, dukkhaṃyeva tasmim̐ samaye vedanaṃ vedeti. Yasmiṃ Ānanda samaye adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedeti, neva tasmim̐ samaye sukhaṃ vedanaṃ vedeti, na dukkhaṃ vedanaṃ vedeti, adukkhamasukhaṃyeva tasmim̐ samaye vedanaṃ vedeti.

123. Sukhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Dukkāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Adukkhamasukhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Tassa sukhaṃ vedanaṃ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva sukhāya vedanāya nirodhā “byagā¹ me attā”ti hoti. Dukkhaṃ vedanaṃ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva dukkhāya vedanāya nirodhā “byagā me attā”ti hoti. Adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva adukkhamasukhāya vedanāya nirodhā “byagā me attā”ti hoti. Iti so diṭṭhevadhamme aniccasukhadukkhavokiṇṇaṃ uppādavayadhammaṃ attānaṃ samanupassamāno samanupassati, yo so evamāha “vedanā me attā”ti. Tasmātihānanda etenapetaṃ nakkhamati “vedanā me attā”ti samanupassitum̐.

124. Tatrānanda yo so evamāha “na heva kho me vedanā attā, appaṭisaṃvedano me attā”ti. So evamassa vacanīyo “yattha panāvuso sabbaso vedayitaṃ natthi, api nu kho tatha ‘ayamahasmī’ti siyā”ti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda etenapetaṃ nakkhamati “na heva kho me vedanā attā, appaṭisaṃvedano me attā”ti samanupassitum̐.

1. Byagā (Sī, Ka)

125. Tatrānanda yo so evamāha “na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṃvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā”ti. So evamassa vacanīyo “vedanā ca hi āvuso sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ aparisesā nirujjheyuṃ. Sabbaso vedanāya asati vedanānirodhā api nu kho tattha ‘ayamahasmī’ti siyā”ti. No hetam bhante. Tasmātihānanda etenapetaṃ nakkhamati “na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṃvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā”ti samanupassituṃ.

126. Yato kho Ānanda bhikkhu neva vedanaṃ attānaṃ samanupassati, nopi appaṭisaṃvedanaṃ attānaṃ samanupassati, nopi “attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā”ti samanupassati. So evaṃ nasamanupassanto na ca kiñci loke upādiyati, anupādiyaṃ na paritassati, aparitassaṃ¹ paccattaññeva parinibbāyati, “khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā”ti pajānāti. Evaṃ vimuttacittaṃ kho Ānanda bhikkhuṃ yo evaṃ vadeyya “hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa² diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. “Na hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. “Hoti ca na ca hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. “Neva hoti na na hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. Tam kissa hetu. Yāvatā Ānanda adhivacanaṃ yāvatā adhivacanapatho, yāvatā nirutti yāvatā niruttipatho, yāvatā paññatti yāvatā paññattipatho, yāvatā paññā yāvatā paññāvacaraṃ, yāvatā vaṭṭam³ yāvatā vaṭṭati³, tadabhiññāvimutto bhikkhu, tadabhiññāvimuttaṃ bhikkhuṃ “na jānāti na passati itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ.

Sattaviññāṇaṭṭhiti

127. Satta kho Ānanda⁴ viññāṇaṭṭhitiyo. Dve āyatanāni. Katamā satta. Santānanda sattā nānattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi

1. Aparitassanaṃ (Ka)

2. Iti sā (Aṭṭhakathāyaṃ pāṭhantaraṃ)

3-3. Yāvatā vaṭṭam vaṭṭati (Ka-Sī)

4. Satta kho imā Ānanda (Ka-Sī, Syā)

manussā ekacce ca devā ekacce ca vinipātikā, ayaṃ paṭhamā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā nānattakāyā ekattasaññino, seyyathāpi devā brahmakāyikā paṭhamābhiniḃattā, ayaṃ dutiyā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā ekattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi devā Ābhassarā, ayaṃ tatiyā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā ekattakāyā ekattasaññino, seyyathāpi devā Subhakiṇhā, ayaṃ catutthī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭighasaññānaṃ atthaṅgamā nānattasaññānaṃ amanasikārā “ananto ākāso”ti Ākāsānañcāyatanūpagā, ayaṃ pañcamī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso ākāsānañcāyatanāṃ samatikkamma “anantaṃ viññāṇaṃ”ti Viññāṇañcāyatanūpagā, ayaṃ chaṭṭhī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso viññāṇañcāyatanāṃ samatikkamma “natthi kiñci”ti Ākiñcaññāyatanūpagā, ayaṃ sattamī viññāṇaṭṭhiti. Asaññasattāyatanāṃ nevasaññānāsaññāyatanameva dutiyaṃ.

128. Tatrānanda yāyaṃ paṭhamā viññāṇaṭṭhiti nānattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi manussā ekacce ca devā ekacce ca vinipātikā. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassā ca samudayaṃ pajānāti, tassā ca atthaṅgamaṃ pajānāti, tassā ca assādaṃ pajānāti, tassā ca ādīnavaṃ pajānāti, tassā ca nissaraṇaṃ pajānāti, kallaṃ nu tena tadabhinanditunti. No hetam bhante -pa-. Tatrānanda yamidaṃ asaññasattāyatanāṃ. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassa ca samudayaṃ pajānāti, tassa ca atthaṅgamaṃ pajānāti, tassa ca assādaṃ pajānāti, tassa ca ādīnavaṃ pajānāti, tassa ca nissaraṇaṃ pajānāti, kallaṃ nu tena tadabhinanditunti. No hetam bhante. Tatrānanda yamidaṃ nevasaññānāsaññāyatanāṃ. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassa ca samudayaṃ pajānāti, tassa ca atthaṅgamaṃ pajānāti, tassa ca assādaṃ pajānāti, tassa ca ādīnavaṃ pajānāti, tassa ca nissaraṇaṃ pajānāti, kallaṃ nu tena tadabhinanditunti. No hetam bhante. Yato kho Ānanda bhikkhu imesañca sattannaṃ viññāṇaṭṭhitīnaṃ imesañca dvinnaṃ āyatanānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṃ viditvā anupādā vimutto hoti. Ayaṃ vuccatānanda bhikkhu paññāvimutto.

Aṭṭhavimokkhā

129. Aṭṭha kho ime Ānanda vimokkhā. Katame aṭṭha. Rūpī rūpāni passati, ayaṃ paṭhamo vimokkho. Ajjhattaṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayaṃ dutiyo vimokkho. Subhanteva adhimutto hoti, ayaṃ tatiyo vimokkho. Sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭighasaññānaṃ atthaṅgamā nānattasaññānaṃ amanasikārā “ananto ākāso”ti Ākāsaññācāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ catuttho vimokkho. Sabbaso Ākāsaññācāyatanāṃ samatikkamma “anantaṃ viññāṇaṃ”ti Viññāṇañcāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ pañcama vimokkho. Sabbaso Viññāṇañcāyatanāṃ samatikkamma “natthi kiñcī”ti ākiñcaññāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ chaṭṭho vimokkho. Sabbaso ākiñcaññāyatanāṃ samatikkamma Nevasaññānāsaññāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ sattamo vimokkho. Sabbaso Nevasaññānāsaññāyatanāṃ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṃ upasampajja viharati, ayaṃ aṭṭhamo vimokkho. Ime kho Ānanda aṭṭha vimokkhā.

130. Yato kho Ānanda bhikkhu ime aṭṭha vimokkhe anulomaṃpi samāpajjati, paṭilomaṃpi samāpajjati, anulomapaṭilomaṃpi samāpajjati, yatthicchakaṃ yadicchakaṃ yāvaticchakaṃ samāpajjatipi vuṭṭhātīpi, āsavānañca khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭhevadhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati. Ayaṃ vuccatānanda bhikkhu ubhatobhāgavimutto. Imāya ca Ānanda ubhatobhāgavimuttiyā aññā ubhatobhāgavimutti uttaritarā vā paṇītarā vā natthīti. Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Ānando Bhagavato bhāsitaṃ abhinandīti.

Mahānidānasuttaṃ niṭṭhitaṃ dutiyāṃ.

3. Mahāparinibbānasutta

131. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate. Tena kho pana samayena rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo hoti. So evamāha “ahaṃ hime Vajjī evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve ucchecchāmi¹ Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṃ āpādessāmi”²ti.

132. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vassakāraṃ brāhmaṇaṃ Magadhamahāmatāṃ āmantesi “ehi tvaṃ brāhmaṇa yena Bhagavā tenupasaṅkama, upasaṅkamtivā mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi, appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ puccha, ‘rājā bhante Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Bhagavato pāde sirasā vandati, appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchatī’ti. Evañca vadehi ‘rājā bhante Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo, so evamāha ahaṃ hime Vajjī evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve ucchecchāmi Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṃ āpādessāmi’ti. Yathā te Bhagavā byākaroti, taṃ sādhukaṃ uggahetvā mama āroceyyāsi. Na hi Tathāgatā vitathaṃ bhaṇanti”ti.

Vassakārabrāhmaṇa

133. “Evaṃ bho”ti kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto rañño Māgadhassa Ajātasattussa Vedehiputtassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Rājagahamhā niyyāsi, yena Gijjhakūṭo pabbato tena pāyāsi. Yāvaticā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikova yena Bhagavā tenupasaṅkama, upasaṅkamtivā Bhagavatā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā

1. Uccejjāmi (Syā, I), ucchijjāmi (Ka)

2. Āpādessāmi vajjīti (sabbattha) Am 2. 409 passitabbaṃ.

ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto Bhagavantaṃ etadavoca “rājā bho Gotama Māgadho Ajātasattu Vedehiputto bhoto Gotamassa pāde sirasā vandati, appābādhaṃ appātāṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati, rājā¹ bho Gotama Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo, so evamāha ahaṃ hime Vajjī evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve uccheccāmi Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṃ āpādessāmi”ti.

Rāja aparihāniyadhamma

134. Tena kho pana samayena āyasmā Ānando Bhagavato piṭṭhito ṭhito hoti Bhagavantaṃ bījayamāno². Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “kinti te Ānanda sutāṃ, Vajjī abhiṇhaṃ sannipātā sannipātabahulā”ti. Sutāṃ metaṃ bhante “Vajjī abhiṇhaṃ sannipātā sannipātabahulā”ti. Yāvakīvaṅca Ānanda Vajjī abhiṇhaṃ sannipātā sannipātabahulā bhavissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Kinti te Ānanda sutāṃ, Vajjī samaggā sannipatanti, samaggā vuṭṭhahanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karontīti. Sutāṃ metaṃ bhante “Vajjī samaggā sannipatanti, samaggā vuṭṭhahanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karontī”ti. Yāvakīvaṅca Ānanda Vajjī samaggā sannipatissanti, samaggā vuṭṭhahissanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Kinti te Ānanda sutāṃ, Vajjī apaññattaṃ na paññapenti, paññattaṃ na samucchindanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantīti. Sutāṃ metaṃ bhante “Vajjī apaññattaṃ na paññapenti, paññattaṃ na samucchindanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantī”ti. Yāvakīvaṅca Ānanda Vajjī apaññattaṃ na paññapessanti, paññattaṃ na samucchindissanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

1. Evaṅca vadeti rājā (Ka)

2. Vījayamāno (Sī), vījīyamāno (Syā)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjī ye te Vajjīnam Vajjimahallakā, te sakkaronti garum karonti¹ mānenti pūjenti, tesañca sotabbam maññantīti. Sutam metam bhante “Vajjī ye te Vajjīnam Vajjimahallakā, te sakkaronti garum karonti mānenti pūjenti, tesañca sotabbam maññantī”ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī ye te Vajjīnam Vajjimahallakā, te sakkarissanti garum karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca sotabbam maññissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnam pāṭikañkhā, no parihāni. (4)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsentīti. Sutam metam bhante “Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsentī”ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsessanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnam pāṭikañkhā, no parihāni. (5)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjī yāni tāni Vajjīnam Vajjicetiyaṇi abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkaronti garum karonti mānenti pūjenti, tesañca dinnapubbam katapubbam dhammikaṃ balim no parihāpentīti. Sutam metam bhante “Vajjī yāni tāni Vajjīnam Vajjicetiyaṇi abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkaronti garum karonti mānenti pūjenti, tesañca dinnapubbam katapubbam dhammikaṃ balim no parihāpentī”ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī yāni tāni Vajjīnam Vajjicetiyaṇi abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkarissanti garum karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca dinnapubbam katapubbam dhammikaṃ balim no parihāpessanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnam pāṭikañkhā, no parihāni. (6)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjīnam arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susamvihitā “kinti anāgatā ca arahanto Vijitam āgaccheyyum, āgatā ca arahanto Vijite phāsu vihareyyun”ti. Sutam metam bhante “Vajjīnam arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susamvihitā ‘kinti anāgatā ca arahanto Vijitam āgaccheyyum, āgatā ca arahanto Vijite phāsu vihareyyun’ti”. Yāvakīvañca Ānanda Vajjīnam arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susamvihitā bhavissati. Kinti anāgatā ca arahanto

1. Garukaronti (Sī, Syā, I)

vijitāṃ āgaccheyyūṃ, āgatā ca arahanto vijite phāsu vihareyyunti,
vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihānīti. (7)

135. Atha kho Bhagavā Vassakāraṃ brāhmaṇaṃ Magadhamahāmattaṃ
āmantesi “ekamidāhaṃ brāhmaṇa samayaṃ Vesāliyaṃ viharāmi Sāranda¹
cetiye. Tatrāhaṃ Vajjīnaṃ ime satta aparihāniye dhamme desesiṃ.
Yāvakīvaṅca brāhmaṇa ime satta aparihāniyā dhammā Vajjisu ṭhassanti,
imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu Vajjī sandissisanti, vuddhiyeva
brāhmaṇa Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihānī”ti.

Evam vutte Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto Bhagavantam
etadavoca “ekamekenapi bho Gotama aparihāniyena dhammena
samannāgatānaṃ Vajjīnaṃ vuddhiyeva pāṭikaṅkhā, no parihāni. Ko pana
vādo sattahi aparihāniyehi dhammehi. Akaraṇīyāva² bho Gotama Vajjī³
raññā Māgadhena Ajātasattunā Vedehiputtana yadidaṃ yuddhassa aññatra
upalāpanāya aññatra mithubhedā. Handa ca dāni mayaṃ bho Gotama
gacchāma, bahukiccā mayaṃ bahukaraṇīyā”ti. Yassadāni tvaṃ brāhmaṇa
kālaṃ maññasīti. Atha kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto
Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

Bhikkhu aparihāniyadhamma

136. Atha kho Bhagavā acirapakkante Vassakāre brāhmaṇe
Magadhamahāmatte āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gaccha tvaṃ Ānanda
yāvatikā bhikkhū Rājagahaṃ upanissāya viharanti, te sabbe
upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātehi”ti. “Evam bhante”ti kho āyasmā Ānando
Bhagavato paṭissutvā yāvatikā bhikkhū Rājagahaṃ upanissāya viharanti, te
sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami,
upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ
ṭhito kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “sannipatito bhante
bhikkhusaṅgho, yassadāni bhante Bhagavā kālaṃ maññati”ti.

1. Sānandare (Ka)

2. Akaraṇīyā ca (Syā, Ka)

3. Vajjīnaṃ (Ka)

Atha kho Bhagavā uṭṭhāyāsana yena upaṭṭhānasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “satta vo bhikkhave aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhu kaṃ manasikarotha bhāsissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū abhiṇhaṃ sannipātā sannipātabahulā bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū samaggā sannipatissanti, samaggā vuṭṭhahissanti, samaggā saṅghakaraṇīyāni karissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū apaññattam na paññapessanti, paññattam na samucchindissanti, yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya vattissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṅghapitaro saṅghapariṇāyaka, te sakkarissanti garum karissanti mānessanti pūjessanti, tesaṅca sotabbari maññissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū uppanāya taṇhāya ponobbhavikāya na vasaṃ gacchissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū āraññakesu senāsanesu sāpekkhā bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvaṅca bhikkhave bhikkhū paccattaññeva satim upaṭṭhapessanti “kinti anāgatā ca pesalā sabrahmacārī āgaccheyyum, āgatā ca pesalā sabrahmacārī phāsu¹ vihareyyun”ti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (7)

Yāvakīvaṅca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

1. Phāsum (Sī, Syā, I)

137. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhukaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na kammārāmā bhavissanti na kammaratā na kammārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na bhassārāmā bhavissanti na bhassaratā na bhassārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (2)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na niddārāmā bhavissanti na niddāratā na niddārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na saṅgaṇikārāmā bhavissanti na saṅgaṇikaratā na saṅgaṇikārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na pāpicchā bhavissanti na pāpikānaṃ icchānaṃ vasaṃ gatā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na pāpamittā bhavissanti na pāpasahāyā na pāpasampavaṅkā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na oramattakena visesādhigamena antarāvosānaṃ āpajjissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (7)

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni.

138. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi -pa-. Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū saddhā bhavissanti -pa- hirimanā bhavissanti. Ottappī bhavissanti. Bahussutā bhavissanti. Āraddhavīriyā bhavissanti.

Upaṭṭhitassatī bhavissanti. Paññavanto bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

139. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhukaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū satisambojjhaṅgaṃ bhāvessanti -pa-dhammavicayasambojjhaṅgaṃ bhāvessanti. Vīriyasambojjhaṅgaṃ bhāvessanti. Pītisambojjhaṅgaṃ bhāvessanti. Passaddhisambojjhaṅgaṃ bhāvessanti. Samādhisambojjhaṅgaṃ bhāvessanti. Upekkhāsambojjhaṅgaṃ bhāvessanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

140. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhukaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū aniccasaññaṃ bhāvessanti -pa-anattasaññaṃ bhāvessanti. Asubhasaññaṃ bhāvessanti. Ādīnavasaññaṃ bhāvessanti. Pahānasaññaṃ bhāvessanti. Virāgasaññaṃ bhāvessanti. Nirodhasaññaṃ bhāvessanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

141. Cha vo bhikkhave aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhukaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū mettaṃ kāyakammaṃ
paccupaṭṭhāpessanti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca, vuddhiyeva
bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū mettaṃ vacīkammaṃ
paccupaṭṭhāpessanti -pa- mettaṃ manokammaṃ paccupaṭṭhāpessanti
sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ
pāṭikañkhā, no parihāni. (2-3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū ye te lābhā dhammikā dhammaladdhā
antamaso pattapariyāpannamattampi, tathārūpehi lābhehi
appaṭivibhattabhogī bhavissanti silavantehi sabrahmacārīhi sādharmaṇabhogī,
vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū yāni tāni sīlāni akhaṇḍāni acchiddāni
asabalāni akammāsāni bhujissāni viññūpasatthāni¹ aparāmaṭṭhāni
samādhisaṃvattanikāni, tathārūpesu sīlesu sīlasāmaññagatā viharissanti
sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ
pāṭikañkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū yāyaṃ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyāti
takkarassa sammā dukkhakkhayāya, tathārūpāya diṭṭhiyā diṭṭhisāmaññagatā
viharissanti sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave
bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave ime cha aparihāniyā dhammā bhikkhūsu
ṭhassanti, imesu ca chasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandissanti,
vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihānīti.

142. Tatra sudam Bhagavā Rājagahe viharanto Gijjhakūṭe pabbate
etadeva bahulam bhikkhūnaṃ dhammiṃ katham karoti “iti sīlam itī samādhi
itī paññā. Silaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso.
Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā.
Paññāparibhāvitam cittam sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidam,
kāmasavā bhavāsavā avijsāsavā”ti.

1. Viññūppasatthāni (Sī)

143. Atha kho Bhagavā Rājagahe yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda yena Ambalaṭṭhikā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Ambalaṭṭhikā tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṃ viharati rājāgārake. Tatrāpi sudāṃ Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṃ viharanto rājāgārake etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

144. Atha kho Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda yena Nāḷandā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Nāḷandā tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Nāḷandāyaṃ viharati Pāvārikambavane.

Sāriputtasīhanāda

145. Atha kho āyasmā Sāriputto yena Bhagavā tenupasaṅkami upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Sāriputto Bhagavantaṃ etadavoca “evaṃpasanno ahaṃ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetaṛahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṃ sambodhiyaṃ”ti. Uḷārā kho te ayaṃ Sāriputta āsabhī vācā¹ bhāsita, ekaṃso gahito, sīhanādo nadito “evaṃpasanno ahaṃ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetaṛahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṃ sambodhiyaṃ”ti.

1. Āsabhivācā (Syā)

Kim te¹ Sāriputta ye te ahesum atītamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto cetasā ceto paricca viditā “evaṃsīlā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesum itipī”ti. No hetam bhante.

Kim pana te² Sāriputta ye te bhavissanti anāgatamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto cetasā ceto paricca viditā “evaṃsīlā te Bhagavanto bhavissanti itipi, evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto bhavissanti itipī”ti. No hetam bhante.

Kim pana te Sāriputta aham etarahi Araham Sammāsambuddho cetasā ceto paricca vidito “evaṃsīlo Bhagavā itipi, evaṃdhammo evaṃpañño evaṃvihārī evaṃvimutto Bhagavā itipī”ti. No hetam bhante.

Ettha ca hi te Sāriputta atītānāgatapaccuppannesu Arahantesu Sammāsambuddhesu cetopariyaññaṃ³ natthi. Atha kiñcarahi te ayaṃ Sāriputta uḷārā āsabhi vācā bhāsītā, ekaṃso gahito sīhanādo nadito “evaṃpasanno aham bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetarahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhīyobhiññataro yadidaṃ sambodhiyaṃ”ti.

146. Na kho me bhante atītānāgatapaccuppannesu Arahantesu Sammāsambuddhesu cetopariyaññaṃ atthi, api ca me dhammanvayo vidito. Seyyathāpi bhante rañño paccantimaṃ nagaraṃ dalhuddhāpaṃ dalhapākāratorāṃ ekadvāraṃ, tatrassa doveriko paṇḍito viyatto medhāvī aññātānaṃ nivāretā nātānaṃ pavesetā, so tassa nagarassa samantā anupariyāyapathaṃ⁴ anukkamamāno na passeyya pākārasandhim vā pākāravivaraṃ vā antamaso bilāranikkhamanamattampi. Tassa evamassa⁵ “ye kho keci oḷārikā pāṇā imaṃ nagaraṃ pavisanti vā nikkhamanti vā, sabbete imināva dvārena pavisanti vā nikkhamanti vā”ti. Evameva kho me bhante dhammanvayo vidito. Ye te bhante ahesum atītamaddhānaṃ Arahanto

1. Kimnu (Syā, I, Ka)

2. Kim pana (Syā, I, Ka)

3. Cetopariññāyaññaṃ (Syā), cetasā cetopariyāyaññaṃ (Ka)

4. Anucariyāyapathaṃ (Syā)

5. Na passeyya tassa evamassa (Syā)

Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacittā satta bojjhaṅge yathābhūtaṃ bhāvetvā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhimsu. Yepi te bhante bhavissanti anāgamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacittā satta bojjhaṅge yathābhūtaṃ bhāvetvā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhissanti. Bhagavāpi bhante etarahi Arahānaṃ Sammāsambuddha pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacitto satta bojjhaṅge yathābhūtaṃ bhāvetvā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho”ti.

147. Tatrapi sudānaṃ Bhagavā Nāḷandāyaṃ viharanto Pāvārikambavane etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhiṃ iti paññā. Sīlāparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitaṃ paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Dussīla ādīnava

148. Atha kho Bhagavā Nāḷandāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmaṇanda yena Pāṭaligāmo tenupasaṅkamissāma”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Pāṭaligāmo tadavasari. Assosūnaṃ kho Pāṭaligāmikā upāsakā “Bhagavā kira Pāṭaligāmaṃ anupatto”ti. Atha kho Pāṭaligāmikā upāsakā yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu, ekamantaṃ nisinnā kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavantaṃ etadavocūnaṃ “adhivāsetu no bhante Bhagavā Āvasathāgāraṃ”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhībhāvena. Atha kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavato adhivāsanaṃ viditvā utṭhāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā

sabbasantharim¹ āvasathāgāraṃ santharivā āsanāni paññāpetvā udakamaṇikaṃ patiṭṭhāpetvā telapadīpaṃ āropetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkavitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu, ekamantaṃ ṭhitā kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavantam etadavocum “sabbasantharisanthataṃ² bhante āvasathāgāraṃ, āsanāni paññattāni, udakamaṇiko patiṭṭhāpito, telapadīpo āropito, yassadāni bhante Bhagavā kālaṃ maññatī”ti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayam³ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhim bhikkhusaṅghena yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkavitvā pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṃ pavisitvā majjhimaṃ thambhaṃ nissāya puratthābhimukho⁴ nisīdi. Bhikkhusaṅghopi kho pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṃ pavisitvā pacchimaṃ bhittim nissāya puratthābhimukho nisīdi Bhagavantameva purakkhatvā. Pāṭaligāmikāpi kho upāsakā pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṃ pavisitvā puratthimaṃ bhittim nissāya pacchimābhimukhā nisīdimsu Bhagavantameva purakkhatvā.

149. Atha kho Bhagavā Pāṭaligāmike upāsake āmantesi—pañcime gahapatayo ādīnavā dussīlassa sīlavipattiyā. Katame pañca. Idha gahapatayo dussīlo sīlavipanno pamādādhikaraṇaṃ mahatim bhogajānim nigacchati, ayaṃ paṭhamo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlassa sīlavipannassa pāpako kittisaddo abbhuggacchati, ayaṃ dutiyo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlo sīlavipanno yaññadeva parisam upasaṅkamati yadi khattiyaparisaṃ yadi brāhmaṇaparisaṃ yadi gahapatiparisaṃ yadi samaṇaparisaṃ, avisārado upasaṅkamati maṅkubhūto, ayaṃ tatiyo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlo sīlavipanno sammūḷho kālaṃ karoti, ayaṃ catuttho ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

1. Sabbasantharitam santhataṃ (Syā), sabbasantharim santhataṃ (Ka)

2. Sabbasantharim santhataṃ (Sī, Syā, I, Ka)

3. Idam padaṃ Vinayamahāvagge na dissati.

4. Puratthimābhimukho (Ka)

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlo sīlavipanno kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjati, ayaṃ pañcama ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā. Ime kho gahapatayo pañca ādīnavā dussīlassa sīlavipattiyā.

Sīlavanta ānisaṃsa

150. Pañcime gahapatayo ānisaṃsā sīlavato sīlasampadāya. Katame pañca. Idha gahapatayo sīlavā sīlasampanno appamādhādhikaraṇaṃ mahantaṃ bhogakkhandhaṃ adhigacchati, ayaṃ paṭhamo ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavato sīlasampannassa kalyāṇo kittisaddo abbhuggacchati, ayaṃ dutiyo ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavā sīlasampanno yaññadeva parisāṃ upasaṅkamati yadi khattiyaparisaṃ yadi brāhmaṇaparisaṃ yadi gahapati-parisaṃ yadi samaṇaparisaṃ, visārado upasaṅkamati amaṅkubhūto, ayaṃ tatiyo ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavā sīlasampanno asammūlho kālaṃ karoti, ayaṃ catuttho ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavā sīlasampanno kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokāṃ upapajjati, ayaṃ pañcama ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya. Ime kho gahapatayo pañca ānisaṃsā sīlavato sīlasampadāyā”ti.

151. Atha kho Bhagavā Pāṭaligāṃhike upāsake bahudeva rattiṃ dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā uyyojesi “abhikkantā kho gahapatayo ratti, yassadāni tumhe kālaṃ maññathā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho pāṭaligāṃhikā upāsakā Bhagavato paṭissutvā uṭṭhāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamimsu. Atha kho Bhagavā acirapakkantesu Pāṭaligāṃhikesu upāsakesu suññāgāraṃ pāvīsi.

Pāṭaliputtanagaramāpana

152. Tena kho pana samayena Sunidhavassakārā¹ Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaram māpentī Vajjīnam paṭibāhāya. Tena samayena sambahulā devatāyo sahasseva² Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhanti. Yasmiṃ padese mahesakkhā devatā vatthūni pariggaṇhanti, mahesakkhānam tattha raññaṃ rājamahāmattānam cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese majjhimā devatā vatthūni pariggaṇhanti, majjhimānam tattha raññaṃ rājamahāmattānam cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese nīcā devatā vatthūni pariggaṇhanti, nīcānam tattha raññaṃ rājamahāmattānam cittāni namanti nivesanāni māpetum. Addasā kho Bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena tā devatāyo sahasseva Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhantiyo. Atha kho Bhagavā rattiyaṃ paccūsamayaṃ paccuṭṭhāya āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “ke nu kho³ Ānanda Pāṭaligāme nagaram māpentī”⁴. Sunidhavassakārā bhante Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaram māpentī Vajjīnam paṭibāhāyati. Seyyathāpi Ānanda devehi Tāvatiṃsehi saddhiṃ mantetvā, evameva kho Ānanda Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaram māpentī Vajjīnam paṭibāhāya. Idhāham Ānanda addasaṃ dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sambahulā devatāyo sahasseva Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhantiyo. Yasmiṃ Ānanda padese mahesakkhā devatā vatthūni pariggaṇhanti, mahesakkhānam tattha raññaṃ rājamahāmattānam cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese majjhimā devatā vatthūni pariggaṇhanti, majjhimānam tattha raññaṃ rājamahāmattānam cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese nīcā devatā vatthūni pariggaṇhanti, nīcānam tattha raññaṃ rājamahāmattānam cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yāvatā Ānanda ariyaṃ āyatanam yāvatā vaṇippatho idaṃ agganagaraṃ bhavissati Pāṭaliputtam puṭabhedanam. Pāṭaliputtassa kho Ānanda tayo antarāyā bhavissanti aggito vā udakato vā mithubhedā vā”^{ti}.

1. Sunīdhavassakārā (Syā, Ka)

2. Sahassasseva (Sī, I, Ka), sahasseva (Ṭīkāyaṃ pāṭhantaram), sahasasahasveva (Udānaṭṭhakathā)

3. Ko nu kho (Sī, Syā, I, Ka)

4. Māpetīti (Sī, Syā, I, Ka)

153. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Bhagavatā saddhiṃ sammodimsu, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu, ekamantaṃ t̥hitā kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantam etadavocum “adhivāsetu no bhavaṃ Gotamo ajjatanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhībhāvena. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavato adhivāsaṇaṃ viditvā yena sako āvasatho tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā sake āvasathe paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṃ ārocāpesum “kālo bho Gotama niṭṭhitaṃ bhattaṃ”ti.

Atha kho Bhagavā pubbaṅhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṃghena yena Sunidhavassakārānaṃ Magadhamahāmattānaṃ āvasatho tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesum sampavāresum. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantam bhuttāviṃ onītapattapaṇim aññataram nīcaṃ āsaṇaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdimsu, ekamantaṃ nisinne kho Sunidhavassakāre Magadhamahāmatte Bhagavā imāhi gāthāhi anumodi—

“Yasmiṃ padese kappeti, vāsaṃ paṇḍitajātiyo.

Sīlavantettha bhojetvā, saññate brahmacārayo¹.

Yā tattha devatā āsum, tāsam dakkhiṇamādise.

Tā pūjitā pūjayanti², mānitā mānayanti nam.

Tato nam anukampanti, mātā puttaṃva orasaṃ.

Devatānukampito poso, sadā bhadraṇi passatī”ti.

Atha kho Bhagavā Sunidhavassakāre Magadhamahāmatte imāhi gāthāhi anumoditvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi.

1. Brahmacārino (Syā)

2. Pūjitā pūjayanti nam (Ka)

154. Tena kho pana samayena Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantam piṭṭhito piṭṭhito anubandhā honti “yenajja samaṇo Gotamo dvārena nikkhamissati, taṃ Gotamadvāraṃ nāma bhavissati. Yena titthena Gaṅgaṃ nadiṃ tarissati, taṃ Gotamatitthaṃ nāma bhavissatī”ti. Atha kho Bhagavā yena dvārena nikkhami, taṃ Gotamadvāraṃ nāma ahosi. Atha kho Bhagavā yena Gaṅgā nadī tenupasaṅkami. Tena kho pana samayena Gaṅgā nadī pūrā hoti samatittikā kākaḍḍhiyā. Appekacce manussā nāvaṃ pariyesanti, appekacce uḷumpaṃ pariyesanti, appekacce kullaṃ bandhanti apārā¹ pāraṃ gantukāmā. Atha kho Bhagavā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva Gaṅgāya nadiyā orimatīre antarahito pārimatīre paccuṭṭhāsi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Addasā kho Bhagavā te manusse appekacce nāvaṃ pariyesante appekacce uḷumpaṃ pariyesante appekacce kullaṃ bandhante apārā pāraṃ gantukāme. Atha kho Bhagavā etamatthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi—

“Ye taranti aṇṇavaṃ saraṃ, setuṃ katvāna visajja pallalāni.
Kullaṃ hi jano bandhati², tiṇṇā³ medhāvino janā”ti.

Paṭhamabhāṇavāro.

Ariyasaccakathā

155. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmaṇanda, yena Koṭigāmo tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Koṭigāmo tadavasari, tatra sudam Bhagavā Koṭigāme viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—

1. Pārā (Sī, Syā, Ka), orā (Vi-Mahāvagga)

2. Kullaṃ jano ca bandhati (Syā), kullaṃ hi jano pabandhahi (Sī, I, Ka)

3. Nitiṇṇā, na tiṇṇā (Ka)

“Catunnaṃ bhikkhave ariyasaccānaṃ ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Katamesaṃ catunnaṃ. Dukkhasa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca, dukkhasamudayassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca, dukkhanirodhassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Tayidaṃ bhikkhave dukkhaṃ ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, dukkhasamudayaṃ¹ ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, dukkhanirodhaṃ² ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, ucchinnā bhavataṇhā, khīṇā bhavanetti, natthidāni punabbhavo”ti, idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato athāparaṃ etadavoca Satthā—

“Catunnaṃ ariyasaccānaṃ, yathābhūtaṃ adassanā.

Saṃsitaṃ dīghamaddhānaṃ, tāsū tāsveva jātisū.

Tāni etāni diṭṭhāni, bhavanetti samūhatā.

Ucchinnāṃ mūlaṃ dukkhasa, natthidāni punabbhavo”ti.

Tatrapī sudāṃ Bhagavā Koṭigāme viharanto etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhiṃ iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvita paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvi-taṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Anāvattidhammasambodhiparāyaṇa

156. Atha kho Bhagavā Koṭigāme yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmaṇanda, yena nātikā³ tenupasaṅkamissāma”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando

1. Dukkhasamudayo (Syā)

2. Dukkhanirodho (Syā)

3. Nādikā (Syā, I)

Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Nātikā tadavasari, tatrapi sudamā Bhagavā Nātike viharati giṅṅjakāvasathe. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “sālho nāma bhante bhikkhu Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Nandā nāma bhante bhikkhunī Nātike kālaṅkatā, tassā kā gati ko abhisamparāyo. Sudatto nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Sujātā nāma bhante upāsikā Nātike kālaṅkatā, tassā kā gati ko abhisamparāyo. Kukkuṭo¹ nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Kālīmbo² nāma bhante upāsako -pa-. Nikaṭo nāma bhante upāsako. Kaṭissaho³ nāma bhante upāsako. Tuṭṭho nāma bhante upāsako. Santuṭṭho nāma bhante upāsako. Bhaddo⁴ nāma bhante upāsako. Subhaddo⁵ nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo”ti.

157. Sālho Ānanda bhikkhu āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭheva dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. Nandā Ānanda bhikkhunī pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyini anāvattidhammā tasmā lokā. Sudatto Ānanda upāsako tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmī sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissati. Sujātā Ānanda upāsikā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā⁶. Kukkuṭo Ānanda upāsako pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā. Kālīmbo Ānanda upāsako -pa-. Nikaṭo Ānanda upāsako.

1. Kakudho (Syā)

2. Kālīngo (I), Kāraḷimbo (Syā)

3. Kaṭissabho (Sī, I)

4. Bhaṭo (Syā)

5. Subhaṭo (Syā)

6. Parāyanā (Sī, Syā, I, Ka)

Kaṭissaho Ānanda upāsako. Tuṭṭho Ānanda upāsako. Santuṭṭho Ānanda upāsako. Bhaddo Ānanda upāsako. Subhaddo Ānanda upāsako pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātiko tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā. Paropaññāsaṃ Ānanda nātike upāsakā kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti¹ Ānanda Nātike upāsakā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā Sakadāgāmino sakideva imaṃ lokāṃ āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni² Ānanda pañcasatāni nātike upāsakā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā.

Dhammādāsadhammapariyāya

158. Anacchariyaṃ kho panetaṃ Ānanda, yaṃ manussabhūto kālaṃ kareyya, tasmimīyeva³ kālaṅkate Tathāgataṃ upasaṅkamitvā etamatthaṃ pucchissatha, vihesā hesā Ānanda Tathāgatassa. Tasmātihānanda dhammādāsaṃ nāma dhammapariyāyaṃ desessāmi, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṃ byākareyya “khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoṇi khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo”ti.

159. Katamo ca so Ānanda dhammādāso dhammapariyāyo, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṃ byākareyya “khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoṇi khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo”ti.

1. Chādhikā navuti (Syā)

2. Dasātirekāni (Syā)

3. Tasmim tasmim ce (Sī, I), tasmim tasmim kho (Syā)

Idhānanda ariyasāvako Buddhhe aveccappasādena samannāgato hoti “itipi so Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṃ Buddho Bhagavā”ti.

Dhamme aveccappasādena samannāgato hoti “svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi”ti.

Saṃghe aveccappasādena samannāgato hoti “suppaṭipanno Bhagavato sāvakaṣaṃgho, ujuppaṭipanno Bhagavato sāvakaṣaṃgho, ñāyappaṭipanno Bhagavato sāvakaṣaṃgho, sāmīcippaṭipanno Bhagavato sāvakaṣaṃgho, yadidaṃ cattāri purisayugāni aṭṭha purisapuggalā, esa Bhagavato sāvakaṣaṃgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhiṇeyyo añjalikaraṇīyo anuttaraṃ puññakkhattaṃ lokassā”ti.

Ariyakantehi sīlehi samannāgato hoti akhaṇḍehi acchiddehi asabalehi akammāsehi bhujissehi viññūpasatthehi aparāmaṭṭhehi samādhisaṃvattanikehi.

Ayaṃ kho so Ānanda dhammādāso dhammapariyāyo, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṃ byākareyya “khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoṇi khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo”ti.

Tatrapī sudāṃ Bhagavā Nātike viharanto giṇjakāvasathe etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhiṃ iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvītā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

160. Atha kho Bhagavā Nātike yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena Vesālī tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Vesālī tadavasari, tatra sudam Bhagavā Vesāliyaṃ viharati Ambapālivanē. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—

“Sato bhikkhave bhikkhu vihareyya sampajāno, ayaṃ vo amhākaṃ anusāsani. Kathaṅca bhikkhave bhikkhu sato hoti. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññhādomanassaṃ. Vedanāsu vedanānupassī -pa-. Citte cittānupassī -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññhādomanassaṃ. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu sato hoti.

Kathaṅca bhikkhave bhikkhu sampajāno hoti. Idha bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṅhībhāve sampajānakārī hoti. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu sampajāno hoti. Sato bhikkhave bhikkhu vihareyya sampajāno, ayaṃ vo amhākaṃ anusāsani”ti.

Ambapālīgaṇikā

161. Assosi kho Ambapālī gaṇikā “Bhagavā kira Vesālīṃ anupatto Vesāliyaṃ viharati mayhaṃ ambavane”ti. Atha kho Ambapālī gaṇikā bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Vesāliyaṃ niyyāsi. Yena sako ārāmo tena pāyāsi. Yāvaticā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi.

Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Ambapāliṃ gaṇikaṃ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho Ambapāli gaṇikā Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā Bhagavantāṃ etadavoca “adhivāsetu me bhante Bhagavā svātanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenā”ti. Adhivāsesī Bhagavā tuṅhībhāvena. Atha kho Ambapāli gaṇikā Bhagavato adhivāsanāṃ veditvā uṭṭhāyāsānā Bhagavantāṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Assosum kho Vesālikā Licchavī “Bhagavā kira Vesāliṃ anuppatto Vesāliyaṃ viharati Ambapālivane”ti. Atha kho te Licchavī bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Vesāliyaṃ niyyimsu. Tatra ekacce Licchavī nīlā honti nīlavaṇṇā nīlavatthā nīlālaṅkāṛā, ekacce Licchavī pītā honti pītavaṇṇā pītavatthā pītālaṅkāṛā, ekacce Licchavī lohitā honti lohitavaṇṇā lohitavatthā lohitālaṅkāṛā, ekacce Licchavī odātā honti odātavaṇṇā odātavatthā odātālaṅkāṛā. Atha kho Ambapāli gaṇikā daharānaṃ daharānaṃ Licchavīnaṃ akkhena akkhaṃ cakkena cakkam yugena yugam paṭivaṭṭesi¹. Atha kho te Licchavī Ambapāliṃ gaṇikaṃ etadavocum “kim je Ambapāli daharānaṃ daharānaṃ Licchavīnaṃ akkhena akkhaṃ cakkena cakkam yugena yugam paṭivaṭṭesi”ti. Tathā hi pana me ayyaputtā Bhagavā nimantito svātanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenāti. Dehi je Ambapāli etaṃ² bhattaṃ satahassenāti. Sacepi me ayyaputtā Vesāliṃ sāhāraṃ dassatha³, evamaham taṃ⁴ bhattaṃ na dassāmīti⁵. Atha kho te Licchavī aṅgulim phoṭesum “jītamha⁶ vata bho ambakāya jītamha vata bho ambakāya”ti⁷.

Atha kho te Licchavī yena Ambapālivanaṃ tena pāyimsu. Addasā kho Bhagavā te Licchavī dūratova āgacchante, disvāna bhikkhū āmantesi

1. Parivattesi (Vi-Mahāvagga)

2. Ekaṃ (Ka)

3. Dajjeyyātha (Vi-Mahāvagga)

4. Evampi mahantaṃ (Syā), evaṃ mahantaṃ (Sī, I)

5. Neva dajjāham taṃ bhattanti (Vi-Mahāvagga)

6. Jitamhā (bahūsu)

7. “Jitamhā vata bho Ambapālikāya vañcitamhā vata bho Ambapālikāya”ti (Syā)

“Yesam¹ bhikkhave bhikkhūnaṃ devā Tāvatisā aditthapubbā, oloketha bhikkhave Licchaviparisā, apaloketha bhikkhave Licchaviparisā, upasānharatha bhikkhave Licchaviparisā Tāvatisāsādisā”ti. Atha kho te Licchavī yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva yena Bhagavā tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Ekamantaṃ nisinne kho te Licchavī Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho te Licchavī Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā Bhagavantaṃ etadavocum “adhivāsetu no bhante Bhagavā svātanāya bhantaṃ saddhiṃ bhikkhusaṅghenā”ti. Atha kho Bhagavā te Licchavī etadavoca “adhivuttham² kho me Licchavī svātanāya Ambapāliyā gaṇikāya bhantaṃ”ti. Atha kho te Licchavī aṅgulim phoṭesum “jītamha vata bho ambakāya jītamha vata bho ambakāyā”ti. Atha kho te Licchavī Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā utthāyāsānā Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamiṃsu.

162. Atha kho Ambapālī gaṇikā tassā rattiyā accayena sake ārāme paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṃ ārocāpesī “kālo bhante niṭṭhitaṃ bhantaṃ”ti. Atha kho Bhagavā pubbaṅhasamayaṃ nivāsetvā pattacivaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṅghena yena Ambapāliyā gaṇikāya nivesanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Āmbapālī gaṇikā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavantaṃ bhuttāvim onītapattapāṇim aññataraṃ nīcaṃ āsanaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnā kho Ambapālī gaṇikā Bhagavantaṃ etadavoca “imāhaṃ bhante ārāmaṃ Buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dammi”ti. Paṭiggahesi Bhagavā ārāmaṃ. Atha kho Bhagavā Ambapālīm gaṇikaṃ dhammiyā kathāya sandassetvā samādāpetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā utthāyāsānā pakkāmi. Tatrapi sudaṃ Bhagavā Vesāliyaṃ viharanto Ambapālivane etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ

1. Yehi (Vi-Mahāvagga)

2. Adhivāsitaṃ (Syā)

karoti “iti sīlam itī samādhi itī paññā. Silaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitam cittam sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidam, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Veḷuvagāṃavassūpagamana

163. Atha kho Bhagavā Ambapālivane yathābhirantam viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda, yena Veḷuvagāṃako¹ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Veḷuvagāṃako tadavasari, tatra sudaṃ Bhagavā Veḷuvagāṃake viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “etha tumhe bhikkhave samantā Vesālim yathāmittam yathāsandiṭṭham yathāsambhattam vassam upetha², aham pana idheva Veḷuvagāṃake vassam upagacchāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paṭissutvā samantā Vesālim yathāmittam yathāsandiṭṭham yathāsambhattam vassam upagacchimsu. Bhagavā pana tattheva Veḷuvagāṃake vassam upagacchi.

164. Atha kho Bhagavato vassūpagatassa kharo ābādho uppajji, bālhā vedanā vattanti māraṇantikā. Tā sudaṃ Bhagavā sato sampajāno adhvāsesi avihaññamāno. Atha kho Bhagavato etadahosi “na kho metaṃ patirūpaṃ, yvāham anāmantetvā upaṭṭhāke anapaloketvā bhikkhusaṅgham parinibbāyeyyam, yaṃnūnāham imam ābādham vīriyena paṭipaṇāmetvā jīvitasāṅkhāram adhiṭṭhāya vihareyyan”ti. Atha kho Bhagavā tam ābādham vīriyena paṭipaṇāmetvā jīvitasāṅkhāram adhiṭṭhāya vihāsi. Atha kho Bhagavato so ābādho paṭippassambhi. Atha kho Bhagavā gilānā vuṭṭhito³ aciravuṭṭhito gelaññā vihārā nikkhamma vihārapacchāyāyam paññatte āsane nisīdi. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando

1. Beḷuva gāṃako (Sī, I)

2. Upagacchatha (Syā)

3. Gilānavuṭṭhito (Saddanīti)

Bhagavantam etadvoca “diṭṭho me bhante Bhagavato phāsu, diṭṭham me bhante Bhagavato khamanīyam, api ca me bhante madhurakajāto viya kāyo, disāpi me na pakkhāyanti, dhammāpi maṃ na paṭibhanti Bhagavato gelañña, api ca me bhante ahosi kācideva assāsamattā na tāva Bhagavā parinibbāyissati, na yāva Bhagavā bhikkhusamgham ārabha kiñcideva udāharati”ti.

165. Kim panānanda bhikkhusamgho mayi paccāsīsati¹, desito Ānanda mayā dhammo anantaram abāhiraṃ karitvā, natthānanda Tathāgatassa dhammesu ācariyamūṭṭhi. Yassa nūna Ānanda evamassa “aham bhikkhusamgham pariharissāmī”ti vā “mamuddesiko bhikkhusamgho”ti vā, so nūna Ānanda bhikkhusamgham ārabha kiñcideva udāhareyya. Tathāgatassa kho Ānanda na evam hoti “aham bhikkhusamgham pariharissāmī”ti vā “mamuddesiko bhikkhusamgho”ti vā. Sakim² Ānanda Tathāgato bhikkhusamgham ārabha kiñcideva udāharissati. Aham kho panānanda etarahi jīṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anupatto, āsītiko me vayo vattati. Seyyathāpi Ānanda jajjarasakaṭam veṭhamissakena³ yāpeti, evameva kho Ānanda veṭhamissakena mañña Tathāgatassa kāyo yāpeti. Yasmiṃ Ānanda samaye Tathāgato sabbanimittānam amanasikārā ekaccānam vedanānam nirodhā animittam cetosamādhim upasampajja viharati, phāsutaro Ānanda tasmim samaye Tathāgatassa kāyo hoti. Tasmātihānanda attadīpā viharatha attasaraṇā anaññasaraṇā dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā. Kathañcānanda bhikkhu attadīpo viharati attasaraṇo anaññasaraṇo dhammadīpo dhammasaraṇo anaññasaraṇo. Idhānanda bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Vedanāsu -pa-. Citte -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Evam kho Ānanda bhikkhu attadīpo viharati attasaraṇo anaññasaraṇo dhammadīpo dhammasaraṇo

1. Paccāsimsati (Sī, Syā)

2. Kim (Sī, I)

3. Veḷumissakena (Syā), veḷhamissakena (I), vedhamissakena, vekhamissakena (Ka)

anaññasaraṇo. Ye hi keci Ānanda etarahi vā mama vā accayena attadīpā viharissanti attasaraṇā anaññasaraṇā dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā, tamatagge me te Ānanda bhikkhū bhavissanti ye keci sikkhākāmāti.

Dutiyabhāṇavāro.

Nimittobhāsakathā

166. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaramādāya Vesālīm piṇḍāya pāvisi. Vesāliyam piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapātaṭikkanto āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gaṇhāhi Ānanda nisīdanaṃ, yena Cāpālam cetiyam¹ tenupasaṅkamissāma divā vihārāyā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā nisīdanaṃ ādāya Bhagavantaṃ piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha kho Bhagavā yena Cāpālam cetiyam tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi. Āyasmāpi kho Ānando Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi.

167. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho āyasmantaṃ Ānandaṃ Bhagavā etadavoca “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyam Udenam cetiyam, ramaṇīyam Gotamakaṃ cetiyam, ramaṇīyam Sattambaṃ² cetiyam, ramaṇīyam Bahuputtaṃ cetiyam, ramaṇīyam Sārandadaṃ cetiyam, ramaṇīyam Cāpālam cetiyam. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāradhā, so ākaṅkhamāno kappam vā tiṭṭheyya kappāvasesam vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāradhā, so ākaṅkhamāno³ Ānanda Tathāgato kappam vā tiṭṭheyya kappāvasesam vā”ti. Evampi kho āyasmā Ānando Bhagavatā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitaṃ, na Bhagavantaṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappam, tiṭṭhatu Sugato kappam bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan”ti yathā taṃ mārena pariyuṭṭhitacitto.

1. Pāvālam cetiyam (Syā)

2. Sattambakaṃ (I)

3. Ākaṅkhamāno (?)

Dutiyampi kho Bhagavā -pa-. Tatiyampi kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṃ Udenaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Gotamakaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sattambaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Bahuputtaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sārandaḍaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Cāpālaṃ cetiyaṃ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Evampi kho āyasmā Ānando Bhagavatā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakki paṭivijjhitaṃ, na Bhagavantaṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti yathā taṃ mārena pariyaṭṭhitacitto. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gaccha tvaṃ Ānanda, yassadāni kālaṃ maññasi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā uṭṭhāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā avidūre aññatarasmiṃ rukkhamūle nisīdi.

Mārayācanakathā

168. Atha kho māro pāpimā acirapakkante āyasmante Ānande yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho māro pāpimā Bhagavantaṃ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato, bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvaka bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññāpessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī¹ karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ

1. Uttānīm (Ka), uttāni (Sī, I)

desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante bhikkhū Bhagavato sāvakā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhuniyo na sāvīkā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante bhikkhuniyo Bhagavato sāvīkā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante upāsakā Bhagavato sāvakā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti.

Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti’ti. Etarahi kho pana bhante upāsikā Bhagavato sāvikā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me idaṃ brahmacariyaṃ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ’ti. Etarahi kho pana bhante Bhagavato brahmacariyaṃ iddhañceva phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato”ti.

Evam vutte Bhagavā māraṃ pāpimantaṃ etadavoca “appossukko tvaṃ pāpima hohi, na ciraṃ Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena Tathāgato parinibbāyissati”ti.

Āyusañkhāra ossajjana

169. Atha kho Bhagavā Cāpāle cetiye sato sampajāno āyusañkhāraṃ ossaji, ossatṭhe ca Bhagavatā āyusañkhāre mahābhūmicālo ahosi bhīmsanako salomaṃso¹, devadundubhiyo² ca

1. Lomahaṃso (Syā)

2. Devadudrabhiyo (Ka)

phaliṃsu. Atha kho Bhagavā etamatthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi—

“Tulamatulañca sambhavaṃ, bhavaśaṅkhāramavassaji Muni.
Ajjhattarato samāhito, abhindi kavacamivattasambhavan”ti.

Mahābhūmicālahetu

170. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho, mahā vatāyaṃ bhūmicālo, sumahā vatāyaṃ bhūmicālo bhimsanako salomahaṃso, devadundubhiyo ca phaliṃsu. Ko nu kho hetu ko paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāyā”ti.

Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “acchariyaṃ bhante abbhutaṃ bhante, mahā vatāyaṃ bhante bhūmicālo, sumahā vatāyaṃ bhante bhūmicālo bhimsanako salomahaṃso, devadundubhiyo ca phaliṃsu. Ko nu kho bhante hetu ko paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāyā”ti.

171. Aṭṭha kho ime Ānanda hetū aṭṭha paccayā mahato bhūmicālassa pātubhāvāya. Katame aṭṭha. Ayaṃ Ānanda mahāpathavī udake patiṭṭhitā, udakaṃ vāte patiṭṭhitaṃ, vāto ākāsaṭṭho. Hoti kho so Ānanda samayo, yaṃ mahāvātā vāyanti, mahāvātā vāyantā udakaṃ kampenti, udakaṃ kampitaṃ pathaviṃ kampeti. Ayaṃ paṭhamo hetu paṭhamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda samaṇo vā hoti brāhmaṇo vā iddhimā cetovasippatto devo vā mahiddhiko mahānubhāvo, tassa parittā pathavisaññā bhāvitā hoti, appamañā āposaññā. So imaṃ pathaviṃ kampeti saṅkampeti sampakampeti sampavedheti. Ayaṃ dutiyo hetu dutiyo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparam̄ Ānanda yadā bodhisatto Tusitakāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchim̄ okkamati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ tatiyo hetu tatiyo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparam̄ Ānanda yadā bodhisatto sato sampajāno mātukucchismā nikkhamati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ catuttho hetu catuttho paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparam̄ Ānanda yadā Tathāgato anuttaram̄ sammāsambodhim̄ abhisambujjhati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ pañcama hetu pañcama paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparam̄ Ānanda yadā Tathāgato anuttaram̄ dhammacakkaṃ pavatteti, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ chaṭṭho hetu chaṭṭho paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparam̄ Ānanda yadā Tathāgato sato sampajāno āyusaṅkhāram̄ ossajjati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ sattamo hetu sattamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparam̄ Ānanda yadā Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ aṭṭhamo hetu aṭṭhamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya. Ime kho Ānanda aṭṭha hetū aṭṭha paccayā mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Aṭṭhāparisā

172. Aṭṭha kho imā Ānanda parisā. Katamā aṭṭha. Khattiyāparisā brāhmaṇāparisā gahapatiparisā samaṇāparisā Cātumahārājikaparisā¹ Tāvātimsāparisā māraparisā brahmaparisā. Abhijānāmi kho panāhaṃ

1. Cātummahārājikaparisā (Sī, Syā, Kam, I)

Ānanda anekasataṃ khattiyaparisaṃ upasaṅkamtā. Tatrapī mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tattha yādisako tesāṃ vaṇṇo hoti, tādisako mayhaṃ vaṇṇo hoti. Yādisako tesāṃ saro hoti, tādisako mayhaṃ saro hoti. Dhammiyā kathāya sandassemi samādapemi samuttejemi sampahaṃsemi. Bhāsamānañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ bhāsati devo vā manusso vā”ti. Dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā antaradhāyāmi. Antarahitañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ antarahito devo vā manusso vā”ti. Abhijānāmi kho paṇāhaṃ Ānanda anekasataṃ brāhmaṇaparisaṃ -pa-gahapatiparisaṃ. Samaṇaparisaṃ. Cātumahārājikaparisaṃ. Tāvatisaparisaṃ. Māraparisaṃ. Brahmaṇaparisaṃ upasaṅkamtā. Tatrapī mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tattha yādisako tesāṃ vaṇṇo hoti, tādisako mayhaṃ vaṇṇo hoti. Yādisako tesāṃ saro hoti, tādisako mayhaṃ saro hoti. Dhammiyā kathāya sandassemi samādapemi samuttejemi sampahaṃsemi. Bhāsamānañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ bhāsati devo vā manusso vā”ti. Dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā antaradhāyāmi. Antarahitañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ antarahito devo vā manusso vā”ti. Imā kho Ānanda aṭṭha parisā.

Aṭṭha-abhibhāyatana

173. Aṭṭha kho imāni Ānanda abhibhāyatanāni. Katamāni aṭṭha. Ajjhattaṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ paṭhamāṃ abhibhāyatanaṃ.

Ajjhattaṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamaṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ dutiyaṃ abhibhāyatanaṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ tatiyaṃ abhibhāyatanaṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamāṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ catutthaṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nīlāni nīlavaṇṇāni nīlanidassanāni nīlanibhāsāni. Seyyathāpi nāma umāpupphaṃ nīlaṃ nīlavaṇṇaṃ nīlanidassanaṃ nīlanibhāsaṃ. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ nīlaṃ nīlavaṇṇaṃ nīlanidassanaṃ nīlanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nīlāni nīlavaṇṇāni nīlanidassanāni nīlanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃ saññī hoti. Idaṃ pañcamaṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni. Seyyathāpi nāma kaṇikārapupphaṃ pītaṃ pītavaṇṇaṃ pītanidassanaṃ pītanibhāsaṃ. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ pītaṃ pītavaṇṇaṃ pītanidassanaṃ pītanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ chaṭṭhaṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitaḱāni lohitaḱavaṇṇāni lohitaḱanidassanāni lohitaḱanibhāsāni. Seyyathāpi nāma bandhujīvakapupphaṃ lohitaḱaṃ lohitaḱavaṇṇaṃ lohitaḱanidassanaṃ lohitaḱanibhāsaṃ. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ lohitaḱaṃ lohitaḱavaṇṇaṃ lohitaḱanidassanaṃ lohitaḱanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitaḱāni lohitaḱavaṇṇāni lohitaḱanidassanāni lohitaḱanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ sattamaṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātānidassanāni odātānibhāsāni. Seyyathāpi nāma

osadhitarakā odātā odātavaṇṇā odātanidassanā odātanibhāsā. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ odātāṃ odātavaṇṇaṃ odātanidassanaṃ odātanibhāsaṃ. Evameva ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātanidassanāni odātanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evamsaññī hoti. Idaṃ aṭṭhamaṃ abhibhāyatanaṃ. Imāni kho Ānanda aṭṭha abhibhāyatanāni.

Aṭṭhavimokkha

174. Aṭṭha kho ime Ānanda vimokkhā. Katame aṭṭha. Rūpī rūpāni passati, ayaṃ paṭhamo vimokkho. Ajjhattaṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayaṃ dutiyo vimokkho. Subhanteva adhimutto hoti, ayaṃ tatiyo vimokkho. Sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭighasaññānaṃ atthaṅgamā nānattasaññānaṃ amanasikārā “ananto ākāso”ti ākāsañācāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ catuttho vimokkho. Sabbaso ākāsañācāyatanāṃ samatikkamma “anantaṃ viññāṇaṃ”ti viññāṇañācāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ pañcama vimokkho. Sabbaso viññāṇañācāyatanāṃ samatikkamma “natthi kiñcī”ti ākiñcaññāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ chaṭṭho vimokkho. Sabbaso ākiñcaññāyatanāṃ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanāṃ upasampajja viharati, ayaṃ sattamo vimokkho. Sabbaso nevasaññānāsaññāyatanāṃ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṃ upasampajja viharati, ayaṃ aṭṭhamo vimokkho. Ime kho Ānanda aṭṭha vimokkhā.

175. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ Uruvelāyaṃ viharāmi najjā Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Atha kho Ānanda māro pāpimā yenāhaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho Ānanda māro pāpimā maṃ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato”ti. Evaṃ vutte ahaṃ Ānanda māraṃ pāpimantaṃ etadavocaṃ “na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā

dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me idaṃ brahmacariyaṃ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ”ti.

176. Idāneva kho Ānanda ajja Cāpāle cetiye māro pāpimā yenāhaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho Ānanda māro pāpimā maṃ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato. Bhāsitaṃ kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima

parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti -pa- yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti -pa- yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti -pa- yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti -pa- yāva me idaṃ brahmacariyaṃ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikāṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ'ti. Etarahi kho pana bhante Bhagavato brahmacariyaṃ iddhañceva phītañca vitthārikāṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato”ti.

177. Evaṃ vutte ahaṃ Ānanda māraṃ pāpimantaṃ etadavocaṃ “apossukko tvaṃ pāpima hohi, na ciraṃ Tathāgataṃ parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena Tathāgato parinibbāyissati”ti. Idāneva kho Ānanda ajja Cāpāle cetiye Tathāgatenā satena sampajānena āyusaṅkhāro ossaṭṭhoti.

Ānandayācanakathā

178. Evaṃ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti.

Alaṃdāni Ānanda mā Tathāgataṃ yāci, akālodāni Ānanda Tathāgataṃ yācanāyāti. Dutiyampi kho āyasmā Ānando -pa-. Tatiyampi kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti.

Saddaḥasi tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ bodhinti. Evaṃ bhante. Atha kiñcaraḥi tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāvataṭṭhāya abhinippīḷesīti. Sammukhā metaṃ bhante Bhagavato suttaṃ sammukhā paṭiggahitaṃ “yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāradhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgataṃ kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāradhā,

so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Saddhasi tvaṃ Ānandāti. Evaṃ bhante. Tasmātihānanda tuyhevetam dukkaṭam tuyhevetam aparaddham, yaṃ tvaṃ Tathāgatena evaṃ oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitum, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakam adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetam dukkaṭam, tuyhevetam aparaddham.

179. Ekamidāham Ānanda samayaṃ Rājagahe viharāmi Gijjhakūṭe pabbate. Tatrāpi kho tāham Ānanda āmantesiṃ “ramaṇīyaṃ Ānanda Rājagahaṃ, ramaṇīyo Ānanda Gijjhakūṭo pabbato. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitum, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakam adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetam dukkaṭam, tuyhevetam aparaddham.

180. Ekamidāham Ānanda samayaṃ tattheva Rājagahe viharāmi Gotamanigrodhe -pa- tattheva Rājagahe viharāmi Corapapāte. Tattheva Rājagahe viharāmi Vebhārapasse Sattapaṇṇiguhāyaṃ. Tattheva Rājagahe viharāmi Isigilipasse Kāḷasilāyaṃ. Tattheva Rājagahe viharāmi Sītavane Sappasoṇḍikapabbhāre. Tattheva Rājagahe viharāmi Tapodārāme. Tattheva Rājagahe viharāmi Veḷuvane Kalandakanivāpe. Tattheva Rājagahe viharāmi Jīvākambavane. Tattheva Rājagahe viharāmi Maddakucchimiṃ

Migadāye. Tatrāpi kho tāhaṃ Ānanda āmantesiṃ “ramaṇīyaṃ Ānanda Rājagahaṃ, ramaṇīyo Gijjhakūṭo pabbato, ramaṇīyo Gotamanigrodho, ramaṇīyo Corapapāto, ramaṇīyā Vebhārapasse Sattapaṇṇiguhā, ramaṇīyā Isigilipasse Kālasilā. Ramaṇīyo Sītavane Sappasoṇḍikapabbhāro, ramaṇīyo Tapodārāmo, ramaṇīyo Veḷuvane Kalandakanivāpo, ramaṇīyaṃ Jīvākambavanaṃ, ramaṇīyo Maddakucchismiṃ Migadāyo. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā -pa- ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvesesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakki paṭivijjhitaṃ, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṃ adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetāṃ dukkaṭāṃ, tuyhevetāṃ aparaddhaṃ.

181. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ idheva Vesāliyaṃ viharāmi Udene cetiye. Tatrāpi kho tāhaṃ Ānanda āmantesiṃ “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṃ Udenaṃ cetiyaṃ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvesesaṃ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvesesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakki paṭivijjhitaṃ, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṃ adhivāseyya, tasmātihānanda tuyhevetāṃ dukkaṭāṃ, tuyhevetāṃ aparaddhaṃ.

182. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ idheva Vesāliyaṃ viharāmi Gotamake cetiye -pa- idheva Vesāliyaṃ viharāmi Sattambe cetiye. Idheva Vesāliyaṃ viharāmi Bahuputte cetiye. Idheva Vesāliyaṃ viharāmi Sārandaḍḍe cetiye. Idāneva kho tāhaṃ Ānanda ajja Cāpāle cetiye āmantesiṃ “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṃ Udenaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Gotamakaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sattambaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Bahuputtaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sārandaḍḍaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Cāpālaṃ cetiyaṃ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikāṭṭhā yānikāṭṭhā vatthukāṭṭhā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappāṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgataṃ kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikāṭṭhā yānikāṭṭhā vatthukāṭṭhā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappāṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṃ, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappāṃ, tiṭṭhatu Sugato kappāṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṃ adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetāṃ dukkaṭāṃ, tuyhevetāṃ aparaddhaṃ.

183. Nanu etaṃ¹ Ānanda mayā paṭikacceva² akkhātaṃ “sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, taṃ kutettha Ānanda labbhā, yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ vata māpalujjīti netāṃ ṭhānaṃ vijjati”. Yaṃ kho panetaṃ Ānanda Tathāgatena cattaṃ vantaṃ muttaṃ pahīnaṃ paṭinissaṭṭhaṃ ossaṭṭho āyusaṅkhāro, ekamsena vācā bhāsītā “na cirāṃ Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena Tathāgato parinibbāyissati”ti, taṅca³ Tathāgato jīvitahetuṃ puna paccāvamissatīti⁴ netāṃ ṭhānaṃ vijjati. Āyāmaṇanda, yena Mahāvanaṃ Kūṭāgārasālā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti

1. Evaṃ (Syā, I)

3. Taṃ vacanaṃ (Sī)

2. Paṭigacceva (Sī, I)

4. Paccāgamissatīti (Syā, Ka)

kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhim yena Mahāvanam Kūṭāgārasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānantaṃ āmantesi “gaccha tvaṃ Ānanda yāvatikā bhikkhū Vesālim upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātehi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā yāvatikā bhikkhū Vesālim upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “sannipatito bhante bhikkhusaṃgho, yassadāni bhante Bhagavā kālaṃ maññati”ti.

184. Atha kho Bhagavā yenupaṭṭhānasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—tasmātiha bhikkhave ye te mayā dhammā abhiññā desitā, te vo sādhuṅgaṃ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulīkātabbā, yathayidaṃ brahmacariyaṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ, tadassa bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Katame ca te bhikkhave dhammā mayā abhiññā desitā, ye vo sādhuṅgaṃ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulīkātabbā, yathayidaṃ brahmacariyaṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ, tadassa bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Seyyathidaṃ, cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcendriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Ime kho te bhikkhave dhammā mayā abhiññā desitā, ye vo sādhuṅgaṃ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulīkātabbā, yathayidaṃ brahmacariyaṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ, tadassa bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānanti.

185. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā appamādena sampādettha. Na ciram

Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena
Tathāgato parinibbāyissatī”ti. Idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato
athāparaṃ etadavoca Satthā¹—

Paripakko vayo mayhaṃ, parittaṃ mama jīvitaṃ.

Pahāya vo gamissāmi, kataṃ me saraṇamattano.

Appamattā satīmanto, susilā hotha bhikkhavo.

Susamāhitasāṅkappā, sacittamanurakkhatha.

Yo imasmiṃ dhammavinaye, appamatto vihassati².

Pahāya jātisaṃsāraṃ, dukkhassantaṃ karissatīti.

Tatiyo bhāṇavāro.

Nāgāpalokita

186. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayāṃ nivāsetvā
pattacīvaramādāya Vesāliṃ piṇḍāya pāvīsi, Vesāliyaṃ piṇḍāya caritvā
pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto nāgāpalokitaṃ Vesāliṃ apaloketvā
āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “idaṃ pacchimakaṃ Ānanda Tathāgatassa
Vesāliyaṃ dassanaṃ bhavissati, āyāmānanda, yena Bhaṇḍagāmo³
tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato
paccassosi.

1. Ito paraṃ Syāmapotthake evampi pāṭho dissati—

Dahaṛāpi ca ye vuddhā, ye bālā ye ca paṇḍitā.

Aḍḍhāceva daliddā ca, sabbe maccuparāyanā.

Yathāpi kumbhakārassa, kataṃ mattikabhājanaṃ.

Khuddakaṅca mahantaṅca, yaṅca pakkaṃ yaṅca āmakāṃ.

Sabbaṃ bhedapariyantaṃ, evaṃ maccāna jīvitaṃ.

Athāparaṃ etadavoca Satthā—

2. Viharissati (Syā), vihessati (Sī)

3. Bhaṇḍugāmo(Ka)

Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Bhaṇḍagāmo tadavasari, tatra sudam̄ Bhagavā Bhaṇḍagāme viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi catunnam̄ bhikkhave dhammānam̄ ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānam̄ sandhāvitam̄ saṃsaritam̄ mamañceva tumhākañca. Katamesam̄ catunnam̄, Ariyassa bhikkhave sīlassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānam̄ sandhāvitam̄ saṃsaritam̄ mamañceva tumhākañca. Ariyassa bhikkhave samādhissa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānam̄ sandhāvitam̄ saṃsaritam̄ mamañceva tumhākañca. Ariyāya bhikkhave paññāya ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānam̄ sandhāvitam̄ saṃsaritam̄ mamañceva tumhākañca. Ariyāya bhikkhave vimuttiyā ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānam̄ sandhāvitam̄ saṃsaritam̄ mamañceva tumhākañca. Tayidaṃ bhikkhave ariyam̄ sīlam̄ anubuddham̄ paṭividdham̄, ariyo samedhi anubuddho paṭividdho, ariyā paññā anubuddhā paṭividdhā, ariyā vimutti anubuddhā paṭividdhā, ucchinnā bhavataṇhā, khīṇā bhavanetti, natthi dāni punabbhavoti. Idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato athāparam̄ etadavoca Satthā—

“Sīlam̄ samādhi paññā ca, vimutti ca anuttarā.
Anubuddhā ime dhammā, Gotamena yasassinā.

Iti Buddho abhiññāya, dhammamakkhāsi bhikkhunam̄.
Dukkassantakaro satthā, cakkhumā nibbānam̄”ti.

Tatrāpi sudam̄ Bhagavā Bhaṇḍagāme viharanto etadeva bahulam̄ bhikkhūnam̄ dhammiṃ katham̄ karoti “iti sīlam̄ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitam̄ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Catumahāpadesakathā

187. Atha kho Bhagavā Bhaṇḍagāme yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda yena Hatthigāmo, yena Ambagāmo, yena Jambugāmo, yena Bhoganagaraṃ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha

kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Bhoganagaraṃ tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Bhoganagare viharati Ānande¹ cetiye. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “cattārome bhikkhave mahāpadese desessāmi, taṃ suṇātha, sādhukaṃ manasikarotha, bhāsissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

188. Idha bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “sammukhā metaṃ āvuso Bhagavato sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanā”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ nappaṭikkositabbaṃ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṃ uggahetvā sutte osāretabbāni², vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni³ vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti⁴, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, imassa ca bhikkhuno duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, imassa ca bhikkhuno suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave paṭhamāṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “amukasmim nāma āvāse saṅgho viharati sathero sapāṃmokkho, tassa me saṅghassa sammukhā sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanā”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ nappaṭikkositabbaṃ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṃ uggahetvā sutte osāretabbāni, vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca saṅghassa duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte

1. Sānandare (Ka)

2. Otāretabbāni,

3. Otāriyamānāni,

4. Otaranti (Sī, I, Am 1. 487)

ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca saṅghassa suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave dutiyaṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “amukasmim nāma āvāse sambahulā therā bhikkhū viharanti bahussutā āgatāgamā dhammadharā vinayadharā mātikādharā, tesam me therānaṃ sammukhā sutam sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanaṃ”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ -pa- na ca vinaye sandissanti. Niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, tesaṅca therānaṃ duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni -pa- vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, tesaṅca therānaṃ suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave tatiyaṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “amukasmim nāma āvāse eko thero bhikkhu viharati bahussuto āgatāgamo dhammadharo vinayadharo mātikādharo, tassa me therassa sammukhā sutam sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanaṃ”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ nappaṭikkositabbaṃ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṃ uggahetvā sutte osāretabbāni, vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca therassa duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca therassa suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave catutthaṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha. Ime kho bhikkhave cattāro mahāpadesa dhāreyyāthāti.

Tatrapī sudam Bhagavā Bhoganagare viharanto Ānande cetiye etadeva bahulam bhikkhūnaṃ dhammim katham karoti “iti sīlam iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti

mahānisaṃso, samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā, paññāparibhāvitā cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati, seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Kammāraputtacundavatthu

189. Atha kho Bhagavā Bhoganagare yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda, yena Pāvā tenupasaṅkamissāma”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Pāvā tadavasari, tatra sudaṃ Bhagavā Pāvāyaṃ viharati Cundassa kammāraputtassa Ambavane. Assosi kho Cundo kammāraputto “Bhagavā kira Pāvāyaṃ anupatto Pāvāyaṃ viharati mayhaṃ Ambavane”ti. Atha kho Cundo kammāraputto yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnaṃ kho Cundaṃ kammāraputtaṃ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṃsesi. Atha kho Cundo kammāraputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṃsito Bhagavantaṃ etadvoca “adhivāsetu me bhante Bhagavā svātānāya bhantaṃ saddhiṃ bhikkhusaṅghena”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhībhāvena. Atha kho Cundo kammāraputto Bhagavato adhivāsaṇaṃ viditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Atha kho Cundo kammāraputto tassā rattiyaṃ accayena sake nivesane paṇitaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā pahūtaṅca sūkaramaddavaṃ Bhagavato kālaṃ ārocāpesi “kālo bhante niṭṭhitaṃ bhanta”ti. Atha kho Bhagavā pubbaṅhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṅghena yena Cundassa kammāraputtassa nivesanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā Cundaṃ kammāraputtaṃ āmantesi “yaṃ te Cunda sūkaramaddavaṃ paṭiyattaṃ, tena maṃ parivisa. Yaṃ panaññaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyattaṃ, tena bhikkhusaṅghaṃ parivisa”ti. “Evaṃ bhante”ti kho Cundo kammāraputto Bhagavato paṭissutvā yaṃ ahosi sūkaramaddavaṃ paṭiyattaṃ, tena Bhagavantaṃ parivisi. Yaṃ panaññaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ

paṭiyattaṃ, tena bhikkhusaṃghaṃ parivisi. Atha kho Bhagavā Cundaṃ kammāraputtaṃ āmantesi “yaṃ te Cunda sūkaramaddavaṃ avasiṭṭhaṃ, taṃ sobbhe nikhaṇāhi. Nāhaṃ taṃ Cunda passāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yassa taṃ paribhuttaṃ sammā pariṇāmaṃ gaccheyya aññatra Tathāgatassā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho Cundo kammāraputto Bhagavato paṭissutvā yaṃ ahoṣi sūkaramaddavaṃ avasiṭṭhaṃ, taṃ sobbhe nikhaṇitvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnaṃ kho Cundaṃ kammāraputtaṃ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

190. Atha kho Bhagavato Cundassa kammāraputtassa bhantaṃ bhuttāvissa kharo ābādho uppajji, lohitapakkhandikā pabāḷhā vedanā vattanti māraṇantikā, tā sudaṃ Bhagavā sato sampajāno adhvāsesi avihaṇṇamāno. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda yena Kusinārā tenupasaṅkamissāma”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

Cundassa bhantaṃ bhuñjitvā, kammārassāti me suttaṃ.
Ābādhaṃ samphusī dhīro, pabāḷhaṃ māraṇantikaṃ.

Bhuttassa ca sūkaramaddavena,
Byādhippabāḷho udapādi Satthuno.
Virecamāno¹ Bhagavā avoca,
Gacchāmahāṃ Kusināraṃ nagaranti.

Pāṇiyāharaṇa

191. Atha kho Bhagavā maggā okkamma yena aññataraṃ rukkhamaṇāṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅha me tvaṃ Ānanda catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ pañṇapehi, kilantosmi Ānanda nisīdissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ pañṇapesi. Nisīdi Bhagavā pañṇatte āsane, nisajja kho Bhagavā

1. Viriccamāno (Sī, Syā, Ka), viriṇcamāno (?)

āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ Ānanda pāṇīyaṃ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmi”ti. Evaṃ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “idāni bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni, taṃ cakkacchinnam udakam parittam luḷitam āvilam sandati, ayam bhante Kakudhā¹ nadī avidūre acchodakā sātodakā sītodakā setodakā² suppatitthā ramaṇīyā. Ettha Bhagavā pāṇīyaṃ pivissati, gattāni ca sītī³ karissati”ti.

Dutiyampi kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ Ānanda pāṇīyaṃ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmi”ti. Dutiyampi kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “idāni bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni, taṃ cakkacchinnam udakam parittam luḷitam āvilam sandati, ayam bhante Kakudhā nadī avidūre acchodakā sātodakā sītodakā setodakā suppatitthā ramaṇīyā. Ettha Bhagavā pāṇīyaṃ pivissati, gattāni ca sītīkarissati”ti.

Tatīyampi kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ Ānanda pāṇīyaṃ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā pattaṃ gahetvā yena sā nadikā tenupasaṅkami. Atha kho sā nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā āyasmante Ānande upasaṅkamante acchā vipasannā anāvilā sandittha⁴. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “acchariyam vata bho abbhutam vata bho Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvata. Ayam hi sā nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā mayi upasaṅkamante acchā vipasannā anāvilā sandati”ti. Pattaṃ pāṇīyaṃ ādāya yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ etadavoca “acchariyam bhante abbhutam bhante Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvata. Idāni sā bhante nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā mayi upasaṅkamante acchā vipasannā anāvilā sandittha. Pivatū Bhagavā pāṇīyaṃ pivatū Sugato pāṇīyaṃ”ti. Atha kho Bhagavā pāṇīyaṃ apāyī.

1. Kakuthā (Sī, I)

3. Sītāni (Sī, I, Ka)

2. Setakā (Sī)

4. Sandati (Syā)

Pukkusamallaputtavattu

192. Tena kho pana samayena Pukkuso Mallaputto Āḷārassa Kālāmassa sāvako Kusinārāya Pāvaṃ addhānamaggappaṭipanno hoti. Addasā kho Pukkuso Mallaputto Bhagavantam aññatarasmim rukkhamūle nisinnam, disvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Pukkuso Mallaputto Bhagavantam etadavoca—acchariyam bhante abbhutam bhante, santena vata bhante pabbajitā vihārena viharanti. Bhūtapubbam bhante Āḷāro Kālāmo addhānamaggappaṭipanno maggā okkamma avidūre aññatarasmim rukkhamūle divāvihāram nisīdi. Atha kho bhante pañcamattāni sakaṭasatāni Āḷāram Kālāmam nissāya nissāya atikkamimsu. Atha kho bhante aññataro puriso tassa sakaṭasatthassa¹ piṭṭhito piṭṭhito āgacchanto yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Āḷāram Kālāmam etadavoca “api bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni addasā”ti. “Na kho aham āvuso addasan”ti. Kim pana bhante saddam assosīti. “Na kho aham āvuso saddam assosin”ti. Kim pana bhante sutto ahosīti. “Na kho aham āvuso sutto ahosin”ti. Kim pana bhante saññī ahosīti. “Evamāvuso”ti. Sotvam bhante saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva addasa, na pana saddam assosi, apisu² te bhante samghāṭi rajena okiṇṇāti. “Evamāvuso”ti. Atha kho bhante tassa purisassa etadahosi “acchariyam vata bho abbhutam vata bho, santena vata bho pabbajitā vihārena viharanti. Yatra hi nāma saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva dakkhati, na pana saddam sossati”ti, Āḷāre Kālāme uḷāram pasādam pavedetvā pakkāmīti.

193. Tam kim maññasi Pukkusa, katamam nu kho dukkarataram vā durabhisambhavataram vā. Yo vā saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva passeyya, na pana

1. Sakaṭasatassa (Ka)

2. Api hi (Sī, Syā, I)

saddaṃ suṇeyya. Yo vā saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu¹ niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva passeyya, na pana saddaṃ suṇeyyāti. Kiñhi bhante karissanti pañca vā sakaṭasatāni cha vā sakaṭasatāni satta vā sakaṭasatāni aṭṭha vā sakaṭasatāni nava vā sakaṭasatāni², sakaṭasahassaṃ vā sakaṭasatasahassaṃ vā. Atha kho etadeva dukkaratarañceva durabhisambhavatarañca yo saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva passeyya, na pana saddaṃ suṇeyyāti.

Ekamidāhaṃ Pukkusa samayaṃ Ātumāyaṃ viharāmi Bhusāgāre. Tena kho pana samayena deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā avidūre Bhusāgārassa dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā³. Atha kho Pukkusa Ātumāya mahājanakāyo nikkhamitvā yena te dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā tenupasaṅkami. Tena kho panāhaṃ Pukkusa samayena Bhusāgārā nikkhamitvā Bhusāgāradvāre abbhokāse caṅkamāmi. Atha kho Pukkusa aññataro puriso tamhā mahājanakāyā yenāhaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhitāṃ kho ahaṃ Pukkusa taṃ purisaṃ etadavocaṃ “kiṃ nu kho eso āvuso mahājanakāyo sannipatito”ti. Idāni bhante deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā, ettheso mahājanakāyo sannipatito, tvaṃ pana bhante kva ahosīti. “Idheva kho ahaṃ āvuso ahosin”ti. Kiṃ pana bhante addasāti. “Na kho ahaṃ āvuso addasan”ti. Kiṃ pana bhante saddaṃ assosīti. “Na kho ahaṃ āvuso saddaṃ assosin”ti. Kiṃ pana bhante sutto ahosīti. “Na kho ahaṃ āvuso sutto ahosin”ti. Kiṃ pana bhante saññī ahosīti. “Evamāvuso”ti. So tvaṃ bhante saññī samāno jāgaro deve vassante deve

1. Vijjutāsu (Sī, Syā, I)

2. Nava vā sakaṭasatāni dasa vā sakaṭasatāni (Sī)

3. Balivaddā (Sī, I)

gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva addasa, na pana saddaṃ assosīti. “Evamāvuso”ti.

Atha kho Pukkusa tassa purisassa etadahosi “acchariyam vata bho abbhutaṃ vata bho, santena vata bho pabbajitā vihārena viharanti. Yatra hi nāma saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva dakkhati, na pana saddaṃ sossatī”ti¹, mayi uḷāraṃ pasādaṃ pavedetvā maṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmīti.

Evam vutte Pukkuso Mallaputto Bhagavantaṃ etadavoca “esāhaṃ bhante yo me Āḷāre Kālāme pasādo. Taṃ mahāvāte vā ophuṇāmi sīghasotāya² vā nadiyā pavāhemi. Abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhantī’ti, evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammaṅca bhikkhusaṃghaṅca, upāsakaṃ maṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ”ti.

194. Atha kho Pukkuso Mallaputto aññatarāṃ purisaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ bhaṇe siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ āharā”ti. “Evam bhante”ti kho so puriso Pukkusassa Mallaputtassa paṭissutvā taṃ siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ āhari³. Atha kho Pukkuso Mallaputto taṃ siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ Bhagavato upanāmesi “idaṃ bhante siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ, taṃ me Bhagavā paṭiggaṇhātu anukampaṃ upādāyā”ti. Tena hi Pukkusa ekena maṃ acchādehi, ekena Ānandanti. “Evam bhante”ti kho Pukkuso Mallaputto Bhagavato paṭissutvā ekena Bhagavantaṃ acchādeti, ekena āyasmantaṃ Ānandaṃ. Atha kho Bhagavā Pukkusaṃ Mallaputtaṃ dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho Pukkuso Mallaputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṃsīto utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

1. Suṇissati (Syā)

2. Siṅghasotāya (Ka)

3. Āharasi (Ka)

195. Atha kho āyasmā Ānando acirapakkante Pukkuse Mallaputte taṃ siṅgivaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ Bhagavato kāyaṃ upanāmesi. Taṃ Bhagavato kāyaṃ upanāmitaṃ hataccikaṃ viya¹ khāyati. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “acchariyaṃ bhante abbhutaṃ bhante, yāva parisuddho bhante Tathāgatassa chavivaṇṇo pariyodāto, idaṃ bhante siṅgivaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ Bhagavato kāyaṃ upanāmitaṃ hataccikaṃ viya khāyati”ti. Evametaṃ Ānanda evametaṃ Ānanda dvīsu kālesu ativiya Tathāgatassa kāyo parisuddho hoti chavivaṇṇo pariyodāto. Katamesu dvīsu, yañca Ānanda rattiṃ Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhati, yañca rattiṃ anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, imesu kho Ānanda dvīsu kālesu ativiya Tathāgatassa kāyo parisuddho hoti chavivaṇṇo pariyodāto. Ajja kho panenanda rattiyā pacchime yāme Kusinārāyaṃ upavattane Mallānaṃ Sālavane antarena² yamakasālānaṃ Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati³. Āyāmānanda, yena Kakudhā nadī tenupasaṅkamissāmāti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

Siṅgivaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ, Pukkuso abhīhārayi.

Tena acchādito Satthā, hemavaṇṇo asobhathāti.

196. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Kakudhā nadī tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Kakudhaṃ nadiṃ ajjhogāhetvā nhatvā ca pivitvā ca paccuttarivā yena Ambavanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā āyasmantaṃ Cundakaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ Cundaka catugguṇaṃ saṅghāṭiṃ paññapehi, kilantosmi Cundaka nipajjissāmī”ti.

“Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Cundako Bhagavato paṭissutvā catugguṇaṃ saṅghāṭiṃ paññapesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṃ manasikarivā. Āyasmā pana Cundako tattheva Bhagavato purato nisīdi.

1. Vītaccikaṃviya (Sī, I)

2. Antare (Syā)

3. Bhavissatīti (Ka)

Gantvāna Buddho nadikaṃ Kakudhaṃ,
 Acchodakaṃ sātudakaṃ vip̄pasannaṃ.
 Ogāhi satthā akilantarūpo¹,
 Tathāgato appaṭṭimo ca² loke.

Nhatvā ca pivitvā cudatāri Satthā³,
 Purakkhato bhikkhugaṇassa majjhe.
 Vattā⁴ pavattā Bhagavā idha dhamme,
 Upāgami Ambavanaṃ Mahesi.

Āmantayi Cundakaṃ nāma bhikkhuṃ,
 Catugguṇaṃ santhara me nipajjaṃ.
 So codito bhāvitattena Cundo,
 Catugguṇaṃ santhari khippameva.
 Nipajji Satthā akilantarūpo,
 Cundopi tattha pamukhe⁵ nisīdīti.

197. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “siyā kho⁶ panānanda Cundassa kammāraputtassa koci vip̄paṭṭisāraṃ uppādeyya ‘tassa te āvuso Cunda alābhā tassa te dulladdhaṃ, yassa te Tathāgato pacchimaṃ piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā nibbānaṃ’ti. Cundassa Ānanda kammāraputtassa evaṃ vip̄paṭṭisāro paṭṭivinetabbo ‘tassa te āvuso Cunda lābhā tassa te suladdhaṃ, yassa te Tathāgato pacchimaṃ piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā nibbānaṃ. Sammukhā metaṃ āvuso Cunda Bhagavato sutāṃ sammukhā paṭṭiggahitaṃ. Dve me piṇḍapātā samasamaphalā⁷ samavipākā⁸, ativiya aññehi piṇḍapātehi mahapphalatarā ca mahānisaṃsatarā ca. Katame dve, yañca piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhati, yañca piṇḍapātāṃ paribhuñjitvā Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, ime dve piṇḍapātā samasamaphalā

1. Sukilantarūpo (Sī, I)

3. Pivitvā cundakena, pivitvā ca uttari (Ka)

5. Samukhe (Ka)

7. Samā samaphalā (Ka)

2. Appaṭṭimodha (I)

4. Satthā (Sī, Syā, I)

6. Yo kho (Ka)

8. Samasamavipākā (Sī, Syā, I)

samavipākā, ativiya aññehi piṇḍapātehi mahapphalatarā ca mahānisaṃsatarā ca, āyusaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, vaṇṇasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, sukhasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, yasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, saggasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, ādhipateyyasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, Cundassa Ānanda kammāraputtassa evaṃ vippaṭṭisāro paṭivinetabbo”ti. Atha kho Bhagavā etamattham viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi—

“Dadato puññaṃ pavaḍḍhati,
 Saṃyamato veraṃ na cīyati.
 Kusalo ca jahāti pāpakaṃ,
 Rāgadosamohakkhayā sanibbuto”ti.

Catuttho bhāṇavāro.

Yamakasālā

198. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena Hiraññavatiyā nadiyā pārimaṃ tīraṃ, yena Kusinārā upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Hiraññavatiyā nadiyā pārimaṃ tīraṃ, yena Kusinārā upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ Ānanda antarena yamakasālānaṃ uttarasīsakaṃ mañcakaṃ paññapehi, kilantosmi Ānanda nipajjissāmī”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā antarena yamakasālānaṃ uttarasīsakaṃ mañcakaṃ paññapesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sihaseyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno.

Tena kho pana samayena yamakasālā sabbaphāliphullā honti akālapupphehi, te Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi mandāravapupphāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi candanacuṇṇāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi tūriyāni antalikkhe vajjanti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi saṃgītāni antalikkhe vattanti Tathāgatassa pūjāya.

199. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi— sabbaphāliphullā kho Ānanda yamakasālā akālapupphehi, te Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi mandāravapupphāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi candanacuṇṇāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi tūriyāni antalikkhe vajjanti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi saṃgītāni antalikkhe vattanti Tathāgatassa pūjāya. Na kho Ānanda ettāvatā Tathāgato sakkato vā hoti garukato vā mānito vā pūjito vā apacito vā. Yo kho Ānanda bhikkhu vā bhikkhunī vā upāsako vā upāsikā vā dhammānudhammappaṭipanno viharati sāmīcippaṭipanno anudhammacārī, so Tathāgataṃ sakkaroti garuṃ karoti māneti pūjeti apaciyati¹ paramāya pūjāya. Tasmātihānanda dhammānudhammappaṭipannā viharissāma sāmīcippaṭipannā anudhammacārinoti. Evañhi vo Ānanda sikkhitabbanti.

Upavāṇatthera

200. Tena kho pana samayena āyasmā Upavāṇo Bhagavato purato ṭhito hoti Bhagavantaṃ bījayamāno. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāresi “apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī”ti. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “ayaṃ

1. Idam padam Si-Sya-I-potthakesu na dissati,

kho āyasmā Upavāṇo dīgharattaṃ Bhagavato upaṭṭhāko santikāvacarō samīpacārī, atha ca pana Bhagavā pacchime kāle āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti. Ko nu kho hetu ko paccayo, yaṃ Bhagavā āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti’. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “ayaṃ bhante āyasmā Upavāṇo dīgharattaṃ Bhagavato upaṭṭhāko santikāvacarō samīpacārī, atha ca pana Bhagavā pacchime kāle āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti, ko nu kho bhante hetu ko paccayo, yaṃ Bhagavā āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti’. Yebhuyyena Ānanda dasasu lokadhātūsu devatā sannipatitā Tathāgataṃ dassanāya, yāvataṃ Ānanda Kusinārā upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ samantato dvādasa yojanāni, natthi so padeso vālaggakoṭinitudanamattopi mahesakkhāhi devatāhi apphuṭo. Devatā Ānanda ujjhāyanti “dūrā ca vatamha āgatā Tathāgataṃ dassanāya, kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā, ajjeva rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ayaṃ ca mahesakkho bhikkhu Bhagavato purato ṭhito ovārento, na mayaṃ labhāma pacchime kāle Tathāgataṃ dassanāyā’ti.

201. Kathambhūtā pana bhante Bhagavā devatā manasikarotīti¹. Santānanda devatā ākāse pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti², āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṃ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṃ cakkhum³ loke antaradhāyissatī’ti.

Santānanda devatā pathaviyaṃ pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṃ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṃ cakkhum loke antaradhāyissatī’ti.

1. Manasi karontīti (Syā, Ka)

2. Chinnampādaṃviya papatanti (Syā)

3. Cakkhumā (Syā, Ka)

Yā pana tā devatā vitarāgā, tā satā sampajānā adhivāseṅti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti.

Catusaṁvejanīyaṭṭhāna

202. Pubbe bhante disāsu vassaṁvutṭhā¹ bhikkhū āgacchanti Tathāgataṃ dassanāya, te mayaṃ labhāma manobhāvanīye bhikkhū dassanāya, labhāma payirupāsānāya. Bhagavato pana mayaṃ bhante accayena na labhissāma manobhāvanīye bhikkhū dassanāya, na labhissāma payirupāsānāyāti.

Cattārimāni Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyāni saṁvejanīyāni ṭhānāni. Katamāni cattāri, “idha Tathāgato jāto”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. “Idha Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. “Idha Tathāgatena anuttaraṃ dhammacakkaṃ pavattitaṃ”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. “Idha Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā nibbānaṃ”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. Imāni kho Ānanda cattāri saddhassa kulaputtassa dassanīyāni saṁvejanīyāni ṭhānāni.

Āgamissanti kho Ānanda saddhā bhikkhū bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo “idha Tathāgato jāto”tipi, “idha Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho”tipi, “idha Tathāgatena anuttaraṃ dhammacakkaṃ pavattitaṃ”tipi, “idha Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā nibbānaṃ”tipi. Ye hi keci Ānanda cetiyacārikaṃ āhiṇḍantā pasannacittā kālaṃ karissanti, sabbe te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokāṃ upapajjissantīti.

Ānandapucchākathā

203. Kathaṃ mayaṃ bhante mātugāme paṭipajjāmāti. Adassanaṃ Ānandāti. Dassane Bhagavā sati kathaṃ paṭipajjitabbanti. Anālāpo

1. Vassaṁvutṭhā (Sī, Syā, Kam, I)

Ānandāti. Ālapantena pana bhante kathaṃ paṭipajjitabbanti. Sati Ānanda upaṭṭhāpetabbāti.

204. Kathaṃ mayaṃ bhante Tathāgatassa sarīre paṭipajjāmāti. Abyāvaṭā tumhe Ānanda hotha Tathāgatassa sarīrapūjāya. Ingha tumhe Ānanda sāratthe ghaṭṭha anuyuñjatha¹ sāratthe appamattā ātāpino pahitattā viharatha. Santānanda khattiyapaṇḍitāpi brāhmaṇapaṇḍitāpi gahapatipaṇḍitāpi Tathāgate abhippasannā, te Tathāgatassa sarīrapūjaṃ karissantīti.

205. Kathaṃ pana bhante Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Yathā kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Kathaṃ pana bhante rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjantīti. Rañño Ānanda cakkavattissa sarīraṃ ahatena vatthena veṭhenti, ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhenti, vihatena kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhenti, etenupāyena pañcahi yugasatehi rañño cakkavattissa sarīraṃ² veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṃ citakaṃ karitvā rañño cakkavattissa sarīraṃ jhāpenti, cātumahāpathe³ rañño cakkavattissa thūpaṃ karonti. Evaṃ kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Yathā kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbaṃ, cātumahāpathe Tathāgatassa thūpo kātabbo, tattha ye mālaṃ vā gandhaṃ vā cuṇṇakaṃ⁴ vā āropessanti vā abhivādessanti vā cittaṃ vā pasādessanti, tesam taṃ bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāya.

Thūpārahapuggala

206. Cattārome Ānanda thūpārahā. Katame cattāro. Tathāgato Arahaṃ Sammāsambuddho thūpāraho, paccekasambuddho thūpāraho, Tathāgatassa sāvako thūpāraho, rājā cakkavattī⁵ thūpārahoti.

1. Sadatthe anuyuñjatha (Sī, Syā), sadatthaṃ anuyuñjatha (I), sāratthe anuyuñjatha (Ka)

2. Sarīre (Syā, Ka)

3. Cātumahāpathe (Sī, Syā, Kaṃ, I)

4. Vaṇṇakaṃ (Sī, I)

5. Cakkavatti (Syā, Ka)

Kiñcānanda atthavasam̐ paṭicca Tathāgato Araham̐ Sammāsambuddho thūpāraho. “Ayaṃ tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggam̐ lokam̐ upapajjanti. Idam̐ kho Ānanda atthavasam̐ paṭicca Tathāgato Araham̐ Sammāsambuddho thūpāraho.

Kiñcānanda atthavasam̐ paṭicca paccekasambuddho thūpāraho. “Ayaṃ tassa Bhagavato paccekasambuddhassa thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggam̐ lokam̐ upapajjanti. Idam̐ kho Ānanda atthavasam̐ paṭicca paccekasambuddho thūpāraho.

Kiñcānanda atthavasam̐ paṭicca Tathāgatassa sāvako thūpāraho. “Ayaṃ tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sāvakassa thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggam̐ lokam̐ upapajjanti. Idam̐ kho Ānanda atthavasam̐ paṭicca Tathāgatassa sāvako thūpāraho.

Kiñcānanda atthavasam̐ paṭicca rājā cakkavattī thūpāraho. “Ayaṃ tassa dhammikassa dhammaraṇṇo thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggam̐ lokam̐ upapajjanti. Idam̐ kho Ānanda atthavasam̐ paṭicca rājā cakkavattī thūpāraho. Ime kho Ānanda cattāro thūpārahātī.

Ānanda acchariyadhamma

207. Atha kho āyasmā Ānando vihāram̐ pavisitvā kapisīsam̐ ālambitvā rodamāno aṭṭhāsi “ahaṅca vatamhi sekho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānam̐ bhavissati, yo mama anukampako”ti. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kham̐ nu kho bhikkhave Ānando”ti. Eso bhante āyasmā Ānando vihāram̐ pavisitvā kapisīsam̐ ālambitvā rodamāno ṭhito “ahaṅca vatamhi sekho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānam̐ bhavissati, yo mama anukampako”ti. Atha kho Bhagavā aññataram̐ bhikkhum̐ āmantesi “chi tvam̐ bhikkhu mama vacanena Ānandaṃ

āmantehi ‘Satthā taṃ āvuso Ānanda āmantetī’ti”. “Evam bhante”ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yenāyasmā Ānando tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavoca “Satthā taṃ āvuso Ānanda āmantetī”ti. “Evamāvuso”ti kho āyasmā Ānando tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdī, ekamantaṃ nisinnaṃ kho āyasmantaṃ Ānandaṃ Bhagavā etadavoca “alaṃ Ānanda mā soci mā paridevi, nanu etaṃ Ānanda mayā paṭikacceva akkhātaṃ ‘sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo’, taṃ kutettha Ānanda labbhā, ‘yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ vata Tathāgatassāpi sarīraṃ mā palujjī’ti, netam ṭhānaṃ vijjati. Dīgharattaṃ kho te Ānanda Tathāgato paccupaṭṭhito mettena kāyakamma hitena sukhena advayena appamāṇena, mettena vacīkamma hitena sukhena advayena appamāṇena, mettena manokamma hitena sukhena advayena appamāṇena. Katapuññosi tvaṃ Ānanda, padhānamanuyuñja khippaṃ hohisi anāsavo”ti.

208. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “yepi te bhikkhave ahesuṃ atītamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṃ etapparamāyeva upaṭṭhākā ahesuṃ, seyyathāpi mayhaṃ Ānando. Yepi te bhikkhave bhavissanti anāgatamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṃ etapparamāyeva upaṭṭhākā bhavissanti, seyyathāpi mayhaṃ Ānando. Paṇḍito bhikkhave Ānando, medhāvī bhikkhave Ānando, jānāti ‘ayaṃ kālo Tathāgataṃ dassanāya upasaṅkमितुṃ bhikkhūnaṃ, ayaṃ kālo bhikkhunīnaṃ, ayaṃ kālo upāsakānaṃ, ayaṃ kālo upāsikānaṃ, ayaṃ kālo rañño rājamahāmattānaṃ titthiyānaṃ titthiyasāvakaṇaṃ”ti.

209. Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā¹ Ānande. Katame cattāro. Sace bhikkhave bhikkhuparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamaṇā hoti. Tatra ce Ānando

1. Abbhutadhammā (Syā, Ka)

dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhuparisā hoti. Atha kho Ānando tuṅhī hoti. Sace bhikkhave bhikkhunīparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhunīparisā hoti. Atha kho Ānando tuṅhī hoti. Sace bhikkhave upāsakaparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsakaparisā hoti. Atha kho Ānando tuṅhī hoti. Sace bhikkhave upāsikāparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsikāparisā hoti. Atha kho Ānando tuṅhī hoti. Ime kho bhikkhave cattāro acchariyā abbhutā dhammā Ānande.

Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā raññe cakkavattimhi. Katame cattāro. Sace bhikkhave khattiyaparisā rājānaṃ cakkavattim dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce rājā cakkavattī bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave khattiyaparisā hoti. Atha kho rājā cakkavattī tuṅhī hoti. Sace bhikkhave brāhmaṇaparisā -pa- gahapatiparisā -pa- samaṇaparisā rājānaṃ cakkavattim dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce rājā cakkavattī bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave samaṇaparisā hoti. Atha kho rājā cakkavattī tuṅhī hoti. Evameva kho bhikkhave cattārome acchariyā abbhutā dhammā Ānande. Sace bhikkhave bhikkhuparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhuparisā hoti. Atha kho Ānando tuṅhī hoti. Sace bhikkhave bhikkhunīparisā -pa- upāsakaparisā -pa- upāsikāparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā

attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsikāparisā hoti. Atha kho Ānando tuṅhī hoti. Ime kho bhikkhave cattāro acchariyā abbhutā dhammā Ānandeti.

Mahāsudassanasuttadesanā

210. Evaṃ vutte āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “mā bhante Bhagavā imasmim khuddakanagarake ujjāṅgalanagarake sākhanagarake parinibbāyi. Santi bhante aññāni mahānagarāni. Seyyathidaṃ, Campā Rājagahaṃ Sāvattihī Sāketam Kosambī Bārāṇasī, ettha Bhagavā parinibbāyatu, ettha bahū khattiyamahāsālā brāhmaṇamahāsālā gahapatimahāsālā Tathāgate abhippasannā. Te Tathāgatassa sarīrapūjam karissantī”ti. Māhevaṃ Ānanda avaca, māhevaṃ Ānanda avaca “khuddakanagaraṃ ujjāṅgalanagaraṃ sākhanagaraṃ”ti.

Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano nāma ahosi cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturato vijitāvī janappadatthāvariyaṃ appatto sattaratanasamannāgato. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa ayaṃ Kusinārā Kusāvati nāma rājadhānī ahosi, puratthimena ca pacchimena ca dvādasayojanāni āyāmena. Uttarena ca dakkhiṇena ca sattayojanāni vitthārena. Kusāvati Ānanda rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Seyyathāpi Ānanda devānaṃ Āḷakamandā nāma rājadhānī iddhā ceva hoti phītā ca bahujanā ca ākiṇṇayakkhā ca subhikkhā ca. Evameva kho Ānanda Kusāvati rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Kusāvati Ānanda rājadhānī dasahi saddehi avivittā ahosi divā ceva rattim ca. Seyyathidaṃ, hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mudiṅgasaddena viṇāsaddena gītasaddena saṅkhasaddena sammasaddena pāṇitāḷasaddena “asnātha pivatha khādathā”ti dasamena saddena.

Gaccha tvaṃ Ānanda Kusināram pavisitvā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocehi “ajja kho Vāseṭṭhā rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa

parinibbānaṃ bhavissati, abhikkamatha Vāseṭṭhā, abhikkamatha Vāseṭṭhā, mā pacchā vippaṭṭisārino ahuvattha ‘amhākaṃ ca no gāmakkhette Tathāgatassa parinibbānaṃ ahosi, na mayaṃ labhimhā pacchime kāle Tathāgataṃ dassanāyā’ti”. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭṭissutvā nivāsetvā pattacīvaramādāya attadutiyo Kusināraṃ pāvīsi.

Mallānaṃ vandanā

211. Tena kho pana समयena Kosinārakā Mallā sandhāgāre¹ sannipatitā honti kenacideva karaṇīyena. Atha kho āyasmā Ānando yena Kosinārakānaṃ Mallānaṃ sandhāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocesi “ajja kho Vāseṭṭhā rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, abhikkamatha Vāseṭṭhā, abhikkamatha Vāseṭṭhā, mā pacchā vippaṭṭisārino ahuvattha ‘amhākaṃ ca no gāmakkhette Tathāgatassa parinibbānaṃ ahosi, na mayaṃ labhimhā pacchime kāle Tathāgataṃ dassanāyā’ti”. Idamāyasmato Ānandassa vacanaṃ sutvā Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā appekacce kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṃ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antaradhāyissati”ti. Atha kho Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā yena upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ, yenāyasmā Ānando tenupasaṅkamimsu. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “sace kho ahaṃ Kosinārake malle ekamekaṃ Bhagavantaṃ vandāpessāmi, avandito Bhagavā Kosinārakehi Mallehi bhavissati, athāyaṃ ratti vibhāyissati. Yaṃnūnāhaṃ Kosinārake Malle kulaparivattaso kulaparivattaso ṭhapetvā Bhagavantaṃ vandāpeyyaṃ ‘itthannāmo bhante Mallo saputto sabhariyo saporiso sāmacco Bhagavato

1. Santhāgāre (Sī, Syā, I)

pāde sirasā vandatī'ti". Atha kho āyasmā Ānando Kosinārake Malle kulaparivattaso kulaparivattaso ṭhapetvā Bhagavantam vandāpesi "itthannāmo bhante Mallo saputto sabhariyo saporiso sāmacco Bhagavato pāde sirasā vandatī'ti. Atha kho āyasmā Ānando etena upāyena paṭhameneva yāmena Kosinārake Malle Bhagavantam vandāpesi.

Subhaddaparibbājakavatthu

212. Tena kho pana samayena Subhaddo nāma paribbājako Kusinārāyam paṭivasati. Assosi kho Subhaddo paribbājako "ajja kira rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānam bhavissatī'ti. Atha kho Subhaddassa paribbājakassa etadahosi "sutam kho pana metam paribbājakānam vuḍḍhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam 'kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā'ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānam bhavissati, atthi ca me ayam kaṅkhādhammo uppanno, evam pasanno aham samaṇe Gotame 'pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammam desetuṃ, yathāham imam kaṅkhādhammam pajaheyyan'ti". Atha kho Subhaddo paribbājako yena upavattanam Mallānam Sālavanam, yenāyasmā Ānando tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā āyasmantam Ānandam etadavoca "sutam metam bho Ānanda paribbājakānam vuḍḍhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam 'kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā'ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānam bhavissati, atthi ca me ayam kaṅkhādhammo uppanno. Evam pasanno aham samaṇe Gotame 'pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammam desetuṃ, yathāham imam kaṅkhādhammam pajaheyyan'ti. Sādhāham bho Ānanda labheyyam samaṇam Gotamam dassanāyā'ti. Evam vutte āyasmā Ānando Subhaddam paribbājakam etadavoca "alam āvuso Subhadda, mā Tathāgataṃ viheṭhesi, kilanto Bhagavā'ti. Dutiyampi kho Subhaddo paribbājako -pa-. Tatiyampi kho Subhaddo paribbājako āyasmantam Ānandam etadavoca "sutam metam bho Ānanda paribbājakānam vuḍḍhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam 'kadāci karahaci

Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā'ti. Ajjeva rattiyaṃ pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānaṃ bhavissati, atthi ca me ayaṃ kaṅkhādhammo uppanno. Evaṃ pasanno ahaṃ samaṇe Gotame 'pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammaṃ desetum, yathāhaṃ imaṃ kaṅkhādhammaṃ pajaheyyan'ti. Sādhāhaṃ bho Ānanda labheyyaṃ samaṇaṃ Gotamaṃ dassanāya" ti. Tatiyampi kho āyasmā Ānando Subhaddaṃ paribbājakaṃ etadavoca "alaṃ āvuso Subhadda, mā Tathāgataṃ viheṭhesi, kilanto Bhagavā"ti.

213. Assosi kho Bhagavā āyasmato Ānandassa Subhaddena paribbājakena saddhiṃ imaṃ kathāsallāpaṃ. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi "alaṃ Ānanda mā Subhaddaṃ vāresi, labhataṃ Ānanda Subhaddo Tathāgataṃ dassanāya. Yaṃ kiñci maṃ Subhaddo pucchissati, sabbaṃ taṃ aññāpekkhova pucchissati, no vihesāpekkho. Yañcassāhaṃ puṭṭho byākarissāmi, taṃ khippameva ājānissatī"ti. Atha kho āyasmā Ānando Subhaddaṃ paribbājakaṃ etadavoca "gacchāvuso Subhadda, karoti te Bhagavā okāsaṃ"ti. Atha kho Subhaddo paribbājako yena Bhagavā tenupasaṅkama, upasaṅkamtvā Bhagavatā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ Vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Subhaddo paribbājako Bhagavantaṃ etadavoca "yeme bho Gotama samaṇabrāhmaṇā saṅghino gaṇino gaṇācariyā nātā yasassino tithakarā sādhusammatā bahujaṇassa. Seyyathidaṃ, Pūraṇo Kassapo Makkhali Gosālo Ajito Kesakambalo Pakudho Kaccāyano Saṅcayo Belaṭṭhaputto Nigaṇṭho Nāṭaputto, sabbete sakāya paṭiññāya abbhāññimsu, sabbeva na abbhāññimsu, udāhu ekacce abbhāññimsu, ekacce na abbhāññimsū"ti. Alaṃ Subhadda tiṭṭhatetaṃ "sabbete sakāya paṭiññāya abbhāññimsu, sabbeva na abbhāññimsu, udāhu ekacce abbhāññimsu, ekacce na abbhāññimsū"ti. Dhammaṃ te Subhadda desessāmi, taṃ suṇāhi sādhukaṃ manasikarohi, bhāsissāmīti. "Evaṃ bhante"ti kho Subhaddo paribbājako Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca—

214. "Yasmiṃ kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo na upalabbhati, samaṇopi tattha na upalabbhati, dutiyopi tattha

samaṇo na upalabbhati, tatiyopi tattha samaṇo na upalabbhati, catutthopi tattha samaṇo na upalabbhati. Yasmiṃ ca kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upalabbhati, samaṇopi tattha upalabbhati, dutiyopi tattha samaṇo upalabbhati, tatiyopi tattha samaṇo upalabbhati, catutthopi tattha samaṇo upalabbhati. Imasmiṃ kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upalabbhati, idheva Subhadda samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehi¹. Ime ca² Subhadda bhikkhū sammā vihareyyuṃ, asuñño loko arahantehi assāti.

Ekūnatimso vayasā Subhadda,
 Yam pabbajim kimkusalanu-esī.
 Vassāni paññāsa samādhikāni,
 Yato aham pabbajito Subhadda.
 Ñāyassa dhammassa padesavattī,
 Ito bahiddhā samaṇopi natthi.

Dutiyopi samaṇo natthi. Tatiyopi samaṇo natthi. Catutthopi samaṇo natthi suññā parappavādā samaṇebhi aññehi. Ime ca Subhadda bhikkhū sammā vihareyyuṃ, asuñño loko arahantehi assā”ti.

215. Evaṃ vutte Subhaddo paribbājako Bhagavantaṃ etadavoca “abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhanti’ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṅghaṃ, labheyyāhaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyaṃ upasampadan”ti. Yo kho Subhadda aññatitthiyapubbo imasmiṃ dhammavinaye ākaṅkhati pabbajjaṃ, ākaṅkhati upasampadaṃ, so

1. Aññe (I)

2. Idheva (Ka)

cattāro māse parivasati, catunnaṃ māsānaṃ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājenti upasampādentī bhikkhubhāvāya. Apī ca mettha puggalavemattatā viditāti. Sace bhante aññatitthiyapubbā imasmiṃ dhammavinaye ākaṅkhaṇā pabbajjāṃ ākaṅkhaṇā upasampadaṃ cattāro māse parivasanti, catunnaṃ māsānaṃ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājenti upasampādentī bhikkhubhāvāya. Ahaṃ cattāri vassāni parivasissāmi, catunnaṃ vassānaṃ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājentu upasampādentu bhikkhubhāvāyāti.

Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “tenahānanda Subhaddaṃ pabbājehi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Subhaddo paribbājako āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavoca “lābhā vo āvuso Ānanda, suladdhaṃ vo āvuso Ānanda, ye ettha satthu¹ sammukhā antevāsikābhisekena abhisittā”ti. Alattha kho Subhaddo paribbājako Bhagavato santike pabbajjāṃ, alattha upasampadaṃ. Acirūpasampanno kho panāyasmā Subhaddo eko vūpakaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto nacirasseva ‘yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti’, tadanuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭheva dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. “Khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā”ti abbhaññāsi. Aññataro kho panāyasmā Subhaddo arahataṃ ahoṣi. So Bhagavato pacchimo sakkhisāvako ahoṣīti.

Pañcama bhāṇavāro.

Tathāgatapacchimavācā

216. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “siyā kho panānanda tumhākaṃ evamassa ‘atītasatthukaṃ pāvacaṇaṃ, natthi no Satthā’ti. Na kho panetaṃ Ānanda evaṃ daṭṭhabbaṃ. Yo vo Ānanda mayā dhammo ca

1. Satthārā (Syā)

vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena Satthā. Yathā kho paṇānanda etarahi bhikkhū aññamaññaṃ āvusovādena samudācaranti, na kho mamaccayena evaṃ samudācaritabbaṃ. Theratarena Ānanda bhikkhunā navakataro bhikkhu nāmena vā gottena vā āvusovādena vā samudācaritabbo, navakatarena bhikkhunā therataro bhikkhu ‘bhante’ti vā ‘āyasmā’ti vā samudācaritabbo. Ākaṅkhamāno Ānanda saṅgho mamaccayena khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni samūhanatu. Channassa Ānanda bhikkhuno mamaccayena brahmadaṇḍo dātabbo”ti. Katamo pana bhante brahmadaṇḍoti. Channo Ānanda bhikkhu yaṃ iccheyya, taṃ vadeyya. So bhikkhūhi neva vattabbo, na ovaḍitabbo, na anusāsītabboti.

217. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “siyā kho pana bhikkhave ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā, pucchatha bhikkhave, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha ‘sammukhībhūto no Satthā ahoṣi. Na mayaṃ sakkhimhā Bhagavantam sammukhā paṭipucchitun’ti”. Evaṃ vutte te bhikkhū tuṅhī ahesuṃ. Dutiyampi kho Bhagavā -pa-. Tatiyampi kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “siyā kho pana bhikkhave ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā, pucchatha bhikkhave, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha ‘sammukhībhūto no satthā ahoṣi. Na mayaṃ sakkhimhā Bhagavantam sammukhā paṭipucchitun’ti”. Tatiyampi kho te bhikkhū tuṅhī ahesuṃ. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “siyā kho pana bhikkhave Satthugāravenapi na puccheyyātha. Sahāyakopi bhikkhave sahāyakassa ārocetū”ti. Evaṃ vutte te bhikkhū tuṅhī ahesuṃ. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “acchariyaṃ bhante, abbhutaṃ bhante, evaṃ pasanno ahaṃ bhante imasmim bhikkhusaṅghe ‘natthi ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā’ti”. Pasādā kho tvaṃ Ānanda vadesi, ñāṇameva hettha Ānanda Tathāgatassa. Natthi imasmim bhikkhusaṅghe ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā. Imesaṃ hi Ānanda pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ yo pacchimako bhikkhu, so sotāpanno avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇoti.

218. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā appamādena sampādethā”ti. Ayaṃ Tathāgatassa pacchimā vācā.

Parinibbutakathā

219. Atha kho Bhagavā paṭhamam jhānam samāpajji, paṭhamajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyam jhānam samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyam jhānam samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā catuttham jhānam samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā ākāsānañcāyatanam samāpajji, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā viññāṇañcāyatanam samāpajji, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākiñcaññāyatanam samāpajji, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā nevasaññānāsaññāyatanam samāpajji, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā saññāvedayitanirodham samāpajji.

Atha kho āyasmā Ānando āyasmantaṃ Anuruddham etadavoca “nibbānam bhante Anuruddha Bhagavā”ti. Nāvuso Ānanda Bhagavā nibbānam, saññāvedayitanirodham samāpannoti.

Athakho Bhagavā saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahitvā nevasaññānāsaññāyatanam samāpajji, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākiñcaññāyatanam samāpajji, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā viññāṇañcāyatanam samāpajji, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākāsānañcāyatanam samāpajji, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā catuttham jhānam samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyam jhānam samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyam jhānam samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā paṭhamam jhānam samāpajji, paṭhamajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyam jhānam samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyam jhānam samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā catuttham jhānam samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā samanantarā Bhagavā parinibbāyi.

220. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā mahābhūmicālo ahosi bhīmsanako salomahaṃso. Devadundubhiyo ca phalīmsu. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Brahmāsahampati imam gātham abhāsi.

“Sabbeva nikkhipissanti, bhūtā loke samussayaṃ.
Yattha etādiso Sathā, loke appaṭipuggalo.
Tathāgato balappatto, Sambuddho nibbānaṃ”ti.

221. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Sakko Devānamindo imaṃ gātham abhāsi.

“Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino.
Uppajjitvā nirujjhanti, tesam vūpasamo sukho”ti.

222. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Anuruddho imā gāthāyo abhāsi.

“Nāhu assāsapassāso, ṭhitacittassa tādino.
Anejo santimārabbha, yaṃ kālamakarī muni.
Asallīnena cittena, vedanaṃ ajjhavāsaya.
Pajjotasseva nibbānaṃ, vimokkho cetaso ahū”ti.

223. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Ānando imaṃ gātham abhāsi.

“Tadāsi yaṃ bhimsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ.
Sabbākārarūpete, Sambuddhe parinibbute”ti.

224. Parinibbute Bhagavati ye te tattha bhikkhū avītarāgā appekacce bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antarahito”ti. Ye pana te bhikkhū vītarāgā, te satā sampajānā adhivāsenti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti.

225. Atha kho āyasmā Anuruddho bhikkhū āmantesi “alaṃ āvuso mā socittha mā paridevittha. Nanu etaṃ āvuso Bhagavatā paṭikacceva akkhātaṃ ‘sabbeva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo’. Taṃ kutettha āvuso labbhā, ‘yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ vata mā palujji’ti, netaṃ ṭhānaṃ

vijjati. Devatā āvuso ujjhāyanti”ti. Kathambhūtā pana bhante āyasmā Anuruddho devatā manasi karotīti¹.

Santāvuso Ānanda devatā ākāse pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhum loke antarahito”ti. Santāvuso Ānanda devatā pathaviyā pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhum loke antarahito”ti. Yā pana tā devatā vītarāgā. Tā satā sampajānā adhvāsenti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti. Atha kho āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Ānando taṃ rattāvasesaṃ dhammiyā kathāya vītināmesuṃ.

226. Atha kho āyasmā Anuruddho āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gacchāvuso Ānanda Kusināraṃ pavisitvā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocehi ‘nibbānaṃ Vāseṭṭhā Bhagavā, yassadāni kālaṃ maññathā’ti”. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando āyasmato Anuruddhassa paṭissutvā pubbaṅhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya attadutiyo Kusināraṃ pāvīsi. Tena kho pana samayena Kosinārakā Mallā sandhāgāre sannipatitā honti teneva karaṇīyena. Atha kho āyasmā Ānando yena Kosinārakānaṃ Mallānaṃ sandhāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocesi “nibbānaṃ Vāseṭṭhā Bhagavā, yassadāni kālaṃ maññathā”ti. Idamāyasmato Ānandassa vacanaṃ sutvā Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā appekacce kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavāparinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhum loke antarahito”ti.

1. Bhante Anuruddha devatā manasi karontīti (Syā, Ka)

Buddhasarīrapūjā

227. Atha kho Kosinārakā Mallā purise āṇāpesuṃ “tena hi bhaṇe Kusinārāyaṃ gandhamālaṅca sabbaṅca tāḷāvacaram sannipātethā”ti. Atha kho Kosinārakā Mallā gandhamālaṅca sabbaṅca tāḷāvacaram pañca ca dussayugasatāni ādāya yena upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ, yena Bhagavato sarīraṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Bhagavato sarīraṃ naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā celavitānāni karontā maṇḍalamāḷe paṭiyādentā ekadivasam vītināmesuṃ.

Atha kho Kosinārakānaṃ Mallānaṃ etadahosi “ativikālo kho ajja Bhagavato sarīraṃ jhāpetuṃ, sve dāni mayam Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā”ti. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīraṃ naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā celavitānāni karontā maṇḍalamāḷe paṭiyādentā dutiyampi divasam vītināmesuṃ, tatiyampi divasam vītināmesuṃ, catutthampi divasam vītināmesuṃ, pañcamampi divasam vītināmesuṃ, chaṭṭhampi divasam vītināmesuṃ.

Atha kho sattamaṃ divasam Kosinārakānaṃ Mallānaṃ etadahosi “mayam Bhagavato sarīraṃ naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā dakkhiṇena dakkhiṇam nagarassa haritvā bāhirena bāhiraṃ dakkhiṇato nagarassa Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā”ti.

228. Tena kho pana samayena aṭṭha Mallapāmokkhā sīsāmnhātā ahatāni vatthāni nivatthā “mayam Bhagavato sarīraṃ uccāressāmā”ti. Na sakkonti uccāretuṃ. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṃ Anuruddham etadavocuṃ “ko nu kho bhante Anuruddha hetu ko paccayo, yenime aṭṭha Mallapāmokkhā sīsāmnhātā ahatāni vatthāni nivatthā ‘mayam Bhagavato sarīraṃ uccāressāmā’ti na sakkonti uccāretuṃ”ti. Aññathā kho Vāseṭṭhā tumhākaṃ adhippāyo, aññathā devatānaṃ adhippāyoti. Kathamā pana bhante devatānaṃ adhippāyoti. Tumhākaṃ kho Vāseṭṭhā adhippāyo “mayam Bhagavato sarīraṃ naccehi gītehi vāditehi mālehi

gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā dakkhiṇena dakkhiṇaṃ nagarassa haritvā bāhirena bāhiraṃ dakkhiṇato nagarassa Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā”ti. Devatānaṃ kho Vāseṭṭhā adhippāyo “mayāṃ Bhagavato sarīraṃ dibbehi naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā uttarena uttaraṃ nagarassa haritvā uttarena dvārena nagaraṃ pavesetvā majjhena majjhaṃ nagarassa haritvā puratthimena dvārena nikkhamitvā puratthimato nagarassa Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ cetiyaṃ, ettha Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā”ti. Yathā bhante devatānaṃ adhippāyo, tathā hotūti.

229. Tena kho pana samayena Kusiṇārā yāva sandhisamalasaṃkaṭṭirā jaṇṇumattena odhinā mandāravapupphehi santhatā¹ hoti. Atha kho devatā ca Kosinārakā ca Mallā Bhagavato sarīraṃ dibbehi ca mānusakehi ca naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā uttarena uttaraṃ nagarassa haritvā uttarena dvārena nagaraṃ pavesetvā majjhena majjhaṃ nagarassa haritvā puratthimena dvārena nikkhamitvā puratthimato nagarassa Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ cetiyaṃ, ettha ca Bhagavato sarīraṃ nikkhipimsu.

230. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavocum “kathaṃ mayāṃ bhante Ānanda Tathāgatassa sarīre paṭipajjāmā”ti. Yathā kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Kathaṃ pana bhante Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjantīti. Rañño Vāseṭṭhā cakkavattissa sarīraṃ ahatena vatthena veṭhenti, ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhenti, vihatena kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhenti, etena upāyena pañcahi yugasatehi rañño cakkavattissa sarīraṃ veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṃ citakaṃ karitvā rañño cakkavattissa sarīraṃ jhāpenti. Cātumahāpathe rañño cakkavattissa thūpaṃ

1. Saṅghitā (Syā)

karonti. Evaṃ kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Yathā kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbaṃ. Cātumahāpathe Tathāgatassa thūpo kātabbo, tattha ye mālaṃ vā gandhaṃ vā cuṇṇakaṃ vā āropessanti vā abhivādessanti vā cittaṃ vā pasādessanti, tesam taṃ bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyāti. Atha kho Kosinārakā Mallā purise āṇāpesum “tena hi bhaṇe Mallānaṃ vihatam kappāsam sannipāthēhā”ti.

Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīram ahatena vatthena veḥetvā vihatena kappāseṇa veḥesum, vihatena kappāseṇa veḥetvā ahatena vatthena veḥesum. Etena upāyena pañcahi yugasatehi Bhagavato sarīram veḥetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṃ citakaṃ karitvā Bhagavato sarīram citakaṃ āropesum.

Mahākassapattheravatthu

231. Tena kho pana samayena āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināram addhānamaggappaṭipanno hoti mahatā bhikkhusamghena saddhim pañcamattehi bhikkhusatehi. Atha kho āyasmā Mahākassapo maggā okkamma aññatarasmim rukkhamūle nisīdi. Tena kho pana samayena aññataro ājīvako Kusinārāya mandāravapuppham gahetvā Pāvam addhānamaggappaṭipanno hoti. Addasā kho āyasmā Mahākassapo taṃ Ājīvakaṃ dūratova āgacchantaṃ, disvā taṃ Ājīvakaṃ etadavoca “apāvuso amhākaṃ Sattāhāraṃ jānāsī”ti. Āmāvuso jānāmi, ajja sattāhanibbānaṃ samaṇo Gotamo, tato me idaṃ mandāravapuppham gahitanti. Tattha ye te bhikkhū avītarāgā appekacce bāhā paggayha kandanti, chinnapātam papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugatoparinibbuto, atikhippaṃ cakkhum loke antarahito”ti. Ye pana te bhikkhū vītarāgā, te satā sampajānā adhivāsenti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti.

232. Tena kho pana samayena Subhaddo nāma vuddhapabbajito tassaṃ parisāyaṃ nisinno hoti. Atha kho Subhaddo vuddhapabbajito

te bhikkhū etadavoca “alaṃ āvuso mā socittha, mā paridevittha, sumuttā mayam tena mahāsamaṇena, upaddutā ca homa ‘idaṃ vo kappati, idaṃ vo na kappatī’ti. Idāni pana mayam yaṃ icchissāma, taṃ karissāma, yaṃ na icchissāma, na taṃ karissāmā”ti. Atha kho āyasmā Mahākassapo bhikkhū āmantesi “alaṃ āvuso mā socittha, mā paridevittha. Nanu etaṃ āvuso Bhagavatā paṭikacceva akkhātāṃ ‘sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo’. Taṃ kutettha āvuso labbhā, ‘yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ Tathāgatassāpi sarīraṃ mā palujji’ti, netaṃ ṭhānaṃ vijjatī”ti.

233. Tena kho pana samayena cattāro Mallapāmokkhā sīsaṃnhātā ahatāni vatthāni nivatthā “mayam Bhagavato citakaṃ āḷimpeṣṣāmā”ti na sakkonti āḷimpeṭun. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṃ Anuruddhaṃ etadavocuṃ “ko nu kho bhante Anuruddha hetu ko paccayo, yenime cattāro Mallapāmokkhā sīsaṃnhātā ahatāni vatthāni nivatthā ‘mayam Bhagavato citakaṃ āḷimpeṣṣāmā’ti na sakkonti āḷimpeṭun”ti. Aññathā kho Vāseṭṭhā devatānaṃ adhippāyoti. Kathaṃ pana bhante devatānaṃ adhippāyoti. Devatānaṃ kho Vāseṭṭhā adhippāyo “ayaṃ āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināraṃ addhānamaggappaṭipanno mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi. Na tāva Bhagavato citako pajjalissati, yāvāyasmā Mahākassapo Bhagavato pāde sirasā na vandissatī”ti. Yathā bhante devatānaṃ adhippāyo, tathā hotūti.

234. Atha kho āyasmā Mahākassapo yena Kusinārā Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ Cetiyaṃ, yena Bhagavato citako tenupasaṅkamaṃ, upasaṅkamtivā ekaṃsaṃ cīvaraṃ katvā añjaliṃ paṇāmetvā tikkhattuṃ citakaṃ padakkhiṇaṃ katvā Bhagavato pāde sirasā vandi. Tānipi kho pañcabhikkhusatāni ekaṃsaṃ cīvaraṃ katvā añjaliṃ paṇāmetvā tikkhattuṃ citakaṃ padakkhiṇaṃ katvā Bhagavato pāde sirasā vandimsu. Vandite ca pañāyasmatā Mahākassapena tehi ca pañcahi bhikkhusatehi sayameva Bhagavato citako pajjali.

235. Jhāyamānassa kho pana Bhagavato sarīrassa yaṃ ahosi chavīti vā cammanti vā maṃsanti vā nhārūti vā lasikāti vā, tassa neva chārikā paññāyittha, na masi, sarīrāneva avasissimsu. Seyyathāpi nāma sappissa vā telassa vā jhāyamānassa neva chārikā paññāyati, na masi. Evameva Bhagavato sarīrassa jhāyamānassa yaṃ ahosi chavīti vā cammanti vā maṃsanti vā nhārūti vā lasikāti vā, tassa neva chārikā paññāyittha, na masi, sarīrāneva avasissimsu. Tesañca pañcannaṃ dussayugasatānaṃ dveva dussāni na ḍayhimsu yañca sabba-abbhantarimaṃ yañca bāhiraṃ. Daḍḍhe ca kho pana Bhagavato sarīre antalikkhā udakadhārā pātubhavitvā Bhagavato citakaṃ nibbāpesi. Udakasālatopi¹ abbhunnamitvā Bhagavato citakaṃ nibbāpesi. Kosinārakāpi Mallā sabbagandhodakena Bhagavato citakaṃ nibbāpesuṃ. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīrāni sattāhaṃ sandhāgāre sattipañjaraṃ karitvā dhanupākāraṃ parikkhipāpetvā² naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkariṃsu garuṃ kariṃsu mānesuṃ pūjesuṃ.

Sarīradhātuvibhajana

236. Assosi kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesi “Bhagavāpi khattiyō ahampi khattiyō, ahampi arahāmi Bhagavato sarīrānaṃ bhāgaṃ, ahampi Bhagavato sarīrānaṃ thūpañca mahañca karissāmi”ti.

Assosuṃ kho Vesālikā Licchavī “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Vesālikā Licchavī Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyō mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīrānaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosuṃ kho Kapilavatthuvāsī Sakyā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Kapilavatthuvāsī Sakyā Kosinārakānaṃ

1. Udakaṃ sālatoṇi (Sī, Syā, Kaṃ)

2. Parikkhipitvā (Syā)

Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavā amhākaṃ ñātisetṭho, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosuṃ kho Allakappakā bulayo¹ “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Allakappakā bulayo Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyō mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosuṃ kho Rāmagāmakā Koḷiyā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Rāmagāmakā Koḷiyā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyō mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosi kho Veṭṭhadīpako brāhmaṇo “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Veṭṭhadīpako brāhmaṇo Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesi “Bhagavāpi khattiyō ahampismi brāhmaṇo, ahampi arahāmi Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, ahampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmī”ti.

Assosuṃ kho Pāveyyakā Mallā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Pāveyyakā Mallā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyō mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Evam vutte Kosinārakā Mallā te saṅghe gaṇe etadavocuṃ “Bhagavā amhākaṃ gāmakkhette nibbānaṃ, na mayam dassāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ”ti.

237. Evam vutte Doṇo brāhmaṇo te saṅghe gaṇe etadavoca—

1. Thūlayo (Syā)

“Suṇantu bhonto mama ekavācaṃ,
Amhāka¹ Buddho ahu khantivādo.
Na hi sādhu yaṃ uttamapuggalassa,
Sarīrabhāge siyā sampahāro.

Sabbeva bhonto sahitā samaggā,
Sammodamānā karomaṭṭhabhāge.
Vitthārikā hontu disāsu thūpā,
Bahū janā cakkhumato pasannā”ti.

238. Tena hi brāhmaṇa tvaññeva Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajāhīti. “Evaṃ bho”ti kho Doṇo brāhmaṇo tesam saṅghānaṃ gaṇānaṃ paṭissutvā Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajitvā te saṅghe gaṇe etadavoca “imaṃ me bhonto tumbaṃ dadantu, ahampi tumbassa thūpaṅca mahaṅca karissāmī”ti. Adāmsu kho te Doṇassa brāhmaṇassa tumbaṃ.

Assosum kho Pippalivaniyā² Moriyā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Pippalivaniyā Moriyā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesum “Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṅca mahaṅca karissāmā”ti. Natthi Bhagavato sarīrānaṃ bhāgo, vibhattāni Bhagavato sarīrāni. Ito aṅgāraṃ harathāti. Te tato aṅgāraṃ hariṃsu³.

Dhātuthūpapūjā

239. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Rājagahe Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṅca mahaṅca akāsi. Vesālikāpi Licchavī Vesāliyaṃ Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṅca mahaṅca akaṃsu. Kapilavatthuvāsīpi Sakyā Kapilavatthusmiṃ Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṅca mahaṅca akaṃsu. Allakappakāpi Bulayo Allakappe Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṅca mahaṅca akaṃsu. Rāmagāmakāpi Koḷiyā Rāmagāme Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṅca mahaṅca akaṃsu. Veṭṭhadīpakopi brāhmaṇo Veṭṭhadīpe

1. Chandānurakkhaṇatthaṃ niggaḥītalopo.

2. Pippalivaniyā (Syā)

3. Āhariṃsu (Syā, Ka)

Bhagavato sarīrānaṃ thūpañca mahañca akāsi. Pāveyyakāpi Mallā Pāvāyaṃ
 Bhagavato sarīrānaṃ thūpañca mahañca akaṃsu. Kosinārakāpi Mallā
 Kusinārāyaṃ Bhagavato sarīrānaṃ thūpañca mahañca akaṃsu. Doṇopi
 brāhmaṇo tumbassa thūpañca mahañca akāsi. Pippalivaniyāpi Moriyā
 Pippalivane aṅgārānaṃ thūpañca mahañca akaṃsu. Iti aṭṭha sarīrathūpā
 navamo tumbathūpo dasamo aṅgārathūpo. Evametaṃ bhūtapubbanti.

240. Aṭṭhadoṇaṃ cakkhumato sarīraṃ, sattadoṇaṃ Jambudīpe mahenti.

Ekañca Doṇaṃ purisavaruttamassa, Rāmagāme nāgarājāmaheti.

Ekāhi dāṭhā tidivehi pūjitā, ekā pana Gandhārapure mahīyati.

Kāliṅgarañño vijite punekaṃ, ekaṃ pana nāgarājā maheti.

Tasseva tejena ayaṃ vasundharā,

Āyāgaseṭṭhehi mahī alaṅkatā.

Evaṃ imaṃ cakkhumato sarīraṃ,

Susakkataṃ sakkatasakkatehi.

Devinda nāginda narinda pūjito,

Manussindaseṭṭhehi tatheva pūjito.

Taṃ vandatha¹ pañjalikā labhitvā,

Buddho have kappasatehi dullabhoti.

Cattālīsa samā dantā, kesā lomā ca sabbaso.

Devā hariṃsu ekekaṃ, cakkavāḷaparamparāti.

Mahāparinibbānasuttaṃ niṭṭhitaṃ tatiyaṃ.

1. Taṃ taṃ vandatha (Syā)

4. Mahāsudassanasutta

241. Evaṃ me sutam—ekam samayaṃ Bhagavā Kusinārāyaṃ viharati upavattane Mallānaṃ Sālavane antarena yamakasālānaṃ parinibbānasamaye. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinna kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadvoca “mā bhante Bhagavā imasmim khuddakanagarake ujjāṅgalanagarake sākhanagarake parinibbāyi. Santi bhante aññāni mahānagarāni. Seyyathidaṃ, Campā Rājagahaṃ Sāvatti Sāketam Kosambī Bārāṇasī, ettha Bhagavā parinibbāyatu. Ettha bahū khattiyamahāsālā brāhmaṇamahāsālā gahapatimahāsālā Tathāgate abhippasannā, te Tathāgatassa sarīrapūjam karissantī”ti.

242. Mā hevaṃ Ānanda avaca, mā hevaṃ Ānanda avaca “khuddakanagaraṃ ujjāṅgalanagaraṃ sākhanagaraṃ”ti.

Kusāvatarājadhānī

Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano nāma ahosi khattiyō muddhāvasitto¹ caturanto vijitāvī janapadatthāvariyaṃ appatto. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa ayaṃ Kusinārā Kusāvati nāma rājadhānī ahosi. Puratthimena ca pacchimena ca dvādasayojanāni āyāmena, uttarena ca dakkhiṇena ca sattayojanāni vitthārena, Kusāvati Ānanda rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Seyyathāpi Ānanda devānaṃ Ālakamandā nāma rājadhānī iddhā ceva hoti phītā ca² bahujanā ca ākiṇṇayakkhā ca subhikkhā ca. Evameva kho Ānanda Kusāvati rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Kusāvati Ānanda rājadhānī dasahi saddehi avivittā ahosi divā ceva rattiṇca. Seyyathidaṃ, hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mudiṅgasaddena viṇāsaddena gītasaddena

1. Khattiyō muddhābhisitto (Ka), cakkavattī dhammiko dhammarājā

(Mahāparinibbānasutta)

2. Iddhā ceva ahosi phītā ca (Syā)

sañkhasaddena sammasaddena pāṇitālasaddena “asnātha pivatha khādathā”^{ti} dasamena saddena.

Kusāvati Ānanda rājadhānī sattahi pākārehi parikkhittā ahosi. Eko pākāro sovaṇṇamayo, eko rūpiyamayo, eko veḷuriyamayo, eko phalikamayo, eko lohitaṅkamayo¹, eko masāragallamayo, eko sabbaratanamayo. Kusāvatiyā Ānanda rājadhāniyā catunnaṃ vaṇṇānaṃ dvārāni ahesuṃ. Ekaṃ dvārāṃ sovaṇṇamayaṃ, ekaṃ rūpiyamayaṃ, ekaṃ veḷuriyamayaṃ, ekaṃ phalikamayaṃ, ekekasmim dvāre satta satta esikā nikhātā ahesuṃ tiporisāṅgā tiporisānikhātā dvādasaporisā ubbedhena. Ekā esikā sovaṇṇamayā, ekā rūpiyamayā, ekā veḷuriyamayā, ekā phalikamayā, ekā lohitaṅkamayā, ekā masāragallamayā, ekā sabbaratanamayā.

Kusāvati Ānanda rājadhānī sattahi tālapantīhi parikkhittā ahosi. Ekā tālapanti sovaṇṇamayā, ekā rūpiyamayā, ekā veḷuriyamayā, ekā phalikamayā, ekā lohitaṅkamayā, ekā masāragallamayā, ekā sabbaratanamayā. Sovāṇṇamayassa tālassa sovaṇṇamayo khandho ahosi, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa tālassa rūpiyamayo khandho ahosi, sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa tālassa veḷuriyamayo khandho ahosi, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa tālassa phalīkamayo khandho ahosi, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Lohitaṅkamayassa tālassa lohitaṅkamayo khandho ahosi, masāragallamayāni pattāni ca phalāni ca. Masāragallamayassa tālassa masāragallamayo khandho ahosi, lohitaṅkamayāni pattāni ca phalāni ca. Sabbaratanamayassa tālassa sabbaratanamayo khandho ahosi, sabbaratanamayāni pattāni ca phalāni ca. Tāsam kho panānanda tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo² ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa suppaṭitālītassa sukusalehi samannāhatassa saddo hoti vaggu

1. Lohitaṅgamayo (Ka), lohitaṅkamayo (Byākaraṇesu) 2. Kamanīyo (Sī, Syā, I)

ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Evameva kho Ānanda tāsāṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṃ soṇḍā pipāsā, te tāsāṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddena paricāresuṃ.

Cakkaratana

243. Rājā Ānanda Mahāsudassano sattahi ratanehi samannāgato ahosi catūhi ca iddhīhi. Katamehi sattahi. Idhānanda rañño Mahāsudassanassa tadahuposathe pannarase sīsāṃnhātassa uposathikassa uparipāsādavaragatassa dibbaṃ cakkaratanaṃ pāturahosi sahasāraṃ sanemikaṃ sanābhikaṃ sabbākāraparipūraṃ, disvā rañño Mahāsudassanassa etadahosi “sutaṃ kho pana metaṃ ‘yassa rañño khattiyassa muddhāvasittassa tadahuposathe pannarase sīsāṃnhātassa uposathikassa uparipāsādavaragatassa dibbaṃ cakkaratanaṃ pātubhavati sahasāraṃ sanemikaṃ sanābhikaṃ sabbākāraparipūraṃ, so hoti rājā cakkavattī’ti. Assaṃ nu kho ahaṃ rājā cakkavattī”ti.

244. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano uṭṭhāyāsānā ekāṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vāmena hatthena suvaṇṇabhiṅkāraṃ gahetvā dakkhiṇena hatthena cakkaratanaṃ abbhukkiri “pavattatu bhavaṃ cakkaratanaṃ, abhivijjānātu bhavaṃ cakkaratanaṃ”ti, atha kho taṃ Ānanda cakkaratanaṃ puratthimaṃ disaṃ pavatti¹, anvadeva² rājā Mahāsudassano saddhiṃ caturaṅginiyā senāya, yasmiṃ kho panānanda padese cakkaratanaṃ patiṭṭhāsi, tattha rājā Mahāsudassano vāsaṃ upagacchi saddhiṃ caturaṅginiyā senāya. Ye kho panānanda puratthimāya disāya paṭirājāno, te rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “ehi kho mahārāja, svāgataṃ te mahārāja, sakaṃ te mahārāja, anusāsa mahārāja”ti. Rājā Mahāsudassano evamāha “pāṇo na hantabbo, adinnaṃ na ādātappaṃ, kāmesu micchā na caritabbā, musā na bhaṇitabbā, majjaṃ na pātappaṃ, yathābhuttaṃca

1. Pavattati (Syā, Ka)

2. Anudeva (Syā)

bhuñjathā”ti. Ye kho panānanda puratthimāya disāya paṭirājāno, te rañño Mahāsudassanassa anuyantā ahesuṃ. Atha kho taṃ Ānanda cakkaratanam puratthimam samuddam ajjhogāhetvā paccuttarivā dakkhiṇam disam pavatti -pa- dakkhiṇam samuddam ajjhogāhetvā paccuttarivā pacchimam disam pavatti -pa- pacchimam samuddam ajjhogāhetvā paccuttarivā uttaram disam pavatti, anvadeva rājā Mahāsudassano saddhim caturaṅginīyā senāya, yasmim kho panānanda padese cakkaratanam paṭiṭṭhāsi, tattha rājā Mahāsudassano vāsam upagacchi saddhim caturaṅginīyā senāya. Ye kho panānanda uttarāya disāya paṭirājāno, te rājānam Mahāsudassanam upasaṅkamitvā evamaḥamsu “ehi kho mahārāja, svāgataṃ te mahārāja, sakaṃ te mahārāja, anusāsa mahārāja”ti. Rājā Mahāsudassano evamaḥa “pāṇo na hantabbo, adinnaṃ na ādāttabbam, kāmesu micchā na caritabbā, musā na bhaṇitabbā, majjam na pātabbam, yathābhuttaṃca bhuñjathā”ti. Ye kho panānanda uttarāya disāya paṭirājāno, te rañño Mahāsudassanassa anuyantā ahesuṃ.

245. Atha kho taṃ Ānanda cakkaratanam samuddapariyantam pathavim abhivijjinitvā kusāvatim rājadhānim paccāgantvā rañño Mahāsudassanassa antepuradvāre atthakaraṇapamukhe akkhāhataṃ maññe aṭṭhāsi rañño Mahāsudassanassa antepuram upasobhayamānam. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ cakkaratanam pāturahosi. (1)

Hatthiratana

246. Puna caparam Ānanda rañño Mahāsudassanassa hatthiratanam pāturahosi sabbaseto sattappatiṭṭho iddhimā vehāsaṅgamo Uposatho nāma nāgarājā. Tam disvā rañño Mahāsudassanassa cittam pasīdi “bhaddakam vata bho hatthiyānam sace damatham upeyyā”ti. Atha kho taṃ Ānanda hatthiratanam seyyathāpi nāma gandhahatthājāniyo dīgharattam suparidanto, evameva damatham upagacchi. Bhūtapubbam Ānanda rājā Mahāsudassano tameva hatthiratanam vīmaṃsamāno pubbaṇhasamayam abhiruhitvā samuddapariyantam pathavim anuyāyitvā Kusāvatim rājadhānim paccāgantvā pātārāsamakāsi. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ hatthiratanam pāturahosi. (2)

Assaratana

247. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa assaratanam pāturahosi sabbaseto kālasīso muñjakeso iddhimā vehāsaṅgamo Valāhako nāma assarājā. Tam divvā rañño Mahāsudassanassa cittaṃ pasīdi “bhaddakam vata bho assayānam sace damatham upeyyā”ti. Atha kho tam ānanda assaratanam seyyathāpi nāma bhaddo assājāniyo dīgharattam suparidanto, evameva damatham upagacchi. Bhūtapubbam ānanda rājā Mahāsudassano tameva assaratanam vīmaṃsamāno pubbaṅhasamayam abhiruhitvā samuddapariyantam pathaviṃ anuyāyitvā kusāvatiṃ rājadhāniṃ paccāgantvā pātārāsamakāsi. Rañño ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ assaratanam pāturahosi. (3)

Maṇiratana

248. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa maṇiratanam pāturahosi. So ahosi maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso suparikammakato accho vippasanno anāvilo sabbākārasampanno. Tassa kho panānanda maṇiratanassa ābhā samantā yojanam phuṭā ahosi. Bhūtapubbam ānanda rājā Mahāsudassano tameva maṇiratanam vīmaṃsamāno caturaṅginim senam sannayhitvā maṇim dhajaggaṃ āropetvā rattandhakāratimisāya pāyāsi. Ye kho panānanda samantā gāmā ahesum, te tenobhāsena kammante payojesum divāti maññamānā. Rañño ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ maṇiratanam pāturahosi. (4)

Itthiratanā

249. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa itthiratanam pāturahosi abhirūpā dassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā nātidīghā nātirassā nātikisā nāthūlā nātikālikā nāccodātā atikkantā mānusiyaṇṇam¹ appattā dibbavaṇṇam. Tassa kho panānanda itthiratanassa evarūpo kāyasamphasso hoti,

1. Mānusiyaṇṇam (Syā)

seyyathāpi nāma tūlapicuno vā kappāsapicuno vā. Tassa kho panānanda itthiratanassa sīte uṇhāni gattāni honti, uṇhe sītāni. Tassa kho panānanda itthiratanassa kāyato candanagandho vāyati, mukhato uppalagandho. Taṃ kho panānanda itthiratanam rañño Mahāsudassanassa pubbuṭṭhāyinī ahosi pacchānipātini kimkārapaṭissāvini manāpacārinī piyavādinī. Taṃ kho panānanda itthiratanam rājānam Mahāsudassanam manasāpi no aticari¹, kuto pana kāyena. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ itthiratanam pāturahosi. (5)

Gahapatiratana

250. Puna caparam Ānanda rañño Mahāsudassanassa gahapatiratanam pāturahosi. Tassa kammavipākajam dibbacakkhu pāturahosi, yena nidhim passati sassāmikampi assāmikampi. So rājānam Mahāsudassanam upasaṅkamitvā evamāha “appossukko tvaṃ deva hohi, ahaṃ te dhanena dhanakaraṇīyam karissāmi”ti. Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano tameva gahapatiratanam vīmaṃsamāno nāvam abhiruhitvā majjhe Gaṅgāya nadiyā sotaṃ ogāhitvā gahapatiratanam etadavoca “attho me gahapati hiraññasuvaṇṇenā”ti. Tena hi mahārāja ekaṃ tīram nāvā upetūti. Idheva me gahapati attho hiraññasuvaṇṇenāti. Atha kho taṃ Ānanda gahapatiratanam ubhohi hatthehi udakam omasitvā pūram hiraññasuvaṇṇassa kumbhim uddharitvā rājānam Mahāsudassanam etadavoca “alamettāvatā mahārāja, katamettāvatā mahārāja, pūjitamettāvatā mahārāja”ti. Rājā Mahāsudassano evamāha “alamettāvatā gahapati, katamettāvatā gahapati, pūjitamettāvatā gahapatī”ti. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ gahapatiratanam pāturahosi. (6)

Pariṇāyakarātana

251. Puna caparam Ānanda rañño Mahāsudassanassa pariṇāyakaratanam pāturahosi paṇḍito viyatto medhāvī paṭibalo rājānam

1. Aticari (Ka), aticāri (Sī, Syā, I)

Mahāsudassanaṃ upayāpetabbaṃ upayāpetuṃ apayāpetabbaṃ apayāpetuṃ ṭhapetabbaṃ ṭhapetuṃ. So rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamtivā evamāha “apposukko tvaṃ deva hohi, ahamanusāsissāmī”ti. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ pariṇāyakarataṇaṃ pāturahosi. (7)

Rājā Ānanda Mahāsudassano imehi sattahi ratanehi samannāgato ahoṣi.

Catu-iddhisamannāgata

252. (Rājā Ānanda Mahāsudassano catūhi iddhīhi samannāgato ahoṣi.) Katamāhi catūhi iddhīhi. Idhānanda rājā Mahāsudassano abhirūpo ahoṣi dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya paṭhamāya iddhiyā samannāgato ahoṣi.

Puna caparaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano dīghāyuko ahoṣi ciraṭṭhitiko ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya dutiyāya iddhiyā samannāgato ahoṣi.

Puna caparaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano appābādho ahoṣi appātaṅko samavepākiniyā gahaṇiyā samannāgato nātisītāya nāccuṇhāya ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya tatiyāya iddhiyā samannāgato ahoṣi.

Puna caparaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano brāhmaṇagahapatikānaṃ piyo ahoṣi manāpo. Seyyathāpi Ānanda pitā puttānaṃ piyo hoti manāpo, evameva kho Ānanda rājā Mahāsudassano brāhmaṇagahapatikānaṃ piyo ahoṣi manāpo, raññoopi Ānanda Mahāsudassanassa brāhmaṇagahapatikā piyā ahesuṃ manāpā. Seyyathāpi Ānanda pitu puttā piyā honti manāpā, evameva kho Ānanda raññoopi Mahāsudassanassa brāhmaṇagahapatikā piyā ahesuṃ manāpā.

Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano caturaṅginīyā senāya uyyānabhūmiṃ niyyāsi. Atha kho Ānanda brāhmaṇagahapatikā rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamtivā evamāhaṃsu “ataramāno deva yāhi,

yathā taṃ mayāṃ cirataraṃ passeyyāma”ti. Rājāpi Ānanda Mahāsudassano sārathim āmantesi “ataramāno sārathi ratham pesehi, yathā ahaṃ brāhmaṇagahapatike cirataraṃ passeyyan”ti. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya catutthiyā¹ iddhiyā samannāgato ahosi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāhi catūhi iddhīhi samannāgato ahosi.

Dhammapāsādapokkharāṇi

253. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsu tālantarikāsu dhanusate dhanusate pokkharāṇiyo māpeyyan”ti.

Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsu tālantarikāsu dhanusate dhanusate pokkharāṇiyo. Tā kho panānanda pokkharāṇiyo catunnaṃ vaṇṇānaṃ iṭṭhakāhi citā ahesuṃ, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Tāsu kho panānanda pokkharāṇiṣu cattāri cattāri sopānāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ sopānaṃ sovaṇṇamayā ekaṃ rūpiyamayā ekaṃ veḷuriyamayā ekaṃ phalikamayā. Sovaṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṃ phalikamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Phalikamayassa sopānassa phalikamayā thambhā ahesuṃ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Tā kho panānanda pokkharāṇiyo dvīhi vedikāhi parikkhittā ahesuṃ ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsu pokkharāṇiṣu evarūpaṃ mālaṃ ropāpeyyaṃ uppalaṃ padumaṃ kumudaṃ puṇḍarīkaṃ sabbotukaṃ sabbajanassa anāvaṭaṇ”ti. Ropāpesi

1. Catutthāya (Syā)

kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsu pokkharāṇīsu evarūpaṃ mālaṃ uppalaṃ padumaṃ kumudaṃ puṇḍarīkaṃ sabbotukaṃ sabbajanassa anāvaṭaṃ.

254. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsaṃ pokkharāṇīnaṃ tīre nhāpake purise ṭhapeyyaṃ, ye āgatāgataṃ janaṃ nhāpessantī”ti. Ṭhapesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsāṃ pokkharāṇīnaṃ tīre nhāpake purise, ye āgatāgataṃ janaṃ nhāpesuṃ.

Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsaṃ pokkharāṇīnaṃ tīre evarūpaṃ dānaṃ paṭṭhapeyyaṃ annaṃ annaṭṭhikassa¹ pānaṃ pānaṭṭhikassa vatthaṃ vatthaṭṭhikassa yānaṃ yānaṭṭhikassa sayanaṃ sayanaṭṭhikassa itthiṃ itthiṭṭhikassa hiraññaṃ hiraññaṭṭhikassa suvaṇṇaṃ suvaṇṇaṭṭhikassa”ti. Paṭṭhapesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsāṃ pokkharāṇīnaṃ tīre evarūpaṃ dānaṃ annaṃ annaṭṭhikassa pānaṃ pānaṭṭhikassa vatthaṃ vatthaṭṭhikassa yānaṃ yānaṭṭhikassa sayanaṃ sayanaṭṭhikassa itthiṃ itthiṭṭhikassa hiraññaṃ hiraññaṭṭhikassa suvaṇṇaṃ suvaṇṇaṭṭhikassa.

255. Atha kho Ānanda brāhmaṇagahapatikā pahūtaṃ sāpateyyaṃ ādāya rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “idaṃ deva pahūtaṃ sāpateyyaṃ devaññeva uddissa ābhataṃ, taṃ devo paṭiggaṇhatū”ti. Alaṃ bho mamaṃpidaṃ pahūtaṃ sāpateyyaṃ dhammikenā balinā abhisāṅkhataṃ, tañca vo hotu, ito ca bhiyyo harathāti. Te raññā paṭikkhattā ekamantaṃ apakkamma evaṃ samacintesuṃ “na kho etaṃ amhākaṃ patirūpaṃ, yaṃ mayāṃ imāni sāpateyyāni punadeva sakāni gharāni paṭihareyyāma. Yaṃnūna mayāṃ rañño Mahāsudassanassa nivesanaṃ māpeyyāma”ti. Te rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “nivesanaṃ te deva māpessāma”ti. Adhivāsesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tuṅhībhāvena.

256. Atha kho Ānanda Sakko Devānamindo rañño Mahāsudassanassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vissakammaṃ² devaputtaṃ āmantesi

1. Annatthitassa (Sī, Syā, Kaṃ, I), evaṃ sabbattha pakabhirūpeneva dissati.

2. Visukammaṃ (Ka)

“Ehi tvaṃ samma Vissakamma, rañño Mahāsudassanassa nivesanaṃ māpehi dhammaṃ nāma pāsādan”ti. “Evaṃ bhaddantavā”ti kho Ānanda Vissakammo devaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva devesu Tāvatiṃsesu antarahito rañño Mahāsudassanassa purato pāturahosi. Atha kho Ānanda Vissakammo devaputto rājānaṃ Mahāsudassanaṃ etadavoca “nivesanaṃ te deva māpessāmi Dhammaṃ nāma pāsādan”ti. Adhivāsesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tuṅhībhāvena.

Māpesi kho Ānanda Vissakammo devaputto rañño Mahāsudassanassa nivesanaṃ dhammaṃ nāma pāsādan. Dhammo Ānanda pāsādo puratthimena pacchimena ca yojanaṃ āyāmena ahosi. Uttarena dakkhiṇena ca aḍḍhayojanaṃ vitthārena. Dhammassa Ānanda pāsādassa tiporisaṃ uccatarena vatthu citaṃ ahosi catunnaṃ vaṇṇānaṃ iṭṭhakāhi, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalīkamayā.

Dhammassa Ānanda pāsādassa caturāsīti thambhasahassāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, eko thambho sovaṇṇamayo eko rūpiyamayo eko veḷuriyamayo eko phalīkamayo. Dhammo Ānanda pāsādo catunnaṃ vaṇṇānaṃ phalakehi santhato ahosi, ekaṃ phalakaṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalīkamayaṃ.

Dhammassa Ānanda pāsādassa catuvīsati sopānāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ sopānaṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalīkamayaṃ. Sovāṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṃ phalīkamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Phalīkamayassa sopānassa phalīkamayā thambhā ahesuṃ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca.

Dhamme Ānanda pāsāde caturāsīti kūṭāgārasahassāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ kūṭāgāraṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ

veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalikamayaṃ. Sovaṇṇamaye kūṭāgāre rūpiyamayo pallaṅko paññatto ahoṣi, rūpiyamaye kūṭāgāre sovaṇṇamayo pallaṅko paññatto ahoṣi, veḷuriya-maye kūṭāgāre dantamayo pallaṅko paññatto ahoṣi, phalikamaye kūṭāgāre sāramayo pallaṅko paññatto ahoṣi. Sovaṇṇamayassa kūṭāgārassa dvāre rūpiyamayo tālo ṭhito ahoṣi, tassa rūpiyamayo khandho sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa kūṭāgārassa dvāre sovaṇṇamayo tālo ṭhito ahoṣi, tassa sovaṇṇamayo khandho, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa kūṭāgārassa dvāre phalikamayo tālo ṭhito ahoṣi, tassa phalikamayo khandho, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa kūṭāgārassa dvāre veḷuriyamayo tālo ṭhito ahoṣi, tassa veḷuriyamayo khandho, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca.

257. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ Mahāvīyūhassa kūṭāgārassa dvāre sabbasovaṇṇamayaṃ tālavanaṃ māpeyyaṃ, yattha divāvihāraṃ nisīdissāmi”ti. Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāvīyūhassa kūṭāgārassa dvāre sabbasovaṇṇamayaṃ tālavanaṃ, yattha divāvihāraṃ nisīdi. Dhammo Ānanda pāsādo dvīhi vedikāhi parikkhitto ahoṣi, ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṅca.

258. Dhammo Ānanda pāsādo dvīhi kiṅkiṇikajālehi¹ parikkhitto ahoṣi, ekaṃ jālaṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ. Sovaṇṇamayassa jālassa rūpiyamayā kiṅkiṇikā ahesuṃ, rūpiyamayassa jālassa sovaṇṇamayā kiṅkiṇikā ahesuṃ. Tesāṃ kho paṇānanda kiṅkiṇikajālānaṃ vāteritānaṃ saddo ahoṣi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa

1. Kiṅkaṇikajālehi (Syā, Ka)

suppaṭitālītaṣṣa sukusalehi¹ samannāhatassa saddo hoti vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Evameva kho Ānanda tesam kiṅkiṇikajālānaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca kamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena Kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesum soṇḍā pipāsā, te tesam kiṅkiṇikajālānaṃ vāteritānaṃ saddena paricāresum. Niṭṭhito kho panānanda Dhammo pāsādo duddikkho ahosi musati cakkhūni. Seyyathāpi Ānanda vassānaṃ pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve ādicco nabham abbhussakkamāno² duddikkho³ hoti musati cakkhūni, evameva kho Ānanda Dhammo pāsādo duddikkho ahosi musati cakkhūni.

259. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi. “Yamnūnāhaṃ Dhammassa pāsādassa purato Dhammaṃ nāma pokkharāṇiṃ māpeyyan”ti. Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano Dhammassa pāsādassa purato Dhammaṃ nāma pokkharāṇiṃ. Dhammā Ānanda pokkharāṇi puratthimena pacchimena ca yojanaṃ āyāmena ahosi, uttarena dakkhiṇena ca aḍḍhayajanaṃ vitthārena. Dhammā Ānanda pokkharāṇi catunnaṃ vaṇṇānaṃ iṭṭhakāhi citā ahosi, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Dhammāya Ānanda pokkharāṇiyā catuvīsati sopānāni ahesum catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ sopānaṃ sovaṇṇamayā ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalikamayaṃ. Sovaṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesum rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesum sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesum phalīkamayā sūciyo ca uṇhisaṅca. Phalīkamayassa sopānassa phalīkamayā thambhā ahesum veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhisaṅca.

Dhammā Ānanda pokkharāṇi dvīhi vedikāhi parikkhittā ahosi, ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya

1. Kusalehi (Sī, Syā, Kaṃ, I)

2. Abbhuggamamāno (Sī, I, Ka)

3. Dudikkho (I)

sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

Dhammā Ānanda pokkharāṇī sattahi tālapantīhi parikkhittā ahoṣi, ekā tālapanti sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā ekā lohitaṅkamayā ekā masāragallamayā ekā sabbaratanamayā. Sovaṇṇamayassa tālassa sovaṇṇamayo khandho ahoṣi, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa tālassa rūpiyamayo khandho ahoṣi, sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa tālassa veḷuriyamayo khandho ahoṣi, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa tālassa phalikamayo khandho ahoṣi, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Lohitaṅkamayassa tālassa lohitaṅkamayo khandho ahoṣi, masāragallamayāni pattāni ca phalāni ca. Masāragallamayassa tālassa masāragallamayo khandho ahoṣi, lohitaṅkamayāni pattāni ca phalāni ca. Sabbaratanamayassa tālassa sabbaratanamayo khandho ahoṣi, sabbaratanamayāni pattāni ca phalāni ca. Tāsaṃ kho panānanda tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahoṣi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa suppaṭitālitassa sukusalehi samannāhatassa saddo hoti vaggu ca rajanīyo ca kamanīyo ca madanīyo ca, evameva kho Ānanda tāsaṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahoṣi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena Kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṃ soṇḍā pipāsā, te tāsaṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddena paricāresuṃ.

Niṭṭhite kho panānanda Dhamme pāsāde niṭṭhitāya Dhammāya ca pokkharāṇiyā rājā Mahāsudassano ‘ye¹ tena samayena samaṇesu vā samaṇasammata brāhmaṇesu vā brāhmaṇasammata’, te sabbakāmehi santappetvā Dhammaṃ pāsādaṃ abhiruhi.

Paṭhamabhāṇavāro.

1. Ye kho panānanda (Syā, Ka)

Jhānasampatti

260. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “kissa nu kho me idaṃ kammaṣṣa phalaṃ kissa kammaṣṣa vipāko, yenāhaṃ etarahi evaṃmahiddhiko evaṃmahānubhāvo”ti. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “tiṇṇaṃ kho me idaṃ kammānaṃ phalaṃ tiṇṇaṃ kammānaṃ vipāko, yenāhaṃ etarahi evaṃmahiddhiko evaṃmahānubhāvo. Seyyathidaṃ, dānassa damassa saṃyamassā”ti.

Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano yena Mahāvīyūhaṃ kūṭāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāvīyūhassa kūṭāgārassa dvāre ṭhito udānaṃ udānesi “tiṭṭha kāmavitakka, tiṭṭha byāpādavitakka, tiṭṭha vihiṃsāvitakka, ettāvataṃ kāmavitakka, ettāvataṃ byāpādavitakka, ettāvataṃ vihiṃsāvitakkā”ti.

261. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāvīyūhaṃ kūṭāgāraṃ pavisitvā sovaṇṇamaye pallaṅke nissinno vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamānaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi, vitakkavicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi, pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsi, sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṃvedesi, yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi, sukhasa ca pahānā dukkhasa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsatipārisuddhiṃ catutthaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi.

262. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāvīyūhā kūṭāgārā nikkhamitvā sovaṇṇamayāṃ kūṭāgārāṃ pavisitvā rūpiyamaye pallaṅke nisinnō mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā vihāsi. Tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ tathā catutthaṃ. Iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokaṃ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamañeṇa averena abyāpajjena pharitvā vihāsi.

Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-.
 Upekkhāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharivā vihāsi. Tathā dutiyaṃ tathā
 tatiyaṃ tathā catutthaṃ. Iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya
 sabbāvantaṃ lokaṃ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena
 appamaṇena averena abyāpajjena pharivā vihāsi.

Caturāsītinagarasahassādi

263. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa caturāsīti nagarasahassāni
 ahesuṃ Kusāvātīrājadhānippamukhāni, caturāsīti pāsādasahassāni ahesuṃ
 Dhammapāsādappamukhāni, caturāsīti kūṭāgārasahassāni ahesuṃ
 Mahāvīyūhakūṭāgārappamukhāni, caturāsīti pallaṅkasahassāni ahesuṃ
 sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni
 paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-
 uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, caturāsīti nāgasahassāni ahesuṃ
 sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni
 Oposathanāgarājappamukhāni, caturāsīti assasahassāni ahesuṃ
 sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-
 assarājappamukhāni, caturāsīti rathasahassāni ahesuṃ sīhacammaparivārāni
 byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni
 sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni
 Vejayantarathappamukhāni, caturāsīti maṇisahassāni ahesuṃ
 maṇiratanappamukhāni, caturāsīti itthisahassāni ahesuṃ
 Subhaddādevippamukhāni, caturāsīti gahapatīśahassāni ahesuṃ
 gahapatīśatanappamukhāni, caturāsīti khattiyasahassāni ahesuṃ anuyantāni
 pariṇāyakaratanappamukhāni, caturāsīti dhenusahassāni ahesuṃ
 duhasandanāni¹ kaṃsūpadhāraṇāni, caturāsīti vatthakoṭīśahassāni ahesuṃ
 khomasukhumānaṃ kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ
 kambalasukhumānaṃ, (rañño Ānanda Mahāsudassanassa)² caturāsīti
 thālīpākasahassāni ahesuṃ sāyaṃ pātāṃ bhattābhīhāro abhihariyittha.

1. Dukūlasandanāni (I) dukūlasandānāni (Saṃ 2. 118) 2. () Sī-I-potthakesu natthi.

264. Tena kho paṇānanda samayena rañño Mahāsudassanassa caturāsīti nāgasahassāni sāyaṃ pātaṃ upaṭṭhānaṃ āgacchanti. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “imāni kho me caturāsīti nāgasahassāni sāyaṃ pātaṃ upaṭṭhānaṃ āgacchanti, yaṃnūna vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṃ dvecattālīsaṃ nāgasahassāni sakim sakim upaṭṭhānaṃ āgaccheyyuntī”ti. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano pariṇāyakaratanam āmantesi “imāni kho me samma pariṇāyakarataṇa caturāsīti nāgasahassāni sāyaṃ pātaṃ upaṭṭhānaṃ āgacchanti, tena hi samma pariṇāyakarataṇa vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṃ dvecattālīsaṃ nāgasahassāni sakim sakim upaṭṭhānaṃ āgacchantū”ti. “Evaṃ devā”ti kho Ānanda pariṇāyakaratanam rañño Mahāsudassanassa paccassosi. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa aparena samayena vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṃ dvecattālīsaṃ nāgasahassāni sakim sakim upaṭṭhānaṃ āgamamsu.

Subhaddādevi-upasaṅkamaṇa

265. Atha kho Ānanda Subhaddāya deviyā bahunnaṃ vassānaṃ bahunnaṃ vassasatānaṃ bahunnaṃ vassasahassānaṃ accayena etadahosi “ciraṃ diṭṭho kho me rājā Mahāsudassano, yaṃnūnāhaṃ rājānaṃ Mahāsudassanaṃ dassanāya upasaṅkameyyan”ti. Atha kho Ānanda Subhaddā devī itthāgāraṃ āmantesi “etha tumhe sīsāni nhāyatha pītāni vatthāni pārupatha, ciraṃ diṭṭho no rājā Mahāsudassano, rājānaṃ Mahāsudassanaṃ dassanāya upasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ ayye”ti kho Ānanda itthāgāraṃ Subhaddāya deviyā paṭissutvā sīsāni nhāyitvā pītāni vatthāni pārupitvā yena Subhaddā devī tenupasaṅkami. Atha kho Ānanda Subhaddā devī pariṇāyakaratanam āmantesi “kappehi samma pariṇāyakarataṇa caturaṅginim senam, ciraṃ diṭṭho no rājā Mahāsudassano, rājānaṃ Mahāsudassanaṃ dassanāya upasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ devī”ti kho Ānanda pariṇāyakaratanam Subhaddāya deviyā paṭissutvā caturaṅginim senam kappāpetvā Subhaddāya deviyā paṭivedesi “kappitā kho devī caturaṅginī senā, yassadāni kālaṃ maññasī”ti. Atha kho Ānanda

Subhaddā devī caturaṅginiyā senāya saddhim itthāgārena yena Dhammo pāsādo tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Dhammaṃ pāsādaṃ abhiruhitvā yena Mahāvīyūhaṃ kūṭāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Mahāvīyūhassa Kūṭāgārassa dvārabāhaṃ ālambitvā aṭṭhāsi. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano saddaṃ sutvā “kiṃ nu kho mahato viya janakāyassa saddo”ti Mahāvīyūhā kūṭāgārā nikkhamanto addasa Subhaddaṃ devīm dvārabāhaṃ ālambitvā ṭhitaṃ, disvāna Subhaddaṃ devīm etadavoca “ettheva devi tiṭṭha mā pāvisi”ti. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano aññataraṃ purisaṃ āmantesi “ehi tvaṃ ambho purisa Mahāvīyūhā kūṭāgārā sovaṇṇamayaṃ pallaṅkaṃ nīharitvā sabbsovaṇṇamaye tālavane paññapehi”ti. “Evaṃ devā”ti kho Ānanda so puriso rañño Mahāsudassanassa paṭissutvā Mahāvīyūhā kūṭāgārā sovaṇṇamayaṃ pallaṅkaṃ nīharitvā sabbsovaṇṇamaye tālavane paññapesi. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno.

266. Atha kho Ānanda Subhaddāya deviyā etadahosi “vipasannāni kho rañño Mahāsudassanassa indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto, mā heva kho rājā Mahāsudassano kālamakāsī”ti rājānaṃ Mahāsudassanaṃ etadavoca—

“Imāni te deva caturāsīti nagarasahassāni
 Kusāvātīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni
 Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni
 Mahāvīyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha

deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni itthiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṃsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭisahassāni khomasukhumānaṃ kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ kambalasukhumānaṃ, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti thālīpākasahassāni sāyaṃ pātaṃ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohī”ti.

267. Evaṃ vutte Ānanda rājā Mahāsudassano Subhaddaṃ devīṃ etadavoca—“dīgharattaṃ kho maṃ tvaṃ devī iṭṭhehi kantehi piyehi manāpehi samudācarittha, atha ca pana maṃ tvaṃ pacchime kāle aniṭṭhehi akantehi appiyehi amanāpehi samudācarasī”ti. Kathaṃ carahi taṃ deva samudācarāṃṃti. Evaṃ kho maṃ tvaṃ devī samudācara “sabbeheva deva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, mā kho tvaṃ deva sāpekkho kālamakāsi, dukkhā sāpekkhassa kālamkiriya, garahitā ca sāpekkhassa kālamkiriya. Imāni te deva caturāsīti

nagarasahassāni Kusāvātīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāvīyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalmigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacamma-parivārāni byagghacamma-parivārāni dīpicamma-parivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahasassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti itthisahasassāni Subhaddādevippamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahasassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti khattiyasahasassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahasassāni duhasandanāni kaṃsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭīsasahasassāni khomasukhumānaṃ kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ kambalasukhumānaṃ, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti thālīpākasahasassāni sāyaṃ pātaṃ bhattābhīhāro abhīhariyati, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi”ti.

268. Evaṃ vutte Ānanda Subhaddā devī parodi assūni pavattesi. Atha kho Ānanda Subhaddā devī assūni puñchitvā¹ rājānaṃ Mahāsudassanaṃ etadavoca—

“Sabbeheva deva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, mā kho tvaṃ deva sāpekkho kālamakāsi, dukkhā sāpekkhassa kālamkiriya, garahitā ca sāpekkhassa kālamkiriya. Imāni te deva caturāsīti nagarasahassāni Kusāvatiṛājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāvīyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni itthiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni

1. Pamajjitvā (Sī, Syā, I), puñjitvā (Ka)

te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni
 pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ
 mākāsi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni
 kamsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi.
 Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭṭisahasassāni khomasukhumānaṃ
 kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ kambalasukhumānaṃ, ettha
 deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti
 thālīpākasahasassāni sāyaṃ pātaṃ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva
 chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi”ti.

Brahmalokūpagama

269. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano na cirasseva kālamakāsi.
 Seyyathāpi Ānanda gahapatissa vā gahapatiputtassa vā manuññaṃ bhojanaṃ
 bhuttāvissa bhattasammado hoti. Evameva kho Ānanda rañño
 Mahāsudassanassa mārāṇantikā vedanā ahosi. Kālaṅkato ca Ānanda rājā
 Mahāsudassano sugatiṃ brahmalokaṃ upapajji. Rājā Ānanda
 Mahāsudassano caturāsīti vassasahasassāni kumārakīḷaṃ¹ kīḷi. Caturāsīti
 vassasahasassāni oparajjaṃ kāresi. Caturāsīti vassasahasassāni rajjaṃ kāresi.
 Caturāsīti vassasahasassāni gihibhūto² Dhamme pāsāde brahmacariyaṃ cari³.
 So cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā
 brahmalokūpago ahosi.

270. Siyā kho panānanda evamassa “añño nūna tena samayena rājā
 Mahāsudassano ahosi”ti. Na kho panetaṃ Ānanda evaṃ daṭṭhabbaṃ. Ahaṃ
 tena samayena rājā Mahāsudassano ahosiṃ. Mama tāni caturāsīti
 nagarasahasassāni Kusāvātīrājadhānippamukhāni, mama tāni caturāsīti
 pāsādasahasassāni Dhammapāsādappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 kūḷāgārasahasassāni Mahāvīyūhakūḷāgārappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 pallaṅkasahasassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni saramayāni
 gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭilīkatthatāni
 kadalimigapavarapaccattharaṇāni

1. Kīḷitaṃ (Ka), kīḷikaṃ (Sī, I) 2. Gihibhūto (Sī, I) 3. Brahmacariyamacari (Ka)

sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, mama tāni caturāsīti
 nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni
 Uposathanāgarājappamukhāni, mama tāni caturāsīti assasahassāni
 sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-
 assarājappamukhāni, mama tāni caturāsīti rathasahassāni
 sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni
 Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni
 hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti itthisahassāni
 Subhaddādevippamukhāni, mama tāni caturāsīti gahapatisahassāni
 gahapatiratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti khattiyasahassāni
 anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 dhenusahassāni duhasandanāni kaṁsūpadhāraṇāni, mama tāni caturāsīti
 vatthakoṭisahasāni khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ
 koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, mama tāni caturāsīti
 thālīpākasahasāni sāyaṁ pātāṁ bhattābhihāro abhihariyittha.

271. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti nagarasahasānaṁ ekaññeva taṁ
 nagaraṁ hoti, yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Kusāvātī rājadhānī.
 Tesāṁ kho panānanda caturāsīti pāsādasahasānaṁ ekoyeva so pāsādo hoti,
 yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Dhammo pāsādo. Tesāṁ kho
 panānanda caturāsīti kūṭāgārasahasānaṁ ekaññeva taṁ kūṭāgāraṁ hoti,
 yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Mahāvīyūhaṁ kūṭāgāraṁ. Tesāṁ
 kho panānanda caturāsīti pallaṅkasahasānaṁ ekoyeva so pallaṅko hoti,
 yaṁ tena samayena paribhuñjāmi yadidaṁ sovaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā
 dantamayo vā sāramayo vā. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti
 nāgasahasānaṁ ekoyeva so nāgo hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi
 yadidaṁ Uposatho nāgarājā. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti
 assasahasānaṁ ekoyeva so asso hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi
 yadidaṁ Valāhako assarājā. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti
 rathasahasānaṁ ekoyeva so ratho hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi
 yadidaṁ Vejayantaratho. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti itthisahasānaṁ

ekāyeva sā itthī hoti, yā tena samayena paccupaṭṭhāti khattiyānī vā vessinī¹ vā. Tesam kho panānanda caturāsīti vatthakoṭṭisahasassānam ekamīyeva taṃ dussayugam hoti, yaṃ tena samayena paridahāmi khomasukhumam vā kappāsikasukhumam vā koseyyasukhumam vā kambalasukhumam vā. Tesam kho panānanda caturāsīti thālipākasahasassānam ekoyeva so thālipāko hoti, yato nāḷikodanaparamam bhuñjāmi tadupiyañca sūpeyyam.

272. Passānanda sabbete saṅkhārā atītā niruddhā vipariṇatā. Evaṃ aniccā kho Ānanda saṅkhārā, evaṃ addhuvā kho Ānanda saṅkhārā, evaṃ anassāsikā kho Ānanda saṅkhārā. Yāvañcidam Ānanda alameva sabbasaṅkhāresu nibbinditum, alam virajjitum, alam vimuccitum.

Chakkhattum kho panāham Ānanda abhijānāmi imasmim padese sarīram nikkhipitam, tañca kho rājāva samāno cakkavattī dhammiko dhammarājā caturanto vijitāvī janapadatthāvariyapatto sattaratanasamannāgato, ayam sattamo sarīranikkhepo. Na kho panāham Ānanda taṃ padesam samanupassāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yattha Tathāgato aṭṭhamam sarīram nikkhipeyyāti. Idamavoca Bhagavā, idam vatvāna Sugato athāparam etadavoca Satthā—

Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino.

Uppajjitvā nirujjhanti, tesam vūpasamo sukhoti.

Mahāsudassanasuttam niṭṭhitam catuttham.

1. Vessāyini (Syā) velāmikānī (Ka-Sī, I) velāmikā (Sam 2. 119) Saṃyuttaṭṭhakathā oloketabbā.

5. Janavasabhasutta

Nātikiyādibyākaraṇa

273. Evaṃ me sutam—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Nātike¹ viharati Giṇḥjakāvasathe. Tena kho pana samayena Bhagavā parito parito janapadesu paricārake abbatāte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu² Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu³ “asu amutra upapanno asu amutra upapanno⁴, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbatāte kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbatāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva⁵ imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbatāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā”ti.

274. Assosum kho Nātikiyā paricārakā “Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbatāte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu ‘asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbatāte kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbatāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbatāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ

1. Nādike (Sī, Syā, I)

3. Macchasurasenesu (Syā), macchasūrasenesu (Sī, I)

5. Sakimdeva (Ka)

2. Cetiyaavesu (Ka)

4. Upapannoti (Ka)

parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā’ti”. Tena ca Nātikiyā paricārakā attamanā ahesuṃ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ¹ sutvā.

275. Assosi kho āyasmā Ānando “Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbatīte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu ‘asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbatītā kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbatītā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbatītā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā’ti. Tena ca Nātikiyā paricārakā attamanā ahesuṃ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

Ānandaparīkathā

276. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “ime kho panāpi ahesuṃ Māgadhakā paricārakā bahū ceva rattaññū ca abbatītā kālaṅkatā. Suññā maññe Aṅgamagadhā Aṅgamāgadhakehi² paricārakehi abbatītehi kālaṅkatehi. Te kho panāpi³ ahesuṃ Buddhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārino, te abbatītā kālaṅkatā Bhagavatā abyākātā. Tesampissa sādhu veyyākaraṇaṃ, bahujaṇo pasīdeyya, tato gaccheyya sugatim. Ayaṃ kho panāpi ahosi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro dhammiko dhammarājā hito brāhmaṇagahapatikānaṃ negamaṇaṇceva jānapadānaṇca. Apissudaṃ manussā kittayamānarūpā viharanti ‘evaṃ no so dhammiko dhammarājā

1. Pañhaveyyākaraṇaṃ (Syā, Ka)

2. Aṅgamāgadhikehi (Syā)

3. Tena kho panāpi (Syā)

sukhāpetvā kālaṅkato, evaṃ mayam tassa dhammikassa dhammarañño vijite phāsu¹ viharimhā'ti. So kho panāpi ahosi Buddhe pasanno dhamme pasanno saṅghe pasanno sīlesu paripūrakārī. Apissudam manussā evamāhaṃsu 'yāva maraṇakālāpi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro Bhagavantam kittayamānarūpo kālaṅkato'ti. So abbatito kālaṅkato Bhagavatā abyākato. Tassapissa sādhu veyyākaraṇam bahujaṇo pasīdeyya, tato gaccheyya sugatim. Bhagavato kho pana sambodhi Magadhesu. Yattha kho pana Bhagavato sambodhi Magadhesu, katham tatra Bhagavā Māgadhake paricārake abbatite kālaṅkate upapattisu na byākareyya. Bhagavā ce kho pana Māgadhake paricārake abbatite kālaṅkate upapattisu na byākareyya. Dīnamanā² tenassu Māgadhakā paricārakā, yena kho panassu dīnamanā³ Māgadhakā paricārakā. Katham te Bhagavā na byākareyya'ti.

277. Idamāyasmā Ānando Māgadhake paricārake ārabha eko raho anuvicintetvā rattiyā paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinna kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca "sutaṃ metaṃ bhante 'Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbatite kālaṅkate upapattisu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu 'asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbatitā kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbatitā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbatitā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā'ti. Tena ca Nātikiyā paricārakā attamanā ahesuṃ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇam

1. Phāsukaṃ (Syā)

2-3. Ninnamanā (Syā), dīnamānā (Sī, I)

sutvā'ti. Ime kho panāpi bhante ahesuṃ Māgadhakā paricārakā bahū ceva rattaññū ca abbhatītā kālaṅkatā. Suññā maññe Aṅgamagadhā Aṅgamāgadhakehi paricārakehi abbhatītehi kālaṅkatehi. Te kho panāpi bhante ahesuṃ Buddhe pasannā dhamme pasannā saṅghe pasannā sīlesu paripūrakārino, te abbhatītā kālaṅkatā Bhagavatā abyākatā. Tesampissa sādhu veyyākaraṇaṃ, bahunā pasādeyya, tato gaccheyya sugatim. Ayam kho panāpi bhante ahosi rājā Māgadhō Seniyō Bimbisāro dhammiko dhammarājā hito brāhmaṇagahapatikānaṃ negamaṇaṅceva janapadānaṅca. Apissudaṃ manussā kittayamānarūpā viharanti 'evaṃ no so dhammiko dhammarājā sukhāpetvā kālaṅkato. Evaṃ mayaṃ tassa dhammikassa dhammarañño vijite phāsu viharimhā'ti. So kho panāpi bhante ahosi Buddhe pasanno dhamme pasanno saṅghe pasanno sīlesu paripūrakārī. Apissudaṃ manussā evamāhaṃsu 'yāva maraṇakālāpi rājā Māgadhō Seniyō Bimbisāro Bhagavantaṃ kittayamānarūpo kālaṅkato'ti. So abbhatīto kālaṅkato Bhagavatā abyākato, tassapissa sādhu veyyākaraṇaṃ, bahunā pasādeyya, tato gaccheyya sugatim. Bhagavato kho pana bhante sambodhi Magadhesu. Yattha kho pana bhante Bhagavato sambodhi Magadhesu, kathaṃ tatra Bhagavā Māgadhake paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattisu na byākareyya. Bhagavā ce kho pana bhante Māgadhake paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattisu na byākareyya. Dinamaṇā tenassu Māgadhakā paricārakā, yena kho panassu dīnamaṇā Māgadhakā paricārakā. Kathaṃ te Bhagavā na byākareyyā'ti. Idamāyasmā Ānando Māgadhake paricārake ārabha Bhagavato sammukhā parikathaṃ katvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

278. Atha kho Bhagavā acirapakkante āyasmante Ānande pubbaṅhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya nātikaṃ piṇḍāya pāvisi, nātike piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapātaṭṭhikanto pāde pakkhāletvā giṅjakāvāsathaṃ pavisitvā Māgadhake paricārake ārabha aṭṭhikavā¹ manasikatvā sabbaṃ cetasa² samannāharitvā paññatte

1. Aṭṭhikatvā (Sī, Syā, I)

2. Sabbacetasa (I)

āsane nisīdi “gatim nesam jānissāmi abhisamparāyam, yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Addasā kho Bhagavā Māgadhake paricārake “yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṃ paṭisallānā vuṭṭhito Giṇṇjakāvasathā nikkhamitvā vihārapacchāyāyaṃ paññatte āsane nisīdi.

279. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “upasantapadisso¹ bhante Bhagavā, bhātiriva Bhagavato mukhavaṇṇo vippasannattā indriyānaṃ. Santena nūnajja bhante Bhagavā vihārena vihāsi”ti. Yadeva kho me tvaṃ Ānanda Māgadhake paricārake ārabba sammukhā parikathaṃ katvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkanto, tadevāhaṃ nātike piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapātaṭṭhikanto pāde pakkhāletvā giṇṇjakāvasathaṃ pavisitvā Māgadhake paricārake ārabba aṭṭhimkatvā manasikatvā sabbaṃ cetasā samannāharitvā paññatte āsane nisīdim “gatim nesam jānissāmi abhisamparāyam, yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Addasaṃ kho ahaṃ Ānanda Māgadhake paricārake “yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti.

Janavasabhayakkha

280. Atha kho Ānanda antarahito yakkho saddamanussāvesi “Janavasabho ahaṃ Bhagavā Janavasabho ahaṃ Sugatā”ti. Abhijānāsi no tvaṃ Ānanda ito pubbe evarūpaṃ nāmadheyyaṃ sutam² yadidaṃ Janavasabhoti.

Na kho ahaṃ bhante abhijānāmi ito pubbe evarūpaṃ nāmadheyyaṃ sutam yadidaṃ Janavasabhoti, api ca me bhante lomāni haṭṭhāni “Janavasabho”ti nāmadheyyaṃ sutvā. Tassa mayhaṃ bhante etadahosi “na hi nūna so orako yakkho bhavissati yadidaṃ evarūpaṃ nāmadheyyaṃ supaññattaṃ yadidaṃ Janavasabho”ti. Anantarā kho Ānanda saddapātubhāvā

1. Upasantapatiso (Ka)

2. Sutvā (I)

uḷāraṇṇo me yakkho sammukhe pāturahosi. Dutiyakampi saddamanussāvesi “Bimbisāro ahaṃ Bhagavā, Bimbisāro ahaṃ Sugatā”ti. Idaṃ sattamaṃ kho ahaṃ bhante Vessavaṇassa mahārājassa saḥabyataṃ upapajjāmi, so tato cuto manussarājā bhavitum pahomi¹.

Ito satta tato satta, saṃsārāni catuddasa.

Nivāsamabhijānāmi, yattha me vusitaṃ pure.

281. Dīgharattaṃ kho ahaṃ bhante avinipāto avinipātaṃ sañjānāmi, āsā ca pana me santiṭṭhati Sakadāgāmitāyāti. Acchariyamidaṃ āyasmato Janavasabhassa yakkhassa abbhutamidaṃ āyasmato Janavasabhassa yakkhassa. “Dīgharattaṃ kho ahaṃ bhante avinipāto avinipātaṃ sañjānāmi”ti ca vadesi, “āsā ca pana me santiṭṭhati sakadāgāmitāyā”ti ca vadesi, kutonidānaṃ panāyasmā Janavasabho yakkho evarūpaṃ uḷāraṃ visesādḥigamaṃ sañjānātīti. Na aññatra Bhagavā tava sāsanaṃ na aññatra² Sugata tava sāsanaṃ, yadagge ahaṃ bhante Bhagavati ekantikato³ abhippasanno, tadagge ahaṃ bhante dīgharattaṃ avinipāto avinipātaṃ sañjānāmi, āsā ca pana me santiṭṭhati sakadāgāmitāya. Idhāhaṃ bhante Vessavaṇena mahārājena pesito Virūḷhakassa mahārājassa santike kenacideva karaṇīyena addasaṃ Bhagavantaṃ antarāmagge giṇjakāvasathaṃ pavisitvā Māgadḥake paricārake ārabḥha aṭṭhimkatvā manasikatvā sabbaṃ cetasaṃ samannāharitvā nisinnaṃ “gatiṃ nesaṃ jānissāmi abhisamparāyaṃ, yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Anacchariyaṃ kho panetaṃ bhante, yaṃ Vessavaṇassa mahārājassa tassaṃ parisāyaṃ bhāsato sammukhā sutamā sammukhā paṭiggahitaṃ “yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Tassa mayhaṃ bhante etadahosi “Bhagavantaṃ dakkhāmi idaṃca Bhagavato ārocessāmi”ti. Ime kho me bhante dvepaccayā Bhagavantaṃ dassanāya upasaṅkamitum.

1. So tato cuto manussarājā, amanussarājā divi homi (Sī, I)

2. Aññattha (Sī, I)

3. Ekantato (Syā), ekantagato (I)

Devasabhā

282. Purimāni bhante divasāni purimatarāni tadahuposathe pannarase vassūpanāyikāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiyā kevalakappā ca devā Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā¹ samantato nisinnā honti², cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti. Puratthimāya disāya Dhatarattho mahārājā pacchimābhimukho³ nisinno hoti deve purakkhatvā, dakkhiṇāya disāya Virūḷhako mahārājā uttarābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, pacchimāya disāya Virūpakkho mahārājā puratthābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, uttarāya disāya Vessavaṇo mahārājā dakkhiṇābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā. Yadā bhante kevalakappā ca devā Tavatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, idaṃ nesam hoti āsanasmim, atha pacchā amhākaṃ āsanam hoti. Ye te bhante devā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā adhunūpapannā Tāvatiṃsakāyaṃ, te aññe deve atirocanti vaṇṇena ceva yasasā ca, tena sudam bhante devā Tāvatiṃsā attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti Asurakāyā”ti. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādam veditvā imāhi gāthāhi anumodi—

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā⁴.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatam.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine⁵.

Sugatasmim brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.

Sāvakā bhūripaññassa, visesūpagatā idha.

1. Dibbā parisā (Sī, I)

2. Nisinnā hoti (Sī), sannisinnā honti sannipatitā (Ka)

3. Pacchābhimukho (Ka)

4. Sa-indakā (Sī)

5. Yasassino (Syā)

Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

Tena sudam̃ bhante devā Tāvatiṃsā bhiiyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti Asurakāyā”ti. Atha kho bhante yenatthena devā Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, taṃ atthaṃ cintayitvā taṃ atthaṃ mantayitvā vuttavacanāpi taṃ¹ cattāro mahārājāno tasmim̃ atthe honti, paccānusiṭṭhavadanāpi taṃ² cattāro mahārājāno tasmim̃ atthe honti, sakesu sakesu āsanesu ṭhitā avipakkantā³.

Te vuttavākyā rājāno, paṭiggayhānusāsanim̃.

Vippasannamanā santā, aṭṭham̃su samhi āsaneti.

283. Atha kho bhante uttarāya disāya uḷāro āloko sañjāyi, obhāso pāturahosi atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Atha kho bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṃse āmantesi “yathā kho mārisā nimittāni dissanti, uḷāro āloko sañjāyati, obhāso pātu bhavati, brahmā pātu bhavissati. Brahmuno hetam̃ pubbanimittam̃ pātubhāvāya, yadidaṃ āloko sañjāyati obhāso pātu bhavati”ti.

Yathā nimittā dissanti, brahmā pātu bhavissati.

Brahmuno hetam̃ nimittam̃, obhāso vipulo mahāti.

Sanaṅkumārakathā

284. Atha kho bhante devā Tāvatiṃsā yathāsakesu āsanesu nisīdim̃su “obhāsametam̃ ṇassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Cattāropi mahārājāno yathāsakesu āsanesu nisīdim̃su “obhāsametam̃ ṇassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Idaṃ sutvā devā Tāvatiṃsā

1. Vuttavacanā nāmidam̃ (Ka)

2. Paccānusiṭṭhavadanā nāmidam̃ (Ka)

3. Adhipakkantā (Ka)

ekaggā samāpajjimsu “obhāsametaṃ ṇassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāma”ti.

Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā pātu bhavati. Yo kho pana bhante brahmuno pakativaṇṇo, anabhisambhavanīyo so devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ cakkhupathasmim. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Seyyathāpi bhante sovaṇṇo viggaho mānusaṃ viggahaṃ atirocati, evameva kho bhante yadā brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, na tassaṃ parisāyaṃ koci devo abhivādeti vā paccuṭṭheti vā āsanena vā nimanteti. Sabbeva tuṅhībhūtā pañjalikā pallaṅkena nisīdanti “yassadāni devassa pallaṅkaṃ icchissati brahmā Sanaṅkumāro, tassa devassa pallaṅke nisīdissati”ti.

Yassa kho pana bhante devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Seyyathāpi bhante rājā khattiyo muddhāvasitto adhunābhisitto rajjena, uḷāraṃ so labhati vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati somanassapaṭilābhaṃ. Evameva kho bhante yassa devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā kumāraṇṇī¹ hutvā Pañcasikho devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pāturahosi, so vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīdi. Seyyathāpi bhante balavā puriso supaccatthate vā pallaṅke same vā bhūmibhāge pallaṅkena nisīdeyya, evameva kho bhante brahmā Sanaṅkumāro vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

1. Kumāraṇṇo (Syā, Ka)

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā.
 Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammataṃ.
 Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
 Sugatasmim̐ brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.
 Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasaśyūnā.
 Sāvakā bhūripaññaṃsa, visesūpagatā idha.
 Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.
 Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

285. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitta, imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti vissaṭṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathāparisaṃ kho pana bhante brahmā Sanaṅkumāro sarena viññāpeti, na cassa bahiddhā parisāya ghoso niccharati. Yassa kho pana bhante evaṃ aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti, so vuccati “brahmassaro”ti.

Atha kho bhante brahmā Sanaṅkumāro tettiṃse attabhāve abhinimminivā devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ paccekapallaṅkesu pallaṅkena¹ nisīditvā deve Tāvatiṃse āmantesi “taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāvañca so Bhagavā bahujaṇahitāya paṭipanno bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Ye hi keci bho Buddhaṃ saraṇaṃ gatā dhammaṃ saraṇaṃ gatā saṃghaṃ saraṇaṃ gatā sīlesu paripūrakārino. Te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā appekacce Paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Nimmānaratīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Tusitānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Yāmānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Tāvatiṃsānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti. Ye sabbanihīnaṃ kāyaṃ paripūrenti, te gandhabbakāyaṃ paripūrenti”ti.

1. Paccekapallaṅkena (Ka)

286. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato ghosoyeva devā maññanti “yvāyaṃ mama pallaṅke, svāyaṃ ekova bhāsati”ti.

Ekasmim bhāsamānasmim, sabbe bhāsanti nimmitā.

Ekasmim tuṅhimāsīne, sabbe tuṅhī bhavanti te.

Tadāsu devā maññanti, Tāvatiṃsā sahindakā.

Yvāyaṃ mama pallaṅkasmim, svāyaṃ ekova bhāsati.

Atha kho bhante brahmā Sanaṅkumāro ekattena attānaṃ upasaṃharati, ekattena atenaṃ upasaṃharitvā Sakkassa Devānamindassa pallaṅke pallaṅkena nisīditvā deve Tāvatiṃse āmantesi—

Bhāvita-iddhipāda

287. Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro iddhipādā paññattā iddhipahutāya¹ iddhisavitāya² iddhikubbanatāya.

Katame cattāro. Idha bho bhikkhu

chandasaṃmādhippadhānaṃ saṅkhārasamaṇṇāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti.

Vīriyasamaṃdhippadhānaṃ saṅkhārasamaṇṇāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti.

Cittasamaṃdhippadhānaṃ saṅkhārasamaṇṇāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti.

Vīmaṃsāsaṃmādhippadhānaṃ saṅkhārasamaṇṇāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti. Ime

kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro

iddhipādā paññattā iddhipahutāya iddhisavitāya iddhikubbanatāya.

Ye hi keci bho atītamaddhānaṃ samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihitā iddhividhaṃ paccanubhosuṃ, sabbe te imesaṃyeva catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā. Yepi hi keci bho anāgatamaddhānaṃ samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihitā iddhividhaṃ paccanubhossanti, sabbe te imesaṃyeva catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā. Yepi hi keci bho etarahi samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihitā iddhividhaṃ paccanubhonti, sabbe te imesaṃyeva catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā. Passanti no bhonto devā Tāvatiṃsā

1. Iddhibahulikatāya (Syā)

2. Iddhisevitāya (Syā)

mamapimaṃ evarūpaṃ iddhānubhāvanti. Evaṃ mahābrahmeti. Ahampi kho bho imesaṃyeva catunnaṅca iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā evaṃmahiddhiko evaṃmahānubhāvoti. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitha. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsivā deve Tāvatiṃse āmantesi.

Tividha okāsādhigama

288. “Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāvañcidaṃ tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena tayo okāsādhigamā anubuddhā sukhassādhigamāya. Katame tayo. Idha bho ekacco saṃsaṅgā viharati kāmehi saṃsaṅgā akusalehi dhammehi. So aparena samayena ariyadhammaṃ suṇāti, yoniso manasi karoti, dhammānudhammaṃ paṭipajjati. So ariyadhammassavanaṃ āgamma yonisomanasikāraṃ dhammānudhammapaṭipattiṃ asaṃsaṅgā viharati kāmehi asaṃsaṅgā akusalehi dhammehi. Tassa asaṃsaṅgā kāmehi asaṃsaṅgā akusalehi dhammehi uppajjati sukhaṃ, sukhaṃ bhiyyo somanassaṃ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṃ¹ jāyetha, evameva kho bho asaṃsaṅgā kāmehi asaṃsaṅgā akusalehi dhammehi uppajjati sukhaṃ, sukhaṃ bhiyyo somanassaṃ. Ayaṃ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena paṭhamo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya.

Puna caparaṃ bho idhekaccassa oḷārikā kāyasaṅkhārā appaṭippassaddhā honti, oḷārikā vacīsaṅkhārā appaṭippassaddhā honti, oḷārikā cittasaṅkhārā appaṭippassaddhā honti. So aparena samayena ariyadhammaṃ suṇāti, yoniso manasi karoti, dhammānudhammaṃ paṭipajjati. Tassa ariyadhammassavanaṃ āgamma yonisomanasikāraṃ dhammānudhammapaṭipattiṃ oḷārikā kāyasaṅkhārā paṭippassambhanti, oḷārikā vacīsaṅkhārā paṭippassambhanti, oḷārikā cittasaṅkhārā paṭippassambhanti. Tassa oḷārikānaṃ kāyasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ vacīsaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ

1. Pāmujjaṃ (I, Ka)

cittasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṃ jāyetha, evameva kho bho oḷārikānaṃ kāyasāṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ vacīsaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ cittasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Ayaṃ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena dutiyo okāsādhigamo anubuddho sukhasādhigamāya.

Puna caparaṃ bho idhekacco “idaṃ kusalan”ti yathābhūtaṃ nappajānāti, “idaṃ akusalan”ti yathābhūtaṃ nappajānāti. “Idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevitabbaṃ idaṃ nasevitabbaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti yathābhūtaṃ nappajānāti. So aparena samayena ariyadhammaṃ suṇāti, yonisomanasikaroti, dhammānudhammaṃ paṭipajjati. So ariyadhammassavanaṃ āgamma yonisomanasikāraṃ dhammānudhammapaṭipattiṃ “idaṃ kusalan”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “idaṃ akusalan”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevitabbaṃ idaṃ na sevitabbaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti yathābhūtaṃ pajānāti. Tassa evaṃ jānato evaṃ passato avijjā pahīyati, vijjā uppajjati. Tassa avijjāviraḡā vijjuppādā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṃ jāyetha, evameva kho bho avijjāviraḡā vijjuppādā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Ayaṃ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena tatiyo okāsādhigamo anubuddho sukhasādhigamāya. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena tayo okāsādhigamā anubuddhā sukhasādhigamāya”ti. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsivā deve Tāvatiṃse āmantesi—

Catusatipaṭṭhāna

289. “Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro satipaṭṭhānā paññattā kusalassādhigamāya. Katame cattāro.

Idha bho bhikkhu ajjhattaṃ kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ. Ajjhattaṃ kāye kāyānupassī viharanto tattha sammā samedhiyati, sammā vippasīdati. So tattha sammā samāhito sammā vippasanno bahiddhā parakāye ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ajjhattaṃ vedanāsu vedanānupassī viharati -pa- bahiddhā paravedanāsu ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ajjhattaṃ citte cittānupassī viharati -pa- bahiddhā paracitte ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ajjhattaṃ dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ. Ajjhattaṃ dhammesu dhammānupassī viharanto tattha sammā samādhiyati, sammā vippasīdati. So tattha sammā samāhito sammā vippasanno bahiddhā paradhammesu ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro satipaṭṭhānā paññattā kusalassādhiḡamāyā”ti. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitta. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsivā deve Tāvatiṃse āmantesi—

Sattasamādhiparikkhāra

290. “Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena satta samādhiparikkhārā samesamādhissa paribhāvanāya sammāsamādhissa pāripūriyā. Katame satta. Sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati. Yā kho bho imehi sattahaṅgehi cittassa ekaggatā parikkhatā. Ayaṃ vuccati bho ariyo sammāsamādhi sa-upaniso itipi sapaṅkharo itipi. Sammādiṭṭhissa bho sammāsaṅkappo pahoti, sammāsaṅkappassa sammāvācā pahoti, sammāvācassa sammākammanto pahoti. Sammākammantassa sammā-ājīvo pahoti, sammā-ājīvassa sammāvāyāmo pahoti, samevāyāmassa sammāsati pahoti, sammāsattissa sammāsamādhi pahoti, samesamādhissa sammāñāṇaṃ pahoti, sammāñāṇassa sammāvimutti pahoti. Yaṅhi taṃ bho sammā vadamāno vadeyya “svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko chipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi apārutā

amatassa dvārā”ti, idameva taṃ sammā vadamāno vadeyya. Svākkhāto hi bho Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi apārutā amatassa dvārā¹.

Ye hi keci bho Buddhe aveccappasādena samannāgatā, dhamme aveccappasādena samannāgatā, saṃghe aveccappasādena samannāgatā, ariyakantehi sīlehi samannāgatā. Ye cime opapātikā dhammavinītā sātirekāni catuvīsatisatasahassāni Māgadhakā paricārakā abbatitā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayaṃ sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā. Atthi cevettha sakadāgāmino.

Atthāyaṃ² itarā pajā, puññabhāgāti me mano.

Saṅkhātum nopi sakkomi, musāvādassa ottappaṇ”ti.

291. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato Vessavaṇassa mahārājassa evaṃ cetaso parivitakko udapādi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho, evarūpopi nāma uḷāro satthā bhavissati, evarūpaṃ uḷāraṃ dhammakkhānaṃ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyissantī”ti. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro Vessavaṇassa mahārājassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vessavaṇaṃ mahārājānaṃ etadavoca “taṃ kiṃ maññati bhavaṃ Vessavaṇo mahārājā atītampi addhānaṃ evarūpo uḷāro satthā ahosi, evarūpaṃ uḷāraṃ dhammakkhānaṃ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyimsu. Anāgatampi addhānaṃ evarūpo uḷāro satthā bhavissati, evarūpaṃ uḷāraṃ dhammakkhānaṃ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyissantī”ti.

292. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatisānaṃ abhāsi, imamatthaṃ Vessavaṇo mahārājā brahmuno Sanaṅkumārassa

1. Dvārāti (Syā, Ka)

2. Athāyaṃ (Sī, Syā)

devānaṃ Tāvatisānaṃ bhāsato sammukhāsutaṃ¹ sammukhā
 paṭiggahitaṃ² sayāṃ parisāyaṃ ārocesi, imamatthaṃ Janavasabho yakkho
 Vessavaṇassa mahārājassa sayāṃ parisāyaṃ bhāsato sammukhā sutaṃ¹
 sammukhā paṭiggahitaṃ² Bhagavato ārocesi. Imamatthaṃ Bhagavā
 Janavasabhassa yakkhassa sammukhā sutvā sammukhā paṭiggahetvā
 sāmañca abhiññāya āyasmato Ānandassa ārocesi, imamatthamāyasmā
 Ānando Bhagavato sammukhā sutvā sammukhā paṭiggahetvā ārocesi
 bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ. Tayidaṃ
 brahmacariyaṃ iddhañceva phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ
 yāva devamanussehi suppakāsanti.

Janavasabhasuttaṃ niṭṭhitaṃ pañcamaṃ.

1. Sutvā (Sī, I)

2. Paṭiggahetvā (Sī, I)

6. Mahāgovindasutta

293. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate. Atha kho Pañcasikho gandhabbaputto abhikkantāya rattiyaṃ abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ Gijjhakūṭaṃ pabbataṃ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho Pañcasikho gandhabbaputto Bhagavantaṃ etadavoca “yaṃ kho me bhante devānaṃ Tāvatisānaṃ sammukhā sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ārocemi taṃ Bhagavato”ti. “Ārocehi me tvaṃ Pañcasikhā”ti Bhagavā avoca.

Devasabhā

294. Purimāni bhante divasāni purimatarāni tadahuposathe pannarase pavāraṇāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiyaṃ kevalakappā ca devā Tāvatisā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, puratthimāya disāya Dhataratṭho mahārājā pacchimābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, dakkhiṇāya disāya Virūḷhako mahārājā uttarābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, pacchimāya disāya Virūpakko mahārājā puratthābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, uttarāya disāya Vessavaṇo mahārājā dakkhiṇābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā. Yadā bhante kevalakappā ca devā Tāvatisā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, idaṃ nesaṃ hoti āsanasmim, atha pacchā amhākaṃ āsanaṃ hoti.

Ye te bhante devā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā adhunūpapannā Tāvatisakāyaṃ. Te aññe deve atirocanti vaṇṇena ceva yasaṃ ca. Tena sudaṃ bhante devā Tāvatisā attamaṇā honti

pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti.

295. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā.
Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammataṃ.
Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
Sugatasmim̐ brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.
Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasaśāyunā.
Sāvakā bhūripaññaṃ, visesūpagatā idha.
Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.
Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

Tena sudam̐ bhante devā Tāvatiṃsā bhīyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti.

Atthayathābhuccavaṇṇa

296. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ viditvā deve Tāvatiṃse āmantesi “iccheyyātha no tumhe mārīsā tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sotun”ti. Icchāma mayaṃ mārīsa tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sotunti. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi “taṃ kimmaññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāvañca so Bhagavā bahujanahitāya paṭipanno bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, evaṃ bahujanahitāya paṭipannaṃ bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetaraḥi aññatra tena Bhagavatā. (1)

Svākkhāto kho pana tena Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattam veditabbo viññūhi, evaṃ opaneyyikassa dhammassa desetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (2)

“Idaṃ kusalan”ti kho pana tena Bhagavatā supaññattaṃ, “idaṃ akusalan”ti supaññattaṃ. “Idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevittabbaṃ idaṃ na sevittabbaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti supaññattaṃ. Evaṃ kusalākusala sāvajjānavajja sevittabbāsevittabba hīnapaṇīta kaṇhasukkasappaṭibhāgānaṃ dhammānaṃ paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (3)

Supaññattā kho pana tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminī paṭipadā saṃsandati nibbānaṅca paṭipadā ca. Seyyathāpi nāma Gaṅgodakaṃ Yamunodakena saṃsandati sameti, evameva supaññattā tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminī paṭipadā saṃsandati nibbānaṅca paṭipadā ca. Evaṃ nibbānagāminiyā paṭipadāya paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (4)

Abhinipphanno¹ kho pana tassa Bhagavato lābho abhinipphanno siloko, yāva maññe khattiyā saṃpiyāyamānarūpā viharanti, vigatamado kho pana so Bhagavā āhāraṃ āhāreti. Evaṃ vigatamadaṃ āhāraṃ āharayamānaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (5)

Laddhasahāyo kho pana so Bhagavā sekhānaṅceva paṭipannānaṃ khīṇāsavānaṅca vusitavataṃ, te Bhagavā apanujja ekārāmataṃ anuyutto viharati. Evaṃ ekārāmataṃ anuyuttaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (6)

Yathāvādī kho pana so Bhagavā tathākārī, yathākārī tathāvādī, iti yathāvādī tathākārī, yathākārī tathāvādī. Evaṃ dhammānudhammappaṭipannaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (7)

1. Abhinipphanno (I, Ka)

Tiṇṇavicikiccho kho pana so Bhagavā vigatakathaṃkatho pariyositasāṅkappo ajjhāsayaṃ ādibrahmacariyaṃ. Evaṃ tiṇṇavicikicchaṃ vigatakathaṃkathaṃ pariyositasāṅkappaṃ ajjhāsayaṃ ādibrahmacariyaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva aṭītamse samanupassāma, na panetarahi aññātra tena Bhagavatā”ti. (8)

297. Ime kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi. Tena sudamā bhante devā Tāvatiṃsā bhiiyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sutvā. Tatra bhante ekacce devā evamāhaṃsu “aho vata mārisā cattāro Sammāsambuddhā loke uppajjeyyūṃ dhammaṅca deseyyūṃ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Ekacce devā evamāhaṃsu “tiṭṭhantūmārisā cattāro Sammāsambuddhā, aho vata mārisā tayo Sammāsambuddhā loke uppajjeyyūṃ dhammaṅca deseyyūṃ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Ekacce devā evamāhaṃsu “tiṭṭhantu mārisā tayo Sammāsambuddhā, aho vata mārisā dve Sammāsambuddhā loke uppajjeyyūṃ dhammaṅca deseyyūṃ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti.

298. Evaṃ vutte bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṃse etadavoca “aṭṭhānaṃ kho etaṃ mārisā anavakāso, yaṃ ekissā lokadhātuyā dve Arahanto Sammāsambuddhā apubbaṃ acarimaṃ uppajjeyyūṃ, netamā ṭhānaṃ vijjati. Aho vata mārisā so Bhagavā appābādho appātaṅko ciramā dīghamaddhānaṃ tiṭṭheyya. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Atha kho bhante yenatthena devā Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, taṃ atthaṃ cintayitvā taṃ atthaṃ mantayitvā vuttavacanāpi taṃ cattāro mahārājāno tasmimā atthe honti,

paccānusiṭṭhavacanāpi taṃ cattāro mahārājāno tasmim̃ atthe honti, sakesu sakesu āsanesu ṭhitā avipakkantā.

Te vuttavākyā rājāno, paṭiggayhānusāsaniṃ.

Vippasannamanā santā, aṭṭhaṃsu samhi āsaneti.

299. Atha kho bhante uttarāya disāya uḷāro āloko sañjāyi, obhāso pāturahosi atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Atha kho bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṃse āmantesi “yathā kho mārisā nimittāni dissanti, uḷāro āloko sañjāyati, obhāso pātu bhavati, brahmā pātu bhavissati, brahmuno hetam̃ pubbanimittam̃ pātubhāvāya, yadidaṃ āloko sañjāyati obhāso pātubhavatī”ti.

Yathā nimittā dissanti, brahmā pātu bhavissati.

Brahmuno hetam̃ nimittam̃, obhāso vipulo mahāti.

Sanaṅkumārakathā

300. Atha kho bhante devā Tāvatiṃsā yathāsakesu āsanesu nisīdim̃su “obhāsametam̃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Cattāropi mahārājāno yathāsakesu āsanesu nisīdim̃su “obhāsametam̃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Idam̃ sutvā devā Tāvatiṃsā ekaggā samāpajjimsu “obhāsametam̃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti.

Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati. Oḷārikam̃ attabhāvaṃ abhinimminivā pātu bhavati. Yo kho pana bhante brahmuno pakativaṇṇo, anabhisambhavanīyo so devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ cakkhupathasmim̃. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Seyyathāpi bhante so vaṇṇo viggaho mānusaṃ viggahaṃ atirocati, evameva kho bhante yadā brahmā Sanaṅkumāro

devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, na tassam̐ parisāyaṃ koci devo abhivādeti vā paccuṭṭheti vā āsanena vā nimanteti, sabbeva tuṅhībhūtā pañjalikā pallaṅkena nisīdanti “yassadāni devassa pallaṅkaṃ icchissati brahmā Sanaṅkumāro, tassa devassa pallaṅke nisīdissati”ti. Yassa kho pana bhante devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Seyyathāpi bhante rājā khattiyo muddhāvasitto adhunābhisitto rajjena, uḷāraṃ so labhati vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati somanassapaṭilābhaṃ. Evameva kho bhante yassa devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādam̐ veditvā antarahito imāhi gāthāhi anumodi—

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatam̐.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.

Sugatasmiṃ brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.

Sāvakā bhūripaññassa, visesūpagatā idha.

Idam̐ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

301. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro abhāsittha. Imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti vissaṭṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathāparisaṃ kho pana bhante brahmā Sanaṅkumāro sarena viññāpeti, na cassa bahiddhā parisāya ghoso niccharati, yassa kho pana bhante evaṃ Aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti, so vuccati brahmassaroti. Atha kho bhante devā Tāvatiṃsā brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ

etadavocum “sādhu mahābrahme etadeva mayam saṅkhāya modāma, atthi ca Sakkena Devānamindena tassa Bhagavato aṭṭha yathābhuccā vaṇṇā bhāsītā, te ca mayam saṅkhāya modāmā”ti.

Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa

302. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro Sakkam Devānamindam etadavoca “sādhu Devānaminda mayampi tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe suṇeyYāmā”ti. “Evam mahābrahme”ti kho bhante Sakko Devānamindo brahmuno Sanaṅkumārassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi.

Tam kimmaññati bhavam mahābrahmā, yāvañca so Bhagavā bahunahitāya paṭipanno bahunasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānam, evam bahunahitāya paṭipannam bahunasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānam imināpaṅgena samannāgataṃ satthāram neva atītamse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (1)

Svākkhāto kho pana tena Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko chipassiko opaneyyiko paccattam veditabbo viññūhi. Evam opaneyyikassa dhammassa desetāram imināpaṅgena samannāgataṃ satthāram neva atītamse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (2)

“Idam kusalan”ti kho pana tena Bhagavatā supaññattam, “idam akusalan”ti supaññattam, “idam sāvajjam idam anavajjam, idam sevitabbam idam na sevitabbam, idam hīnam idam paṇītam, idam kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti supaññattam. Evam kusalākusala sāvajjānavajja sevitabbāsevitabba hīnapaṇīta kaṇhasukkasappaṭibhāgānam dhammānam paññāpetāram imināpaṅgena samannāgataṃ satthāram neva atītamse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (3)

Supaññattā kho pana tena Bhagavatā sāvakānam nibbānagāminī paṭipadā saṃsandati nibbānañca paṭipadā ca. Seyyathāpi nāma Gaṅgodakam Yamunodakena

saṃsandati sameti, evameva supaññattā tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminī paṭipadā saṃsandati nibbānañca paṭipadā ca. Evaṃ nibbānagāminiyā paṭipadāya paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (4)

Abhinipphanno kho pana tassa Bhagavato lābho abhinipphanno siloko, yāva maññe khattiyā saṃpiyāyamānarūpā viharanti. Vigatamado kho pana so Bhagavā āhāraṃ āhāreti. Evaṃ vigatamadaṃ āhāraṃ āharayamaṇaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (5)

Laddhasahāyo kho pana so Bhagavā sekhānañceva paṭipannānaṃ khīṇāsavānañca vusitavataṃ, te Bhagavā apanujja ekārāmatāṃ anuyutto viharati. Evaṃ ekārāmatāṃ anuyuttaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (6)

Yathāvādī kho pana so Bhagavā tathākārī, yathākārī tathāvādī, iti yathāvādī tathākārī, yathākārī tathāvādī, evaṃ dhammānudhammapaṭippannaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (7)

Tiṇṇavicikiccho kho pana so Bhagavā vigatakathāmkatho pariyositasānkappo ajjhāsayaṃ ādibrahmacariyaṃ. Evaṃ tiṇṇavicikicchaṃ vigatakathāmkathaṃ pariyositasānkappaṃ ajjhāsayaṃ ādibrahmacariyaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (8)

303. Ime kho bhante Sakko Devānamindo brahmuno Sanaṅkumārassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi. Tena sudaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro attamano hoti pamudito pītisomanassajāto Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sutvā. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā kumāravaṇṇī hutvā Pañcasikho devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pāturahosi. So vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīdi. Seyyathāpi bhante

balavā puriso supaccatthate vā pallaṅke same vā bhūmibhāge pallaṅkena nisīdeyya, evameva kho bhante brahmā Sanaṅkumāro vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā deve Tāvatiṃse āmantesi—

Govindabrāhmaṇavatthu

304. Tam kiṃmaññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva dīgharattam mahāpañño va so Bhagavā aho si.

Bhūtapubbaṃ bho rājā Disampati nāma aho si, Disampatiṣṣa rañño Govindo nāma brāhmaṇo purohito aho si, Disampatiṣṣa rañño Reṇu nāma kumāro putto aho si, Govindassa brāhmaṇassa Jotipālo nāma māṇavo putto aho si, iti Reṇu ca rājaputto Jotipālo ca māṇavo aññe ca cha khattiyā iccete aṭṭha sahāyā ahesuṃ. Atha kho bho aho rattānaṃ accayena Govindo brāhmaṇo kālamakāsi. Govinde brāhmaṇe kālaṅkate rājā disampati paridevesi “yasmim vata bho mayaṃ samaye Govinde brāhmaṇe sabbakiccāni sammā vossajjitvā pañcahi kāmagaṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricārema, tasmim no samaye Govindo brāhmaṇo kālaṅkato”ti. Evaṃ vutte bho Reṇu rājaputto rājānaṃ Disampatiṃ etadavoca “mā kho tvaṃ deva Govinde brāhmaṇe kālaṅkate atibāḷhaṃ paridevesi, atthi deva Govindassa brāhmaṇassa Jotipālo nāma māṇavo putto paṇḍitataro ceva pitarā, amatthadasataro ceva pitarā, yepissa pitā atthe anusāsi, tepi Jotipālasseva māṇavassa anusāsaniyā”ti. Evaṃ kumārāti. Evaṃ devāti.

Mahāgovindavatthu

305. Atha kho bho rājā Disampati aññataraṃ purisaṃ āmantesi “ehi tvaṃ ambho purisa yena Jotipālo māṇavo tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Jotipālaṃ māṇavaṃ evaṃ vadehi ‘bhavamatthu bhavantaṃ Jotipālaṃ, rājā Disampati bhavantaṃ Jotipālaṃ māṇavaṃ āmantayati, rājā Disampati bhoto Jotipālassa māṇavassa dassanakāmo’ti”. “Evaṃ devā” ti kho bho so puriso Disampatiṣṣa rañño paṭissutvā

yena Jotipālo māṇavo tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Jotipālaṃ māṇavaṃ etadavoca “bhavamatthu bhavantaṃ Jotipālaṃ, rājā Disampati bhavantaṃ Jotipālaṃ māṇavaṃ āmantayati, rājā Disampati bhoto Jotipālassa māṇavassa dassanakāmo”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Jotipālo māṇavo tassa purisassa paṭissutvā yena rājā Disampati tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Disampatinā raññā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho bho Jotipālaṃ māṇavaṃ rājā Disampati etadavoca “anusāsatu no bhavaṃ Jotipālo, mā no bhavaṃ Jotipālo anusāsaniyā paccabyāhāsi. Pettike taṃ ṭhāne ṭhapessāmi Govindiye abhisīncissāmi”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho so Jotipālo māṇavo Disampatissa rañño paccassosi. Atha kho bho rājā Disampati Jotipālaṃ māṇavaṃ Govindiye abhisīnci, taṃ pettike ṭhāne ṭhapesi. Abhisitto Jotipālo māṇavo Govindiye pettike ṭhāne ṭhapito yepissa pitā atthe anusāsi, tepi atthe anusāsati, yepissa pitā atthe nānusāsi, tepi atthe anusāsati, yepissa pitā kammante abhisambhosi, tepi kammante abhisambhoti, yepissa pitā kammante nābhisambhosi, tepi kammante abhisambhoti. Tameṇaṃ manussā evamāhaṃsu “Govindo vata bho brāhmaṇo, Mahāgovindo vata bho brāhmaṇo”ti. Iminā kho evaṃ bho pariyāyena Jotipālassa māṇavassa Govindo Mahāgovindotveva samaññā udapādi.

Rajjasamvibhajana

306. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te cha khattiye etadavoca “Disampati kho bho rājā jīṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anupatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṃ. Ṭhānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ Disampatimhi raññe kālaṅkate rājakattāro Reṇuṃ rājaputtaṃ rajje abhisīnceyyuṃ. Āyantu bhonto, yena Reṇu rājaputto tenupasaṅkamatha, upasaṅkamtivā Reṇuṃ rājaputtaṃ evaṃ vadetha ‘mayāṃ kho bhoto Reṇussa sahāyā piyā manāpā appaṭikūlā, yaṃsukho

bhavaṃ taṃsukhā mayāṃ, yaṃdukkho bhavaṃ taṃdukkhā mayāṃ. Disampati kho bho rājā jīṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anupatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṃ. Tḥānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ Disampatimhi rañṇe kālaṅkate rājakattāro bhavantaṃ Reṇuṃ rajje abhisīṅceyyuṃ. Sace bhavaṃ Reṇu rajjaṃ labhetha, saṃvibhajetha no rajjena'ti". "Evaṃ bho"ti kho bho te cha khattiyā Mahāgovindassa brāhmaṇassa paṭissutvā yena Reṇu rājaputto tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Reṇuṃ rājaputtaṃ etadavocuṃ "mayāṃ kho bhoto Reṇussa sahāyā piyā manāpā appaṭikūlā, yaṃsukho bhavaṃ taṃsukhā mayāṃ, yaṃdukkho bhavaṃ taṃdukkhā mayāṃ. Disampati kho bho rājā jīṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anupatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṃ. Tḥānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ Disampatimhi rañṇe kālaṅkate rājakattāro bhavantaṃ Reṇuṃ rajje abhisīṅceyyuṃ. Sace bhavaṃ Reṇu rajjaṃ labhetha, saṃvibhajetha no rajjena'ti. Ko nu kho bho añño mama vijite sukho bhavetha¹ aññatra bhavantebhi. Sacāhaṃ bho rajjaṃ labhissāmi, saṃvibhajissāmi vo rajjena'ti.

307. Atha kho bho ahorattānaṃ accayena rājā Disampati kālamakāsi. Disampatimhi rañṇe kālaṅkate rājakattāro Reṇuṃ rājaputtaṃ rajje abhisīṅcimsu. Abhisitto Reṇu rajjena pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te cha khattiye etadavoca Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto Reṇu rajjena pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Ko nu kho pana bho jānāti madanīyā kāmā, āyantu bhonto, yena Reṇu rājā tenupasaṅkamatha, upasaṅkamtivā Reṇuṃ rājānaṃ evaṃ vadetha Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto bhavaṃ Reṇu rajjena, sarati bhavaṃ taṃ vacananti.

1. Sukhā bhaveyyātha (Ka), sukhaṃ bhaveyyātha (Syā), sukhamedheyātha (Sī, I), sukha medhetha (?)

308. “Evaṃ bho”ti kho bho te cha khattiyā Mahāgovindassa brāhmaṇassa paṭissutvā yena Reṇu rājā tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamtivā Reṇuṃ rājānaṃ etadavocuṃ “Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto bhavaṃ Reṇu rajjena, sarati bhavaṃ taṃ vacanaṃ”ti. Sarāmahaṃ bho taṃ vacanaṃ¹. Ko nu kho bho pahoti imaṃ mahāpathaviṃ uttarena āyataṃ dakkhiṇena sakaṭamukhaṃ sattadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajitunti. Ko nu kho bho añño pahoti aññatra Mahāgovindena brāhmaṇenāti. Atha kho bho Reṇu rājā aññataraṃ purisaṃ āmantesi “ehi tvaṃ ambho purisa yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkama, upasaṅkamtivā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ evaṃ vadehi “rājā taṃ bhante Reṇu āmantetī”ti. “Evaṃ devā”ti kho bho so puriso Reṇussa rañño paṭissutvā yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ etadavoca “rājā taṃ bhante Reṇu āmantetī”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tassa purisassa paṭissutvā yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Reṇunā raññā saddhiṃ sammodi, sammodaṇīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho bho Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ Reṇu rājā etadavoca “etu bhavaṃ Govindo, imaṃ mahāpathaviṃ uttarena āyataṃ dakkhiṇena sakaṭamukhaṃ sattadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajātū”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo Reṇussa rañño paṭissutvā imaṃ mahāpathaviṃ uttarena āyataṃ dakkhiṇena sakaṭamukhaṃ sattadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhaji. Sabbāni sakaṭamukhāni paṭṭhapesi². Tatra sudaraṃ majjhe Reṇussa rañño janapado hoti.

309. Dantapuraṃ Kaliṅgānaṃ³, Assakānañca Potanaṃ.

Mahesayaṃ⁴ Avantīnaṃ, Sovīrañca Rorukaṃ.

Mithilā ca Videhānaṃ, Campā Aṅgesu māpitā.

Bārāṇasī ca Kāsīnaṃ, ete Govindamāpitāti.

1. Vacananti (Syā, Ka)

3. Kāliṅgānaṃ (Syā, I, Ka)

2. Aṭṭhapesi (Sī, I)

4. Māhissati (Sī, Syā, I)

310. Atha kho bho te cha khattiyā yathāsakena lābhena attamanā ahesum̐ paripuṇṇasaṅkappā “yaṃ vata no ahosi icchitaṃ, yaṃ ākaṅkhitam̐, yaṃ adhippetam̐, yaṃ abhipatthitam̐, taṃ no laddhan”ti.

Sattabhū Brahmaddatto ca, Vessabhū Bharato saha.

Reṇu dve Dhataratthā ca, tadāsum̐ satta bhāradhātī.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Kittisadda-abbhuggamana

311. Atha kho bho te cha khattiyā yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Mahāgovindam̐ brāhmaṇam̐ etadavocum̐ “yathā kho bhavam̐ Govindo Reṇussa rañño sahāyo piyo manāpo appaṭikūlo, evameva kho bhavam̐ Govindo amhākampi sahāyo piyo manāpo appaṭikūlo, anusāsatu no bhavam̐ Govindo, mā no bhavam̐ Govindo anusāsaniyā paccabyāhāsī”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tesam̐ channam̐ khattiyānam̐ paccassosi. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo satta ca rājāno khattiye muddhāvasitte rajje¹ anusāsī, satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasātāni mante vācesi.

312. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa aparena samayena evam̐ kalyāṇo kittisaddo abbhuggacchi² “sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānam̐ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī”ti. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi “mayham̐ kho evam̐ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānam̐ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāham̐ brahmānam̐ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā

1. Muddhābhisitte rajjena (Syā)

2. Abbhuggañchi (Sī, I)

sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam̐ kho pana metam̐ brāhmaṇānam̐ vuddhānam̐ mahallakānam̐ ācariyapācariyānam̐ bhāsamānānam̐ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇam̐ jhānam̐ jhāyati, so brahmānam̐ passati brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, yammūnāham̐ vassike cattāro māse paṭisallīyeyyam̐, karuṇam̐ jhānam̐ jhāyeyyan’ti.

313. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Reṇum̐ rājānam̐ etadavoca “mayham̐ kho bho evam̐ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānam̐ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāham̐ bho brahmānam̐ passōmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam̐ kho pana metam̐ brāhmaṇānam̐ vuddhānam̐ mahallakānam̐ ācariyapācariyānam̐ bhāsamānānam̐ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇam̐ jhānam̐ jhāyati, so brahmānam̐ passati, brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, icchāmahaṃ bho vassike cattāro māse paṭisallīyitum̐, karuṇam̐ jhānam̐ jhāyitum̐, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhīhārenā”ti. Yassadāni bhavam̐ Govindo kālam̐ maññatīti.

314. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te cha khattiye etadavoca “mayham̐ kho bho evam̐ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānam̐ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāham̐ bho brahmānam̐ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam̐ kho pana metam̐ brāhmaṇānam̐ vuddhānam̐ mahallakānam̐ ācariyapācariyānam̐ bhāsamānānam̐ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇam̐ jhānam̐ jhāyati, so brahmānam̐ passati brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, icchāmahaṃ bho vassike cattāro māse paṭisallīyitum̐, karuṇam̐ jhānam̐ jhāyitum̐, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhīhārenā”ti. Yassadāni bhavam̐ Govindo kālam̐ maññatīti.

315. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni etadavoca “mayhaṃ kho bho evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāhaṃ bho brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metaṃ brāhmaṇānaṃ vuddhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyati, so brahmānaṃ passati, brahmunā sākaccheti, brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, tena hi bho yathāsute yathāpariyatte mante vitthārena sajjhāyaṃ karotha, aññaṃaññaṃ ca mante vācetha, icchāmahaṃ bho vassike cattāro māse paṭisallīyituṃ, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyituṃ, namhi kenaci upasaṅkamtabbo aññaṃtra ekena bhattābhihārenā”ti. Yassadāni bhavaṃ Govindo kālaṃ maññatīti.

316. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena cattārīsā bhariyā sādisiyo tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā cattārīsā bhariyā sādisiyo etadavoca “mayhaṃ kho bhotī evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panehaṃ bhotī brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metaṃ brāhmaṇānaṃ vuddhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyati, so brahmānaṃ passati, brahmunā sākaccheti, brahmunā sallapati, brahmunā mantetī’ti, icchāmahaṃ bhotī vassike cattāro māse paṭisallīyituṃ, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyituṃ, namhi kenaci upasaṅkamtabbo aññaṃtra ekena bhattābhihārenā”ti. Yassadāni bhavaṃ Govindo kālaṃ maññatīti.

317. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo puratthimena nagarassa navam sandhāgāraṃ kārapetvā vassike cattāro māse paṭisallīyi,

karuṇaṃ jhānaṃ jhāyi, nāssudha koci upasaṅkamati¹ aññatra ekena bhattābhihārena. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa catunnaṃ māsānaṃ accayena ahudeva ukkaṅṭhanā ahu paritassanā “sutaṃ kho pana metaṃ brāhmaṇānaṃ vuddhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yo vassike cattāro māse paṭisalliyati, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyati, so brahmānaṃ passati, brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā manteti’ti, na kho panāhaṃ brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi na brahmunā sallapāmi na brahmunā mantemi”ti.

Brahmunāsākacchā

318. Atha kho bho brahmā Sanaṅkumāro Mahāgovindassa brāhmaṇassa cetasa cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Mahāgovindassa brāhmaṇassa sammukhe pāturahosi. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa ahudeva bhayaṃ ahu chambhitattaṃ ahu lomahaṃso yathā taṃ adiṭṭhapubbaṃ rūpaṃ disvā. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo bhīto saṃviggo lomahaṭṭhajāto brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Vaṇṇavā yasavā sirimā, ko nu tvamasi mārisa.
Ajānantā taṃ pucchāma, kathaṃ jānemu taṃ mayan”ti.

Maṃ ve kumāraṃ jānanti, brahmaloke sanantanaṃ².
Sabbe jānanti maṃ devā, evaṃ Govinda jānahi.

“Āsanaṃ udakaṃ pajjaṃ, madhusākaṅca³ brahmuno.
Agghe bhavantaṃ pucchāma, agghaṃ kurutu no bhavaṃ”.

Paṭiggaṇhāma te agghaṃ, yaṃ tvaṃ Govinda Bhāsasi.
Diṭṭhadhammahitattāya, samparāya sukhāya ca.
Katāvakaṃso pucchassu, yaṃ kiñci abhipatthitanti.

319. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi
“katāvakaṃso khomhi brahmunā Sanaṅkumārena, kiṃ nu kho ahaṃ
brahmānaṃ

1. Upasaṅkami (I)

2. Sanantica (Ka)

3. Madhupākaṅca (Sī, Syā, I)

Sanaṅkumāraṃ puccheyyaṃ diṭṭhadhammikaṃ vā atthaṃ samparāyikaṃ vā”ti. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi “kusalo kho ahaṃ diṭṭhadhammikānaṃ atthānaṃ, aññepi maṃ diṭṭhadhammikaṃ atthaṃ pucchanti, yaṃnūnāhaṃ brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ samparāyikaññeva atthaṃ puccheyyaṃ”ti. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Pucchāmi brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ,
Kaṅkhī akaṅkhiṃ paravediyesu.

Katthaṭṭhito kimhi ca sikkhamāno,
Pappoti macco amataṃ brahmalokaṃ”ti.

Hitvā mamattaṃ manujesu brahme,
Ekodibhūto karuṇedhimutto¹.

Nirāmagandho virato methunasmā,
Etthaṭṭhito ettha ca sikkhamāno.

Pappoti macco amataṃ brahmalokanti.

320. “Hitvā mamattan”ti ahaṃ bhoto ājānāmi, idhekacco appaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya mahantaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya appaṃ vā nātiparivaṭṭaṃ pahāya mahantaṃ vā nātiparivaṭṭaṃ pahāya kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, iti “hitvā mamattan”ti ahaṃ bhoto ājānāmi. “Ekodibhūto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi, idhekacco vivittaṃ senāsaṇaṃ bhajati araññaṃ rukkhamūlaṃ pabbataṃ kandaraṃ giriguhaṃ susānaṃ vanapatthaṃ abbhokāsaṃ palālapuñjaṃ, iti “ekodibhūto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi. “Karuṇedhimutto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi, idhekacco karuṇāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharivā viharati. Tathā dutiyaṃ. Tathā tatiyaṃ. Tathā catutthaṃ. Iti uddhamadhotiriyāṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokāṃ karuṇāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharivā viharati, iti “karuṇedhimutto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi. Āmagandhe ca kho ahaṃ bhoto bhāsamānassa na ājānāmi.

1. Karuṇādhimutto (Sī, Syā, I)

Ke āmagandhā manujesu brahme,
 Ete avidvā idha brūhi dhīra.
 Kenāvaṭṭā¹ vāti pajā kurutu²,
 Āpāyikā nivutabrahmalokāti.
 Kodho mosavajjāṃ nikati ca dubbho,
 Kadariyatā atimāno usūyā.
 Icchā vivicchā paraheṭhanā ca,
 Lobho ca doso ca mado ca moho.
 Etesu yuttā anirāmagandhā,
 Āpāyikā nivutabrahmalokāti.

Yathā kho ahaṃ bhoto āmagandhe bhāsamānassa ājānāmi. Te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Yassadāni bhavaṃ Govindo kālaṃ maññatīti.

Reṇurāja āmantanā

321. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā Reṇuṃ rājānaṃ etadavoca “aññaṃ dāni bhavaṃ purohitaṃ pariyesatu, yo bhoto rajjaṃ anusāsissati, icchāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ pabbajituṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyan”ti.

Āmantayāmi rājānaṃ, Reṇuṃ bhūmipatiṃ ahaṃ.
 Tvaṃ pajānassu rajjena, nāhaṃ porohicce rame.
 Sace te ūnaṃ kāmehi, ahaṃ paripūrayāmi te.
 Yo taṃ hiṃsati vāremi, bhūmisenāpati ahaṃ.
 Tuvaṃ pitā ahaṃ putto, mā no Govinda pājahi³.
 Namatthi ūnaṃ kāmehi, hiṃsitā me na vijjati.
 Amanussavaco sutvā, tasmāhaṃ na gahe rame.

1. Kenāvuṭṭā (Syā)

2. Kururū (Syā), kuruṭṭharū (I), kurūru (?)

3. Pājehi (Aṭṭhakathāyaṃ saṃvaṇṇitapāṭhantaram)

Amanusso kathamvaṇṇo, kiṃ te atthaṃ abhāsatha.

Yañca sutvā jahāsi no, gehe amhe ca kevalī.

Upavutthassa me pubbe, yiṭṭhukāmassa me sato.

Aggi pajjalito āsi, kusapattaparitthato.

Tato me brahmā pāturahu, brahmalokā sanantano.

So me pañhaṃ viyākāsi, taṃ sutvā na gahe rame.

Saddahāmi ahaṃ bhoto, yaṃ tvaṃ Govinda bhāsasi.

Amanussavaco sutvā, kathaṃ vattetha aññathā.

Te taṃ anuvattissāma, satthā Govinda no bhavaṃ.

Maṇi yathā veḷuriyo, akāco vimalo subho.

Evaṃ suddhā carissāma, Govindassanusāsanti.

Sace bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma. Atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Chakhattiya āmantanā

322. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te cha khattiye etadavoca “aññaṃ dāni bhavanto purohitaṃ pariyesantu, yo bhavantānaṃ rajje anusāsissati, icchāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ pabbajitum, yathā kho pana me sutam brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyan”ti. Atha kho bho te cha khattiyā ekamantaṃ apakkamma evaṃ samacintesuṃ “ime kho brāhmaṇā nāma dhanaluddhā, yaṃnūna mayaṃ Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ dhanena sikkheyyāma”ti. Te Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ upasaṅkamtivā evamāhaṃsu “saṃvijjati kho bho imesu sattasu rajjesu pahūtaṃ sāpateyyaṃ, tato bhoto yāvatakena attho, tāvatakaṃ āharīyatan”ti. Alaṃ bho mamapidaṃ pahūtaṃ sāpateyyaṃ bhavantānaṃyeva vāhasā, tamahaṃ sabbaṃ pahāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutam brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā

agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Atha kho bho te cha khattiyā ekamantaṃ apakkamma evaṃ samacintesuṃ “ime kho brāhmaṇā nāma itthiluddhā, yaṃnūna mayā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ itthiṃhi sikkheyyāma”ti. Te Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ upasaṅkamtivā evamāhaṃsu “saṃvijjanti kho bho imesu sattu sattu rajjesu pahūtā itthiyo, tato bhoto yāvatikāhi attho, tāvatikā ānīyatan”ti. Alaṃ bho mamapimā¹ cattārīsā bhariyā sādisiyo, tāpāhaṃ sabbā pahāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti.

323. Sace bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Sace jahatha kāmāni, yattha satto puthujjano.

Ārambhavho daḥhā hotha, khantībalasamāhitā.

Esa maggo ujumaggo, esa maggo anuttaro.

Saddhammo sabbhi rakkhito, brahmalokūpapattiyāti.

Tena hi bhavaṃ Govindo satta vassāni āgametu, sattannaṃ vassānaṃ accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho satta vassāni, nāhaṃ sakkomi bhavante satta vassāni āgametuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamaṇīyo samparāyo, mantāyaṃ² boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo chabbassāni āgametu -pa- pañca vassāni āgametu. Cattāri vassāni āgametu. Tīṇi vassāni āgametu. Dve vassāni āgametu. Ekaṃ

1. Mamapitā(Ka), mamapi (Sī)

2. Mantāya (bahūsu)

vassaṃ āgāmetu, ekassa vassassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho ekaṃ vassaṃ, nāhaṃ sakkomi bhavante ekaṃ vassaṃ āgāmetuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamaṇīyo samparāyo, mantāyaṃ boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo satta māsāni āgāmetu, sattannaṃ māsānaṃ accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho satta māsāni, nāhaṃ sakkomi bhavante satta māsāni āgāmetuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamaṇīyo samparāyo, mantāyaṃ boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo cha māsāni āgāmetu -pa- pañca māsāni āgāmetu. Cattāri māsāni āgāmetu. Tīṇi māsāni āgāmetu. Dve māsāni āgāmetu. Ekaṃ māsāni āgāmetu. Addhamāsāni āgāmetu, addhamāsassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho addhamāso, nāhaṃ sakkomi bhavante addhamāsāni āgāmetuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamaṇīyo samparāyo, mantāyaṃ boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo sattāhaṃ āgāmetu yāva mayaṃ sake puttabhātarō rajjena¹ anusāsissāma,

1. Rajje (Syā)

sattāhassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti. Na ciraṃ kho bho sattāhaṃ, āgammessāmahaṃ bhavante sattāhanti.

Brāhmaṇamahāsālādīnaṃāmantanā

324. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni etadavoca “aññaṃ dāni bhavanto ācariyaṃ pariyesantu, yo bhavantaṇaṃ mante vācessati. Icchāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ pabbajituṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ”ti. Mā bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbaji. Pabbajjā bho appesakkhā ca appalābhā ca, brahmaññaṃ mahesakkhañca mahālābhāñcāti. Mā bhavanto evaṃ avacuttha “pabbajjā appesakkhā ca appalābhā ca, brahmaññaṃ mahesakkhañca mahālābhāñcā”ti. Ko nu kho bho aññaṃtra mayā mahesakkhataro vā mahālābhataro vā. Ahaṃ hi bho etarahi rājāva raññaṃ brahmāva brāhmaṇānaṃ¹ devatāva gahapatikānaṃ. Tamahaṃ sabbaṃ paḥāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Sace bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Bharyānaṃāmantanā

325. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena cattārīsā bhariyā sādisiyo tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā cattārīsā bhariyā sādisiyo etadavoca “yā bhotīnaṃ icchati, sakāni vā ñātikulāni gacchatu aññaṃ vā bhattāraṃ pariyesatu. Icchāmahaṃ bhotī

1. Brahmānaṃ (Sī, I, Ka)

agāasmā anagāriyaṃ pabbajituṃ. Yathā kho pana me sutam brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāram ajjhāvasatā. Pabbajissāmaṃ bhoti agāasmā anagāriyaṃ”ti. Tvaññeva no ñāti ñātikāmānaṃ, tvaṃ pana bhaddā bhaddukāmānaṃ. Sace bhavaṃ Govindo agāasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agāasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Mahāgovindapabbajjā

326. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tassa sattāhassa accayena kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agāasmā anagāriyaṃ pabbaji. Pabbajitaṃ pana Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ satta ca rājāno khattiyā muddhāvasittā satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni cattārīsā ca bhariyā sādisiyo anekāni ca khattiyasahassāni anekāni ca brāhmaṇasahassāni anekāni ca gahapatihassāni anekehi ca itthāgārehi itthiyo kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ agāasmā anagāriyaṃ pabbajitaṃ anupabbajimsu. Tāya sudam bho parisāya parivuto Mahāgovindo brāhmaṇo gāmanigamarājadhānīsu cārikaṃ carati. Yaṃ kho pana bho tena samayena Mahāgovindo brāhmaṇo gāmaṃ vā nigamaṃ vā upasaṅkamati. Tattha rājāva hoti raññaṃ brahmāva brāhmaṇānaṃ devatāva gahapatikānaṃ. Tena kho pana samayena manussā khipanti vā upakkhalanti vā. Te evamāhaṃsu “namatthu Mahāgovindassa brāhmaṇassa, namatthu satta purohitassā”ti.

327. Mahāgovindo bho brāhmaṇo mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharivā vihāsi. Tathā dutiyaṃ. Tathā tatiyaṃ. Tathā catutthaṃ. Iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokaṃ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharivā vihāsi. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā -pa- abyāpajjena pharivā vihāsi. Sāvakānaṃ ca brahmalokasahabyatāya maggaṃ desesi.

328. Ye kho pana bho tena samayena Mahāgovindassa brāhmaṇassa sāvakā sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānimsu. Te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ brahmalokaṃ upapajjimsu. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānimsu. Te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā appekacce Paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Nimmānaratīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Tusitānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Yāmānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Tāvatisānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Ye sabbanihīnaṃ kāyaṃ paripūresuṃ, te gandhabbakāyaṃ paripūresuṃ. Iti kho bho¹ sabbesaṃyeva tesāṃ kulaputtānaṃ amoghā pabbajjā ahoṣi avañjhā saphalā sa-udrayāti.

329. Saratī taṃ Bhagavatī. Sarāmaḥaṃ Pañcasikha. Ahaṃ tena samayena Mahāgovindo brāhmaṇo ahoṣim. Ahaṃ tesāṃ sāvakānaṃ brahmalokasaḥabyatāya maggaṃ desesiṃ. Taṃ kho pana me Pañcasikha brahmacariyaṃ na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṃvattati yāvadeva brahmalokūpapattiyā.

Idaṃ kho pana me Pañcasikha brahmacariyaṃ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati. Katamañca taṃ Pañcasikha brahmacariyaṃ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṃ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhī. Idaṃ kho taṃ Pañcasikha brahmacariyaṃ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati.

330. Ye kho pana me Pañcasikha sāvakā sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Te āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭhevadhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Te pañcannaṃ orambhāgiyaṇaṃ saṃyojanānaṃ

1. Pana (Syā, Ka)

parikkhayā opapātikā honti tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Appekacce tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino honti sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti¹. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Appekacce tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā honti avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā. Iti kho Pañcasikha sabbesaṃyeva imesaṃ kulaputtānaṃ amoghā pabbajjā² avañjhā saphalā sa-udrayāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano Pañcasikho gandhabbaputto Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tatthevantaradhāyīti.

Mahāgovindasuttaṃ niṭṭhitaṃ chaṭṭhaṃ.

1. Karonti (Sī, I)

2. Pabbajjā ahosi (Ka)

7. Mahāsamayasutta

331. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṃ Mahāvane mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi sabbeheva arahantehi, dasahi ca lokadhātūhi devatā yebhuyyena sannipatitā honti Bhagavantāṃ dassanāya bhikkhusaṅghaṅca. Atha kho catunnaṃ Suddhāvāsakāyikānaṃ devatānaṃ¹ etadahosi “ayaṃ kho Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṃ Mahāvane mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi sabbeheva arahantehi, dasahi ca lokadhātūhi devatā yebhuyyena sannipatitā honti Bhagavantāṃ dassanāya bhikkhusaṅghaṅca. Yaṃnūna mayampi yena Bhagavā tenupasaṅkameyyāma, upasaṅkamtivā Bhagavato santike paccekaṃ gāthaṃ² bhāseyyāma”ti.

332. Atha kho tā devatā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya. Evameva suddhāvāsesu devesu antarahitā Bhagavato purato pāturaheṣuṃ. Atha kho tā devatā Bhagavantāṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Ekamantaṃ ṭhitā kho ekā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Mahāsamayo pavanasmim, devakāyā samāgatā.

Āgatamha imaṃ dhammasamayaṃ, dakkhitāye aparājitasamghan”ti.

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Tatra bhikkhavo samādahaṃsu, cittamattano ujukaṃ akaṃsu³.

Sārathīva nettāni gahetvā, indriyāni rakkhanti paṇḍitā”ti.

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Chetvā khīlaṃ chetvā palighaṃ, indakhīlaṃ ūhacca⁴ manejā.

Te caranti suddhā vimalā, cakkhumatā sudantā susunāgā”ti.

1. Devānaṃ (Sī, Syā, I)

2. Paccekagāthaṃ (Sī, Syā, I), paccekagāthā (Ka-Sī)

3. Ujuka makāṃsu (Sī, Syā, I)

4. Uhacca (Ka)

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Yekeci Buddhāṃ saraṇaṃ gatāse, na te gamissanti apāyabhūmiṃ.
Pahāya mānusaṃ dehaṃ, devakāyaṃ paripūressanti”ti.

Devatāsannipāta

333. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “yebhuyyena bhikkhave dasasu lokadhātūsu devatā sannipatitā (honti)¹ Tathāgataṃ dassanāya bhikkhusaṅghaṅca. Yepi te bhikkhave ahesuṃ atītamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā. Tesampi Bhagavantānaṃ etaṃparamāyeva² devatā sannipatitā ahesuṃ seyyathāpi mayhaṃ etarahi. Yepi te bhikkhave bhavissanti anāgatamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṃ etaṃparamāyeva devatā sannipatitā bhavissanti seyyathāpi mayhaṃ etarahi. Ācikkhissāmi bhikkhave devakāyānaṃ nāmāni, kittayissāmi bhikkhave devakāyānaṃ nāmāni, desessāmi bhikkhave devakāyānaṃ nāmāni, taṃ suṇātha sādhukaṃ manasikarotha bhāsissāmī”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosū.

334. Bhagavā etadavoca—

Silokamanukassāmi, yattha bhummā tadassitā.

Ye sitā girigabbharaṃ, pahitattā samāhitā.

Puthūsīhāva sallīnā, lomahaṃsābhisambhuno.

Odātamanasā suddhā, vip̐pasannamanāvilā³.

Bhiyyo pañcasate ñatvā, vane Kāpilavatthave.

Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.

Devakāyā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.

Te ca ātappamakarūṃ, sutvā Buddhassa sāsanaṃ.

Tesaṃ pāturahu ñāṇaṃ, amanussānadassanaṃ.

Appeke satamaddakkhūṃ, sahasaṃ atha sattariṃ.

1. () Sī-I-pothakesu natthi.

2. Etaparamāyeva (Sī, Syā, I)

3. Vip̐pasannāmanāvilā (I, Ka)

Sataṃ eke sahaṣṣānaṃ, amanussānamaddasūṃ.
 Appekenantamaddakkhūṃ, disā sabbā phuṭā ahūṃ.
 Tañca sabbaṃ abhiññāya, vavatthitvāna¹ cakkhumā.
 Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.
 Devakāyā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
 Ye vohaṃ kittayissāmi, girāhi anupubbaso.

335. Sattasahassā te yakkhā, bhumṃ Kāpilavatthavā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Chasahassā Hemavatā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto², vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Sātāgirā tisahassā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Iccete soḷasasahassā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Vessāmittā pañcasatā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Kumbhīro Rājagahiko, Vepullassa nivesanaṃ.
 Bhiyyo naṃ satahassaṃ, yakkhānaṃ payirupāsati.
 Kumbhīro Rājagahiko, sopāgā samitiṃ vanāṃ.

336. Purimañca disaṃ rājā, Dhatarattho pasāsati.
 Gandhabbānaṃ adhipati, mahārājā yasassiso.

1. Vavakkhitvāna (Sī, Syā, I), avekkhitvāna (Tīkā)

2. Jutimanto (Sī, I)

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Dakkhiṇaṅca disaṃ rājā, Virūḷho taṃ pasāsati¹.
 Kumbhaṇḍānaṃ adhipati, mahārājā yasassiso.
 Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Pacchimaṅca disaṃ rājā, virūpakkho pasāsati.
 Nāgānaṅca adhipati, mahārājā yasassiso.
 Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Uttaraṅca disaṃ rājā, Kuvero taṃ pasāsati.
 Yakkhānaṅca adhipati, mahārājā yasassiso.
 Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Purimaṃ disaṃ Dhataratṭho, dakkhiṇena Virūḷhako.
 Pacchimena Virūpakkho, Kuvero uttaraṃ disaṃ.
 Cattāro te mahārājā, samantā caturo disā.
 Daddallamānā² aṭṭhaṃsu, vane Kāpilavatthave.
 337. Tesaṃ māyāvino dāsā, āgum³ vañcanikā saṭhā.
 Māyā Kuṭeṇḍu Viṭeṇḍu⁴, Viṭucca⁵ Viṭuṭo saha.
 Candano Kāmaseṭṭho ca, Kinnighaṇḍu⁶ Nighaṇḍu ca.
 Panādo Opamañño ca, devasūto ca Mātali.

1. Tappasāsati (Syā)

3. Āgū (Syā), āgu (Sī, I) evamuparipi.

5. Viṭū ca (Syā)

2. Daddaḷhamānā (Ka)

4. Veṭeṇḍu (Sī, Syā, I)

6. Kinnughāṇḍu (Sī, Syā, I)

Cittaseno ca gandhabbo, Naḷorājā Janesabho¹.
 Āgā Pañcasikho ceva, Timbarū Sūriyavacchasā².

Ete caññe ca rājāno, Gandhabbā saha rājubhi.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.

338. Athāguṃ Nāgasā Nāgā, Vesālā sahatacchakā.
 Kampalassatarā āguṃ, Pāyāgā saha nātibhi.

Yāmunā Dhataratthā ca, āgū nāgā yasassino.
 Erāvaṇo mahānāgo, sopāgā samitiṃ vanāṃ.

Ye nāgarāje sahasā haranti, dibbā dijā pakkhi visuddhacakkhū.
 Vehāyasā³ te vanamajjhapatā, Citrā supaṇṇā iti tesa nāmaṃ.

Abhayaṃ tadā nāgarājānamāsi,
 Supaṇṇato khemamakāsi Buddho.
 Saṅhāhi vācāhi upavhayantā,
 Nāgā supaṇṇā saraṇamakāmsu Buddham.

339. Jitā vajirahatthena, samuddaṃ asurāsītā.
 Bhātaro Vāsavassete, iddhimanto yasassino.

Kālakañcā mahābhismā⁴, asurā dānaveghasā.
 Vepacitti Sucitti ca, Pahārādo namucī saha.

Satañca baliputtānaṃ, sabbe Verocanāmakā.
 Sannayhitvā balisenāṃ⁵, Rāhubhaddamupāgamuṃ.
 Samayo dāni bhaddante, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.

340. Āpo ca devā pathavī, tejo vāyo tadāgamuṃ.
 Varuṇā Vāraṇā⁶ devā, Somo ca yāsasā saha.

Mettā karuṇā kāyikā, āguṃ devā yasassino.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

1. Janosabho (Syā)

4. Kālakañjā mahābhimsā (Sī, I)

2. Suriyavaccasā (Sī, I)

5. Balisenāṃ (Syā)

3. Vehāsayā (Sī, I)

6. Vāruṇā (Syā)

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Veṇḍudevā Sahali ca¹, Asamā ca duve Yamā.
 Candassūpanisā devā, candamāguṃ purakkhatvā.
 Sūriyassūpanisā² devā, sūriyamāguṃ purakkhatvā.
 Nakkhattāni purakkhatvā, āguṃ mandavalāhakā.
 Vasūnaṃ Vāsavo seṭṭho, sakkopāgā Purindado.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Athāguṃ Sahabhū devā, jalamaggi sikhāriva.
 Ariṭṭhakā ca Rojā ca, umāpupphanibhāsino.
 Varuṇā Sahadhammā ca, Accutā ca Anejakā.
 Sūleyyarucirā āguṃ, āguṃ Vāsavanesino.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Samānā mahāsamanā, mānusa mānussuttamā.
 Khiddāpadosikā āguṃ, āguṃ manopadosikā.
 Athāguṃ harayo devā, ye ca lohitavāsino.
 Pāragā mahāpāragā, āguṃ devā yasassino.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Sukkā Karambhā³ Aruṇā, āguṃ Veghanasā saha.
 Odātagayhā pāmokkhā, āguṃ devā vicakkhaṇā.

1. Veṇḍhūca devā sahalīca (Sī, I)

2. Suriyassūpanisā (Sī, Syā, I)

3. Karumhā (Sī, Syā, I)

Sadāmattā Hāragajā, missakā ca yasassino.

Thanayaṃ āga Pajjunno, yo disā abhivassati.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.

Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.

Khemiyā Tusitā Yāmā, Kaṭṭhakā ca yasassino.

Lambītakā Lāmasettā, jotināmā ca āsavā.

Nimmānaratino āguṃ, athāguṃ paranimmitā.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.

Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.

Saṭṭhete devanikāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Nāmanvayena āgacchuṃ¹, ye caññe sadisā saha.

Pavutṭhajātikhilāṃ², oghatiṇṇamanāsavaṃ.

Dakkhemoghataṃ nāgaṃ, candaṃva asitātigaṃ.

341. Subrahmā Paramatto ca³, puttā iddhimato saha.

Sanaṅkumāro Tisso ca, sopāga samitiṃ vanāṃ.

Sahassaṃ brahmalokānaṃ, mahābrahmābhitiṭṭhati.

Upapanno jutimanto, bhismākāyo yasassiso.

Dasetta issarā āguṃ, paccekavasavattino.

Tesaṅca majjhato āga, Hārīto parivārīto.

342. Te ca sabbe abhikkante, sa-inde⁴ deve sabrahmake.

Mārasenā abhikkāmi, passa kaṇhassa mandiyaṃ.

Etha gaṇhatha bandhatha, rāgena baddhamatthu vo.

Samantā parivāretha, mā vo muñcitta koci naṃ.

1. Āgañchuṃ (Sī, Syā, I)

3. Paramatto ca (Ka)

2. Pavutṭhajātīṃ akhilaṃ (Sī, I)

4. Sinda (Syā)

Iti tattha mahāseno, kaṇho senaṃ apesayi.
 Pāṇinā talamāhacca, saraṃ katvāna bheravaṃ.
 Yathā pāvussako megho, thanayanto savijjuko.
 Tadā so paccudāvatti, saṅkuddho asayaṃvase¹.

343. Añca sabbaṃ abhiññāya, vavatthivāna cakkhumā.
 Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.
 Mārasenā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
 Te ca ātappamakarūṃ, sutvā Buddhassa sāsanaṃ.
 Vītarāgehi pakkāmuṃ, nesaṃ lomāpi iñjayuṃ.
 Sabbe vijitasāṅgāmā, bhayātītā yasassino.
 Modanti saha bhūtehi, sāvakā te janesutāti.

Mahāsamayasuttaṃ niṭṭhitaṃ sattamaṃ.

8. Sakkapañhasutta

344. Evañ me sutam—ekam samayam Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vedyake pabbate Indasālaguhāyam. Tena kho pana samayena Sakkassa Devānamindassa ussukkam udapādi Bhagavantam dassanāya. Atha kho Sakkassa Devānamindassa etadahosi “kham nu kho Bhagavā etarahi viharati Araham Sammāsambuddho”ti. Addasā kho Sakko Devānamindo Bhagavantam Magadhesu viharantam pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vedyake pabbate Indasālaguhāyam, disvāna deve Tāvatiṃse āmantesi “ayam mārisā Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vedyake pabbate Indasālaguhāyam. Yadi pana mārisā mayam tam Bhagavantam dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantam Sammāsambuddhan”ti. “Evañ bhaddantavā”ti kho devā Tāvatiṃsā Sakkassa Devānamindassa paccassosum.

345. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikham gandhabbadevaputtam¹ āmantesi “ayam tāta Pañcasikha Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vedyake pabbate Indasālaguhāyam. Yadi pana tāta Pañcasikha mayam tam Bhagavantam dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantam Sammāsambuddhan”ti. “Evañ bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Beluvapaṇḍuvīnam ādāya Sakkassa Devānamindassa anucariyam upāgami.

346. Atha kho Sakko Devānamindo devehi Tāvatiṃsehi parivuto Pañcasikhena gandhabbadevaputtana purakkhato seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāham pasāreyya pasāritaṃ vā bāham samiñjeyya, evameva devesu Tāvatiṃsesu antarahito Magadhesu pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vedyake pabbate paccuṭṭhāsi. Tena kho pana samayena Vedyako

1. Gandhabbaputtam (Syā)

pabbato atiriva obhāsajāto hoti Ambasaṇḍā ca brāhmaṇagāmo yathā taṃ devānaṃ devānubhāvena. Apissudaṃ parito gāmesu manussā evamāhaṃsu “ādittassu nāmajja Vedyako pabbato. Jhāyatisu¹ nāmajja Vedyako pabbato. Jalatisu² nāmajja Vedyako pabbato. Kimsunāmajja Vedyako pabbato atiriva obhāsajāto Ambasaṇḍā ca brāhmaṇagāmo”ti. Samviggā lomahaṭṭhajātā ahesuṃ.

347. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṃ gandhabbadevaputtaṃ āmantesi “durupasaṅkamā kho tāta Pañcasikha Tathāgatā mādisena, jhāyī jhānaratā, tadantaraṃ³ paṭisallīnā. Yadi pana tvaṃ tāta Pañcasikha Bhagavantaṃ paṭhamaṃ pasādeyyāsi, tayā tāta paṭhamaṃ pasāditaṃ pacchā mayāṃ taṃ Bhagavantaṃ dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ”ti. “Evaṃ bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Beluvapaṇḍuvīṇaṃ ādāya yena Indasālaguhā tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā “ettāvataṃ me Bhagavā neva atidūre bhavissati nāccāsanne, saddaṅca me sossatī”ti ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Pañcasikhagītagāthā

348. Ekamantaṃ ṭhito kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Beluvapaṇḍuvīṇaṃ⁴ assāvesi, imā ca gāthā abhāsi Buddhūpasañhitā dhammūpasañhitā saṅghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā.

“Vande te pitaraṃ Bhadde, Timbaraṃ Sūriyavacchase.

Yena jātāsi kalyāṇī, ānandajanaṇī mama.

Vātova sedataṃ kanto, pāṇīyaṃva pipāsato.

Angīrasi piyāmesi, dhammo arahatāṃmiva.

Āturasseva bhesajjaṃ, bhojanaṃva jighacchato.

Parinibbāpaya maṃ Bhadde, jalantamiva vāriṇā.

1. Jhāyatassu (Syā), pajjhāritassu (Sī, I)

2. Jalatassu (Syā), jalitassu (Sī, I)

3. Tadanantaraṃ (Sī, Syā, I, Ka)

4. Veḷuvapaṇḍuvīṇaṃ ādāya (Syā)

Sītodakaṃ pokkharāṇiṃ, yuttaṃ kiñjakkhareṇunā.

Nāgo ghammābhitattova, ogāhe te thanūdaraṃ.

Accaṅkusova nāgova, jitaṃ me tuttatomaraṃ.

Kāraṇaṃ nappajānāmi, sammatto lakkhaṇūruyā.

Tayi gedhitacittosmi, cittaṃ vipariṇāmitaṃ.

Paṭigantuṃ na sakkomi, vaṅkaghastova ambujo.

Vāmūru saja maṃ Bhadde, saja maṃ mandalocane.

Palissaja maṃ kalyāṇi, etaṃ me abhipatthitaṃ.

Appako vata me santo, kāmo vellitakesiyā.

Anekabhāvo samuppādi, arahanteva dakkhiṇā.

Yaṃ me atthi kataṃ puññaṃ, arahantesu tādisu.

Taṃ me sabbaṅgakalyāṇi, tayā saddhiṃ vipaccataṃ.

Yaṃ me atthi kataṃ puññaṃ, asmiṃ pathavimaṇḍale.

Taṃ me sabbaṅgakalyāṇi, tayā saddhiṃ vipaccataṃ.

Sakyaputtova jhānena, ekodi nipako sato.

Amataṃ muni jigīsāno¹, tamahaṃ Sūriyavacchase.

Yathāpi muni nandeyya, patvā sambodhimuttamaṃ.

Evam nandeyyaṃ kalyāṇi, missībhāvaṃ gato tayā.

Sakko ce me varaṃ dajjā, Tāvatiṃsānamissaro.

Tāhaṃ Bhadde vareyyāhe, evaṃ kāmo daḷho mama.

Sālaṃva na ciraṃ phullaṃ, pitaraṃ te sumedhase.

Vandamāno namassāmi, yassāsetādisī pajā”ti.

349. Evaṃ vutte Bhagavā Pañcasikhaṃ gandhabbadevaputtaṃ etadavoca “saṃsandati kho te Pañcasikha tantissaro gītassarena, gītassaro ca tantissarena, na ca pana² te Pañcasikha tantissaro gītassaraṃ ativattati, gītassaro ca tantissaraṃ. Kadā saṃyūḷhā pana te Pañcasikha imā gāthā Buddhūpasañhitā

1. Jigīmsāno (Sī, Syā, I)

2. Neva pana (Syā)

dhammūpasañhitā saṅghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā”ti.
 Ekamidam bhante samayaṃ Bhagavā Uruvelāyaṃ viharati najjā
 Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Tena kho
 panāham bhante samayena Bhaddā nāma Sūriyavacchasā Timbaruno
 gandhabbaraṇṇo dhītā, tamabhikaṅkhāmi. Sā kho pana bhante bhaginī
 parakāminī hoti, Sikhaṇḍī nāma Mātalissa saṅgāhakassa putto,
 tamabhikaṅkhati. Yato kho aham bhante tam bhaginim nālattham kenaci
 pariyāyena. Athāham Beluvapaṇḍuvīṇam ādāya yena Timbaruno
 gandhabbaraṇṇo nivesanam tenupasaṅkamim, upasaṅkamitvā
 Beluvapaṇḍuvīṇam assāvesim, imā ca gāthā abhāsim Buddhūpasañhitā
 dhammūpasañhitā saṅghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā.

“Vande te pitaram Bhadde, Timbarum Sūriyavacchase.

Yena jātāsi kalyāṇī, ānandajananī mama -pa-.

Sālamva na ciram phullam, pitaram te sumedhase.

Vandamāno namassāmi, yassāsetādisī pajā”ti.

Evam vutte bhante Bhaddā Sūriyavacchasā mam etadavoca “na kho me
 mārisa so Bhagavā sammukhā diṭṭho. Api ca sutoyeva me so Bhagavā
 devānam Tāvatiṃsānam Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ upanaccantiyā. Yato kho
 tvaṃ mārisa tam Bhagavantam kittesi, hotu no ajja samāgamo”ti. Soyeva no
 bhante tassā bhaginiyā saddhim samāgamo ahoṣi. Na ca dāni tato pacchāti.

Sakkūpasaṅkama

350. Atha kho Sakkassa Devānamindassa etadahosi “paṭisammodati
 Pañcasikho gandhabbadevaputto Bhagavatā, Bhagavā ca Pañcasikhenā”ti.
 Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikham gandhabbadevaputtam āmantesi
 “abhivādehi me tvaṃ tāta Pañcasikha Bhagavantam ‘sakko bhante
 Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī’ti”. “Evam
 bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa
 Devānamindassa paṭissutvā Bhagavantam abhivādeti “sakko bhante
 devānmindo sāmacco saparijano

Bhagavato pāde sirasā vandatī”ti. Evaṃ sukhī hotu Pañcasikha Sakko Devānamindo sāmacco saparijano, sukhakāmā hi devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye caññe santi puthukāyāti.

351. Evañca pana Tathāgatā evarūpe mahesakkhe yakkhe abhivadanti. Abhivadito Sakko Devānamindo Bhagavato Indasālaguham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhāsi. Devāpi Tāvatiṃsā Indasālaguham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhamso. Pañcasikhopi gandhabbadevaputto Indasālaguham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhāsi.

Tena kho pana samayena Indasālaguhā visamā santī samā samapādi, sambādhā santī urundā¹ samapādi, andhakāro guhāyam antaradhāyi, āloko udapādi. Yathā taṃ devānam devānubhāvena.

352. Atha kho Bhagavā Sakkam Devānamindam etadavoca “acchariyamidam āyasmato Kosiyassa, abbhutamidam āyasmato Kosiyassa tāva bahukiccassa bahukaraṇīyassa yadidam idhāgamanan”ti. Cirapaṭikāham bhante Bhagavantam dassanāya upasaṅkamtukāmo, api ca devānam Tāvatiṃsānam kehici kehici² kiccakaraṇīyehi byāvaṇo, evāham nāsakkhim Bhagavantam dassanāya upasaṅkamtum. Ekamidam bhante samayam Bhagavā Sāvattiyam viharati Salaḷāgārake. Atha khvāham bhante Sāvattim agamāsim Bhagavantam dassanāya. Tena kho pana bhante samayena Bhagavā aññatarena samādhinā nisinno hoti. Bhūjati ca³ nāma Vessavaṇassa mahārājassa paricārikā Bhagavantam paccupaṭṭhitā hoti, pañjalikā namassamānā tiṭṭhati. Atha khvāham bhante bhūjatim etadavocam “abhivādehi me tvaṃ bhagini Bhagavantam ‘sakko bhante Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī’ti”. Evaṃ vutte bhante sā bhūjati maṃ etadavoca “akālo kho mārisa Bhagavantam dassanāya, paṭisallīno Bhagavā”ti. Tena hi bhagini yadā Bhagavā tamhā samādhimhā vuṭṭhito hoti. Atha mama vacanena Bhagavantam abhivādehi “sakko bhante

1. Uruddā (Ka)

2. Kehici (Syā)

3. Bhuñjati ca (Sī, I), bhujagī (Syā)

Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī”ti. Kacci me sā bhante bhaginī Bhagavantam abhivādesi. Sarati Bhagavā tassā bhaginiyā vacananti. Abhivādesi mam sā Devānaminda bhaginī, sarāmaham tassā bhaginiyā vacanam. Apicāham āyasmato nemisaddena¹ tamhā samādhimhā vuṭṭhitoti. Ye te bhante devā amhehi paṭhamataram Tāvatiṃsakāyaṃ upapannā, tesam me sammukhā sutam sammukhā paṭiggahitam “yadā Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā, dībbā kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti. Tam me idam bhante sakkhidiṭṭham, yato Tathāgato loke uppanno Arahantam Sammāsambuddho, dībbā kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyāti.

Gopakavatthu

353. Idheva bhante Kapilavatthusmiṃ Gopikā nāma Sakyadhītā ahoṣi Buddhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārinī, sā itthittam² virājetvā purisattam³ bhāvetvā kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatim saggaṃ lokam upapannā, devānam Tāvatiṃsānam saḥabyatam amhākam puttattam ajjhupagatā. Tatrapi nam evam jānanti “Gopako devaputto Gopako devaputto”ti. Aññepi bhante tayo bhikkhū Bhagavati brahmacariyam caritvā hīnam gandhabbakāyam upapannā. Te pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricārayamānā amhākam upaṭṭhānam āgacchanti amhākam pāricariyam. Te amhākam upaṭṭhānam āgate amhākam pāricariyam Gopako devaputto paṭicodesi “kutomukhā nāma tumhe mārisā tassa Bhagavato dhammam assuttha⁴. Aham hi nāma itthikā samānā Buddhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārinī itthittam virājetvā purisattam bhāvetvā kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatim saggaṃ lokam upapannā, devānam Tāvatiṃsānam saḥabyatam Sakkassa Devānamindassa puttattam ajjhupagatā. Idhāpi mam evam jānanti ‘gopako devaputto Gopako devaputto’ti. Tumhe pana mārisā Bhagavati brahmacariyam caritvā hīnam gandhabbakāyam upapannā. Duddiṭṭharūpaṃ vata bho addasāma, ye mayam

1. Cakkanemisaddena (Syā)

3. Purisacittam (Syā)

2. Itthittam (Syā)

4. Āyuhittha (Syā)

addasāma sahadhammike hīnaṃ gandhabbakāyaṃ upapanne”ti. Tesāṃ bhante Gopakena devaputtena paṭicoditānaṃ dve devā diṭṭhevadhamme satim paṭilabhimsu kāyaṃ Brahmapurōhitāṃ, eko pana devo kāme ajjhāvasi.

354. Upāsikā cakkhumato ahoṣim,
 Nāmampi mayhaṃ ahu “Gopikā”ti.
 Buddhē ca dhamme ca abhippasannā,
 Saṃghaṅcupaṭṭhāsim pasannacittā.
 Tasseva Buddhassa sudhammatāya,
 Sakkassa puttomhi mahānubhāvo.
 Mahājutiko tidivūpapanno,
 Jānanti maṃ idhāpi “Gopako”ti.
 Athaddasaṃ bhikkhavo diṭṭhapubbe,
 Gandhabbakāyūpagate vasīne.
 Imehi te Gotamasāvakaṣe,
 Ye ca mayaṃ pubbe manussabhūtā.
 Annena pānena upaṭṭhahimhā,
 Pādūpasaṅgayha sake nivesane.
 Kutomukhā nāma ime bhavanto,
 Buddhassa dhammāni paṭiggahesum¹.
 Paccattaṃ veditabbo hi dhammo,
 Sudesito cakkhumatānubuddho.
 Ahaṃ hi tumheva upāsamāno,
 Sutvāna ariyāna subhāsītāni.
 Sakkassa puttomhi mahānubhāvo,
 Mahājutiko tidivūpapanno.
 Tumhe pana seṭṭhamupāsamānā,
 Anuttaraṃ brahmacariyaṃ caritvā.

1. Buddhassa dhammāṃ na paṭiggahesum (Syā)

Hīnaṃ kāyaṃ upapannā bhavanto,
 Anānulomā bhavatūpapatti.
 Duddiṭṭharūpaṃ vata addasāma,
 Sahadhammike hīnakāyūpapanne.

Gandhabbakāyūpagatā bhavanto,
 Devānamāgacchatha pāricariyaṃ.
 Agāre vasato mayhaṃ,
 Imaṃ passa visesataṃ.

Itthī hutvā svajja pumomhi devo,
 Dibbehi kāmehi samaṅgibhūto.
 Te coditā Gotamasāvakena,
 Saṃvegamāpādu samecca Gopakaṃ.

Handa viyāyāma¹ byāyāma²,
 Mā no mayaṃ parapessā ahumhā.
 Tesāṃ duve vīriyamārabhiṃsu,
 Anussaraṃ Gotamasāsanāni.

Idheva cittāni virājayitvā,
 Kāmesu ādīnavamaddasaṃsu.
 Te kāmasaṃyojanabandhanāni,
 Pāpimayogāni duraccayāni.

Nāgova sannāni guṇāni³ chetvā,
 Deve Tāvatiṃse atikkamiṃsu.
 Sa-indā devā sapajāpatikā,
 Sabbe sudhammāya sabhāyupaviṭṭhā.

Tesaṃ nisinnānaṃ abhikkamiṃsu,
 Virā virāgā virajaṃ karontā.
 Te disvā saṃvegamakāsi Vāsavo,
 Devābhibhū devagaṇassa majjhe.

1. Vigāyāma (Syā), vitāyāma (I)

2. Viyāyamāma (Sī, I)

3. Sandānaguṇāni (Sī, I), santāni guṇāni (Syā)

Imehi te hīnakāyūpapannā,
 Deve Tāvatiṃse abhikkamanti.
 Saṃvegajātassa vaco nisamma,
 So Gopako Vāsavamajjhabhāsi.

Buddho janindatthi manussaloke,
 Kāmābhibhū Sakyamunīti ñāyati.
 Tasseva te puttā satiyā vihīnā,
 Coditā mayā te satimajjhalatthum.

Tiṇṇaṃ tesaṃ āvasinettha¹ eko,
 Gandhabbakāyūpagato vasīno.
 Dve ca sambodhipathānusārino,
 Devepi hīḷenti samāhitattā.

Etādisī dhammappakāsanettha,
 Na tattha kiṃkaṅkhati koci sāvako.
 Nitiṇṇa-oghaṃ vicikicchachinnaṃ,
 Buddhaṃ namassāma Jinaṃ janindaṃ.

Yaṃ te dhammaṃ idhaññāya,
 Visesaṃ ajjhagaṃsu² te.
 Kāyaṃ brahmapurohitaṃ,
 Dve tesaṃ visesagū.

Tassa dhammassa pattiyā,
 Āgatamhāsi mārisa.
 Katāvakāsā Bhagavatā,
 Pañhaṃ pucchemu mārisāti.

355. Atha kho Bhagavato etadahosi “dīgharattaṃ visuddho kho ayam yakkho³, yaṃ kiñci maṃ pañhaṃ pucchissati, sabbaṃ taṃ atthasañhitameva pucchissati, no anattasañhitaṃ. Yañcassāhaṃ puṭṭho byākarissāmi, taṃ khippameva ājānissatī”ti.

1. Avasinettha (I)

2. Ajjhagamamsu (Syā)

3. Sakko (Si, Syā, I)

356. Atha kho Bhagavā Sakkam Devānamindam gāthāya ajjhabhāsi—

“Puccha Vāsava mam pañham, yam kiñci manasicchasi.
Tassa tasseva pañhassa, aham antam karomi te”ti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

357. Katāvakāso Sakko Devānamindo Bhagavatā imam Bhagavantam¹
paṭhamam pañham apucchi—

“Kimsamyojanā nu kho mārīsa devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye
caññe santi puthukāyā, te ‘averā adaṇḍā asapattā abyāpajjā viharemu
averino’ti iti ca nesam hoti, atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā
sabyāpajjā viharanti saverino”ti. Ittham Sakko Devānamindo Bhagavantam
pañham² apucchi. Tassa Bhagavā pañham puṭṭho byākāsi—

“Issāmacchariyasamyojanā kho Devānaminda devā manussā asurā nāgā
gandhabbā ye caññe santi puthukāyā, te ‘averā adaṇḍā asapattā abyāpajjā
viharemu averino’ti iti ca nesam hoti, atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā
sabyāpajjā viharanti saverino”ti. Ittham Bhagavā Sakkassa Devānamindassa
pañham puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitam
abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha
kaṅkhā vigatā kathamkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇam sutvā”ti.

358. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitam abhinanditvā
anumoditvā Bhagavantam uttari³ pañham apucchi—

“Issāmacchariyam pana mārīsa kimnidānam kimsamudayam
kimjātikam kimpabhavam, kismim sati issāmacchariyam hoti, kismim asati
issāmacchariyam na hoti”ti. Issāmacchariyam kho Devānaminda
piyāppiyānidānam piyāppiyasamudayam piyāppiyajātikam
piyāppiyapbhavam, piyāppiye sati issāmacchariyam hoti, piyāppiye asati
issāmacchariyam na hotīti.

1. Devānamindo Bhagavantam imam (Sī, I)

2. Imam paṭhamam pañham (Sī, I)

3. Uttarim (Sī, Syā, I)

“Piyāppiyam̐ pana mārīsa kiṃnidānam̐ kiṃsamudayam̐ kiṃjātikam̐ kiṃpabhavam̐, kismiṃ sati piyāppiyam̐ hoti, kismiṃ asati piyāppiyam̐ na hotī”ti. Piyāppiyam̐ kho Devānaminda chandanidānam̐ chandasamudayam̐ chandajātikam̐ chandapabhavam̐, chande sati piyāppiyam̐ hoti, chande asati piyāppiyam̐ na hotīti.

“Chando pana mārīsa kiṃnidāno kiṃsamudayo kiṃjātiko kiṃpabhavo, kismiṃ sati chando hoti, kismiṃ asati chando na hotī”ti. Chando kho Devānaminda vitakkanidāno vitakkasamudayo vitakkajātiko vitakkapabhavo, vitakke sati chando hoti, vitakke asati chando na hotīti.

“Vitakko pana mārīsa kiṃnidāno kiṃsamudayo kiṃjātiko kiṃpabhavo, kismiṃ sati vitakko hoti, kismiṃ asati vitakko na hotī”ti. Vitakko kho Devānaminda papañcasaññāsaṅkhānidāno papañcasaññāsaṅkhāsamudayo papañcasaññāsaṅkhājātiko papañcasaññāsaṅkhāpabhavo, papañcasaññāsaṅkhāya sati vitakko hoti, papañcasaññāsaṅkhāya asati vitakko na hotīti.

“Katham̐ paṭipanno pana mārīsa bhikkhu papañcasaññāsaṅkhānirodhasārūppagāminim̐ paṭipadam̐ paṭipanno hotī”ti.

Vedanākammaṭṭhāna

359. Somanassaṃpāham̐¹ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Domanassaṃpāham̐ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Upekkhaṃpāham̐ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi.

360. “Somanassaṃpāham̐ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpī”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā somanassaṃ “imaṃ kho me somanassaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpaṃ somanassaṃ na sevitabbaṃ. Tattha yaṃ jaññā somanassaṃ “imaṃ kho me somanassaṃ

1. Paham̐ (Sī, I), cāham̐ (Syā, Kam̐)

sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpaṃ somanassaṃ sevitabbaṃ. Tattha yaṃ ce savitakkaṃ savicāraṃ, yaṃ ce avitakkaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre, te¹ paṇītatare. “Somanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

361. “Domanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā domanassaṃ “imaṃ kho me domanassaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpaṃ domanassaṃ na sevitabbaṃ. Tattha yaṃ jaññā domanassaṃ “imaṃ kho me domanassaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpaṃ domanassaṃ sevitabbaṃ. Tattha yaṃ ce savitakkaṃ savicāraṃ, yaṃ ce avitakkaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre, te paṇītatare. “Domanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

362. “Upekkhaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā upekkhaṃ “imaṃ kho me upekkhaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpā upekkhā na sevitabbā. Tattha yaṃ jaññā upekkhaṃ “imaṃ kho me upekkhaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpā upekkhā sevitabbā. Tattha yaṃ ce savitakkaṃ savicāraṃ, yaṃ ce avitakkaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre, te paṇītatare. “Upekkhaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

363. Evaṃ paṭipanno kho Devānaminda bhikkhu papañcasaññāsaṅkhānirodhasārūppagāminim paṭipadaṃ paṭipanno hotīti. Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato

bhāsitaṃ abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathamkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

Pātimokkhasaṃvara

364. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ uttari pañhaṃ apucchi—

“Kathaṃ paṭipanno pana mārisa bhikkhu pātimokkhasaṃvarāya paṭipanno hotī”ti. Kāyasamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Vacīsamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Pariyesanaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi.

“Kāyasamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā kāyasamācāraṃ “imaṃ kho me kāyasamācāraṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpo kāyasamācāro na sevitabbo. Tattha yaṃ jaññā kāyasamācāraṃ “imaṃ kho me kāyasamācāraṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpo kāyasamācāro sevitabbo. “Kāyasamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

“Vacīsamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā vacīsamācāraṃ “imaṃ kho me vacīsamācāraṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpo vacīsamācāro na sevitabbo. Tattha yaṃ jaññā vacīsamācāraṃ “imaṃ kho me vacīsamācāraṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpo vacīsamācāro sevitabbo. “Vacīsamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

“Pariyesanaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā pariyesanaṃ “imaṃ kho me pariyesanaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpā pariyesanā na sevitabbā. Tattha yaṃ jaññā pariyesanaṃ “imaṃ kho me pariyesanaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti. Evarūpā pariyesanā sevitabbā. “Pariyesanaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

Evam paṭipanno kho Devānaminda bhikkhu pātimokkhasaṃvarāya paṭipanno hotīti. Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathamkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

Indriyasamvara

365. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantam uttari pañhaṃ apucchi—

“Kathaṃ paṭipanno pana mārisa bhikkhu indriyasamvarāya paṭipanno hotī”ti. Cakkhaviññeyyaṃ rūpampāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Sotaviññeyyaṃ saddaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Ghānaviññeyyaṃ gandhampāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Jivhāviññeyyaṃ rasaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Kāyaviññeyyaṃ phoṭṭhabbaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Manoviññeyyaṃ dhammaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpīti.

Evam vutte Sakko Devānamindo Bhagavantam etadavoca—

“Imassa kho ahaṃ bhante Bhagavatā saṃkhittena bhāsitassa evam vitthārena atthaṃ ājānāmi. Yathārūpaṃ bhante cakkhaviññeyyaṃ rūpaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti, evarūpaṃ cakkhaviññeyyaṃ

rūpaṃ na sevitabbaṃ. Yathārūpañca kho bhante cakkhuviññeyyaṃ rūpaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti, evarūpaṃ cakkhuviññeyyaṃ rūpaṃ sevitabbaṃ. Yathārūpañca kho bhante sotaviññeyyaṃ saddaṃ sevato -pa- ghānaviññeyyaṃ gandhaṃ sevato. Jivhāviññeyyaṃ rasaṃ sevato. Kāyaviññeyyaṃ phoṭṭhabbaṃ sevato. Manoviññeyyaṃ dhammaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti, evarūpo manoviññeyyo dhammo na sevitabbo. Yathārūpañca kho bhante manoviññeyyaṃ dhammaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti, evarūpo manoviññeyyo dhammo sevitabbo.

Imassa kho me bhante Bhagavatā saṃkhittena bhāsitassa evaṃ vitthārena atthaṃ ājānato tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṃkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

366. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ uttari pañhaṃ apucchi—

“Sabbeva nu kho mārisa samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānā”ti. Na kho Devānaminda sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānāti.

“Kasmā pana mārisa na sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānā”ti. Anekadhātu nānādhātu kho Devānaminda loko. Tasmim̐ anekadhātu nānādhātusmim̐ loke yaṃ yadeva sattā dhātum̐ abhinivisanti, taṃ tadeva thāmasā parāmāsā abhinivissa voharanti “idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti. Tasmā na sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānāti.

“Sabbeva nu kho mārisa samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā”ti. Na kho Devānaminda sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānāti.

“Kasmā pana mārīsa na sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā”ti. Ye kho Devānaminda bhikkhū taṇhāsaṅkhayavimuttā, te accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā. Tasmā na sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānāti.

Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamaṇo Sako Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathāṃkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

367. Itiha Sako Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ etadavoca—

“Ejā bhante rogo, ejā gaṇḍo, ejā sallaṃ, ejā imaṃ purisaṃ parikaḍḍhati tassa tasseva bhavassa abhinibbattiyā. Tasmā ayaṃ puriso uccāvacaṃapajjati. Yesāhaṃ bhante pañhānaṃ ito bahiddhā aññesu samaṇabrāhmaṇesu okāsakammaṃpi nālatthaṃ, te me Bhagavatā byākātā. Dīgharattānusayihaṅca pana¹ me vicikicchākathāṃkathāsallaṃ, taṅca Bhagavatā abbuḷhaṃ”ti.

Abhijānāsi no tvaṃ Devānaminda ime pañhe aññe samaṇabrāhmaṇe pucchitāti. Abhijānāmaṇaṃ bhante ime pañhe aññe samaṇabrāhmaṇe pucchitāti. Yathā kathaṃ pana te Devānaminda byākāṃsu, sace te agaru bhāsassūti. Na kho me bhante garu yatthassa Bhagavā nisinno Bhagavantarūpo vāti. Tena hi Devānaminda bhāsassūti. Yesvāhaṃ² bhante maññāmi samaṇabrāhmaṇā āraññikā pantasenāsanāti. Tyāhaṃ upasaṅkamitvā ime pañhe pucchāmi, te mayā puṭṭhā na sampāyanti, asampāyantā mamaṇyeva paṭipucchanti “ko nāmo āyasmā”ti. Tesāhaṃ puṭṭho byākaromi “ahaṃ kho mārīsa Sako Devānamindo”ti. Te mamaṇyeva uttari paṭipucchanti “kiṃ panāyasmā Devānaminda³ kammaṃ katvā imaṃ ṭhānaṃ patto”ti. Tesāhaṃ yathāsutaṃ yathāpariyattaṃ dhammaṃ desemi. Te tāvatakenaeva

1. Dīgharattānupassatā, yaṅca pana (Syā), dīgharattānusayino, yaṅca pana (Sī, I)

2. Yesāhaṃ (Sī, Syā, I)

3. Devānamindo (Sī, I)

attamanā honti “sakko ca no Devānamindo diṭṭho, yañca no apucchimhā, tañca no byākāsī”ti. Te aññadatthu mamañyeva sāvakā sampajjanti, na cāhañ tesam. Ahañ kho pana bhante Bhagavato sāvako sotāpanno avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇoti.

Somanassapaṭilābhakathā

368. Abhijānāsi no tvañ Devānaminda ito pubbe evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhanti. Abhijānāmahañ bhante ito pubbe evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhanti. Yathā kathañ pana tvañ Devānaminda abhijānāsi ito pubbe evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhanti.

Bhūtapubbañ bhante devāsurasaṅgāmo samupabyūḷho¹ ahoṣi. Tasmim kho pana bhante saṅgāme devā jiniṃsu, asurā parājayiṃsu². Tassa mayhañ bhante tañ saṅgāmañ abhivijinitvā vijitasāṅgāmassa etadahosi “yā ceva dāni dibbā oḷā yā ca asurā oḷā, ubhayametañ³ devā paribhuñjissanti”ti. So kho pana me bhante vedapaṭilābho somanassapaṭilābho sadaṇḍāvacaro sasatthāvacaro na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṃvattati. Yo kho pana me ayañ bhante Bhagavato dhammañ sutvā vedapaṭilābho somanassapaṭilābho, so adaṇḍāvacaro asatthāvacaro ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattatīti.

369. Kiñ pana tvañ Devānaminda atthavaśañ sampassamāno evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhañ pavedesīti. Cha kho ahañ bhante atthavase sampassamāno evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhañ pavedemi.

Idheva tiṭṭhamānassa, devabhūtassa me sato.

Punarāyu ca me laddho, evañ jānāhi mārissa.

1. Samūpabbūḷho (Sī, I)

2. Parājimiṃsu (Sī, I)

3. Ubhayamettha (Syā)

Imaṃ kho ahaṃ bhante paṭhamaṃ atthavaśaṃ sampassamāno
evarūpaṃ vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Cutāhaṃ diviyā kāyā, āyuma hitvā amānusaṃ.
Amūlho gabbhameśāmi, yattha me ramatī mano.

Imaṃ kho ahaṃ bhante dutiyaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Svāhaṃ amūlhapañhassa¹, viharaṃ sāsane rato.
Ñāyena viharissāmi, sampajāno paṭissato.

Imaṃ kho ahaṃ bhante tatiyaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Ñāyena me carato ca, sambodhi ce bhavissati.
Aññātā viharissāmi, sveva anto bhavissati.

Imaṃ kho ahaṃ bhante catutthaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Cutāhaṃ mānusa kāyā, āyuma hitvāna mānusaṃ.
Puna devo bhavissāmi, devalokamhi uttamo.

Imaṃ kho ahaṃ bhante pañcamaṃ atthavaśaṃ sampassamāno
evarūpaṃ vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Te² paṇītatarā devā, Akaniṭṭhā yasassino.
Antime vattamānamhi, so nivāso bhavissati.

Imaṃ kho ahaṃ bhante chaṭṭhaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Ime kho ahaṃ bhante cha atthavase sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

1. Amūlhapañhassa (?)

2. Ye (?)

370. Apariyositasañkappo, vicikicchō kathamkathī.
 Vicariṃ dīghamaddhānaṃ, anvesanto Tathāgataṃ.
 Yassu maññāmi samaṇe, pavivittavihārino.
 Sambuddhā iti maññāno, gacchāmi te upāsituṃ.
 Kathaṃ ārādhanā hoti, kathaṃ hoti virādhanā.
 Iti puṭṭhā na sampāyanti¹, magge paṭipadāsu ca.
 Tyassu yadā maṃ jānanti, Sakko devānamāgato.
 Tyassu mameva pucchanti, kiṃ katvā pāpuṇī idaṃ.
 Tesāṃ yathāsutaṃ dhammaṃ, desayāmi jane sutāṃ².
 Tena attamanā honti, diṭṭho no Vāsavoti ca.
 Yadā ca Buddhamaddakkhiṃ, vicikicchāvitāraṇaṃ.
 Somhi vītabhayo ajja, Sambuddhaṃ payirupāsiya³.
 Taṇhāsallassa hantāraṃ, Buddhaṃ appaṭipuggalaṃ.
 Ahaṃ vande mahāvīraṃ, Buddhamādiccabandhunaṃ.
 Yaṃ karomasi brahmuno, samaṃ devehi mārisa.
 Tada jja tuyhaṃ kassāma⁴, handa sāmaṃ karoma te.
 Tvameva asi⁵ Sambuddho, tuvaṃ Satthā Anuttaro.
 Sadevakasmiṃ lokasmiṃ, natthi te paṭipuggaloti.

371. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṃ gandhabbaputtaṃ
 āmantesi “bahūpakāro kho mesi tvaṃ tāta Pañcasikha, yaṃ tvaṃ
 Bhagavantaṃ paṭhamaṃ pasādesi, tayā tāta paṭhamaṃ pasāditaṃ pacchā
 mayāṃ taṃ Bhagavantaṃ dassanāya upasaṅkamimhā Arahantaṃ
 Sammāsambuddhaṃ. Pettike vā ṭhāne

1. Sambhonti (Syā)

2. Jānesuta (Ka-Sī)

3. Payirupāsayaṃ (Syā, Ka)

4. Dassāma (Syā, Ka)

5. Tuvamevasi (I)

ṭhapayissāmi, gandhabbarājā bhavissasi, bhaddaṅca te Sūriyavacchasam
dammi, sā hi te abhipatthitā”ti.

Atha kho Sakko Devānamindo pāṇinā pathaviṃ parāmasitvā tikkhattum
udānaṃ udānesi “namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassā”ti.

Imasmim ca pana veyyākaraṇasmim bhaññamāne Sakkassa
Devānamindassa virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi “yaṃ kiñci
samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti, aññesaṅca asītiyā
devatāsahassānaṃ. Iti ye Sakkena Devānamindena ajjhittṭhapañhā puṭṭhā, te
Bhagavatā byākatā. Tasmā imassa veyyākaraṇassa Sakkapañhātveva
adhivacananti.

Sakkapañhasuttaṃ niṭṭhitam aṭṭhamam.

9. Mahāsatipaṭṭhānasutta

372. Evaṃ me sutam—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṃ nāma Kurūnaṃ nigamo. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “bhikkhavo”ti. “Bhaddante”ti¹ te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Uddesa

373. Ekāyano ayaṃ bhikkhave maggo sattānaṃ visuddhiyā sokaparidevānaṃ samatikkamāya dukkhadomanassānaṃ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā.

Katame cattāro. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassaṃ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassaṃ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassaṃ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassaṃ.

Uddeso niṭṭhito.

Kāyānupassanā ānāpānāpabba

374. Kathaṅca pana bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu araṇṇagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragatovā nisīdati pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum kāyaṃ pañidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā. So satova assasati, satova passasati. Dīghaṃ vā assasanto “dīghaṃ assasāmī”ti pajānāti, dīghaṃ vā passasanto “dīghaṃ passasāmī”ti pajānāti. Rassaṃ vā assasanto “rassaṃ assasāmī”ti pajānāti, rassaṃ vā passasanto “rassaṃ passasāmī”ti pajānāti. “Sabbakāyapaṭisaṃvedī assasissāmī”ti

1. Bhadanteti (Sī, Syā, I)

sikkhati, “sabbakāyapaṭisaṃvedī passasissāmī”ti sikkhati. “Passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmī”ti sikkhati, “passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmī”ti sikkhati.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho bhamakāro vā bhamakārantevāsī vā dīghaṃ vā añchanto “dīghaṃ añchāmī”ti pajānāti, rassaṃ vā añchanto “rassaṃ añchāmī”ti pajānāti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu dīghaṃ vā assasanto “dīghaṃ assasāmī”ti pajānāti, dīghaṃ vā passasanto “dīghaṃ passasāmī”ti pajānāti. Rassaṃ vā assasanto “rassaṃ assasāmī”ti pajānāti, rassaṃ vā passasanto “rassaṃ passasāmī”ti pajānāti. “Sabbakāyapaṭisaṃvedī assasissāmī”ti sikkhati, “sabbakāyapaṭisaṃvedī passasissāmī”ti sikkhati. “Passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmī”ti sikkhati, “passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmī”ti sikkhati. Iti ajjhattaṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati. “Atthi kāyo”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho¹ bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Ānāpānappabbāṃ niṭṭhitāṃ

Kāyānupassanā iriyāpathapabba

375. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu gacchanto vā “gacchāmī”ti pajānāti, ṭhito vā “ṭhitomhī”ti pajānāti, nisinno vā “nisinnomhī”ti pajānāti, sayāno vā “sayānomhī”ti pajānāti, yathā yathā vā panassa kāyo paṇihito hoti, tathā tathā naṃ pajānāti. Iti ajjhattaṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye

1. Evampi (Sī, Syā, I)

kāyānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmim viharati. “Atthi kāyo”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñaṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Iriyāpathapabbaṃ niṭṭhitam.

Kāyānupassanā sampajānapabba

376. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṅhibhāve sampajānakārī hoti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Sampajānapabbaṃ niṭṭhitam.

Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba

377. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ uddham pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantam pūram nānappakārassa asucino paccavekkhati “atthi imasmim kāye kesā lomā nakhā dantā taco, maṃsam nhāru aṭṭhi aṭṭhimiñjam vakkam, hadayaṃ yakanam kilomakam pihakam papphāsam, antam

antaguṇaṃ udariyaṃ karīsaṃ¹, pittaṃ semhaṃ pubbo lohitaṃ sedo medo, assu vasā kheḷo siṅghāṇikā lasikā, muttan”ti.

Seyyathāpi bhikkhave ubhatomukhā putoḷi² pūrā nānāvihitassa dhañṇassa. Seyyathidaṃ, sālīnaṃ vīhīnaṃ muggānaṃ māsānaṃ tilānaṃ taṇḍulānaṃ. Tameṇaṃ cakkhumā puriso muñcitvā paccavekkheyya “ime sālī ime vīhī ime muggā ime māsā ime tilā ime taṇḍulā”ti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ uddhaṃ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantānaṃ pūraṃ nānappakāraṃ asucino paccavekkhati “atthi imasmim kāye kesā lomā -pa- muttan”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Paṭikūlamanasikārapabbaṃ niṭṭhitam.

Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba

378. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ yathāṭṭhitānaṃ yathāpaṇihitānaṃ dhātuso paccavekkhati “atthi imasmim kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātu”ti.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā gāviṃ vadhitvā catumahāpathe bilaso vibhajtvā nisinno assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṃ yathāṭṭhitānaṃ yathāpaṇihitānaṃ dhātuso paccavekkhati “atthi imasmim kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātu”ti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Dhātumanasikārapabbaṃ niṭṭhitam.

1. Karīsaṃ matthaluṅgaṃ (Ka)

2. Mūtoḷī (Syā), mutoli (I)

Kāyānupassanā navasivathikapabba

379. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ ekāhamataṃ vā dvīhamataṃ vā tīhamataṃ vā uddhumātakam vinīlakam vipubbakajātam. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃ-anatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ kākehi vā khajjamānaṃ kulalehi vā khajjamānaṃ gijjhehi vā khajjamānaṃ kaṅkehi vā khajjamānaṃ sunakhehi vā khajjamānaṃ byaggehi vā khajjamānaṃ dīpihi vā khajjamānaṃ siṅgālehi vā¹ khajjamānaṃ vividhehi vā pāṇakajātehi khajjamānaṃ. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃ-anatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ aṭṭhikasaṅkhalikaṃ samaṃsalohitaṃ nhārusambandham -pa- aṭṭhikasaṅkhalikaṃ nimaṃsalohitamakkhitaṃ nhārusambandham -pa- aṭṭhikasaṅkhalikaṃ apagatamaṃsalohitaṃ nhārusambandham -pa- aṭṭhikāni apagatasambandhāni² disā vidisā vikkhittāni, aññena hatthaṭṭhikaṃ aññena pādaṭṭhikaṃ aññena goppakaṭṭhikaṃ³ aññena jaṅghaṭṭhikaṃ aññena ūruṭṭhikaṃ aññena kaṭṭhikaṃ⁴ aññena phāsukaṭṭhikaṃ aññena piṭṭhiṭṭhikaṃ aññena khandhaṭṭhikaṃ⁴ aññena gīvaṭṭhikaṃ aññena hanukaṭṭhikaṃ aññena dantaṭṭhikaṃ aññena sīsakaṭṭhikaṃ. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃ-anatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa- viharati.

1. Gijjhehi vā khajjamānaṃ, suvānehi vā khajjamānaṃ, siṅgālehi vā khajjamānaṃ (Syā, I)

2. Apagatanhārusambandhāni (Syā)

3. “Aññena goppakaṭṭhikan”ti idaṃ Sī-Syā-I-potthakesu natthi.

4-4. Aññena kaṭṭhinaṃ aññena piṭṭhaṭṭhikaṃ aññena kaṇṭakaṭṭhikaṃ aññena phāsukaṭṭhikaṃ aññena uraṭṭhikaṃ aññena aṃsaṭṭhikaṃ aññena bāhuṭṭhikaṃ (Syā)

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ aṭṭhikāni setāni saṅkhavaṇṇapaṭibhāgāni -pa-aṭṭhikāni puñjakitāni terovassikāni -pa-aṭṭhikāni pūtīni cuṇṇakajātāni. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃanatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmim viharati. “Atthi kāyo”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Navasivathikapabbaṃ niṭṭhitaṃ.

Cuddasa kāyānupassanā niṭṭhitā.

Vedanānupassanā

380. Kathanāca pana bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sukhaṃ vā vedanaṃ vedayamāno “sukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Dukkhaṃ vā vedanaṃ vedayamāno “dukkhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Adukkhamasukhaṃ vā vedanaṃ vedayamāno “adukkkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā sukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “sāmisam sukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā sukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “nirāmisam sukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā dukkhaṃ vedanaṃ vedayamāno “sāmisam dukkhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā dukkhaṃ vedanaṃ vedayamāno “nirāmisam dukkhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā adukkkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “sāmisam adukkkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā adukkkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “nirāmisam adukkkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Iti ajjhataṃ vā vedanāsu vedanānupassī viharati, bahiddhā vā

vedanāsu vedanānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā vedanāsu vedanānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, vayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, samudayavayadhammānupassī vā vedanāsu viharati. “Atthi vedanā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati.

Vedanānupassanā niṭṭhitā.

Cittānupassanā

381. Kathaṅca pana bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sarāgaṃ vā cittaṃ “sarāgaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vītarāgaṃ vā cittaṃ “vītarāgaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Sadosaṃ vā cittaṃ “sadosaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vītadosaṃ vā cittaṃ “vītadosaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Samohaṃ vā cittaṃ “samohaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vītamohaṃ vā cittaṃ “vītamohaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Saṃkhittaṃ vā cittaṃ “saṃkhittaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vikkhittaṃ vā cittaṃ “vikkhittaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Mahaggataṃ vā cittaṃ “mahaggataṃ cittaṃ”ti pajānāti, amahaggataṃ vā cittaṃ “amahaggataṃ cittaṃ”ti pajānāti. Sa-uttaraṃ vā cittaṃ “sa-uttaraṃ cittaṃ”ti pajānāti, anuttaraṃ vā cittaṃ “anuttaraṃ cittaṃ”ti pajānāti. Saṃāhitaṃ vā cittaṃ “saṃāhitaṃ cittaṃ”ti pajānāti, asaṃāhitaṃ vā cittaṃ “asaṃāhitaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Vimuttaṃ vā cittaṃ “vimuttaṃ cittaṃ”ti pajānāti, avimuttaṃ vā cittaṃ “avimuttaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Iti ajjhataṃ vā citte cittānupassī viharati, bahiddhā vā citte cittānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā citte cittānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā cittasmiṃ viharati, vayadhammānupassī vā cittasmiṃ viharati, samudayavayadhammānupassī vā cittasmiṃ viharati. “Atthi cittaṃ”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati.

Cittānupassanā niṭṭhitā.

Dhammānupassanā nīvaraṇapabba

382. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Idha bhikkhave bhikkhu santam vā ajjhattam kāmaccandaṃ “atthi me ajjhattam kāmaccando”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam kāmaccandaṃ “natthi me ajjhattam kāmaccando”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa kāmaccandassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa kāmaccandassa pahānam hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmaccandassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santam vā ajjhattam byāpādam “atthi me ajjhattam byāpādo”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam byāpādam “natthi me ajjhattam byāpādo”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa byāpādassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa byāpādassa pahānam hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa byāpādassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santam vā ajjhattam thinamiddham “atthi me ajjhattam thinamiddham”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam thinamiddham “natthi me ajjhattam thinamiddham”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa thinamiddhassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa thinamiddhassa pahānam hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa thinamiddhassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santam vā ajjhattam uddhaccakukkuccam “atthi me ajjhattam uddhaccakukkuccan”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam uddhaccakukkuccam “natthi me ajjhattam uddhaccakukkuccan”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa uddhaccakukkuccassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa uddhaccakukkuccassa pahānam hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa uddhaccakukkuccassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santam vā ajjhattam vicikiccham “atthi me ajjhattam vicikicchā”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam vicikiccham “natthi me ajjhattam vicikicchā”ti pajānāti, yathā ca anuppanāya vicikicchāya uppādo hoti tañca pajānāti,

yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Nīvaraṇapabbaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā khandhapabba

383. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Idha bhikkhave bhikkhu iti rūpaṃ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṅgamo. Iti vedanā, iti vedanāya samudayo, iti vedanāya atthaṅgamo. Iti saññā, iti saññāya samudayo, iti saññāya atthaṅgamo. Iti saṅkhārā, iti saṅkhārānaṃ samudayo, iti saṅkhārānaṃ atthaṅgamo. Iti viññāṇaṃ, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṅgamoti. Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu.

Khandhapabbaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā āyatanapabba

384. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Idha bhikkhave bhikkhu cakkhuñca pajānāti, rūpe ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Sotañca pajānāti, sadde ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Ghānañca pajānāti, gandhe ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Jivhañca pajānāti, rase ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Kāyañca pajānāti, phoṭṭhabbe ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti.

Manañca pajānāti, dhamme ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhataṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Āyatanapabbaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā bojjaṅgapabba

385. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjaṅgesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjaṅgesu. Idha bhikkhave bhikkhu santaṃ vā ajjhataṃ satisambojjaṅgaṃ “atthi me ajjhataṃ satisambojjaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ satisambojjaṅgaṃ “natthi me ajjhataṃ satisambojjaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhataṃ dhammavicayasambojjaṅgaṃ “atthi me ajjhataṃ dhammavicayasambojjaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ dhammavicayasambojjaṅgaṃ “natthi me ajjhataṃ dhammavicayasambojjaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa dhammavicayasambojjaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca

uppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa vīriyasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa vīriyasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa pītisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa pītisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa passaddhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa passaddhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa samādhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa samādhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati.

Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva nāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu.

Bojjhaṅgapabbaṃ niṭṭhitam¹.

Dhammānupassanā saccapabba

386. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Kathaṅca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Idha bhikkhave bhikkhu “idaṃ dukkhaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhasamudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Dukkhasaccaniddesa

387. Katamaṅca bhikkhave dukkhaṃ ariyasaccaṃ. Jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṃ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogopi dukkho, piyehi vippayogopi dukkho², yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ, saṃkhittena pañcupādānakkhandhā³, dukkhā.

388. Katamā ca bhikkhave jāti. Yā tesam tesam sattānaṃ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānaṃ pātubhāvo āyatanānaṃ paṭilābho. Ayaṃ vuccati bhikkhave jāti.

1. Bojjhaṅgapabbaṃ niṭṭhitam. Paṭhamabhāṇavāraṃ (Syā)

2. Appiyehi -pa- vippayogo dukkhotipāṭho ceva taṃnidheso ca katthaci na dissati, Aṭṭhakathāyaṃpi taṃsaṃvaṇṇanā natthi.

3. Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)

389. Katamā ca bhikkhave jarā. Yā tesam tesam sattānam tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccaṃ pāliccaṃ valittacatā āyuno saṃhāni indriyānam paripāko. Ayam vuccati bhikkhave jarā.

390. Katamañca bhikkhave maraṇam. Yam¹ tesam tesam sattānam tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānam maccu maraṇam kālakiriyā khandhānam bhedo kaḷavarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo. Idam vuccati bhikkhave maraṇam.

391. Katamo ca bhikkhave soko. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattam antosoko antoparisoko. Ayam vuccati bhikkhave soko.

392. Katamo ca bhikkhave paridevo. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattam paridevitattam. Ayam vuccati bhikkhave paridevo.

393. Katamañca bhikkhave dukkham. Yam kho bhikkhave kāyikaṃ dukkham kāyikaṃ asātam kāyasamphassaṃ dukkham asātam vedayitam. Idam vuccati bhikkhave dukkham.

394. Katamañca bhikkhave domanassam. Yam kho bhikkhave cetasikaṃ dukkham cetasikaṃ asātam manosamphassaṃ dukkham asātam vedayitam. Idam vuccati bhikkhave domanassam.

395. Katamo ca bhikkhave upāyāso. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsitattam upāyāsitattam. Ayam vuccati bhikkhave upāyāso.

1. Aṭṭhakathā oloketabbā.

396. Katamo ca bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho. Idha yassa te honti aniṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti anattakāmā ahitakāmā aphāsukakāmā ayogakkhemakāmā, yā tehi saddhiṃ saṅgati samāgamo samodhānaṃ missībhāvo. Ayaṃ vuccati bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho.

397. Katamo ca bhikkhave piyehi vippayogo dukkho. Idha yassa te honti iṭṭhā kantā manāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti atthakāmā hitakāmā phāsukakāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā mittā vā amaccā vā ñātisālohitā vā, yā tehi saddhiṃ asaṅgati asamāgamo asamodhānaṃ amissībhāvo. Ayaṃ vuccati bhikkhave piyehi vippayogo dukkho.

398. Katamañca bhikkhave yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Jātidhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na jātidhammā assāma, na ca vata no jāti āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Jarādhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na jarādhammā assāma, na ca vata no jarā āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Byādhidhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na byādhidhammā assāma, na ca vata no byādhi āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Maraṇadhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na maraṇadhammā assāma, na ca vata no maraṇaṃ āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā assāma, na ca vata no sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammā āgaccheyyun”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ.

399. Katame ca bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho, vedanupādānakkhandho, saññupādānakkhandho, saṅkhārupādānakkhandho, viññāṇupādānakkhandho. Ime vuccanti bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ.

Samudayasaccaniddesa

400. Katamañca bhikkhave dukkhasamudayaṁ¹ ariyasaccaṁ. Yāyaṁ taṇhā ponobbhavikā² nandirāgasahagatā³ tatrataṭṭrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha uppajjamānā uppajjati, kattha nivisamānā nivisati. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Kiñca loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ. Cakkhu loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotaṁ loke -pa-. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhuviññāṇaṁ loke. Sotaviññāṇaṁ loke. Ghānaviññāṇaṁ loke. Jivhāviññāṇaṁ loke. Kāyaviññāṇaṁ loke. Manoviññāṇaṁ loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

1. Dukkhasamudayo (Syā)

2. Ponobbhavikā (Sī, I)

3. Nandirāgasahagatā (Sī, Syā, I)

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā edanāloke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasañcetanā loke. Saddasañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. Gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Idam vuccati bhikkhave dukkhasamudayaṃ ariyasaccam.

Nirodhasaccaniddesa

401. Katamañca bhikkhave dukkhanirodham¹ ariyasaccam. Yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

1. Dukkhanirodho (Syā)

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha pahīyamānā pahīyati, kattha nirujjhamānā nirujjhati. Yam loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Kiñca loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ. Cakkhu loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Sotaṃ loke -pa-. Ghānaṃ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhaviññāṇaṃ loke. Sotaviññāṇaṃ loke. Ghānaviññāṇaṃ loke. Jivhāviññāṇaṃ loke. Kāyaviññāṇaṃ loke. Manoviññāṇaṃ loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā vedanā loke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasañcetanā loke. Saddasañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Idam vuccati bhikkhave dukkhanirodham ariyasaccam.

Maggasaccaniddesa

402. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccam. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidam, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā samekammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Katamā ca bhikkhave sammādiṭṭhi. Yam kho bhikkhave dukkhe ñāṇam dukkhasamudaye ñāṇam dukkhanirodhe ñāṇam dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. Ayam vuccati bhikkhave sammādiṭṭhi.

Katamo ca bhikkhave sammāsaṅkappo. Nekkhammasaṅkappo abyāpādasāṅkappo avihimsāsaṅkappo. Ayam vuccati bhikkhave sammāsaṅkappo.

Katamā ca bhikkhave sammāvācā. Musāvādā veramaṇī¹ piṣuṇāya vācāya veramaṇī pharusāya vācāya veramaṇī samphappalāpā veramaṇī. Ayaṃ vuccati bhikkhave samevācā.

Katamo ca bhikkhave sammākammanto. Pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī kāmesumicchācārā veramaṇī. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammākammanto.

Katamo ca bhikkhave sammā-ājīvo. Idha bhikkhave ariyasāvako micchā-ājīvaṃ pahāya sammā-ājīvena jīvitam kappeti. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammā-ājīvo.

Katamo ca bhikkhave sammāvāyāmo. Idha bhikkhave bhikkhu anuppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati, uppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati, anuppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati, uppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ ṭhitiyā asammosāya bhīyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāvāyāmo.

Katamā ca bhikkhave sammāsati. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāsati.

Katamo ca bhikkhave sammāsamādhi. Idha bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṃ vūpasamā

ajjhattaṃ sampasādanāṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti, yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti, tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsati pārisuddhiṃ catuttaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāsamādhī. Idaṃ vuccati bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṃ.

403. Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā paṇassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu.

Saccapabbaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā niṭṭhitā.

404. Yo hi koci bhikkhave ime cattāyo satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya sattavassāni, tassa dvinnaṃ phalānaṃ aññataraṃ phalaṃ paṭikaṅkhaṃ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave sattavassāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāyo satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya cha vassāni -pa- pañca vassāni. Cattāri vassāni. Tīni vassāni. Dve vassāni. Ekaṃ vassaṃ. Tiṭṭhatu bhikkhave ekaṃ vassaṃ. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya sattamāsāni, tassa dvinnaṃ phalānaṃ aññataraṃ phalaṃ paṭikaṅkhaṃ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave satta māsāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya cha māsāni -pa- pañca māsāni. Cattāri māsāni. Tīṇi māsāni. Dve māsāni. Ekaṃ māsam. Aḍḍhamāsam. Tiṭṭhatu bhikkhave aḍḍhamāso. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya sattāham, tassa dvinnaṃ phalānaṃ aññatarānaṃ phalaṃ paṭīkaṅkhaṃ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitāti.

405. “Ekāyano ayaṃ bhikkhave maggo sattānaṃ visuddhiyā sokaparidevānaṃ samatikkamāya dukkhadomanassānaṃ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametam paṭicca vuttanti. Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ abhinandunti.

Mahāsatipaṭṭhānasuttaṃ niṭṭhitaṃ navamaṃ.

10. Pāyāsisutta

406. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ āyasmā Kumāarakassapo Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi yena Setabyā nāma Kosalānaṃ nagaraṃ tadavasari, tatra sudāṃ āyasmā Kumāarakassapo Setabyāyaṃ viharati uttarena Setabyaṃ Siṃsapāvane¹. Tena kho pana samayena Pāyāsi rājañño Setabyaṃ ajjhāvasati sattussadaṃ satīṇakaṭṭhodakaṃ sadhaññaṃ rājabhoggaṃ rañña Pasenadinā Kosalena dinnāṃ rājadāyaṃ brahmadeyyaṃ.

Pāyāsirājaññaṃavattu

407. Tena kho pana samayena Pāyāsissa rājaññaṃ evarūpaṃ pāpakāṃ dīṭhigataṃ uppannaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukaṭadukkaṭānaṃ² kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Assosūṃ kho Setabyakā brāhmaṇagahapatikā “samaṇo khalu bho Kumāarakassapo samaṇassa Gotamassa sāvako Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi Setabyaṃ anuppatto Setabyāyaṃ viharati uttarena Setabyaṃ Siṃsapāvane. Taṃ kho pana bhavantaṃ Kumāarakassapaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘paṇḍito byatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno vuddho³ ceva arahā ca’. Sādhu kho pana tathārūpānaṃ arahataṃ dassanaṃ hotī”ti. Atha kho Setabyakā brāhmaṇagahapatikā Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūtā uttarenamukhā gacchanti yena Siṃsapāvane⁴.

408. Tena kho pana samayena Pāyāsi rājañño uparipāsāde divāseyyaṃ upagato hoti. Addasā kho Pāyāsi rājañño Setabyake brāhmaṇagahapatike Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūte uttarenamukhe gacchante yena Siṃsapāvane⁵, disvā khattāṃ

1. Siṃsapāvane (Syā)

2. Sukaṭadukkaṭānaṃ (Sī, I)

3. Buddho (Syā, Ka)

4. Yena Siṃsapāvane, tenupasaṅkamanti (Sī, I)

5. Yena Siṃsapāvane, tenupasaṅkamante (Sī, I)

āmantesi “kiṃ nu kho bho khatte Setabyakā brāhmaṇagahapatikā Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūtā uttarenamukhā gacchanti yena Simsapāvanan”¹.

Atthi kho bho samaṇo Kumārakassapo samaṇassa Gotamassa sāvako Kosalesu cārikam̐ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhim̐ pañcamattehi bhikkhusatehi Setabyam̐ anuppatto Setabyāyam̐ viharati uttarena Setabyam̐ Simsapāvane. Tam̐ kho pana bhavantam̐ Kumārakassapam̐ evam̐ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato “paṇḍito byatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno vuddho ceva arahā cā”². Tamete³ bhavantam̐ Kumārakassapam̐ dassanāya upasaṅkamantīti. Tena hi bho khatte yena Setabyakā brāhmaṇagahapatikā tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Setabyake brāhmaṇagahapatike evam̐ vadehi “pāyāsi bho rājañño evamāha ‘āgamentu kira bhavanto Pāyāsipi rājañño samaṇam̐ Kumārakassapam̐ dassanāya upasaṅkamissati, purā samaṇo Kumārakassapo Setabyake brāhmaṇagahapatike bāle abyatte saññāpeti ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānam̐ kammānam̐ phalam̐ vipāko’³ti. Natthi hi bho khatte paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānam̐ kammānam̐ phalam̐ vipāko”³ti. Evam̐ bhoti kho so khattā Pāyāsissa rājaññassa paṭissutvā yena Setabyakā brāhmaṇagahapatikā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Setabyake brāhmaṇagahapatike etadavoca “pāyāsi bho rājañño evamāha ‘āgamentu kira bhavanto Pāyāsipi rājañño samaṇam̐ Kumārakassapam̐ dassanāya upasaṅkamissati”³ti.

409. Atha kho Pāyāsi rājañño Setabyakehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto yena Simsapāvane yenāyasmā Kumārakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmatā Kumārakassapena

1. Ettha pana sabbatthapi evameva dissati, natthi pāṭhantaram̐.

2. Arahā ca (Syā, Ka)

3. Tamenam̐ te (Sī, Ka), tamenam̐ (I)

saddhim̄ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Setabyakāpi kho brāhmaṇagahapatikā appekacce āyasmantaṃ Kumārakassapaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce āyasmatā Kumārakassapena saddhim̄ sammodiṃsu, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce yenāyasmā Kumārakassapo tenañjaliṃ paṇāmetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce nāmagottaṃ sāvetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce tuṅhībhūtā ekamantaṃ nisīdiṃsu.

Natthikavāda

410. Ekamantaṃ nisinno kho Pāyāsi rājaṇṇo āyasmantaṃ Kumārakassapaṃ etadavoca “ahañhi bho Kassapa evaṃvādī evaṃdiṭṭhī ‘itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti”. Nāhaṃ rājaṇṇa evaṃvādiṃ evaṃdiṭṭhiṃ addasaṃ vā assosiṃ vā. Kathañhi nāma evaṃ vadeyya “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(1) Candimasūriya-upamā

411. Tena hi rājaṇṇa taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṃ byākareyyāsi. Taṃ kiṃ maññasi rājaṇṇa, ime candimasūriyā imasmiṃ vā loke parasmiṃ vā, devā vā te manussā vā ti. Ime bho Kassapa candimasūriyā parasmiṃ loke na imasmiṃ, devā te na manussāti. Imināpi kho te rājaṇṇa pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

412. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājaṇṇa pariyāyo, yena te pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

Atthi bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñāṭisālohitā pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḷhagilānā. Yadāhaṃ jānāmi “na dānime imamahā ābādhā vuṭṭhahissanti”ti, tyāhaṃ upasaṅkamtivā evaṃ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjanti’ti. Bhavanto kho pāṇātipātī, adinnādāyī, kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, sace tesaṃ bhavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saccaṃ vacanaṃ, bhavanto kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjissanti, sace bho kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjeyyātha, yena me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti, bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṃ bhavantehi diṭṭhaṃ, yathā sāmaṃ diṭṭhaṃ evametaṃ bhavissati”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṃ paṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(2) Cora-upamā

413. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṃ byākareyyāsi, taṃ kiṃ maññasi rājañña, idha te purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dasseyyūṃ “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehī”ti. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho imaṃ purisaṃ daḷhāya rajjuyā pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ

bandhitvā khuramuṇḍaṃ karitvā¹ kharassarena paṇavena rathikāya rathikaṃ² siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ parinetvā dakkhiṇena dvārena nikkhamitvā dakkhiṇato nagarassa āghātane sīsaṃ chindathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ dalhāya rajjuyā pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā khuramuṇḍaṃ karitvā kharassarena paṇavena rathikāya rathikaṃ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ parinetvā dakkhiṇena dvārena nikkhamitvā dakkhiṇato nagarassa āghātane nisidāpeyyuṃ. Labheyya nu kho so coro coraghātesu “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmim me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṃ tesāṃ uddisitvā āgacchāmi”ti, udāhu vippalapantasessa coraghātā sīsaṃ chindeyyunti. Na hi so bho Kassapa coro labheyya coraghātesu “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmim me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṃ tesāṃ uddisitvā āgacchāmi”ti. Atha kho naṃ vippalapantasessa coraghātā sīsaṃ chindeyyunti. So hi nāma rājañña coro manusso manussabhūtesu coraghātesu na labhissati “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmim me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṃ tesāṃ uddisitvā āgacchāmi”ti. Kiṃ pana te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādīṭṭhī, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapannā labhissanti nirayapālesu “āgamentu tāva bhavanto nirayapālā, yāva mayaṃ Pāyāsissa rājaññassa gantvā ārocema ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti”. Imināpi kho te rājañña pariyaṇena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

414. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi

1. Kāretvā (Syā, Ka)

2. Rathiyāya rathiyam (bahūsu)

sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo, yena te pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñāṭisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā piṣuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḥagilānā. Yadāhaṃ jānāmi “na dānime imamhā ābādhā vuṭṭhahissantī”ti, tyāhaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā piṣuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokaṃ upapajjantī”ti, bhavanto kho pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā piṣuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, sace tesaṃ bhavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saccaṃ vacanaṃ, bhavanto kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokaṃ upapajjissanti. Sace bho kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokaṃ upapajjeyyātha, yena me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti. Bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṃ bhavantehi diṭṭhaṃ, yathā sāmaṃ diṭṭhaṃ evametam bhavissatī”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṃ paṇiṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(3) Gūthakūpapurisa-upamā

415. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce¹ viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Seyyathāpi rājañña puriso gūthakūpe sasīsakam² nimuggo assa. Atha tvaṃ purise āṇāpeyyāsi “tena hi bho taṃ purisaṃ tamhā gūthakūpā uddharathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ tamhā gūthakūpā uddhareyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa kāyā veḷupesikāhi gūthaṃ sunimmajjitaṃ nimmajjathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā tassa purisassa kāyā veḷupesikāhi gūthaṃ sunimmajjitaṃ nimmajjeyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa kāyaṃ paṇḍumattikāya tikkhattuṃ subbaṭṭitaṃ ubbaṭṭethā”ti³. Te tassa purisassa kāyaṃ paṇḍumattikāya tikkhattuṃ subbaṭṭitaṃ ubbaṭṭeyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho taṃ purisaṃ telena abbaññitvā sukhumena cuṇṇena tikkhattuṃ suppadhotāṃ karoṭhā”ti. Te taṃ purisaṃ telena abbaññitvā sukhumena cuṇṇena tikkhattuṃ suppadhotāṃ kareyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa kesamassuṃ kappethā”ti. Te tassa purisassa kesamassuṃ kappeyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa mahagghaṇca mālaṃ mahagghaṇca vilepanaṃ mahagghāni ca vatthāni upaharathā”ti. Te tassa purisassa mahagghaṇca mālaṃ mahagghaṇca vilepanaṃ mahagghāni ca vatthāni upahareyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho taṃ purisaṃ pāsādaṃ āropetvā pañcakāmaguṇāni upaṭṭhāpethā”ti. Te taṃ purisaṃ pāsādaṃ āropetvā pañcakāmaguṇāni upaṭṭhāpeyyuṃ.

Taṃ kiṃ maññasi rājañña, api nu tassa purisassa sunhātassa suvilittassa sukappitakesamassussa āmukkamālābharaṇassa odātavattavasanaṃ uparipāsādavaragatassa pañcahi kāmaguṇehi samappitassa samaṅgībhūtassa paricārayamānassa punadeva tasmim gūthakūpe nimujjitukāmatā⁴ assāti. No hidaṃ bho Kassapa. Taṃ kissa hetu. Asuci bho Kassapa gūthakūpo asuci ceva asucisaṅkhāto ca duggandho ca duggandhasaṅkhāto ca jeguccho ca

1. Upamāyapidekacce (Sī, Syā), upamāyapi idhekacce (I)

2. Sasīsako (Syā) 3. Suppaṭṭitaṃ uppaṭṭethāti (Ka) 4. Nimujjitukāmyatā (Syā, Ka)

jegucchasaṅkhāto ca paṭikūlo ca paṭikūlasaṅkhāto cāti. Evameva kho rājañña manussā devānaṃ asucī ceva asucisaṅkhātā ca duggandhā ca duggandhasaṅkhātā ca jegucchā ca jegucchasaṅkhātā ca paṭikūlā ca paṭikūlasaṅkhātā ca. Yojanasataṃ kho rājañña manussagandho deve ubbādhati. Kiṃ pana te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggāṃ lokāṃ upapannā, te āgantvā āroccanti “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

416. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḷhagilānā. Yadāhaṃ jānāmi “na dānime imamhā ābādhā vuṭṭhahissanti”ti, tyāhaṃ upasaṅkamtivā evaṃ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggāṃ lokāṃ upapajjanti devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ saḥabyatan’ti. Bhavanto kho pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, sace tesāṃ bhavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saccaṃ vacanaṃ, bhavanto kāyassa bhedaṃ

param marañā sugatim saggam lokam upapajjissanti devānam
 Tāvatisānam sahyatam, sace bho kāyassa bheda param marañā sugatim
 saggam lokam upapajjeyyātha devānam Tāvatisānam sahyatam, yena
 me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi
 sukata dukkaṭānam kammānam phalam vipāko’ti. Bhavanto kho pana me
 saddhāyikā paccayikā, yaṃ bhavantehi diṭṭham, yathā sāmam diṭṭham
 evametam bhavissati’ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti,
 na pana dūtam paṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyaṃ, yena me
 pariyaṃ evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi
 sukata dukkaṭānam kammānam phalam vipāko”ti.

(4) Tāvatisadeva-upamā

417. Tena hi rājāñña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya,
 tathā nam byākareyyāsi. Yaṃ kho pana rājāñña mānussakam vassasatam
 devānam Tāvatisānam eso eko rattindivo¹, tāya rattiyā timsarattiyo māso,
 tena māsenā dvādasamāsiyo samvaccharo, tena samvaccharena dibbam
 vassasahassam devānam Tāvatisānam āyupamānam. Ye te mittāmaccā
 ñāṭisālohita pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kamesumicchācārā
 paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te
 kāyassa bheda param marañā sugatim saggam lokam upapannā devānam
 Tāvatisānam sahyatam. Sace pana tesam evam bhavissati “yāva mayam
 dve vā tīṇi vā rattindivā dibbehi pañcahi kāmaguṇehi samappitā
 samaṅgībhūtā paricārema, atha mayam Pāyāsissa rājāññassa gantvā
 āroceyyāma ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi
 sukata dukkaṭānam kammānam phalam vipāko’ti”. Api nu te āgantvā
 āroceyyum “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi
 sukata dukkaṭānam kammānam phalam vipāko’ti. No hidam bho Kassapa.
 Api hi mayam bho Kassapa ciram kālaṅkatāpi bhavēyyāma. Ko panetam
 bhoto Kassapassa

1. Rattidivo (Ka)

āroceti “atthi devā Tāvatiṃsā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatiṃsā”ti vā, na mayam bhoto Kassapassa saddahāma “atthi devā Tāvatiṃsā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatiṃsā”ti vāti.

(5) Jaccandha upamā

418. Seyyathāpi rājañña jaccandho puriso na passeyya kaṇhasukkāni rūpāni, na passeyya nīlakāni rūpāni, na passeyya pītakāni rūpāni, na passeyya lohitaḥkāni rūpāni, na passeyya mañjīṭṭhakāni¹ rūpāni, na passeyya samavisamaṃ, na passeyya tārakāni rūpāni, na passeyya candimasūriye, so evaṃ vadeyya “natthi kaṇhasukkāni rūpāni, natthi kaṇhasukkānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi nīlakāni rūpāni, natthi nīlakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi pītakāni rūpāni, natthi pītakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi lohitaḥkāni rūpāni, natthi lohitaḥkānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi mañjīṭṭhakāni rūpāni, natthi mañjīṭṭhakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi samavisamaṃ, natthi samavisamassa dassāvī. Natthi tārakāni rūpāni, natthi tārakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi candimasūriyā, natthi candimasūriyānaṃ dassāvī. Ahametaṃ na jānāmi, ahametaṃ na passāmi, tasmā taṃ natthī”ti, sammā nu kho so rājañña vadamāno vadeyyāti. No hidaṃ bho Kassapa, atthi kaṇhasukkāni rūpāni, atthi kaṇhasukkānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Atthi nīlakāni rūpāni, atthi nīlakānaṃ rūpānaṃ dassāvī -pa-. Atthi samavisamaṃ, atthi samavisamassa dassāvī. Atthi tārakāni rūpāni, atthi tārakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Atthi candimasūriyā, atthi candimasūriyānaṃ dassāvī. “Ahametaṃ na jānāmi, ahametaṃ na passāmi, tasmā taṃ natthī”ti, na hi so bho Kassapa sammā vadamāno vadeyyāti. Evameva kho tvaṃ rājañña jaccandhūpamo maññe paṭibhāsi yaṃ maṃ tvaṃ evaṃ vadesi.

Ko panetaṃ bhoto Kassapassa āroceti “atthi devā Tāvatiṃsā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatiṃsā”ti vā. Na mayam bhoto Kassapassa saddahāma “atthi devā Tāvatiṃsā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatiṃsā”ti vāti. Na kho rājañña evaṃ paro loko daṭṭhabbo, yathā tvaṃ maññasi iminā maṃsacakkhunā. Ye kho te rājañña samaṇabrāhmaṇā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni

1. Mañjēṭṭhakāni (Syā)

paṭisevanti, te tattha appamattā ātāpino pahitattā viharantā dibbacakkhūṃ visodhenti, te dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena imaṅceva lokam passanti paraṅca satte ca opapātike. Evaṅca kho rājaṅña paro loko daṭṭhabbo, natveva yathā tvaṃ maṅñasi iminā maṅsacakkhunā. Imināpi kho te rājaṅña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

419. Kiṅcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājaṅña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaṅñāti. Idhāhaṃ bho Kassapa passāmi samaṇabrāhmaṇe sīlavante kalyāṇadhamme jīvitukāme amaritukāme sukhakāme dukkhapaṭikūle. Tassa mayhaṃ bho Kassapa evaṃ hoti, sace kho ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā evaṃ jāneyyūṃ “ito no matānaṃ seyyo bhavissatī”ti. Idānime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā visaṃ vā khādeyyūṃ, satthaṃ vā āhareyyūṃ, ubbandhitvā vā kālaṅkareyyūṃ, papāte vā papateyyūṃ. Yasmā ca kho ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā na evaṃ jānanti “ito no matānaṃ seyyo bhavissatī”ti. Tasmā ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā jīvitukāmā amaritukāmā sukhakāmā dukkhapaṭikūlā (attānaṃ na mārenti.)¹ Ayaṃpi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(6) Gabbhinī-upamā

420. Tena hi rājaṅña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viṅṅū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājaṅña aññatarassa

1. () Natthi (Syā, I)

brāhmaṇassa dve pajāpatiyo ahesuṃ, ekissā putto ahosi dasavassuddesiko vā dvādasavassuddesiko vā, ekā gabbhinī upavijaññā. Atha kho so brāhmaṇo kālāmakāsi. Atha kho so māṇavako mātusapattim¹ etadavoca “yamidaṃ bhoti dhanam vā dhaññaṃ vā rajataṃ vā jātarūpaṃ vā, sabbaṃ taṃ mayhaṃ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me² bhoti dāyajjaṃ niyyādehī”³. Evaṃ vutte sā brāhmaṇī taṃ māṇavakaṃ etadavoca “āgamehi tāva tāta, yāva vijāyāmi, sace kumārako bhavissati, tassapi ekadeso bhavissati, sace kumārikā bhavissati, sāpi te opabhoggā⁴ bhavissatī”^{ti}. Dutiyampi kho so māṇavako mātusapattim etadavoca “yamidaṃ bhoti dhanam vā dhaññaṃ vā rajataṃ vā jātarūpaṃ vā, sabbaṃ taṃ mayhaṃ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me bhoti dāyajjaṃ niyyādehī”^{ti}. Dutiyampi kho sā brāhmaṇī taṃ māṇavakaṃ etadavoca “āgamehi tāva tāta, yāva vijāyāmi, sace kumārako bhavissati, tassapi ekadeso bhavissati, sace kumārikā bhavissati, sāpi te opabhoggā⁴ bhavissatī”^{ti}. Tatiyampi kho so māṇavako mātusapattim etadavoca “yamidaṃ bhoti dhanam vā dhaññaṃ vā rajataṃ vā jātarūpaṃ vā, sabbaṃ taṃ mayhaṃ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me bhoti dāyajjaṃ niyyādehī”^{ti}.

Atha kho sā brāhmaṇī satthaṃ gahetvā ovarakaṃ pavisitvā udaraṃ opādesi⁵ yāva vijāyāmi yadi vā kumārako yadi vā kumārikāti. Sā attānaṃ ceva jīvitaṅca gabbhaṅca sāpateyyaṅca vināsesi, yathā taṃ bālā abyattā anayabyasanaṃ āpannā ayoniso dāyajjaṃ gavesantī. Evameva kho tvaṃ rājañña bālo abyatto anayabyasanaṃ āpajjissasi ayoniso paralokaṃ gavesanto, seyyathāpi sā brāhmaṇī bālā abyattā anayabyasanaṃ āpannā ayoniso dāyajjaṃ gavesantī. Na kho rājañña samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā apakkaṃ paripācenti, api ca paripākaṃ āgamenti. Paṇḍitānaṃ attho hi rājañña samaṇabrāhmaṇānaṃ sīlavantānaṃ kalyāṇadhammānaṃ jīvitena. Yathā yathā kho rājañña samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā ciraṃ dīghamaddhānaṃ tiṭṭhanti,

1. Mātusapattim (Syā)

2. Pitu me santako (Syā)

3. Nīyyātehīti (Sī, I)

4. Upabhoggā (Syā)

5. Uppātesī (Syā)

tathā tathā bahum puññaṃ pasavanti, bahunahitāya ca paṭipajjanti bahunasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

421. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehī”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ jīvantaṃyeva kumbhiyā pakkipitvā mukhaṃ pidahitvā allena cammena onandhitvā allāya mattikāya bahalāvalepanaṃ¹ karitvā uddhanaṃ āropetvā aggim dethā”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ jīvantaṃyeva kumbhiyā pakkipitvā mukhaṃ pidahitvā allena cammena onandhitvā allāya mattikāya bahalāvalepanaṃ karitvā uddhanaṃ āropetvā aggim denti. Yadā mayaṃ jānāma “kālaṅkato so puriso”ti. Atha naṃ kumbhiṃ oropetvā ubbhinditvā mukhaṃ vivaritvā saṅikaṃ nillokema² “appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāma”ti. Nevassa mayaṃ jīvaṃ nikkhamantaṃ passāma. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(7) Supinaka-upamā

422. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṃ byākareyyāsi. Abhijānāsi no tvaṃ rājañña divā seyyaṃ upagato supinakaṃ passitā ārāmarāmaṇeyyakaṃ vanarāmaṇeyyakaṃ bhūmirāmaṇeyyakaṃ pokkharaṇīrāmaṇeyyakanti. Abhijānāmahaṃ bho Kassapa divāseyyaṃ upagato supinakaṃ passitā ārāmarāmaṇeyyakaṃ vanarāmaṇeyyakaṃ bhūmirāmaṇeyyakaṃ pokkharaṇīrāmaṇeyyakanti. Rakkhanti taṃ tamhi samaye

1. Bahalavilepanaṃ (Syā, Ka)

2. Vilokema (Syā)

khujjāpi vāmanakāpi velāsikāpi¹ komārikāpīti. Evaṃ bho Kassapa rakkhanti maṃ tamhi samaye khujjāpi vāmanakāpi velāsikāpi¹ komārikāpīti. Apinu tā tuyhaṃ jīvaṃ passanti pavisantaṃ vā nikkhamantaṃ vāti. No hidamaṃ bho Kassapa. Tāhi nāma rājañña tuyhaṃ jīvantassa jīvantiyo jīvaṃ na passissanti pavisantaṃ vā nikkhamantaṃ vā. Kiṃ pana tvaṃ kālaṅkatassa jīvaṃ passissasi pavisantaṃ vā nikkhamantaṃ vā. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

423. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehi”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ jīvantaṃyeva tulāya tuletvaṃ jiyāya anassāsakaṃ māretvaṃ punadeva tulāya tulethā”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvaṃ taṃ purisaṃ jīvantaṃyeva tulāya tuletvaṃ jiyāya anassāsakaṃ māretvaṃ punadeva tulāya tulentī. Yadā so jīvati, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā pana so kālaṅkato hoti, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro ca. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(8) Santatta-ayogūḷa-upamā

424. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Seyyathāpi rājañña puriso divasaṃ

1. Celāvīkāpi (Syā), kelāyīkāpi (Sī)

santattaṃ ayoguḷaṃ ādittaṃ sampajjalitaṃ sajotibhūtaṃ tulāya tuleyya. Tameṇaṃ aparena samayena sītaṃ nibbutaṃ tulāya tuleyya. Kadā nu kho so ayoguḷo lahutaro vā hoti mudutaro vā kammaññataro vā, yadā vā āditto sampajjalito sajotibhūto, yadā vā sīto nibbutoti. Yadā so bho Kassapa ayoguḷo tejosahagato ca hoti vāyosahagato ca āditto sampajjalito sajotibhūto, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā pana so ayoguḷo neva tejosahagato hoti na vāyosahagato sīto nibbuto, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro cāti. Evameva kho rājañña yadāyaṃ kāyo āyusahagato ca hoti usmāsahagato ca viññāṇasahagato ca, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā panāyaṃ kāyo neva āyusahagato hoti na usmāsahagato na viññāṇasahagato, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro ca. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

425. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti. Itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehī”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ anupahacca chaviñca cammañca maṃsañca nhāruṃ ca aṭṭhiñca aṭṭhimiñjañca jīvitā voropetha, appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāma”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ anupahacca chaviñca -pa- jīvitā voropenti. Yadā so āmato hoti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ uttānaṃ nipāsetha, appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāma”ti. Te taṃ purisaṃ uttānaṃ nipāseti. Nevassa mayaṃ jīvaṃ nikkhamantaṃ passāma. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ avakujjaṃ nipāsetha, passena nipāsetha, dutiyena

passena nipāsetha, uddham ṭhapetha, omuddhakaṃ ṭhapetha, pāṇinā ākoṭetha, leḍḍunā ākoṭetha, daṇḍena ākoṭetha, satthena ākoṭetha, odhunātha sandhunātha niddhunātha, appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāma¹”ti. Te taṃ purisaṃ odhunanti sandhunanti niddhunanti. Nevassa mayaṃ jīvaṃ nikkhamantaṃ passāma. Tassa tadeva cakkhu hoti te rūpā, tañcāyatanaṃ nappaṭisaṃvedeti. Tadeva sotaṃ hoti te saddā, tañcāyatanaṃ nappaṭisaṃvedeti. Tadeva ghānaṃ hoti te gandhā, tañcāyatanaṃ nappaṭisaṃvedeti. Sāva jivhā hoti te rasā, tañcāyatanaṃ nappaṭisaṃvedeti. Sveva kāyo hoti te phoṭṭhabbā, tañcāyatanaṃ nappaṭisaṃvedeti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko²”ti.

(9) Saṅkhadhama-upamā

426. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro saṅkhadhamaṃ saṅkhaṃ ādāya paccantimaṃ janapadaṃ agamāsi. So yena aññataro gāmo tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā majjhe gāmassa ṭhito tikkhattuṃ saṅkhaṃ upalāpetvā saṅkhaṃ bhūmiyaṃ nikkhipitvā ekamantaṃ nisīdi. Atha kho rājañña tesam paccantajanapadānaṃ¹ manussānaṃ etadahosi “ambho Kassa nu kho² eso saddo evaṃrajanīyo evaṃkamanīyo evaṃmadanīyo evaṃbandhanīyo evaṃmucchanīyo”ti sannipatitvā taṃ saṅkhadhamaṃ etadavocuṃ “ambho Kassa nu kho eso saddo evaṃrajanīyo evaṃkamanīyo evaṃmadanīyo evaṃbandhanīyo evaṃmucchanīyoti. Eso kho bho saṅkho nāma, yassesu saddo evaṃrajanīyo evaṃkamanīyo evaṃmadanīyo evaṃbandhanīyo evaṃmucchanīyoti. Te taṃ saṅkhaṃ uttānaṃ nipātesuṃ “vadehi bho saṅkha vadehi bho saṅkhā”ti. Neva so Saṅkho saddamakāsi. Te taṃ saṅkhaṃ avakujjaṃ nipātesuṃ, passena nipātesuṃ, dutiyena passena nipātesuṃ, uddham ṭhapesuṃ, omuddhakaṃ ṭhapesuṃ, pāṇinā ākoṭesuṃ, laḍḍunā ākoṭesuṃ, daṇḍena ākoṭesuṃ, satthena ākoṭesuṃ,

1. Paccantajānaṃ (Sī)

2. Etadahosi “kissa nukho (I)

odhuniṃsu sandhuniṃsu niddhuniṃsu “vadehi bho saṅkha vadehi bho saṅkhā”ti. Neva so saṅkho saddamakāsi.

Atha kho rājañña tassa saṅkhadhamassa etadahosi “yāva bālā ime paccantajanapadāmanussā, kathañhi nāma ayoniso saṅkhasaddam gavesissanti”ti. Tesam pekkhamānānam saṅkham gahetvā tikkhattum saṅkham upalāpetvā saṅkham ādāya pakkāmi. Atha kho rājañña tesam paccantajanapadānam manussānam etadahosi “yadā kira bho ayam saṅkho nāma purisasahagato ca hoti vāyāmasahagato¹ ca vāyusahagato ca, tadāyam saṅkho saddam karoti. Yadā panāyam saṅkho neva purisasahagato hoti na vāyāmasahagato na vāyusahagato, nāyam Saṅkho saddam karoti”ti. Evameva kho rājañña yadāyam kāyo āyusahagato ca hoti usmāsahagato ca viññāṇasahagato ca, tadā abhikkamatipi paṭikkamatipi tiṭṭhatipi nisīdatipi seyyampi kappeti, cakkhunāpi rūpam passati, sotenapi saddam suṇāti, ghānenapi gandham ghāyati, jivhāyapi rasam sāyati, kāyenapi phoṭṭhabbam phusati, manasāpi dhammam vijānāti. Yadā panāyam kāyo neva āyusahagato hoti, na usmāsahagato, na viññāṇasahagato, tadā neva abhikkamati na paṭikkamati na tiṭṭhati na nisīdati na seyyam kappeti, cakkhunāpi rūpam na passati, sotenapi saddam na suṇāti, ghānenapi gandham na ghāyati, jivhāyapi rasam na sāyati, kāyenapi phoṭṭhabbam na phusati, manasāpi dhammam na vijānāti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evam hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānam kammānam phalam vipāko”ti².

427. Kiñcāpi bhavam Kassapo evamāha. Atha kho evam me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānam kammānam phalam vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā katham viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coram āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayam te bhante coro āgucārī, imassa yam icchasi, tam daṇḍam paṇehī”ti. Tyāham evam vadāmi “tena hi bho imassa purisassa chavim

1. Vāyosahagato (Syā)

2. Vipākoti. Paṭhamabhāṇavāram (Syā)

chindatha, appeva nāmassa jīvaṃ passeyyāmā”ti. Te tassa purisassa chaviṃ chindanti, nevassa mayāṃ jīvaṃ passāma. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imassa purisassa cammaṃ chindatha, maṃsaṃ chindatha, nhāruṃ chindatha, aṭṭhiṃ chindatha, aṭṭhimiñjaṃ chindatha, appeva nāmassa jīvaṃ passeyyāmā”ti. Te tassa purisassa aṭṭhimiñjaṃ chindanti, nevassa mayāṃ jīvaṃ passeyyāma. Ayaṃpi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(10) Aggikajaṭila-upamā

428. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro aggiko jaṭilo araññāyatane paṇṇakuṭiyā sammati¹. Atha kho rājañña aññataro janapade sattho² vuṭṭhāsi. Atha kho so sattho³ tassa aggikassa jaṭilassa assamassa sāmantaṃ ekarattim vasi tvā pakkāmi. Atha kho rājañña tassa aggikassa jaṭilassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ yena so satthavāso tenupasaṅkameyyaṃ, appeva nāmettha kiñci upakaraṇaṃ adhigaccheyyaṃ”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo kālasseva vuṭṭhāya yena so satthavāso tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā addasa tasmim satthavāse daharaṃ kumāraṃ mandaṃ uttānaseyyakaṃ chaḍḍitaṃ, disvānassa etadahosi “na kho me taṃ patirūpaṃ yaṃ me pekkhamānassa manussabhūto kālaṅkareyya, yaṃnūnāhaṃ imaṃ dāraṅkaṃ assamaṃ netvā āpādeyyaṃ poseyyaṃ vaḍḍheyyaṃ”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo taṃ dāraṅkaṃ assamaṃ netvā āpādesi posesi vaḍḍhesi. Yadā so dāraṅko dasavassuddesiko vā hoti⁴ dvādasavassuddesiko vā. Atha kho tassa aggikassa jaṭilassa janapade kiñciveva karaṇīyaṃ uppajji. Atha kho so aggiko jaṭilo taṃ dāraṅkaṃ etadavoca “icchāmaṃ tāta janapadaṃ⁵ gantuṃ, aggaṃ tāta paricareyyāsi, mā ca te aggaṃ nibbāyi, sace ca te aggaṃ nibbāyeyya, ayaṃ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṃ araṇisaṅhitā, aggaṃ nibbattetvā

1. Vasati (Sī, I)

2. Sattho janapadapadesā (Sī), janapado satthavāso (Syā), janapadapadeso (I)

3. Satthavāso (Syā)

4. Ahosi (?)

5. Nagaraṃ (Ka)

aggim paricareyyāsī”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo taṃ dāraṃ evaṃ anusāsivā janapadaṃ agamāsi. Tassa khiddāpasutassa aggi nibbāyi.

Atha kho tassa dārakassa etadahosi “pitā kho maṃ evaṃ avaca ‘aggim tāta paricareyyāsi, mā ca te aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṃ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṃ araṇisahitaṃ, aggin nibbattetvā aggin paricareyyāsī”ti, yaṃnūnāhaṃ aggin nibbattetvā aggin paricareyyan”ti. Atha kho so dārako araṇisahitaṃ vāsiyā tacchi “appeva nāma aggin adhigaccheyyan”ti. Neva so aggin adhigacchi. Araṇisahitaṃ dvidhā phālesi, tidhā phālesi, catudhā phālesi, pañcadhā phālesi, dasadhā phālesi, satadhā¹ phālesi, sakalikaṃ sakalikaṃ akāsi, sakalikaṃ sakalikaṃ karitvā udukkhale koṭṭesi, udukkhale koṭṭetvā mahāvāte opuni² “appeva nāma aggin adhigaccheyyan”ti. Neva so aggin adhigacchi.

Atha kho so aggiko jaṭilo janapade taṃ karaṇīyaṃ tīretvā yena sako assamo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṃ dāraṃ etadavoca “kacci te tāta aggi na nibbuto”ti. Idha me tāta khiddāpasutassa aggi nibbāyi, tassa me etadahosi “pitā kho maṃ evaṃ avaca ‘aggim tāta paricareyyāsi, mā ca te tāta aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṃ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṃ araṇisahitaṃ, aggin nibbattetvā aggin paricareyyāsī”ti. Yaṃnūnāhaṃ aggin nibbattetvā aggin paricareyyan”ti. Atha khvāhaṃ tāta araṇisahitaṃ vāsiyā tacchim “appeva nāma aggin adhigaccheyyan”ti. Nevāhaṃ aggin adhigacchim. Araṇisahitaṃ dvidhā phālesim, tidhā phālesim, catudhā phālesim, pañcadhā phālesim, dasadhā phālesim, satadhā phālesim, sakalikaṃ sakalikaṃ akāsim, sakalikaṃ sakalikaṃ karitvā udukkhale koṭṭesim, udukkhale koṭṭetvā mahāvāte opunim “appeva nāma aggin adhigaccheyyan”ti. Nevāhaṃ aggin adhigacchinti. Atha kho tassa aggikassa jaṭilassa etadahosi “yāva bālo ayaṃ dārako abyatto, kathaṃ hi nāma ayoniso aggin gavesissatī”ti. Tassa pekkhamānassa araṇisahitaṃ gahetvā aggin nibbattetvā taṃ dāraṃ

1. Visatidhā (Syā)

2. Ophuni (Syā, Ka)

etadavoca “evam̄ kho tāta aggi nibbattetabbo, na tveva yathā tvaṃ bālo abyatto ayoniso aggim̄ gavesī”ti. Evameva kho tvaṃ rājañña bālo abyatto ayoniso paralokam̄ gavesissasi. Paṭinissajjetam̄ rājañña pāpakam̄ diṭṭhigatam̄, paṭinissajjetam̄ rājañña pāpakam̄ diṭṭhigatam̄, mā te ahosi dīgharattam̄ ahitāya dukkhāyāti.

429. Kiñcāpi bhavam̄ Kassapo evamāha, atha kho nevāham̄ sakkomi idam̄ pāpakam̄ diṭṭhigatam̄ paṭinissajjitum̄. Rājāpi maṃ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi “Pāyāsi rājañño evamvādī evamdiṭṭhī ‘itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānam̄ kammānam̄ phalam̄ vipāko’ti”. Sacāham̄ bho Kassapa idam̄ pāpakam̄ diṭṭhigatam̄ paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro “yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī”ti. Kopenapi nam̄ harissāmi, makkhenapi nam̄ harissāmi, palāsenapi nam̄ harissāmīti.

(11) Dvesatthavāha-upamā

430. Tena hi rājañña upamam̄ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa attham̄ ājānanti. Bhūtapubbam̄ rājañña mahāsakaṭasattho sakaṭasahassam̄ puratthimā janapadā pacchiram̄ janapadam̄ agamāsi, so yena yena gacchi, khippam̄yeva pariyādiyati tiṇakaṭṭhodakam̄ haritakapaṇṇam̄. Tasmim̄ kho pana satthe dve satthavāhā ahesum̄ eko pañcannam̄ sakaṭasatānam̄, eko pañcannam̄ sakaṭasatānam̄. Atha kho tesam̄ satthavāhānam̄ etadahosi “ayam̄ kho mahāsakaṭasattho sakaṭasahassam̄, te mayam̄ yena yena gacchāma, khippameva pariyādiyati tiṇakaṭṭhodakam̄ haritakapaṇṇam̄. Yamnūna mayam̄ imam̄ sattham̄ dvidhā vibhajeyyāma ekato pañca sakaṭasatāni ekato pañca sakaṭasatāni”ti. Te tam̄ sattham̄ dvidhā vibhajimsu¹ ekato pañca sakaṭasatāni ekato pañca sakaṭasatāni. Eko satthavāho bhum̄ tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca āropetvā sattham̄ payāpesi². Dvīhatīhapayāto kho pana so sattho addasa purisam̄ kālam̄ lohitaṅkham̄³ sannaddhakalāpam̄⁴ kumudamālim̄ allavattham̄ allakesam̄ kaddamamakkhitehi

1. Vibhajesum̄ (Ka)

3. Lohitaṅkham̄ (Syā)

2. Pāyāpesi (Sī, I)

4. Āsannaddhakalāpam̄ (Syā)

cakkehi bhadrēna rathēna paṭipathāṃ āgacchantāṃ, disvā etadavoca “kuto bho āgacchasi”ti. Amukamhā janapadāti. “Kuhim gamissasi”ti. Amukam nāma janapadanti. “Kacci bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho”ti. Evaṃ bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīghaṃ sīghaṃ gacchatha, mā yoggāni kilamittāti.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi “ayaṃ bho puriso evamāha ‘purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīghaṃ sīghaṃ gacchatha, mā yoggāni kilamittā’ti”. Chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi satthaṃ payāpethāti. “Evaṃ bho”ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā chaḍḍetvā purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni lahubhārehi sakaṭehi satthaṃ payāpesuṃ. Te paṭhamepi satthavāse na addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ vā. Dutiyepe satthavāse. Tatiyepe satthavāse. Catutthepe satthavāse. Pañcamepe satthavāse. Chaṭṭhepe satthavāse. Sattamepe satthavāse na addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ vā, sabbeva anayabyasanaṃ āpajjimsu. Ye ca tasmim satthe ahesuṃ manussā vā pasū vā, sabbe so yakkho amanusso bhakkhesi. Aṭṭhikāneva sesāni.

Yadā aññāsi dutiyo satthavāho “bahunikkhanto kho bho dāni so sattho”ti. Bahum tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca āropetvā satthaṃ payāpesi. Dvīhatīhapayāto kho pana so sattho addasa purisaṃ kāḷaṃ lohitakkhaṃ sannaddhakalāpaṃ kumudamāliṃ allavatthaṃ allakesaṃ kaddamamakkhitehi cakkehi bhadrēna rathēna paṭipathāṃ āgacchantāṃ, disvā etadavoca “kuto bho āgacchasi”ti. Amukamhā janapadāti. “Kuhim gamissasi”ti. Amukam nāma janapadanti. “Kacci bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho”ti. Evaṃ bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca,

chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi
sīghaṃ sīghaṃ gacchatha, mā yoggāni kilamitthāti.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi “ayaṃ bho puriso evamāha
‘purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu
tiṇāṇca kaṭṭhaṇca udakaṇca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni,
lahubhārehi sakaṭehi sīghaṃ sīghaṃ gacchatha, mā yoggāni kilamitthā’ti.
Ayaṃ bho puriso neva amhākaṃ mitto, na ñātisālohito, kathaṃ mayaṃ
imassa saddhāya gamissāma. Na vo chaḍḍetabbāni purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni
udakāni, yathābhatena bhaṇḍena satthaṃ payāpetha. Na no purāṇaṃ
chaḍḍessāmā”ti. “Evaṃ bho”ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā
yathābhatena bhaṇḍena satthaṃ payāpesuṃ. Te paṭhamepi satthavāse na
addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ vā. Dutiyepi satthavāse. Tatiyepi
satthavāse. Catutthepi satthavāse. Pañcamepi satthavāse. Chaṭṭhepi
satthavāse. Sattamepi satthavāse na addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ
vā. Taṇca satthaṃ addasaṃsu anayabyasanaṃ āpannaṃ. Ye ca tasmim
satthepi ahesuṃ manussā vā pasū vā, tesaṇca aṭṭhikāneva addasaṃsu tena
yakkhena amanussena bhakkhitānaṃ.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi “ayaṃ kho bho sattho
anayabyasanaṃ āpanno, yathā taṃ tena bālena satthavāhena pariṇāyakena.
Tena hi bho yānamhākaṃ satthe appasārāni paṇiyāni, tāni chaḍḍetvā, yāni
imasmim satthe mahāsārāni paṇiyāni, tāni ādiyathā”ti. “Evaṃ bho”ti kho te
satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā yāni sakasmim satthe appasārāni
paṇiyāni, tāni chaḍḍetvā yāni tasmim satthe mahāsārāni paṇiyāni, tāni
ādiyitvā sotthinā taṃ kantāraṃ nitthariṃsu, yathā taṃ paṇḍitena
satthavāhena pariṇāyakena. Evameva kho tvaṃ rājañña bālo abyatto
anayabyasanaṃ āpajjissasi ayoniso paralokaṃ gavesanto seyyathāpi so
purimo satthavāho. Yepi tava¹sotabbaṃ saddhāttabbaṃ² maññissanti, tepi
anayabyasanaṃ āpajjissanti seyyathāpi te satthikā. Paṭinissajjetam

1. Te (Ka)

2. Saddahāttabbaṃ (I, Ka)

rājañña pāpakam diṭṭhigatam, paṭinissajjetam rājañña pāpakam diṭṭhigatam, mā te ahosi dīgharattam ahitāya dukkhāyāti.

431. Kiñcāpi bhavam Kassapo evamāha, atha kho nevāham sakkomi idam pāpakam diṭṭhigatam paṭinissajjitum. Rājāpi mam Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi “Pāyāsi rājañño evamvādī evamdiṭṭhī ‘itipi natthi paro loko -pa- vipāko’ti”. Sacāham bho Kassapa idam pāpakam diṭṭhigatam paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro “yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī”ti. Kopenapi nam harissāmi, makkhenapi nam harissāmi, palāsenapi nam harissāmīti.

(12) Gūthabhārika-upamā

432. Tena hi rājañña upamam te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa attham ājānanti. Bhūtapubbam rājañña aññataro sūkaraposako puriso sakamhā gāmā aññam gāmam agamāsi, tattha addasa pahūtam sukkhagūtham chaḍḍitam. Disvānassa etadahosi “ayam kho pahūto sukkhagūtho chaḍḍito, mama ca sūkarabhattam¹, yamnūnāham ito sukkhagūtham hareyyan”ti. So uttarāsaṅgam pattharivā pahūtam sukkhagūtham ākiritvā bhaṇḍikam bandhitvā sīse ubbāhetvā² agamāsi. Tassa antarāmagge mahā-akālamegho pāvassi. So uggharantam paggharantam yāva agganakhā gūthena makkhito gūthabhāram ādāya agamāsi. Tamenam manussā disvā evamāhamsu “kaccino tvam bhaṇe ummatto kacci viceto, katham hi nāma uggharantam paggharantam yāva agganakhā gūthena makkhito gūthabhāram harissasi”ti. Tumhe khvettha bhaṇe ummatā tumhe vicetā, tathā hi pana me sūkarabhattanti. Evameva kho tvam rājañña gūthabhārikūpamo³ maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetam rājañña pāpakam diṭṭhigatam, paṭinissajjetam rājañña pāpakam diṭṭhigatam, mā te ahosi dīgharattam ahitāya dukkhāyāti.

433. Kiñcāpi bhavam Kassapo evamāha, atha kho nevāham sakkomi idam pāpakam diṭṭhigatam paṭinissajjitum. Rājāpi mam Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi “Pāyāsi rājañño evamvādī evamdiṭṭhī ‘itipi

1. Sūkarānam bhakkho (Syā)

2. Uccāropetvā (Ka-Sī, Ka)

3. Gūthahārikūpamo (Sī, I)

natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāham bho Kassapa idaṃ pāpakam diṭṭhigataṃ paṇinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro "yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī"ti. Kopenapi naṃ harissāmi, makkhenapi naṃ harissāmi, palāsenapi naṃ harissāmīti.

(13) Akkhadhuttaka upamā

434. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña dve akkhadhuttā akkhehi dibbimsu. Eko akkhadhutto āgatāgataṃ kalim gilati. Addasā kho dutiyo akkhadhutto taṃ akkhadhuttaṃ āgatāgataṃ kalim gilantaṃ, disvā taṃ akkhadhuttaṃ etadavoca "tvaṃ kho samma ekantikena jināsi, dehi me samma akkhe pajohissāmī"ti. "Evaṃ sammā"ti kho so akkhadhutto tassa akkhadhuttassa akkhe pādāsi. Atha kho so akkhadhutto akkhe visena paribhāvetvā taṃ akkhadhuttaṃ etadavoca "ehi kho samma akkhehi dibbissāmā"ti. "Evaṃ sammā"ti kho so akkhadhutto tassa akkhadhuttassa paccassosi. Dutiyampi kho te akkhadhuttā akkhehi dibbimsu. Dutiyampi kho so akkhadhutto āgatāgataṃ kalim gilati. Addasā kho dutiyo akkhadhutto taṃ akkhadhuttaṃ dutiyampi āgatāgataṃ kalim gilantaṃ, disvā taṃ akkhadhuttaṃ etadavoca—

"Littaṃ paramena tejasā, gilamakkhaṃ puriso na bujjhati.

Gila re gila pāpadhuttaka¹, pacchā te kaṭukaṃ bhavissatī"ti.

Evameva kho tvaṃ rājañña akkhadhuttakūpamo maññe paṭibhāsi. Paṇinissajjetaṃ rājañña pāpakam diṭṭhigataṃ, paṇinissajjetaṃ rājañña pāpakam diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

435. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha, atha kho nevāham sakkomi idaṃ pāpakam diṭṭhigataṃ paṇinissajjitum. Rājāpi maṃ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi "Pāyāsi rājañño evaṃvādī evaṃdiṭṭhī 'itipi natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāham bho Kassapa idaṃ pāpakam

1. Gili re pāpadhuttaka (Ka)

diṭṭhigataṃ paṇinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro “yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī”ti. Kopenapi naṃ harissāmi, makkhenapi naṃ harissāmi, palāsenapi naṃ harissāmīti.

(14) Sāṇabhārika upamā

436. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro janapado vuṭṭhāsi. Atha kho saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “āyāma samma yena so janapado tenupasaṅkamissāma, appeva nāmettha kiñci dhanam adhigaccheyyāmā”ti. “Evaṃ sammā”ti kho saḥāyako saḥāyakassa paccassosi. Te yena so janapado, yena aññataram gāmapaṭṭam¹ tenupasaṅkamimsu, tattha addasaṃsu pahūtaṃ sāṇaṃ chaḍḍitaṃ, disvā saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “idaṃ kho samma pahūtaṃ sāṇaṃ chaḍḍitaṃ, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṃ bandha, ahañca sāṇabhāraṃ bandhissāmi, ubho sāṇabhāraṃ ādāya gamissāmā”ti. “Evaṃ sammā”ti kho saḥāyako saḥāyakassa paṭissutvā sāṇabhāraṃ bandhitvā te ubho sāṇabhāraṃ ādāya yena aññataram gāmapaṭṭam tenupasaṅkamimsu. Tattha addasaṃsu pahūtaṃ sāṇasuttaṃ chaḍḍitaṃ, disvā saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṃ, idaṃ pahūtaṃ sāṇasuttaṃ chaḍḍitaṃ, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṃ chaḍḍehi, ahañca sāṇabhāraṃ chaḍḍessāmi, ubho sāṇasuttabhāraṃ ādāya gamissāmā”ti. Ayaṃ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṃ me tvaṃ pajānāhīti. Atha kho so saḥāyako sāṇabhāraṃ chaḍḍetvā sāṇasuttabhāraṃ ādiyi.

Te yena aññataram gāmapaṭṭam tenupasaṅkamimsu. Tattha addasaṃsu pahūtā sāṇiyo chaḍḍitā, disvā saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṃ vā sāṇasuttaṃ vā, imā pahūtā sāṇiyo chaḍḍitā, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṃ chaḍḍehi, ahañca sāṇasuttabhāraṃ chaḍḍessāmi, ubho sāṇibhāraṃ ādāya

1. Gāmapajjam (Syā), gāmapattam (Sī)

gamissāmā”ti. Ayaṃ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṃ me tvaṃ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sāṇasuttabhāraṃ chaḍḍetvā sāṇibhāraṃ ādiyi.

Te yena aññataraṃ gāmapaṭṭaṃ tenupasaṅkamimsu. Tattha addasaṃsu pahūtaṃ khomaṃ chaḍḍitaṃ, disvā -pa- pahūtaṃ khomasuttaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ khomadussaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ kappāsaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ kappāsikasuttaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ kappāsikadussaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ ayaṃ¹ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ lohaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ tipuṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ sīsaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ sajjhaṃ² chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ suvaṇṇaṃ chaḍḍitaṃ, disvā sahāyako sahāyakaṃ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṃ vā sāṇasuttaṃ vā sāṇiyo vā khomaṃ vā khomasuttaṃ vā khomadussaṃ vā kappāsaṃ vā kappāsikasuttaṃ vā kappāsikadussaṃ vā ayaṃ vā lohaṃ vā tipuṃ vā sīsaṃ vā sajjhaṃ vā. Idam pahūtaṃ suvaṇṇaṃ chaḍḍitaṃ. Tena hi samma tvaṃca sāṇabhāraṃ chaḍḍehi, ahaṃca sajjhabhāraṃ³ chaḍḍessāmi, ubho suvaṇṇabhāraṃ ādāya gamissāmā”ti. Ayaṃ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṃ me tvaṃ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sajjhabhāraṃ chaḍḍetvā suvaṇṇabhāraṃ ādiyi.

Te yena sako gāmo tenupasaṅkamimsu, tattha yo so sahāyako sāṇabhāraṃ ādāya agamāsi, tassa neva mātāpitaro abhinandimsu, na puttadārā abhinandimsu, na mittāmaccā abhinandimsu, na ca tatonidānaṃ sukhaṃ somanassaṃ adhigacchi. Yo pana so sahāyako suvaṇṇabhāraṃ ādāya agamāsi, tassa mātāpitaropi abhinandimsu, puttadārāpi abhinandimsu, mittāmaccāpi abhinandimsu, tatonidānaṃca sukhaṃ somanassaṃ adhigacchi. Evameva kho tvaṃ rājañña sāṇabhārikūpamo maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

1. Ayaṃ (Syā)

2. Sajjhuṃ (Sī, Syā, I)

3. Sajjhubhāraṃ (Sī, Syā, I)

Saraṇagamana

437. Purimeneva ahaṃ opammaena bhoto Kassapassa attamano abhiraddho. Api cāhaṃ imāni vicitrāni pañhāpaṭibhānāni sotukāmo evāhaṃ bhavantaṃ Kassapaṃ paccanīkaṃ kātappaṃ amaññissaṃ. Abhikkantaṃ bho Kassapa, abhikkantaṃ bho Kassapa, seyyathāpi bho Kassapa nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhanti’^{ti}. Evamevaṃ bhotā Kassapena anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṃ bho Kassapa taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṅghaṃca, upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Kassapo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ.

Icchāmi cāhaṃ bho Kassapa mahāyaññaṃ yajitum, anusāsatu maṃ bhavaṃ Kassapo yaṃ mamassa dīgharattaṃ hitāya sukhāyāti.

Yaññakathā

438. Yathārūpe kho rājañña yaññe gāvo vā haññanti, ajeḷakā vā haññanti, kukuṭasūkarā vā haññanti, vividhā vā paṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti micchādiṭṭhī micchāsaṅkappā micchāvācā micchākammantā micchā-ājīvā micchāvāyāmā micchāsati micchāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño na mahapphalo hoti na mahānisaṃso na mahājutiko na mahāvippahāro. Seyyathāpi rājañña kassako bījanaṅgalaṃ ādāya vanaṃ paviseyya, so tattha dukkhetto dubbhūme avihatakhāṇukaṇṭake bījāni paṭiṭṭhāpeyya khaṇḍāni pūtīni vātātapahatāni asāradāni asukhasayitāni, devo ca na kālena kālaṃ sammādhāraṃ anuppaveccheyya. Api nu tāni bījāni vuddhiṃ virūḷhim¹ vepullaṃ āpajjeyyūṃ. Kassako vā vipulaṃ phalaṃ adhigaccheyyāti. No hidam² bho Kassapa. Evameva kho rājañña yathārūpe yaññe gāvo vā haññanti, ajeḷakā vā haññanti, kukuṭasūkarā vā haññanti, vividhā vā paṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti micchādiṭṭhī micchāsaṅkappā micchāvācā micchākammantā micchā-ājīvā micchāvāyāmā

1. Virūḷhim (Moggallāne)

2. Na evaṃ (Syā, Ka)

micchāsati micchāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño na mahapphalo hoti na mahānisaṃso na mahājutiko na mahāvippahāro.

Yathārūpe ca kho rājañña yaññe neva gāvo haññanti, na ajeḷakā haññanti, na kukkuṭasūkarā haññanti, na vividhā vā pāṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti sammādiṭṭhī sammāsaṅkappā sammāvācā sammākammantā sammā-ājīvā sammāvāyāmā sammāsati sammāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño mahapphalo hoti mahānisaṃso mahājutiko mahāvippahāro. Seyyathāpi rājañña kassako bījanaṅgalaṃ ādāya vanam paviseyya, so tattha sukhetto subhūme suvihatakhāṇukaṅṭake bījāni patiṭṭhapeyya akhaṇḍāni apūṭini avātātapahatāni sārādāni sukhasayitāni. Devo ca kālena kālaṃ sammādhāraṃ anuppaveccheyya. Api nu tāni bījāni vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjeyyūṃ, kassako vā vipulaṃ phalaṃ adhiyaccheyyāti. Evaṃ bho Kassapa. Evameva kho rājañña yathārūpe yaññe neva gāvo haññanti, na ajeḷakā haññanti, na kukkuṭasūkarā haññanti, na vividhā vā pāṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti sammādiṭṭhī samesaṅkappā samevācā sammākammantā sammā-ājīvā sammāvāyāmā sammāsati samesamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño mahapphalo hoti mahānisaṃso mahājutiko mahāvippahāro.

Uttaramānavavattu

439. Atha kho Pāyāsi rājañño dānaṃ paṭṭhapesi samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavaṇibbakayācakānaṃ. Tasmim kho pana dāne evarūpaṃ bhojanaṃ dīyati kaṇḍajakaṃ bilaṅgadutiyaṃ, dhorakāni¹ ca vatthāni guḷavālakāni². Tasmim kho pana dāne Uttaro nāma māṇavo vāvaṭo³ ahoṣi, so dānaṃ datvā evaṃ anuddisati “imināhaṃ dānena Pāyāsim rājaññameva imasmim loke samāgacchim, mā parasmin”ti. Assosi kho Pāyāsi rājañño “uttaro kira māṇavo dānaṃ datvā evaṃ anuddisati ‘imināhaṃ dānena Pāyāsim rājaññameva imasmim loke samāgacchim, mā parasmin’ti”.

1. Therakāni (Sī, I), corakāni (Syā)

2. Guḷagālakāni (Ka)

3. Byāvaṭo (Sī, I)

Atha kho Pāyāsi rājañño Uttaraṃ māṇavaṃ āmantāpetvā etadavoca “saccaṃ kira tvaṃ tāta Uttara dānaṃ datvā evaṃ anuddisasi ‘imināhaṃ dānena Pāyāsiṃ rājaññaṃeva imasmim loke samāgacchim, mā parasmin’ti”. Evaṃ bho. Kissa pana tvaṃ tāta Uttara dānaṃ datvā evaṃ anuddisasi “imināhaṃ dānena Pāyāsiṃ rājaññaṃeva imasmim loke samāgacchim, mā parasmin’ti. Nanu mayaṃ tāta Uttara puññatthikā dānasseva phalaṃ paṭikaṅkhinoti. Bhoto kho dāne evarūpaṃ bhojanaṃ dīyati kaṇṇajakaṃ bilaṅgadutiyaṃ, yaṃ bhavaṃ pādāpi¹ na iccheyya samphusituṃ², kuto bhuñjituṃ. Dhorakāni ca vatthāni guḷavālakāni, yāni bhavaṃ pādāpi¹ na iccheyya samphusituṃ, kuto paridahituṃ. Bhavaṃ kho panamhākaṃ piyo manāpo, kathaṃ mayaṃ manāpaṃ amanāpena saṃyojemāti. Tena hi tvaṃ tāta Uttara yādisāhaṃ bhojanaṃ bhuñjāmi, tādisaṃ bhojanaṃ paṭṭhapehi. Yādisāni cāhaṃ vatthāni paridahāmi, tādisāni ca vatthāni paṭṭhapehī. “Evaṃ bho”ti kho Uttaro māṇavo Pāyāsisā rājaññaṃ paṭṭissutvā yādisaṃ bhojanaṃ Pāyāsi rājañño bhuñjati, tādisaṃ bhojanaṃ paṭṭhapesi. Yādisāni ca vatthāni Pāyāsi rājañño paridahati, tādisāni ca vatthāni paṭṭhapesi.

440. Atha kho Pāyāsi rājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ³ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā Cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajji suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ. Yo pana tassa dāne vāṇo ahoṣi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā cittikataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatim saggaṃ lokaṃ upapajji devānaṃ Tāvatisānaṃ saḥabyataṃ.

Pāyāsidevaputta

441. Tena kho pana samayena āyasmā Gavampati abhikkhaṇaṃ suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ divāvihāraṃ gacchati. Atha kho Pāyāsi devaputto yenāyasmā Gavampati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Gavampatiṃ

1. Pādāsi (Ka)

2. Chupituṃ (I, Ka)

3. Acittikataṃ (Ka)

abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhitaṃ kho Pāyāsīṃ devaputtaṃ āyasmā Gavampati etadavoca “kosi tvaṃ āvuso”ti. Ahaṃ bhante Pāyāsī rājaññoti. Nanu tvaṃ āvuso evaṃdiṭṭhiko ahosi “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Saccāhaṃ bhante evaṃdiṭṭhiko ahoṣiṃ “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Api cāhaṃ ayyena Kumārakassapena etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecitoti. Yo pana te āvuso dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so kuhiṃ upapannoti. Yo me bhante dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā cittikataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ marañā sugatiṃ saggāṃ lokaṃ upapanno devānaṃ Tāvatisānaṃ saḥabyataṃ. Ahaṃ pana bhante asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ marañā cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapanno suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ ena hi bhante Gavampati manussalokaṃ gantvā evamārocehi “sakkaccaṃ dānaṃ detha, sahatthā dānaṃ detha, cittikataṃ dānaṃ detha, anapaviddhaṃ dānaṃ detha, Pāyāsī rājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ marañā cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapanno suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā cittikataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ marañā sugatiṃ saggāṃ lokaṃ upapanno devānaṃ Tāvatisānaṃ saḥabyatan”ti.

Atha kho āyasmā Gavampati manussalokaṃ āgantvā evamārocesi “sakkaccaṃ dānaṃ detha, sahatthā dānaṃ detha, cittikataṃ dānaṃ detha, anapaviddhaṃ dānaṃ detha. Pāyāsī rājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ marañā Cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapanno suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi

Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā
cittīkataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ
maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokāṃ upapanno devānaṃ Tāvatisānaṃ
sahabyatan¹ti.

Pāyāsisuttam niṭṭhitam dasamaṃ.

Mahāvaggo niṭṭhito.

Tassuddānaṃ

Mahāpadāna Nidānaṃ, Nibbānañca Sudassanaṃ.
Janavasabha Govindaṃ, Samayaṃ Sakkapañhakaṃ.
Mahāsatipaṭṭhānañca, Pāyāsi dasamaṃ bhava¹.

Mahāvaggapāḷi niṭṭhitā.

1. Satipaṭṭhānapāyāsi, Mahāvaggassa saṅgaho (Sī, I)
Satipaṭṭhānapāyāsi, Mahāvaggoti vuccatīti (Syā)

Mahāvaggapāliya

Lakkhitabbapadānam anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[I]	
Akusalakammaṭṭhā	256	Indriyaśaṁvarāya paṭipanno	224
Akkhadhuttaka-upamā	276	Iriyāpatho	232
Aggikajaṭila-upamā	270	[U]	
Attapaññatti	54	Udayabbayānupassino	30
Attasamanupassanā	56	Udānam	76
Atthavase	227	Upāyāso	244
Aparihāniyā dhammā	64	[E]	
Appiyehi sampayogo		Ekāyano	231
dukkho	245	Ekodibhūto	194
Abhibhāyatanāni	92	Ejā	226
Abbhutā dhammā Ānande	119	[O]	
Abbhutā dhammā raññe		Okāsādhigamā	173
cakkavattimhi	120	Ovādapātīmokkhuddeso	42
Ariyo aṭṭhaṅgiko maggo	201	[Ka]	
Assaratanam	14	Kappaṭṭhiti-āyācanakathā	96
[Ā]		Kammavipākajam	
Ānāpānassati	231	dibbacakkhu	144
Āmagandhā	195	Karuṇedhimutto	194
Āyatanāni	58	Kāyānupassanā	231
Āyatanesu	240	Kusalakammaṭṭhā	258
Āvusovāda	127	Kusāvati	121
[I]		[Ga]	
Itthiratanam	14	Gabbhinī-upamā	263
Iddhipādā	172	Gahapatiratanam	14
		Gūthakūpapurisa-upamā	259

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]		[Da]	
Cakkaratanaṃ	14	Dīghāyuko	145
Cakkavattirañño sarīre paṭipatti	117	Dukkhanirodhagāminī paṭipadā	249
Catumahāpadesakathā	102	Dukkhanirodhaṃ	247
Catusaṃvejanīyaṭhāna	116	Dukkhasamudayaṃ	246
Catūsu ariyasaccesu	243	Dukkhaṃ	243
Catūhi iddhīhi	145	Dussīla-ādinava	71
Candimasūriya-upamā	255	Devakāyānaṃ nāmāni	204
Cittānupassanā	237	Devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ āyuppamaṇaṃ	261
Cundassa vippaṭisāro paṭivinetabbo	112	Devāsurasāṅgāmo	227
Cora-upamā	256	Domanassaṃ	244
[Ja]		Dvattiṃsamahāpurisa- lakkhaṇchi	14
Jaccandha-upamā	262	Dveme piṇḍapātā samasaṃaphalā	112
Janavasabha	166	[Dha]	
Jarā	244	Dhammacakkhuṃ	37
Jāti	243	Dhammapāsādo	148
Jiṇṇapurisa	18	Dhammavinayo	126
[Jha]		Dhammā abhiññā desitā	100
Jhānasampatti	152	Dhammādāso	79
[Ta]		Dhammānupassanā	240
Taṇhā	246	Dhammānudhammappaṭi- pannā	114
Tathāgatapūjā	114	Dhātumanasikāro	234
Tathāgatasarīre paṭipatti	117	[Na]	
Titthiyaparivāso	126	Na-attapaññatti	55
[Tha]		Nidānaṃ	51
Thūpārahā	117	Nirodhā	28

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pañcasu upādānakkhandhesu	239
Pañcasu nīvaraṇesu	238
Pañcupādānakkhandhā dukkhā	246
Pacchimā vācā	128
Paṭikūlamanasikāro	233
Paṭiccasamuppādo	47
Pariṇāyakaratanam	14
Paridevo	244
Parisā	91
Parinibbāne Anuruddha- bhāsitaḡāthā	129
Parinibbāne Ānanda- bhāsitaḡāthā	129
Parinibbāne Devānaminda- bhāsitaḡāthā	129
Parinibbāne Sahampati- bhāsitaḡāthā	129
Pātimokkhasamvarāya paṭipanno	223
Pāpakam diṭṭhigataṃ	253
Piyarūpaṃ satarūpaṃ	246
Piyehi vippayogo dukkho	245
Pubbenivāsapaṭisaṃyuttā	1
[Ba]	
Buddhānasāsanam	42
Bodhisattadhammatā	10
Brahmadaṇḍo	127

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba]	
Brahmayācanagāthā	33
Brahmassaro	17
Brāhmaṇadvipajāpati-upamā	264
[Bha]	
Bhagavato aṭṭha yathā- bhuccavaṇṇa	179
Bhūjati	215
Bhūmicālo	90
[Ma]	
Mañjussaro	17
Maṇiratanam	14
Madhurassaro	17
Manāpo	17
Maraṇam	244
Mahārājāno	168
Mahāsudassano	139
Mātugāme paṭipatti	116
[Ya]	
Yaññakathā	279
Yampicchaṃ na labhati tampi dukkham	245
[Ra]	
Rūpārūpajjhānasamāpajjanam	128
[Va]	
Vaggussaro	17
Viññāṇaṭṭhitiyo	58
Vipassī kumāro	17
Vimokkhā	60, 94
Vedanānupassanā	236

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saṅkhadhama-upamā	268	Sammāsati	250
Satipaṭṭhānā	174	Sammāsamādhī	250
Sattasu bojjaṅgesu	241	Sāṇabhārika-upamā	277
Sattaratanāni	14	Sāmukkaṃsīkā	
Samaṇo	124	dhammadesanā	38
Samādhīparikkhārā	175	Sivathikāya chaḍḍitasarīram	235
Samudayo	28	Sīlavanta-ānisaṃsa	73
Sampajāna	233	Supinaka-upamā	265
Sammā-ājīvo	250	Subhaddaparibbājakassa	
Sammākammanto	250	pabbajjā	125
Sammādiṭṭhi	249	Sūkaramaddavaṃ	185
Sammāvācā	250	Soko	244
Sammāvāyāmo	250	[Ha]	
Sammāsaṅkappo	249	Hatthiratanam	14
		Hītvā mamattam	194

Mahāvaggapāliyā

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṃ, Syā = Syāmapotthakaṃ,
Kaṃ = Kambojapotthakaṃ, I = Iṅgalisapotthakaṃ, Ka = kesuci
Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu
dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Mahāvaggapāliyā

Nānāpāṭhā

Piṭṭhankā

[A]

Akaraṇīyāva = Akaraṇīyā ca (Syā, Ka)	64
Akilantarūpo = Sukilantarūpo (Sī, I)	112
Aṅgamāgadhakehi = Aṅgamāgadhikehi (Syā)	163
Acittikataṃ = Acittikataṃ (Ka)	281
Acchādāpetvā = Acchādetvā (Syā, Kaṃ)	17
Ajjhagaṃsu = Ajjhagamaṃsu (Syā)	219
Aññatra = Aññattha (Sī, I)	167
Aññātāro'ti = Aññātāro (sabbattha)	40
Aññehi (Sakāya paṭiññāya saccābhiññehi-iti-attho veditabbo) = Aññe (I)	125
Aṭṭhimkatvā = Aṭṭhikatvā (Sī, Syā, I)	165
Aticari (Kriyāpadametam, na nāmapadam) = Aticārī (Sī, Syā, Kaṃ, I) Aticārī (Ka)	144
Atthakaraṇe = Aṭṭakaraṇe (Syā)	18
Atthāyaṃ = Athāyaṃ (Sī, Syā, Kaṃ)	176
Atthe panāyati ñāyena = Aṭṭe panāyati ñāyena (Syā)	18
Adhivutthaṃ = Adhivāsitaṃ (Syā)	83
Anāvutthapubbo = Anajjhāvutthapubbo (Ka-Sī, Ka, Ma 1, Mahāsīhanādepi)	42

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[A]

Annatṭhikassa = Annatthikassa (Sī, Syā, Kaṃ, I)	147
Animisanto kumāro pekkhatīti kho bhikkhave = Animisanto pekkhati, jātassa kho pana bhikkhave (Ka)	17
Anupariyāyapathaṃ = Anucariyāyapathaṃ (Syā, Kaṃ)	70
Anupubbim̐ kathaṃ = Ānupubbikathaṃ (Sī, I)	35
Anūpavādo anūpaghāto = Anupavādo anupaghāto (I, Ka)	42
Anekāni devatāsatasahassāni = Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā)	43
Anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni = Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā, Kaṃ)	42
Anvadeva = Anudeva (Syā, Kaṃ)	141
Apagatasambandhāni = Apagatanhārusambandhāni (Syā)	235
Apaciyati = Apa + cāya + ti = Apacāyati (?) (Sī-Syā-I- potthakesu na dissati)	114
Appaṭimo ca = Appaṭimodha (I)	112
Apārā = Pārā (Sī, Syā, Ka) Orā (Vi-Mahāvagga)	76
Appiyehi -pa- vippayogopi dukkhoti pāṭho ceva taṃnidde so ca katthaci na dissati, Aṭṭhakathāyampi taṃsaṃvaṇṇanā natthi.	243
Apisu = Api hi (Sī, Syā, I)	108
Abhinipphanno = Abhinippanno (I, Ka)	180
Abbhuggacchi = Abbhuggañchi (Sī, I)	190
Abbhussakkamāno = Abbhuggamamāno (Sī, I, Ka)	150
Abbhutā dhammā = Abbhutadhammā (Syā, Ka)	119
Ayaṃ = Ayasaṃ (Syā)	278
Arūpim̐ = Arūpī (Ka) Arūpiparittattānudiṭṭhi-iccādinā ekasamāsa- padattho yutto viya dissati, Aṭṭhakathāya pana na sameti.	55
Avipakkantā = Adhipakkantā (Ka)	169
Asayaṃvase = Asayaṃvasī (Sī, I)	210
Assuttha = Āyuhittha (Syā)	216

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Āgacchum = Āgañchum (Sī, Syā, I)	209
Āgum = Āgū (Syā) Āgu (Sī, I)	206
Ānande = Sānandare (Ka)	103
Āvasinettha = Avasīnettha (I)	219
Āsabhī vācā = Āsabhivācā (Syā, Kam)	69

[I]

Itthitaṃ = Itthicittaṃ (Syā)	216
Iddhipahutāya = Iddhibahulīkatāya (Syā, Kam)	172
Iddhivisavitāya = Iddhivisevitāya (Syā, Kam)	172

[U]

Ucchecchāmi = Uccejjāmi (Syā, I) Uchijjāmi (Ka)	61
Ubbāhetvā = Uccāropetvā (Ka-Sī, Ka)	275
Ujukaṃ akaṃsu = Ujukamaṃsu (Sī, Syā, Kam, I)	203
Uttari = Uttariṃ (Sī, Syā, I)	220
Uttarenamukho = Uttarenābhimukho (Syā, Kam)	13
Uttānī = Uttāniṃ (Ka) Uttāni (Sī, I)	87
Udakaśālatopi = Udakaṃ śālatopi (Sī, Syā, Kam)	135
Udena = Uddena (Syā, Kam) Udarena (Ka)	12
Upamāya midhekacce = Upamāyapidhekacce (Sī, Syā)	
Upamāyapi idhekacce (I)	259
Upalimpati = Upalippati (Syā)	15
Upasaṅkamati = Upasaṅkami (I)	193
“Upasantapadisso = Upasantapatiso (Ka)	166
Upetha = Upagacchatha (Syā)	84
Ubhayametaṃ = Ubhayamettha (Syā)	227

[Ū]

Ūhacca = Uhacca (Ka)	203
----------------------	-----

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[E]

Ekatimse kappe = Ekatimsakappo (Sī) Ekatimso kappo (Syā, Kaṃ, I)	2
Ekantikato = Ekantato (Syā) Ekantagato (I)	167
Ekanavutikappe = Ekanavutikappo (Sī) Ekanavuto kappo (Syā, Kaṃ, I)	2
Etadahosi “ambho kassa nu kho = Etadahosi “kissa nu kho (I)	268
Etaṃ = Ekaṃ (Ka)	82
Etaṃ = Evaṃ (Syā, I)	99
Etaṃparamāyeva = Etaparamāyeva (Sī, Syā, Kaṃ, I)	204
Evamahāṃ taṃ = Evampi mahantaṃ (Syā) Evaṃ mahantaṃ (Sī, I)	82
Evampi kho = Evampi (Sī, Syā, I)	232
Evaṃ vutte = Atha kho (Ka)	32

[O]

Opabhoggā = Upabhoggā (Syā, Kaṃ)	264
Opādesi = Uppātesi (Syā, Kaṃ)	264
Opuni = Ophuni (Syā, Kaṃ, Ka)	271
Orakā = Orikā (Sī, Syā)	25
Osaranti = Otaranti (Sī, I, Aṅguttara)	103
Osāriyamānāni = Otāriyamānāni (Sī, I, Aṅguttara)	103
Osāretabbāni = Otāretabbāni (Sī, I, Aṅguttara)	103

[Ka]

Kakudhā = Kakuthā (Sī, I)	107
Kaṭṭissaho = Kaṭṭissabho (Sī, I)	78
Kammāsadhammaṃ nāma = Kammāsadammaṃ nāma (Syā, Kaṃ)	47
Karambhā = Karumhā (Sī, Syā, I)	208
Karīsaṃ = Karīsaṃ matthaluṅgaṃ (Ka)	234
Karuṇedhimutto = Karuṇādhimutto (Sī, Syā, Kaṃ, I)	194
Kaliṅgānaṃ = Kāliṅgānaṃ (Syā, I, Ka)	189

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ca]

Cakkavattī = Cakkavatti (Syā, Ka)	117
Cakkhum̄ = Cakkhumā (Syā, Kam, Ka)	115
Catuddisaṃ = Cātuddisaṃ (Syā, Kam)	11
Catutthiyā = Catutthāya (Syā)	146
Cātumahāpathe = Cātummahāpathe (Sī, Syā, Kam, I)	117
Cātumahārājikaparisā = Cātummahārājikaparisā (Sī, Syā, Kam, I)	91
Cāpālaṃ cetiyaṃ = Pāvālaṃ cetiyaṃ (Syā)	86
Citantaraṃso = Pitantaraṃso (Syā, Kam)	15
Cuṇṇakaṃ = Vaṇṇakaṃ (Sī, I)	117
Cetivaṃsesu = Cetiyavaṃsesu (Ka)	162
Cetopariyañāṇaṃ = Cetopariññāyañāṇaṃ (Syā, Kam)	
Cetasā cetopariyāyañāṇaṃ (Ka)	70

[Cha]

Chinnapātaṃ papatanti = Chinnaṃ pādaṃ viya papatanti (Syā, Kam)	115
---	-----

[Ja]

Janetti = Janettī (Syā, Kam)	6
Jane sutaraṃ = Janesuta (Ka-Sī)	229
Janesabho = Janosabho (Syā)	207
Jalatisu = Jalatassu (Syā) Jalitassu (Sī, I)	212
Jātijarāmaṇaṃ dukkhasamudayasambhavo = Jātijarāmaṇa dukkhasamudaya- sambhavo (Sī, Syā, I) Uparipaṇṇāsake Uddesavibhaṅgepi.	54
Jigīsāno = Jigiṃsāno (Sī, Syā, Kam, I)	213
Jitamha = Jitamhā (bahūsu)	82
Jīyati ca mīyati ca = Jiyyati ca miyyati ca (Ka)	26
Jīyetha = Jiyyetha (Ka)	54
Jutimanto = Jutimanto (Sī, I)	205

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Jha]

Jhāyatisu = Jhāyatassu (Syā) Pajjhāyitassu (Sī, I) 212

[Ta]

Tatrāssa = Tatrassa (Syā, Kaṁ) 11

Tadantaraṁ = Tadanantaraṁ (Sī, Syā, I, Ka) 212

Tā pūjitā pūjayanti = Pūjitā pūjayanti naṁ (Ka) 75

Tiṇṇā = Nitiṇṇā, na tiṇṇā (Ka) 76

Te = Se (Sī, I) Uparipaṇṇāsake sunakkhattasuttepi,
saḷāyatanasaṁyutte lokakāmaguṇavaggepi. 222

Tvameva asi = Tuvamevasi (I) 229

[Da]

Daddallamānā = Daddaḷhamānā (Ka) 206

Dassatha = Dajjeyyātha (Vi-Mahāvagga) 82

Dassāma = Kassāma (Sī, I) 229

Dassāvino = Dassāvino (Sī, Syā, Kaṁ, Ka) 33

Dāyapālaṁ = Migadāyapālaṁ (Syā) 34

Dibbaparisā = Dibbā parisā (Sī, I) 168

Dīnamanā = Ninnamanā (Syā) Dīnamānā (Sī, I) 164

Dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhanirodho ariyasaccaṁ (Syā)
“Dukkhanirodhagāminī paṭipadā
ariyasaccan”ti pacchimavacanena
sameti. 77, 247Dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhasamudayo
ariyasaccaṁ (Syā) “Dukkhanirodha-
gāminī paṭipadā ariyasaccan”ti
pacchimavacanena sameti. 77, 246

Duddikkho = Dudikkho (I) 150

Duviññāpaye = Duviññāpaye bhabbe abhabbe (Syā, Kaṁ) 33

Duhasandanāni = Dukūlasandanāni (I) Dukūlasandānāni (Saṁ 2. 118) 153

Devatānaṁ = Devānaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 203

Devadundubhiyo = Devadudrabhiyo (Ka) 89

Devānaminda = Devānamindo (Sī, I) 226

Desassu = Desetu (Syā, Kaṁ, I) 33

Dvārā = Dvārāti (Syā, Ka) 176

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Dha]

Dhammena = Dhammena samena (Syā, Kaṁ)	16
Dhorakāni = Therakāni (Sī, I) Corakāni (Syā)	280

[Na]

“Na kho metam̐ = Na kho panetaṁ (Syā, Kaṁ)	25
Na dassāmīti = Neva dajjahaṁ taṁ bhattanti (Vi-Mahāvagga)	82
Namati = Nami (Syā, Kaṁ, Ka)	31
Na samaṇo = Samaṇo (Sī, Syā, Kaṁ, I)	42
Nandīrāgasahagatā = Nandīrāgasahagatā (Sī, Syā, I)	246
Nātikā = Nādikā (Syā, I)	77
Nātiḱe = Nādike (Sī, Syā, Kaṁ, I)	162
Nibbāne = Nekkhamme (Syā, Kaṁ)	36
Nimujjitukāmatā = Nimujjitukāmyatā (Syā, Ka)	259
Nīyyādehī”ti = Nīyyātehīti (Sī, I)	264
Nillokema = Vilokema (Syā)	265
Nisinnā honti = Nisinnā hoti (Sī) Sannisinnā honti sannipatitā (Ka)	168
Nihantvā = Nidahanto (Syā, Kaṁ)	32
Nemisaddena = Cakkanemisaddena (Syā)	216

[Pa]

Paccānusiṭṭhavacanāpi taṁ

(Tanti nipātamattameva-Ṭṭha) = Paccā nusiṭṭhavacanā nāmidam̐ (Ka)	169
Paccāsīsati = Paccāsimsati (Sī, Syā)	85
Paccekapallaṅkesu pallaṅkena = Paccekapallaṅkena (Ka)	171
Paccekaṁ gātham̐ = Paccekaḱagātham̐ (Sī, Syā, Kaṁ, I) Paccekaḱagāthā (Ka-Sī)	203
Pañcupādānakkhandhā = Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)	243
Pacchimābhimukho = Pacchābhimukho (Ka)	168
Pañhaveyyākaraṇam̐ = Pañhaveyyākaraṇam̐ (Syā, Ka)	163
Paṭikacceva = Paṭigajjeva (Sī, I)	99

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paṭivaṭṭesi = Parivattesi (Vi-Mahāvagga)	82
Paṭṭhapesi = Aṭṭhapesi (Sī, I)	189
Pattikāva = Padikāva (Syā)	35
Pamukhe = Samukhe (Ka)	112
Payāpesi = Pāyāpesi (Sī, I)	272
Payirupāsiya = Payirupāsaiyā (Syā, Ka)	229
Paramatto ca = Paramattho ca (Ka)	209
Parājayimsu = Parājimsu (Sī, I)	227
Parimasati = Parāmasati (Ka)	15
Parāyaṇā = Parāyanā (Sī, Syā, I, Ka)	78
Pavatti = Pavattati (Syā, Kaṁ, Ka)	141
Pavuṭṭhajātikhilam = Pavutthajātikhilam (Sī, I)	209
Pasāsati = Tappasāsati (Syā)	206
Pājahi = Pājehi (Aṭṭhakathāyaṁ samvaṇṇitapāṭhantaram)	195
Pādāpi = Pādāsi (Ka)	281
Pāmojjaṁ = Pāmujjaṁ (I, Ka)	173
Pippalivaniyā = Pippalivaniyā (Syā)	137
Puñchitvā = Pamañjitvā (Sī, Syā, I) Puñjitvā (Ka)	158
Putoli = Mūtolī (Syā) Mutoli (I)	234
Puratthābhimukho = Puratthimābhimukho (Ka)	72
Purisattaṁ = Purisacittaṁ (Syā)	216
Ponobbhavikā = Ponobbhavikā (Sī, I)	246

[Pha]

Phāsu = Phāsum (Sī, Syā, I)	65
Phāsu = Phāsukaṁ (Syā, Kaṁ)	164

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Balibaddā = Balivaddā (Sī, I)	109
Balisenam̐ = Balīsenam̐ (Syā)	207
Bahalāvalepanam̐ = Bahalavilepanam̐ (Syā, Ka)	265
Bījayamāno = Vijayamāno (Sī) Vijiyamāno (Syā)	62
Bulayo = Thūlayo (Syā)	136
“Byagā = Byaggā (Sī, Ka)	57
Brahmacārayo = Brahmacārino (Syā)	75
Brāhmaṇānam̐ = Brahmānam̐ (Sī, I, Ka)	199

[Bha]

Bhagavato sutvā = Bhagavato vacanam̐ sutvā (Syā, Kam̐)	2
Bhaṇḍagāmo = Bhaṇḍugāmo (Ka)	101
Bhante āyasmā -pa- karotīti = Bhante anuruddha -pa- karontīti (Syā, Kam̐, Ka) 115 piṭṭhe vacanena saṁsanditabbaṁ.	130
“Bhaddante”ti = Bhadanteti (Sī, Syā, Kam̐, I)	231
Bhaddam̐ bhaddam̐ yānam̐ = Bhadram̐ yānam̐ (Syā, Kam̐) Bhaddam̐ yānam̐ (I)	18
Bhūjati ca = Bhuñjatī ca (Sī, I) Bhujagī (Syā)	215
Bhoggam̐ = Bhaggam̐ (Syā, Kam̐)	18

[Ma]

Majjhasūrasenesu = Macchasurasenesu (Syā) Macchasūrasenesu (Sī, I)	162
Mañjīṭṭhakāni = Mañjetṭhakāni (Syā)	262
Mantāyam̐ = Mantāya (bahūsu) karaṇatthe vā bhumanti saṁvaṇṇanāya saṁsanditabbaṁ.	197
Madhusākañca = Madhupākañca (Sī, Syā, I)	193
Manasikarotīti = Manasi karontīti (Syā, Ka) ettha Bhagavātikattā apekkhitabbo.	115

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Mahājanakāyo = Mahājanakāyā (Syā, Kaṁ)	25
Mahesayaṁ = Māhissati (Sī, Syā, I)	189
Mātusapattim̐ = Mātusapatim̐ (Syā)	264
Mānusiyaṇṇaṁ = Manussīyaṇṇaṁ (Syā, Kaṁ)	143
Mīyetha = Miyyetha (Ka)	54
Muddhāvasitte rajje = Muddhābhisitte rajjena (Syā)	190

[Ya]

Yasassine = Yasassino (Syā)	168
Ye te mayā = Ye vo mayā (Sī, I)	100
Yesvāhaṁ = Yesāhaṁ (Sī, Syā, I)	226
Yaṁ tesāṁ tesāṁ sattānaṁ -pa- cuti = (Aṭṭhakathā oloketabbā)	244

[Ra]

Rattindivo = Rattidivo (Ka)	261
Rathikāya rathikaṁ = Rathiyāya rathiyaṁ (bahūsu)	257
Rūpim̐ = Rūpī (Ka) Rūpiparittānudiṭṭhi = Iccādinā ekasamāsa- padattho yutto viya dissati, Aṭṭhakathāya pana na sameti.	54-55

[La]

Lohitaṅkamayo = Lohitaṅgamayo (Ka) Lohitakamayo (Byākaraṇesu)	140
Lohitakkhaṁ = Lohitakkhim̐ (Syā)	272

[Va]

Vavatthivāna = Vavakkhitvāna (Sī, Syā, Kaṁ, I) Avekkhitvāna (Ṭikā)	205
Vassavatī nāma = Yasavatī nāma (Syā, Kaṁ, I)	6
Vassike pāsāde cattāro māse = Vassike pāsāde vassike cattāro māse (Sī, I)	18
Vassāmvuṭṭhā = Vassāmvutthā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	116

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vāyāmasahagato = Vāyosahagato (Syā)	269
Vāraṇā = Vāruṇā (Syā)	207
Vāvaṭo = Byāvaṭo (Sī, I)	280
Vijjullatāsu = Vijjutāsu (Sī, Syā, I)	109
Viññūpasatthāni = Viññūppasatthāni (Sī)	68
Viṭucca = Viṭūca (Syā)	206
Viṭeṇḍu = Veṭeṇḍu (Sī, Syā, I)	206
Vippasannamanāvilā = Vippasannā manāvilā (I, Ka)	204
Vipāko'ti = Vipāko'ti. Paṭhamabhāṇavāram (Syā)	269
Vibhajimsu = Vibhajesum (Ka)	272
Virecamāno = Viriccamāno (Sī, Syā, Ka)	106
Virūḷhim = Virulḷhim (Moggallāne)	279
Vivaṭacchado = Vivaṭṭacchado (Sī, I)	14
Vissakammaṃ = Visukammaṃ (Ka)	147
Vihassati = Viharissati (Syā, Kam) Vihessati (Sī)	101
Vuttavacanāpi taṃ (Tanti nipātamattameva-Tṭha) = Vuttavacanā nāmidaṃ (Ka)	169
Vuddho = Buddho (Syā, Ka)	253
Veṭhamissakena = Veḷumissakena (Syā) Veghamissakena (I) Vedhamissakena, Vekhamissakena (Ka)	85
Veṇḍudevā sahalī ca = Veṇhū ca devā sahalī ca (Sī, I)	208
Veramaṇī = Veramaṇi (Ka)	250
Velāsikāpi = Celāvikāpi (Syā) Keḷāyikāpi (Sī)	266
Vehāyasā = Vehāsayā (Sī, I)	207
Veḷuvagāmakō = Beḷuvagāmakō (Sī, I)	84

[Sa]

Sa-inde = Sinde (Syā)	209
Sakaṭasatthassa = Sakaṭasatassa (Ka)	108
Sakideva (Saki + eva = sakideva, Rū.) = Sakimdeva (Ka)	162

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sa kiṃ = Kiṃ (Sī, I)	85
Sajjhabhāraṃ = Sajjhubhāraṃ (Sī, Syā, I)	278
Sajjham = Sajjhum (Sī, Syā, I)	278
Sattambaṃ = Sattambakaṃ (I)	86
Sandittha = Sandati (Syā, Kaṃ)	107
Saddhātabbaṃ = Saddahātabbaṃ (I, Ka)	274
Sandhāgāre = Santhāgāre (Sī, Syā, I)	122
Sannaddhakalāpaṃ = Āsannaddhakalāpaṃ (Syā)	272
Sannāni guṇāni = Sandānaguṇāni (Sī, I) Santāni guṇāni (Syā)	218
Sampāyanti = Sambhonti (Syā)	229
Samphusituṃ = Chupituṃ (I, Ka)	281
"Sabbasantharisanthataṃ = Sabbasanthariṃ santhataṃ (Sī, Syā, I, Ka)	72
Sabbasanthariṃ = Sabbasantharitaṃ santhataṃ (Syā) sabbasanthariṃ santhataṃ (Ka)	72
Sabbaṃ cetasā = Sabbacetasā (I)	165
Samacariyā = Sammacariyā (Ka)	24
Sammati = Vasati (Sī, I)	270
Samavipākā = Samasamavipākā (Sī, Syā, I)	112
Samasamaphalā = Samā samaphalā (Ka)	112
Samupabyūḷho = Samūpabbūḷho (Sī, I)	227
Sarīraṃ = Sarīre (Syā, Ka)	117
Saropissa = Siropissa (Syā, Kaṃ)	20
Sarīsapānaṃ vā sarīsapattāya = Sirīmsapānaṃ sirīmsapattāya (Sī, Syā)	48
Salomahaṃso = Lomahaṃso (Syā)	89
Sasīsakaṃ = Sasīsako (Syā)	259
Sahasseva = Sahassasseva (Sī, I, Ka) Sahassaseva (Ṭikāyaṃ pāṭhantaraṃ) Sahassasahasseva (Udānaṭṭhakathā)	74

Nānāpāṭhā

Piṭṭhānkā

[Sa]

Sahindakā = Sa-indakā (Sī)	168
Sāratthe ghaṭṭatha anuyuñjatha = Sadatthe anuyuñjatha (Sī, Syā) Sadattham anuyuñjatha (I) Sāratthe anuyuñjatha (Ka)	117
Sārandade = Sānandare (Ka)	64
Sīmsapāvane = Sīsapāvane (Syā, Kam)	253
Sīmsapāvanan”ti = Ettha pana sabbatthapi evameva dissati, natthi “tenupasaṅkamantī”ti pāḥantaram.	254
Sītī karissatīti = Sītam karissatīti (Sī, I, Ka)	107
Sukatadukkaṭṭānam = Sukaṭadukkaṭṭānam (Sī, I)	253
Sukusalehi = Kusalehi (Sī, Syā, Kam, I)	150
Sukho bhavetha = Sukhā bhavēyyātha (Ka) Sukham bhavēyyātha (Syā) Sukhamedhēyyātha (Sī, I)	188
Suddho visado = Suddho visuddho (Syā, Kam)	12
Sunīdhavassakārā = Sunīdhavassakārā (Syā, Ka)	74
Supaṭṭhitacittā = Supaṭṭhitacittā (Sī, I, Ka)	71
Suppatito = Suppatīto (Syā, Kam)	6
Subbaṭṭitam ubbaṭṭethā”ti = Suppaṭṭitam uppaṭṭethāti (Ka)	259
Suvaṇṇabhīnkāram = Bhīnkāram (Sī, Syā, I, Cakkavattisuttepi)	141
Sūkarabhattam = Sūkarānam bhakkho (Syā)	275
Sūriyavacchasā = Suriyavaccasā (Sī, I)	207
Sūriyassūpanisā = Suriyassūpanisā (Sī, Syā, I)	208
Setodakā = Setakā (Sī, Majjhimanikāye Pāsārāsisuttepi)	107
Semānam = Sayamānam (Syā, Kam, Ka)	20
Sokāvatiṇṇam = Sokāvakiṇṇam (Syā)	33
Sossatī”ti = Suṇissati (Syā, Kam)	110

[Ha]

Harīmsu = Āharīmsu (Syā, Ka)	137
Hataccikamviya = Vītaaccikamviya (Sī, I)	111